

The page features several large, faint yellow stars scattered across the background. A large, light grey watermark reading "Radna verzija" is oriented diagonally from the bottom-left to the top-right, passing through the center of the page.

**Evropska komisija
ZA EFIKASNOST PRAVOSUĐA
(CEPEJ)**

**Analiza sudskih rokova u
državama članicama Saveta Evrope
na osnovu sudske prakse
Evropskog suda za ljudska prava
(Stanje na dan 31. jula 2011.)**

2. izdanje

Autor : Gospođa Françoise Calvez
Sudija (Francuska)

Ažurirao 2012.
Gospodin Nicolas Régis
Sudija (Francuska)

Ovaj izveštaj usvojila je CEPEJ
na svojoj 20. plenarnoj sednici
(Strazbur)

Izdanje na engleskom:

*Length of court proceedings in the member states of the Council of Europe
based on the case law of the European Court of Human Rights*

*Za stavove iznesene u ovoj knjizi odgovoran je autor
i oni ne odražavaju nužno zvaničnu liniju Saveta Evrope.*

Sve zahteve za reprodukciju ili za prevođenje dela ili celine ovog dokumenta treba uputiti Odeljenju za javno informisanje i publikacije, Direkcija za komunikaciju (F-67075 Strasbourg Cedex ili publishing@coe.int). Svu prepisku u vezi s ovom publikacijom treba adresirati na CEPEJ.

Izdanja Saveta Evrope
F-67075 Strasbourg Cedex
<http://book.coe.int>
© Conseil de l'Europe, 2012
Odštampano u štampariji Saveta Evrope

Rezime izveštaja

I. Mandat

Ovaj izveštaj ima za cilj da utvrdi da li sudska praksa Evropskog suda za ljudska prava može da služi izvlačenju opštih zaključaka o sudskim rokovima u državama članicama Saveta Evrope. Evo nekoliko pitanja koja su u njemu pokrenuta:

1. Kakvi se zaključci u vezi sa sudskim rokovima različite tipove predmeta (minimalni/maksimalni rokovi) mogu izvući iz slučajeva u kojima je CEDH zaključio da je prekršeno ili da nije prekršeno pravo na sudski postupak u razumnom roku ?
2. Koje kategorije predmeta je definisala sudska praksa CEDH i
3. Koji su uzroci i kakva je priroda rokova konstatovanih u sudskoj praksi CEDH?

Osnova je izveštaj gospođe Fransoaz Kalvez (Françoise Calvez) iz 2006. koji je aktuelizovao G. Nikola Režis (Nicolas Régis) 2012.

II. Struktura izveštaja

Ovaj izveštaj se sastoji iz dva dela. U prvom delu, u njemu se **utvrđuju kriterijumi sudske prakse primene i računanja «razumnog roka» sudskih postupaka** u sudskoj praksi Suda. U drugom delu u njemu su **predstavljene faze postupka u kome je došlo do kašnjenja**, istraživani su **uzroci u različitim tipovima postupaka** i dat je jedan opšti pogled na **domaće pravne lekove čiji je cilj skraćivanje trajanja postupaka**. U aneksima uz izveštaj ponuđeni su **statistički podaci o oceni CEDH u oblasti razumnog roka od strane države ugovornice (aneks I)**; **jedna analiza prioriternih slučajeva** koje je popisao Sud (**Aneks II**); **jedna tabela kojom se ilustruju složeni slučajevi** u kojima jeste/nije konstatovano kršenje nekog prava (**Aneks III**) i prikaz **normalnih slučajeva (koji nisu složeni) (Aneks IV)**.

III. Glavni zaključci izveštaja

1. Sud je utvrdio **sledeće kriterijume utvrđivanje da li su sudski rokovi razumni** :

– *Složenost predmeta* (za okončanje nekog složenog predmeta potrebno je više vremena, ali složenost nije uvek dovoljna da bi se opravdalo trajanje nekog postupka);

– *Ponašanje podnosioca predstavke* (to je jedini kriterijum na osnovu kog je Sud utvrdio da nije prekršen član 6, iako je sudski rok očigledno bio preterano dug)

– *Ponašanje nadležnih organa* (ako organi blagovremeno preduzimaju mere za prevazilaženje problema prolaznog i nepredvidivog gomilanja predmeta u sudovima, produženje trajanja nekog postupka može se opravdati)

– *Značaj spora za podnosioca predstavke* (neki slučajevi zahtevaju posebnu hitnost ; odnose se uglavnom na te **«prioritetne predmete»**):

- predmeti u oblasti radnih sporova, bilo da je reč o otpuštanju, primanju plata ili o profesionalnoj aktivnosti podnosioca predstavke;
- predmeti u vezi s naknadom štete žrtvama nesrećnih slučajeva;
- predmeti kad je podnosilac predstavke na izdržavanju zatvorske kazne;
- predmeti policijskog nasilja;
- predmeti kad je dovedeno u pitanje zdravstveno stanje, ili čak i život podnosioca predstavke ;
- predmeti kad odmakla starost podnosioca predstavke zahteva brz postupak;
- predmeti očuvanja porodičnog odnosa u presudama u vezi s dodeljivanjem čuvanja nekog deteta ili s vršenjem roditeljskog prava;
- predmeti u vezi sa stanjem i ograničenim fizičkim sposobnostima podnosioca predstavke.

Osim što se bavi pojedinačnim kriterijumima, Sud vrši i *globalnu ocenu okolnosti konkretnog slučaja*. On može utvrditi da je neki «razuman rok» prekoračen ako utvrdi da je ukupno trajanje nekog postupka bilo predugo ili pak ako utvrdi da je bilo dugih perioda neaktivnosti nadležnih organa.

2. U svojoj sudskoj praksi Sud je definisao metoda izračunavanja sudskih rokova. **Polazište za izračunavanje roka** različito je u zavisnosti od toga da li je reč o nekom građanskom, krivičnom ili upravnom postupku. U građanskim stvarima, uobičajeno se za to izračunavanje uzima datum obraćanja sudu; u krivičnim stvarima, polazna tačka takođe može biti datum kad je osumnjičeni uhapšen ili okrivljen, ili par datum otvaranja predistrage. U upravnim stvarima, polazna tačka je datum kad je podnosilac predstavke prvi put izneo slučaj pred nadležne organe. U krivičnim stvarima, **okončanjem roka** se smatra datum izricanja konačne presude o meritumu ili datum odluke javnog tužioca ili suda da se okonča postupak. U građanskim stvarima, datumom okončanja postupka smatra se trenutak kad je presuda postala konačna; međutim Sud takođe ima u vidu trajanje postupka izvršenja koji se smatra sastavnim delom postupka.

3. Neki **uzroci rokova** zajednički su svim tipovima postupaka, drugi su pak specifični za određene postupke:

Tip postupka	Stadijum postupka	Poreklo roka
Svi tipovi postupaka	Pre postupka	Raspored sudova na nacionalnoj teritoriji; smene sudija; nedovoljan broj sudija; sistematsko organizovanje višečlanih veća u prvostepenim sudovima; preopterećenost sudova; potpuna neaktivnost pravosudnih organa; sistemski nedostaci u proceduralnim pravilima;
	Na početku i tokom postupka	Nepozivanje strana ili svedoka; nepravilnosti pozivanja; kasno stupanje na snagu nekog neophodnog podzakonskog teksta; sukob nadležnosti između upravnih organa i sudova; kasno dostavljanje predmeta nadležnom sudu; kašnjenja koja se mogu pripisati advokatima, zastupnicima i drugima; kašnjenja zbog apatije suda u vođenju slučaja; pribegavanje neke mere veštačenja; višestruka odlaganja ročišta; predugi intervali između ročišta; preterani rokovi između ročišta.
	Nakon postupka	Preveliki vremenski razmaci između izricanja presude i njene predaje sekretarijatu suda odnosno dostavljanja stranama;
Građanski postupci		Sudija ne koristi ovlašćenja ili mogućnosti koje ima prema pravilima građanskog postupka; retkost ili nedovoljnost odredaba građanskog postupka;
Krivični postupci		Strukturne teškoće vezane za organizaciju tužilaštva; izbor pridruživanja ili nepridruživanja krivičnim postupcima; odsustvo svedoka na krivičnim ročištima; posredno kašnjenje kad zbog krivičnog postupka miruje građanski.
Upravni postupci		Kašnjenja koja se mogu pripisati državnim organima koji nisu pravosudni.

4. U izveštaju je dat i jedan opšti pogled na **domaće pravne lekove** stvorene da bi se izbegla neopravdana kašnjenja. Iako se izveštaj bavi uglavnom pravnim lekovima koje su države članice uvele nakon osude od strane Evropskog suda i koji u ocenjeni kao delotvorni, u izveštaju se utvrđuje i da li je CEDH smatrao neke posebne pravne lekove delotvornim ili ne.

5. U izveštaju se analiziraju brojne presude koje je izrekao CEDH da bi uspostavio **kriterijume za ocenu rokova**, posebno u traganju za nekim indikacijama maksimalnog/minimalnog trajanja nekih tipova slučajeva koje bi Sud ocenio kao razumne ili nerazumne. Iako je ekspert konstatovao da Sud pokazuje izvestan otpor prema definisanju jasnih pravila, argumentujući to tvrđenje time da je svaki slučaj morao da se posebno razmatra, analiza i poređenje jednog većeg broja slučajeva mogli bi da ponude jednu **korisnu indikaciju** za pristup Suda. Evo šta je izveštaj uspeo da pokaže:

– Ukupno trajanje koje je moglo ići **do dve godine po jednom sudu u normalnim slučajevima (koji nisu složeni) uglavnom se smatra kao razumno**. Kad postupak traje duže od **dve godine**, Sud razmatra taj slučaj detaljnije da bi ustanovio **da li su domaći organi pokazali traženu brzinu**;

– U **prioritetnim slučajevima**, Sud može odstupiti od opšteg pristupa i zaključiti da je bilo kršenja **iako je slučaj trajao manje od dve godine**;

– U **složnim slučajevima**, Sud može odobriti **dodatni rok**, ali je posebno osetljiv na **periode neaktivnosti** koji su očigledno predugi. Međutim najduži odobreni rok retko prevazilazi pet godina i praktično nikad ne prevazilazi ukupno trajanje od osam godina;

– Jedini slučajevi u kojima Sud **nije zaključio da je bilo kršenja i pored očigledno preteranog trajanja postupka** bili su oni slučajevi u kojima je **sam podnosilac predstavke svojim ponašanjem doprineo predugom trajanju postupka**.

Ove primedbe ostaju relevantne za period 2006-2011.

6. Evo i osvrta na analizirane tipove slučajeva u pogledu pravosudnih rokova:

Kršenje člana 6 (razuman rok) – rezime

Tip slučaja	Predmet	Trajanje	Zaključak
Krivični predmeti	Razno	Duže od 5 godina	Kršenje
Parnice	Prioritetni predmeti	Duže do 2 godine (min: 1 godina i 10 meseci)	Kršenje
Parnice	Složeni predmeti	Duže od 8 godina	Kršenje
Upravni predmeti	Prioritetni predmeti	Duže od 2 godine	Kršenje
Upravni predmeti	Normalni ili složeni predmeti	Duže od 5 godina	Kršenje

Nema kršenja člana 6 (razuman rok) – primeri

Tip slučaja	Predmet	Trajanje	Zaključak
Krivični predmeti	Normalni predmeti	3 god. 6 meseci (ukupno za 3 stepena instanci); 4 god. 3 meseca (ukupno za 3 stepena sudova + istraga)	Nema kršenja
Krivični predmeti	Složeni predmeti	8 god. 5 meseci (istraga + 3 nivoa sudova)	Nema kršenja
Parnice	Jednostavni predmeti	1 god. 10 meseci u 1. stepenu; 1 god. 8 meseci u apelaciji; 1 god. 9 meseci u kasaciji	Nema kršenja
Parnice	Prioritetni predmeti (radni odnosi)	1 god. 7 meseci u 1. instanci (radni spor); 1 god. 9 meseci u apelaciji; 1 god. 9 meseci u kasaciji	Nema kršenja

Vrednosti iz gornje tabele odnose se samo na analizirane slučajeve i ne mogu se smatrati fiksnim pravilima. Ubuđue će predmeti biti razmatrani s obzirom na okolnosti konkretnog slučaja, u skladu s kriterijumima Suda. Te vrednosti se ipak mogu pokazati kao korisne u cilju jedne globalne procene i analize.

Predgovor

Cilj ove studije je da se stekne kompletan uvid u slučajeve kojima se bavio Evropski sud za ljudska prava radi ocene usaglašenosti rokova sudskih postupaka sa zahtevima iz člana 6 stav 1 Evropske konvencije o ljudskim pravima.

Ona je urađena da bi se omogućilo odlučiocima u državnim organima i pravnicima praktičarima u državama članicama Saveta Evrope da se oslone na tu informaciju kako bi usmerili svoje reforme normativnih okvira i upravne i sudske prakse radi poštovanja optimalnih i predvidljivih sudskih rokova, u skladu s Okvirnim programom CEPEJ: «Novi cilj za pravosudne sisteme: obrada svakog slučaja u optimalnom i predvidljivom roku»¹.

Prvo izdanje ovog izveštaja sastavila je gospođa Françoise Calvez (sudija, Francuska) po ovlašćenju Radne grupe CEPEJ za sudske rokove. Ono pokriva period od 1985. do 8. oktobra 2005. Drugo izdanje je povereno gospodinu Nicolas Régis (sudija, Francuska) za radnu grupu SATURN² u okviru CEPEJ. U njemu je razrađena sudska praksa Evropskog suda za ljudska prava do 31. jula 2011.

Ovaj izveštaj je usvojila CEPEJ na svojoj 8. plenarnoj sednici (decembar 2006).

¹ Videti dokument CEPEJ(2004)19.

² Study and Analysis of judicial Time Use Research Network.

SADRŽAJ

Prvi deo: Kriterijumi iz sudske prakse «razuman rok» u smislu člana 6 § 1 Evropske konvencije za ljudska prava

Prethodni uslov: iscrpljenost domaćih pravnih lekova.	14
I. Neizmenjeni kriterijumi ocene roka.	18
A. Složenost predmeta	18
B. Ponašanje podnosioca predstavke	19
C. Ponašanje nadležnih organa	21
1. Dokazi domaćih organa koje je Sud uzeo u obzir	21
2. Dokazi domaćih organa koje je Sud odbacio	22
D. Značaj spora	24
E. Globalna ocena okolnosti konkretnog slučaja	27
II. Računanje roka i elementi koji utiču na njegovo izračunavanje	28
A. Početak roka	28
B. Okončanje roka	32

Drugi deo: Od identifikovanja uzroka kašnjenja do njihovog eliminisanja: u potrazi za razumnim rokom

I. Identifikovanje uzroka kašnjenja	36
A. Spoljni uzroci kašnjenja	36
B. Uzroci kašnjenja zajednički svim tipovima postupaka	38
1. Uzroci kašnjenja koji prethode suđenju	38
2. Uzroci kašnjenja koji se pojavljuju na početku i tokom suđenja	45
3. Kašnjenja identifikovana nakon suđenja	52
C. Uzroci kašnjenja specifični za neke tipove postupaka	52
1. Građanski postupak	52
2. Krivični postupak	55
3. Upravni postupak	58
II. Unutrašnje mere za skraćivanje trajanja postupaka ili za obezbeđivanje obeštećenja žrtava	59
A. Direktive Evropskog suda	59
B. Postojeći domaći pravni lekovi: osvrt	61
III. U potrazi za «razumnim rokom»	64
A. Glavne smernice Suda u vezi s razumnim rokom	64
B. Nekoliko primera «razumnog roka»	66
1. Jednostavno građanski predmeti	66
2. Jednostavne krivične predmeti	66
3. Složeni predmeti	67
Zaključak	69
Bibliografija	71

Aneksi: tabele

Aneks 1: Kršenje po osnovu «razumnog roka» (član 6, § 1) po zemljama(*)	72
Aneks 2: Tabela prioriternih slučajeva u kojima posebnu hitnost u postupanju državnih organa zahteva Evropski sud za ljudska prava (29-10-05)	78
Aneks 3: Složeni predmeti; presude o kršenju i presude o nekršenju	83
Aneks 4: predmeti koji nisu složeni; presude o kršenju i nekršenju	99

Član 6 Evropske konvencije o ljudskim pravima od 4. novembra 1950. u svom 1. stavu, glasi:

«Svako, tokom odlučivanja o njegovim građanskim pravima i obavezama ili o krivičnoj optužbi protiv njega, ima pravo na pravičnu i javnu raspravu u razumnom roku pred nezavisnim i nepristrasnim sudom, obrazovanim na osnovu zakona. Presuda se izriče javno, ali se štampa i javnost mogu isključiti s celog ili s dela suđenja u interesu morala, javnog reda ili nacionalne bezbednosti u demokratskom društvu, kada to zahtevaju interesi maloletnika ili zaštita privatnog života stranaka, ili u meri koja je, po mišljenju suda, nužno potrebna u posebnim okolnostima kada bi javnost mogla da naškodi interesima pravde.»

Ova suštinska odredba Konvencije predmet je više sporova pred Sudom, oko koncepta pravičnog suđenja. Pravo na razmatranje slučaja u razumnom roku predstavlja, po obimu, najznačajniji deo tih sporova; ona se odnosi kako na građanske tako i na krivične stvari s obzirom da se član 6 § 1 odnosi i na *«zasnovanost svake optužbe u krivičnim stvarima»*.

Iako se obrazloženja Suda o zasnovanosti iz člana 5 § 3 mogu učiniti identičnim s onim na kojima se zasniva presuda o kršenju po osnovu člana 6 § 1, razlike postoje: ona zavise, s jedne strane, od predmeta te odredbe budući da se član 5 § 3 odnosi na hapšenje i na položaj pritvorenika³, a s druge strane, od zahteva za posebnom hitnošću, kad je Sud stroži u ocenjivanju. On ističe u svojoj presudi *Stögmüller* od 10. novembra 1969: *«odredbu člana 5, stav 3 (čl. 5-3), ne treba mešati s onom iz člana 6, stav 1 (čl. 6-1). Ova potonja obuhvata sve zainteresovane u postupku i cilj joj je da ih zaštiti od preterane sporosti postupka; a u represivnoj materiji posebno cilj joj je da se izbegne da optuženi ne ostane predugo u neizvesnosti o svojoj sudbini. Član 5, stav 3 (čl. 5-3), pak, odnosi se samo na pritvorenike. Njime se implicitno zahteva posebna hitnost postupka koji se vodi protiv pritvorenika. Već u tom pogledu se razumni rok naveden u toj odredaba razlikuje se od onog koji je predviđen članom 6.»*

Za tu formalizaciju zahteva da se sudi u razumnom roku moglo bi se pomisliti da je skorašnjeg porekla, međutim taj zahtev nije bio nepoznat nbi našem starom pravu.

Tako je već na početku četrnaestog veka u kanonski postupak uveden pojednostavljeni postupak radi bržeg suđenja u nekim kategorijama slučajeva. (videti CH. Van Rhee, *in The law's delay*).

Tog zahteva nije pošteđeno ni *Common Law*: dovoljno je ponovo pročitati Dickensova dela, a posebno *«The Picwick Papers»* gde ovaj britanski autor žestoko kritikuje dužinu postupka prinudne naplate u Engleskoj⁴. A sasvim nedavno je jedna komisija zadužena za analizu građanskog prava, kojom je predsedavao Lord Woolf, predložila u svom izveštaju *«Access to Justice»* (jul 1996.) reforme kojima bi se prednost davala bržem postupanju u građanskim stvarima u Ujedinjenom Kraljevstvu.

Neke stare izreke, kako francuske (*«justice rétive, justice fautive»* /*Spora pravda, kriva pravda*/) tako i engleske (*«justice delayed justice denied»*) na jezgrovit način izražavaju opravdanost zahteva za blagovremenošću koje promovišu evropske sudije.

U međunarodnom pravu, već od 1948, Univerzalna deklaracija o ljudskim pravima ističe to pravo na pravično suđenje ali ne koristi izričito termin *«razuman rok»*. Njen član 10 glasi: *«Svako ima potpuno jednako pravo na pravično javno suđenje pred nezavisnim i nepristrasnim sudom koji će odlučiti o njegovim pravima i obavezama, i o osnovanosti svake krivične optužbe protiv njega.»*

To pozivanje na jednakost pred licem pravde na određen način je povezano s *«razumnim rokom»* ako znamo koliko su predugi rokovi činioci nejednakosti: između onog ko može imati očekivanja od neke sudske presude, kako finansijska tako i nematerijalna, i onog za koga svako odlaganje ročišta predstavlja nepodnošljivo finansijsko ili ljudsko opterećenje, protok vremena može i sam postati izvor nepravde.

Sa svojim članom 6 § 1, Evropska konvencija za ljudska prava inauguriše dakle 4. novembra 1950, uvođenje dimenzije vremena u suđenje 20. veka, i novu brigu za blagovremenost savremene pravde:

³ Član 6 § 1 Evropski sud primenjuje u fazi istrage krivičnog postupka.

⁴ C.H van Rhee, *«The law's delay: an introduction»*, in: *«The law's delay: essays in undue delay in civil litigation»*, Intersentia, 2004.

Evropski sud i Komisija daće jednu definiciju tog koncepta preko sudske prakse kroz impresivan broj presuda i rešenja koji će eksponencijalno rasti u 1990-im godinama.

Taj pojam je preuzet u članu 14 § 3 Međunarodnog pakta o građanskim i političkim pravima od 19. decembra 1966. koji se odnosi na pravo svakog optuženog lica «da mu bude suđeno bez velikog zakašnjenja» i na koje se može pozivati svako lice od stupanja na snagu Fakultativnog protokola od 17. avgusta 1994. kojim se stavlja u nadležnost Komitetu za ljudska prava da razmatra pojedinačne predstavke.

Ni pravo Evropskih zajednica ne izbegava tu raspravu. Sud pravde Evropskih zajednica takođe uključuje u svoj pravni Konvenciju u ljudskim pravima kako je to i izričito naglasio u presudi *Kremzow i Republik Oesterreich*, slučaj C- 299/95: «Trebalo odmah podsetiti da, prema stalnoj sudskoj praksi (videti, posebno, mišljenje 2/94 od 28. marta 1996, Rec. p. I-1759, tačka 33), osnovna prava predstavljaju sastavni deo opštih načela prava čije poštovanje Sud obezbeđuje. Z tom cilju Sud je inspirisan zajedničkim ustavnopravnim tradicijama država članica kao i smernicama na koje ukazuju međunarodni instrumenti u vezi sa zaštitom ljudskih prava na kojima su države članice saradivale ili kojima su pristupile. U tom pogledu konvencija ima poseban značaj. Kao što je to Sud takođe istakao, iz nje proističe da se u Zajednici ne mogu prihvatati mere nespojive s poštovanjem ljudskih prava koja su kao takva priznata i garantovana (videti, posebno, presudu od 18. juna 1991, ERT, slučaj C-260/89)».

U presudi *Baustahlgewebe c. Commission* od 17. decembra 1998, CJCE (Sud pravde Evropskih zajednica) kontroliše primenu člana 6 § 1 Evropske konvencije u postupku pred prvostepenim sudom primenjujući skrupulozno sve kriterijume Evropskog suda za ljudska prava u oblasti razumnog roka.

Na to načelo nailazimo i u zakonodavstvu Zajednice: uredbom br. 1348/2000 od 29. maja 2000, u vezi sa dostavljanjem u državama članicama sudskih i vansudskih akata u građanskoj i komercijalnoj oblasti, uspostavlja se sistem dostavljanja zasnovan na razumnom roku.

Najzad, u članu 47, alineja 2, Povelje o ljudskim pravima Evropske Unije, kojoj je Lisabonskim ugovorom⁵ priznata pravna snaga ekvivalentna ugovorima EU, stoji da trajanje postupka ne sme da prekorači «neki razuman rok». Povelja predviđa takođe u svom članu 52 § 3 da «Ukoliko ova povelja sadrži prava koja odgovaraju pravima zajemčenim Evropskom konvencijom za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda, značenje i obim tih prava jednaki su značenju i obimu prava utvrđenim navedenom konvencijom [...]». »

Pravo na suđenje u razumnom roku tako je od sada sastavni deo međunarodnih i evropskih normi i postupno postaje deo i nacionalnih zakonodavstava država članica.

Iako se taj izraz ne pojavljuje u francuskom zakoniku o građanskom postupku, to pravo je izričito predviđeno u zakonu od 15. juna 2000. u vezi s pretpostavkom nevinosti, gde je istaknuto u preliminarnom članu Zakonika o krivičnom postupku i ponavlja se zatim u raznim odredbama. Osim toga, ono od 2006. zauzima jedno simbolično mesto u Zakoniku o organizaciji sudova u članu L. 111-3.

To pravo je posvećeno i u italijanskom pravu gde je pravično suđenje postalo načelo s ustavnom vrednošću⁶, a u španskom Ustavu iz 1978, njegovim članom 24.2, takođe se priznaje pravo na suđenje u razumnom roku kao temeljno pravo preko «*recurso de amparo*». Isto tako, slovački Ustav priznaje od 2002. u svom članu 127, pravnim i fizičkim licima mogućnost da se žale na kršenje osnovnih prava, pa je po tom osnovu Ustavni sud već izrekao neke presude u oblasti razumnog roka.

Zahtevi u pogledu roka izvršavanja nekih proceduralnih akata sad su tako predviđeni u većini domaćih zakonodavstava.

Istina je da pravo na pravično suđenje i pravo na suđenje u razumnom roku ne ulaze u onu kategoriju prava od kojih države ne mogu nikad da odstupe, čak ni u izuzetnim okolnostima.

⁵ Stupio na snagu 1. decembra 2009.

⁶ Član 111 italijanskog Ustava.

Članom 15 Evropske konvencije o ljudskim pravima predviđena je, naime, mogućnost za države da odstupe od garantovanja prava priznatih Konvencijom u slučajevima vanrednog stanja, «rata ili druge javne opasnosti koja životno ugrožava naciju», ali tu mogućnost isključuje kad je reč o članovima 2 (pravo na život), 3 (zabrana mučenja i nehumanih i ponižavajućih postupanja) i 7 (nulla poena sine lege).

Nasuprot ovim takozvanim nedodirljivim pravima⁷, države ugovornice mogu odstupati od takozvanih uslovnih prava.

Strane pak mogu teorijski da se odreknu tih prava, pod uslovom da to odricanje od prava bude u skladu sa uslovima koje postavlja sudska praksa Evropskog suda: izričito ili prećutno, to odricanje mora biti izvesno i slobodno, a lice koje se odriče prava mora biti informisano o prirodi i obuhvatu prava kojih se odriče. Međutim, kad se u slučaju *Deweer* radilo o pravu na sud, koje je komponenta prava na pravično suđenje, Sud ističe: «u nekoj oblasti koja se odnosi na javni poredak država članica Saveta Evrope, neka mera na koju se ukaže da je u suprotnosti sa članom 6 (čl. 6) nalaže posebno pažljivu kontrolu» (presuda *Deweer c. Belgique* od 27. februara 1980.).

Istina je, kako to ističu neki autori, iako se neko može odreći nekih komponentata pravičnog suđenja, «neka druga prava se pojavljuju kao konstupstancijalna s pojmom pravičnog suđenja koje nestaje s njihovim odsustvom»⁸.

Ministarski komitet Saveta Evrope je u mnogim svojim rezolucijama smatrao da «preterana sporost pravde predstavlja veliku opasnost, posebno za pravnu državu».

Kvalifikacija uskraćivanja pristupa pravdi je potencijalna opasnost koja lebdi nad postupkom koji se oteže u nedogled. Vreme koje prolazi nanosi ozbiljnu štetu nekim ipak legitimnim interesima, razvodnjava dokaze, nameće nalaženje novih dokaza, omogućava ili čak ohrabruje opstrukciju postupka, proređuje svedoke i umanjuje kredibilitet njihovih svedočenja, košta novca, i ponekad nanosi štetu učesniku u sporu koji postupa u dobroj veri.

Međutim, vreme je takođe neophodno za kvalitet istraga, za taloženje svih pravnih pitanja, za smirivanje odnosa među stranama, za razmišljanje sudije. Razuman rok je, dakle, jedan delikatan koncept.

Videćemo kako se Sud pragmatično bavi tim konceptom: on to uglavnom čini putem kontrole dobrog upravljanja vremenom u svim etapama postupka po slučaju koji mu je podnet na razmatranje, tragajući za periodima neaktivnosti na koje ukazuje čim mu se ovi učine neopravdanim.

Pre nego što se krene dalje u suštinu ovog izveštaja, valja se podsetiti na okvir mandata koji je odredila CEPEJ. Ovim izveštajem treba da se uradi analiza situacije sudskih rokova u državama članicama Saveta Evrope dajući prioritet najskorijim slučajevima. Precizirano je: «Dva glavna pitanja moći će da budu obrađena: rokovi koji se smatraju razumnim ili preteranim, uopšte, po tipovima specifičnih slučajeva; glavni uzroci kašnjenja u slučajevima kad se smatralo da su ovi bili preterano dugi.»

Ovaj dokument je rezultat razmatranja znatnog broja rešenja i presuda Suda, kao i odluka ranije Komisije.

Sajt *Hudoc* je bio glavni izvor za potrebe ovog rada, a konsultovan je tako što je pretraživanje počinjalo unošenjem člana 6 § 1 kao i ključnih reči «razuman rok».

U jednoj tabeli⁹ dat je na toj osnovi prikaz broja presuda izrečenih između 1985. i 2011. (na dan 31. jula 2011.) za odnosne države a uključujući i sporazumna rešenja. Taj broj je samo indikativan, s obzirom na određen prostor za moguće greške u korišćenju pretraživača. Po redu veličina on se ipak

⁷ F. Sudre, « la dimension internationale et européenne des libertés et droits fondamentaux », in: *Libertés et droits fondamentaux*, pod rukovodstvom R.Cabrillaca, M-A Frison-Rochea, i T. Reveta, izdanje Dalloz, 2004, ss. 33 do 51.

⁸ J-C Soyser i M. de Salvia član 6, in *Convention européenne des droits de l'homme commentaire article par article*, pod rukovodstvom L-E Pettiti, izdanje Economica s. 244.

⁹ Aneks 1.

čini dosta blizak statističkoj stvarnosti. U toj tabeli naveden je i broj stanovnika po zemljama, datum ratifikacije i datum priznavanja prava na individualnu žalbu za svaku od država ugovornica.

Kad je reč o državama kojima je izrečeno više od 100 osuda, presude iz godina 2000-2005. sistematski su čitane : to se odnosi na Francusku, Grčku, Italiju, Poljsku, Portugaliju i Tursku. Takođe su detaljno razmatrane ranije najznačajnije presude koje se tiču tih država a na koje su nam ljubazno ukazali Generalni sekretarijat CEPEJ, saradnici pri sekretarijatu Suda i pri Ministarskom komitetu. Ovaj izveštaj je aktuelizovan 15. decembra 2011, uključivanjem najznačajnijih presuda izrečenih tokom perioda od 1. januara 2006. do 31. jula 2011, prema sledećim kriterijumima: značaj koji je sam Sud dao presudi (nivoi 1,2,3 ; presude Velikog veća ; pilot presude), značaj koji presudi pridaje doktrina, originalnost predmetnog slučaja.

Dosta brzo se pokazalo da razmatranje skorašnjih presuda daje tek malo informacija o uzrocima kašnjenja zbog dosta lapidarnih obrazloženja Suda : naime, s obzirom na veliki obim slučajeva koji se tiču razumnog roka, Sud se zadovoljava da ponovi kriterijume svoje već uspostavljene sudske prakse, osim kad obrazloženje daje u pedagoškom cilju kad je reč o novim državama, ili kad posebne okolnosti slučaja nalažu detaljnije obrazloženje. Stoga je bilo neophodno pozivanje na prve presude, kako nekadašnjeg Suda tako i novog, kao i na odluke Komisije, da bi se shvatili kriterijumi iz sudske prakse i njihova primena. Period od 2006-2011. odlikuje se međutim razvojem prakse pilot presuda¹⁰, koji su prilika da se podseti na metodu Suda, kao i za dodatna korisna pojašnjenja. Evropski sud je posebno ojačao svoju sudsku praksu u vezi s delotvornim pravnim lekom od svoje značajne presude *Kudla c. Pologne* od 26. oktobra 2000 (*Infra, Deo 1, A.*).

Treba odmah istaći da se statistički podaci moraju tumačiti oprezno i sa distancom : oni sami za sebe ne mogu odražavati stvarnost situacije neke države. Postoje države ugovornice u kojima su osuđujuće presude Evropskog suda za ljudska prava za porekoračenje razumnog roka relativno malobrojne: to ne znači da bi se iz toga moglo zaključiti da su njihovi sudovi posebno revnosni.

Naime, u nekim slučajevima, teškoća se može situirati u etapi pre suđenja, prilikom pristupanja sudu: zainteresovani se retko obraćaju sudu zbog troška koji to za njih predstavlja ili zato što se ohrabruju ili zato što su efikasnije alternative parničnih pravnih lekova. Događa se i da je postojanje pravnog leka pred Evropskim sudom za ljudska prava još nedovoljno poznato u odnosnoj državi, dok su se naprotiv, u nekim drugim državama, neke advokatske kancelarije specijalizovale za taj tip pravnog leka, što generiše veliki broj predstavi i srazmerno veći broj osuda.

S druge strane, vrlo kratki rokovi nisu uvek garancija dobre pravde : neki ekspeditivni postupci, koji se vode bez poštovanja prava na odbranu, opasno pretežu vagu na stranu brzine ali na štetu kvaliteta pravde. A Sud je uvek tvrdio da načelo dobrog vršenja pravde¹¹ ima veći domet od načela razumnog roka i da može opravdati izbor manje brzih ali pravednijih postupaka.

U opisu mandata takođe stoji: «*Ekspert bi trebalo da utvrdi da li je Sud, imajući u vidu znatan obim slučajeva, definisao pravila za maksimalne rokove koji se mogu smatrati razumnim za posebne kategorije slučajeva i, a contrario, minimalnih trajanja postupka počev od kojih Sud smatra da je povređeno pravo na pravično suđenje u razumnom roku.*»

U vezi s tim, valja objasniti metodologiju koja je korišćena u ovom izveštaju.

Kad je reč o pojavi standardnih rokova, Evropski sud je, još pre trideset godina, nakon jedne interne rasprave o tom pitanju, odbio da državama nametne bilo kakve norme sudske prakse u pogledu rokova: veran svom pristupu *in concreto* i svojoj brizi za uravnoteženjem težine svakog od kriterijuma uspostavljenih sudskom praksom u zavisnosti od okolnosti konkretnog slučaja, Sud nikad nije definisao precizna pravila u pogledu rokova koja bi omogućila, na primer, da se zna koliko vremena neki sud mora posvetiti nekom slučaju razvoda braka da izbegao sankcije iz Strazbura. Taj stav Suda ostao je na snazi i nakon reforme iz 1998.

¹⁰ Na primer, u slučaju *Bourdiv c. Russie* (n°2) od 4. maja 2009.

¹¹ « Sud podseća u tom pogledu da član 6 Konvencije propisuje vremensku efikasnost sudskih postupaka, ali takođe posvećuje i opštije načelo dobrog vršenja pravde», presuda *Intiba c. Turquie* od 24. maja 2005, § 54. Videti i: presudu *Boddaert c. Belgique* od 12. oktobra 1992.

U najboljem slučaju moglo bi se naznačiti da bi se 2 godine po stepenu suda mogle smatrati granicom preko koje Sud s posebnom pažnjom razmatra okolnosti slučaja koji se stoga smatra sumnjivim. Kad uoči neki *a priori* duži rok, Sud koristi generalno neku formulu sledećeg tipa: «*Sud konstatuje da je apelacioni sud doneo svoju presudu tek sedam godina i tri meseca nakon što su m u se obratili podnosioci predstavke. Ovoliki protok vremena već na prvi pogled izgleda nerazuman za samo jedan sudski stepen. Stoga Sud poziva na pažljivo razmatranje slučaja sa stanovišta člana 6 § 1 Konvencije*¹²». Ili pak : «*To što je više od sedam godina prošlo od podizanja optužnice a da još nije iznet stav o osnovanosti optužnice u nekoj osuđujućoj ili oslobađajućoj presudi, svakako predstavlja preterano trajanje koje će morati u većini slučajeva da se smatra prekoračenjem razumnog roka predviđenog u članu 6 § 1 (art. 6-1)*¹³».

Autori ovog izveštaja, trudeći se da CEPEJ pruže konkretne elemente analize, opredelili su se da u više sintetičkih zabeležaka prikažu tipove slučajeva koji međusobno imaju neke zajedničke odlike, a koji omogućavaju poređenje trajanja postupaka i presudu Sud.

Tako će se ovde naći:

– **tabela «prioritetnih» slučajeva** u pogledu značaja koji imaju za podnosioca predstavke: ako se stavimo u položaj nekog predsednika suda i rezonujemo u kontekstu upravljanja zalihama, reč je onda o slučajevima koje treba obrađivati pre ostalih. Ako rezonujemo sa stanovišta upravljanja prilivom predmeta, ti slučajevi se moraju obrađivati ubrzano u poređenju s drugim slučajevima u kojima vremenska dimenzija manje opterećuje ishod spora;(aneks 2)

– **dve tabelle složenih slučajeva, jedna koja prikazuje slučajeve kršenja, a druga nekršenja.** (aneks 3) Reč je o slučajevima koje Sud priznaje kao teške i za koje može prihvatiti duže rokove, ako pak ostali kriterijumi (ponašanje podnosioca predstavke i ponašanje državnih organa) ne zaslužuju kritiku.

Konačni izveštaj je upotpunjen, **jednom tabelom slučajeva koji nisu složeni** kojom se omogućava poređenje rokova za uobičajene sporove. (aneks 4)

U rasponu od najveće brzine koju zahteva Sud do izvesne sporosti koja se dopušta s obzirom na težinu predmeta, razmatranje ove dve serije tabela omogućice da se otkrije čitav jedan panel slučajeva kojima se ilustruju promenljiva trajanja postupka.

Izveštaj je koncipiran u dva dela:

– prvi je posvećen razmatranju kriterijuma iz sudske prakse koji su u osnovi prakse Evropskog suda za ljudska prava u pogledu razumnog roka;

– drugi je usmeren na identifikovanje uzroka kašnjenja koji se mogu uočiti proučavanjem presuda Suda, rešenja Komisije i rezolucija Ministarskog komiteta; u njemu je prikazan i pregled domaćih pravnih lekova koji se sprovode u državama ugovornicama na zahtev CEDH pre prikazivanja pregleda razumnih rokova.

Izveštaj je upotpunjen gore detaljno opisanim aneksima.

¹² Presuda *Marien c. Belgique* od 3. novembra 2005.

¹³ Presuda *Neumeister c. Autriche* od 1968.

Prvi deo: Kriterijumi sudske prakse «razumnog roka» u smislu člana 6 § 1 Evropske konvencije

Prethodni uslov: iscrpljenost domaćih pravnih lekova

A. Postojanje delotvornog pravnog leka

Odredbe Konvencije koncipirane su tako da budu dopuna nacionalnih odredaba o ljudskim pravima. Kako je to naznačio Sud još u presudi *Handyside* od 7. decembra 1976 : «*mehanizam zaštite uspostavljen Konvencijom ima supsidijarni karakter u odnosu na nacionalne sisteme garantovanja ljudskih prava*». Iz tog supsidijarnog karaktera proističe zahtev za iscrpljivanjem domaćih pravnih lekova iz člana 35, alineja 1, Konvencije.

Tvrđnju da je prekršeno pravo na suđenje u razumnom roku podnosilac predstavke mora najpre da iznese pred domaćeg sudiju, pre nego što se obrati Evropskom sudu, pod pretnjom neprihvatljivosti. To pravilo Sud međutim primenjuje fleksibilno zahtevajući od podnosioca predstavke da prethodno iskoristi sve pravne lekove koji se od njega mogu razumno očekivati u domaćem pravu, ali ga ne obavezuje da koristi pravne lekove koji su unapred osuđeni na neuspeh.

Sud naime proverava, u domaćem pravu država članica, postojanje «delotvornog pravnog leka», koje definiše na sledeći način : « [...] u smislu člana 35 § 1 Konvencije na državi je da dokaže postojanje raspoloživog, odgovarajućeg, pravnog leka efikasnog u teoriji kao i u praksi, i kojim se može otkloniti navodno kršenje. » Taj pravni lek, dodaje Sud, mora postojati «u teoriji i u praksi na dovoljnom stepenu izvesnosti» (videti posebno: presuda *Ziabreva c. Russie* od 18. decembra 2008, §§ 15 i 16).

U odsustvu delotvornog pravnog leka za otklanjanje ili sankcionisanje sporosti pravde, Sud smatra da podnosilac predstavke može da se pozove pred njim na nepoštovanje prava na suđenje u razumnom roku čak i ako je odnosni postupak još u toku pred nekim domaćim sudom, u apelaciji ili kasaciji¹⁴.

U svojoj presudi *Daddi c. Italie* od 16. juna 2009, Evropski sud podseća da je cilj pravila iscrpljenosti domaćih pravnih lekova da državama ugovornicama pruži priliku da preduprede ili isprave kršenja kojima se ove terete pre nego što im se ti navodi o kršenju podnesu us skladu s načelom supsidijarnosti¹⁵. U tom cilju, Sud se oslanja na član 13 Konvencije, po kome: «*Svako kome su povređena prava i slobode predviđeni u ovoj Konvenciji ima pravo na delotvoran pravni lek pred nacionalnim vlastima, bez obzira jesu li povredu izvršila lica koja su postupala u službenom svojstvu*».

Naime, da bi uspe[nije] garantovao zahtev za razumnim rokom, Evropski sud je napravio zaokret u sudskoj praksi smatrajući u svojoj presudi *Kudla c. Pologne* od 26. oktobra 2000, da član 13 Konvencije predstavlja garanciju različitu od onih koje predviđa član 6, koja može biti predmet, ako je potrebno, različite osude, kako bi države uspostavile delotvoran i koristan pravni lek pred domaćim sudom radi garantovanja prava na suđenje u razumnom roku.

Do tada je član 6 § 1 smatran kao neki *lex specialis* u odnosu na član 13, a Sud nije razmatrao sredstva zasnovana na kršenju člana 13 ako se već izjasnio u smislu kršenja člana 6 § 1.

Međutim, «*sve veća učestalost konstatovanja od strane Suda kršenja u tom pogledu nedavno je dovela Sud u poziciju da skrene pažnju na «značajnu opasnost» koju «prevelika sporost pravde»*

¹⁴ Presude *Zanghi c. Italie*, 19. februar 1991 ; *X... c. France*, 31. mart 1992 ; *A. V... c. France*, 2. april 1994.

¹⁵ *Akdivar et autres c. Turquie*, 16. septembar 1996, § 65, Recueil des arrêts et décisions 1996 IV, s. 1210 i *Aksoy c. Turquie*, 18. decembar 1996, § 51, Recueil des arrêts et décisions 1996 VI, s. 2275.

predstavlja za pravnu državu u nacionalnim pravnim porecima kad zainteresovana lica nemaju na raspolaganju, u tom pogledu, nikakav domaći poravni lek» (§ 148).

Podsećajući na cilj člana 35 § 1 (koji pokazuje srodnost sa članom 13, kaže Sud), a to je da se državama ugovornicama pruži mogućnost da preduprede ili otklone navodna kršenja kojima se te države terete pre nego što neka predstavka bude podneta Evropskom sudu, ovaj potonji, pozivajući se na pripreme radove na Evropskoj konvenciji o ljudskim pravima, iznosi da je: «cilj člana 13 da obezbedi sredstvo preko kojeg zainteresovana lica mogu dobiti, na nacionalnom nivou, otklanjanje kršenja njihovih prava garantovanih Konvencijom, pre nego što budu primorana da pokrenu međunarodni žalbeni mehanizam»¹⁶.

Tom značajnom presudom Sud smatra da sankcioniše države na toj dvostrukoj osnovi i da, čineći to, poziva sve države ugovornice da uspostave interne procedure koje omogućavaju zainteresovanim licima da se žale, zahvaljujući nekom delotvornom pravnom leku u teoriji i u praksi, sudskom ili ne, na preterano trajanje postupka.

U presudi *Mifsud c. France* od 11. septembra 2002, Sud smatra osim toga i da takav pravni lek može imati oblik kojim se omogućava ubrzavanje postupka, ali i oblik pravnog leka kojim se obezbeđuje naknada štete i ističe da «Okolnost da takav pravni lek, koji obezbeđuje čisto naknadu, ne omogućava ubrzanje postupka koji je u toku nije odlučujuća. Sud u tom pogledu podseća da je ocenio da su pravni lekovi kojima zainteresovano lice ima na raspolaganju na planu domaćeg prava da bi se žalilo na trajanje nekog postupka 'delotvorni', u smislu člana 13 Konvencije, kad omogućavaju da se «spreči» nastajanje ili nastavak navodnog kršenja, ili [da] se zainteresovanom licu pruži mogućnost odgovarajućeg otklanjanja svakog kršenja koje je već nastalo».

Članom 13 otvara se dakle jedan opcija u toj oblasti: neki pravni lek je «delotvoran» čim omogućava bilo da se ranije donese presuda odnosnog suda, bilo da se zainteresovanom licu omogući odgovarajuća naknada za već utvrđena kašnjenja (već navođena presuda *Kudla*, §159). Po mišljenju Suda, s obzirom na «izrazitu srodnost» članova 13 i 35§1 Konvencije (videti i već navođenu presudu *Kudla*, § 152), nužno isto važi i za pojam «delotvornog» pravnog leka u smislu te druge odredbe.

Ali naročito, u toj presudi *Mifsud c. France* (već navođenoj), i u njenom nastavku u presudi *Nouhaud c. France* od 9. jula 2002, Sud ocenjuje da je pravni lek kojim se obezbeđuje obeštećenje dovoljan da bi se obrazložila neprihvatljivost zbog neiscrpljenosti domaćih pravnih lekova¹⁷.

Od tada Sud nudi državama alternativu u domaćem pravu: ili da se podnosiocima predstavke ponudi naknada pretrpljene štete zbog prevelikog kašnjenja, ili da omoguće, na zahtev podnosioca predstavke, ubrzanje spornog postupka. Videćemo u drugom delu ovog izveštaja da postoji veliki broj različitih «delotvornih pravnih lekova». Sud međutim redovno podseća da je «najdelotvornije rešenje» pravni lek kojim se ubrzavaju postupci, «jer se na taj način izbegava konstatovanje uzastopnih kršenja za isti postupak i ne ograničava se samo na delovanje a posteriori ... » (na primer presuda Velikog veća *Scordino c. Italie* (n° 1) od 29. marta 2006, §§ 183-184.)

Međutim, kao što smo prethodno istakli, zahtevaju se samo raspoloživi i odgovarajući pravni lekovi¹⁸. Što takođe implicira da se i na te pravne lekove odnose zahtevi delotvornosti i razumnog roka i da ih u tom smislu kontroliše Evropski sud.

B. Kontrola delotvornosti pravnog leka

Po mišljenju suda, državni organi su dužni da mu dokažu, u svakom pojedinačnom slučaju, uspešnost pravnog leka: uvodeći neku novu sudsku praksu, država tako može da izmeni stav Evropskog suda.

¹⁶ Presuda *Kudla* précité § 152.

¹⁷ V. S. Guinchard, « Procès équitable » (« Pravično suđenje »), *Répertoire Procédure civile*, Dalloz, mart 2011, s. 94, n° 347.

¹⁸ R. Bindels, «L'influence du droit d'être jugé dans un délai raisonnable prévu par l'article 6 § 1 de la Convention européenne des droits de l'homme sur l'administration de la justice civile belge» (« Uticaj prava na suđenje u razumnom roku predviđeno članom 6 § 1 Evropske konvencije o ljudskim pravima na upravljanje belgijskim građanskim pravom ») in *Annales de Droit de Louvain*, vol 62. 2002, no 3-4 ss. 349 do 428.

Ali to takođe znači da postojanje delotvornog domaćeg pravnog leka još nije stečeno i da može ponovo da bude kontrolisano od strane Suda u Strazburu.

U portugalskom primeru, u rešenju o neprihvatljivosti, *Paulino Tomas c. Portugal* od 27. marta 2003, Sud odbacuje predstavku smatrajući, po prvi put, da uredba sa zakonskom snagom od 21. novembra 1967. o vanugovornoj odgovornosti države predstavlja efikasan pravni lek protiv predugog trajanja nekog postupka. Do tada je Komisija sistematski odbacivala motiv na osnovu postojanja tog teksta (videti presudu *Gama da Costa c. Portugal* od 5. marta 1990.) zbog nedostatka sudske prakse koja bi pokazala izgleda na uspeh neke takve tužbe. Ali nakon zaokreta u sudskoj praksi do kog je došlo 15. oktobra 1998, presudom Vrhovnog upravnog suda *Pires Neno*, Sud smatra da je bar od oktobra 1999. taj pravni lek «*stekao dovoljan stepen pravne izvesnosti*» da bi mogao i morao da se primenjuje u smislu člana 35§1 Konvencije.

U jednom drugom portugalskom slučaju, u krivičnoj oblasti, Komisija je smatrala da je mogućnost zahtevanja ubrzanja postupka predviđena u članovima 108 i 109 Zakonika o krivičnom postupku neophodan preduslov i pravni lek koji se mora iscrpeti (rešenje o prihvatljivosti slučaja *Moreira Barbosa* od 29. aprila 2004)¹⁹. Konstatujući da je podnosilac predstavke iscrpeo taj pravni lek u konkretnom slučaju bez uspeha, ona smatra da nema potrebe primoravati ga da upotrebi i pravni lek u obliku tužbe za utvrđivanje vanugovorne odgovornosti iz uredbе sa zakonskom snagom iz 1967. čiji je cilj praktično isti : ona dakle odbija taj deo prigovora vlade koji se zasniva na neiscrpljenosti domaćih pravnih lekova²⁰.

Situacija u Italiji dobro ilustruje neprekidnost kontrole Evropskog suda. U Italiji, zakonom «Pinto» od 24. marta 2001. uveden je pravni lek naknade štete proistekle iz preterano dugog trajanja nekog sudskog postupka. U presudi *Brusco c. Italie* od 6. septembra 2001, Sud je proglasio neprihvatljivom jednu predstavku, podnetu pre stupanja na snagu tog zakona, ali pošto je upoznao podnosioca predstavke s postojanjem tog zakona i pozvao ga da se obrati domaćim sudovima (Noviji primer neprihvatljivosti s obzirom na zakon Pinto : rešenje *Daddi c. Italie* od 16. juna 2009).

Do 2004 Italija je vrlo često bila osuđivana zbog kršenja prava na suđenje u razumnom roku. Ali od tog datuma, uočeno je jasno poboljšanje. Međutim naknadno su uočena nova kršenja (cf. Aneks, «testerast» razvoj osuda Italije između 2006. et 2011.). U više presuda koje je izreklo Veliko veće 2006, među kojima i presuda Scordino (n°1) od 29. marta 2006²¹, Sud je konstatovao da je još na stotine slučajeva u vezi s naknadama koje je odobrio domaći italijanski sudija u okviru zakona «Pinto» ponovo u postupku pred domaćim sudovima i poziva Italiju da preduzme sve neophodne mere kako bi pravni lek naknade uspostavljen i okviru zakona Pinto bio zaista «delotvoran». Korišćenje tog pravnog leka ocenjeno je kao nedovoljno uglavnom zbog dosuđenih iznosa naknada i ponovo predugog trajanja suđenja²². Evropski sud podseća u svojim značajnim presudama da je «delotvoran» onaj pravni lek koji omogućava bilo ubrzanje postupka, bilo odgovarajuću naknadu. U ovom potonjem slučaju, i sam pravni lek mora odgovoriti na zahtev razumnog roka, a Sud je zahtevniji u ocenjivanju delotvornosti tog pravnog leka, smatrajući, na primer, da vreme izvršenja neke presude izrečene u okviru pravnog leka za naknadu «*ne bi smelo uglavnom da prekorači šest meseci računajući od trenutka kad presude o naknadi postane izvršna*» (§ 198). Osim toga, ako je domaći sud najpozvaniji da utvrdi postojanje i iznos materijalne štete, pretpostavlja se da predugo trajanje nekog postupka uzrokuje nematerijalnu štetu, čija naknada zavisi od karakteristika i delotvornosti domaćeg pravnog leka, ali čiji iznos ne sme biti nerazuman u poređenju s iznosima koje utvrđuje Sud u konkretnom slučaju Sud ističe da odobrena nadoknada predstavlja tek oko 10% iznosa koje Sud uglavnom dosuđuje (214)²³.

¹⁹ Videti i presudu *Tomé Mota c. Portugal* n° 32082/96.

²⁰ Presuda *I.S c. Slovaquie* od 4. aprila 2000, §31.

²¹ Takođe, u vezi s pravom na suđenje u razumnom roku: *Cocchiarella c. Italie* ; *Giuseppe Mostacciolo c. Italie* (n° 1) ; *Musci c. Italie* ; *Giuseppina et Orestina procaccini c. Italie* ; *Riccardi Pizzati c. Italie* ; *Ernestina Zullo c. Italie* ; *Apicella c. Italie*.

²² Italijanski kasacioni sud je ipak napravio zaokret u sudskoj praksi u četiri rešenja o kasaciji izrečena 27. novembra 2003. (n° 1338, 1339, 1340 i 1341), u kojima je tvrdio da se «sudska paksa Suda u Strazburu nameće italijanskim sudijama u vezi s primenom zakona 89/2001 (...). I da «određivanje nematerijalne štete od strane apelacionog suda u skladu sa članom 2 zakona n° 89/2001, iako po svojoj prirodi zasnovano na pravičnosti, mora imati u vidu pravno definisano okruženje jer se moraju imati u vidu iznosi koje, u sličnim slučajevima odobrava Sud u Strazburu, od kojih su odstupanjanja dozvoljena u razumnim granicama».

²³ O italijanskoj situaciji, videti najnoviju rezoluciju Komiteta ministara CM/resDH(2009)42 od 19. marta 2009.

Pravni lek kojim se obezbeđuje naknada mora dakle i sam da bude delotvoran, odgovarajući i pristupačan. Ta delotvornost podrazumeva za Sud i dovoljnu naknadu. Ta efektivnost podrazumeva takođe za Evropski sud dovoljnu naknadu; to su svojstva koja on precizno kontroliše (na primer, presuda *Vidas c. Croatie* od 3. jula 2008). Prema evropskoj sudskoj praksi, ta adekvatnost množe da bude umanjena predugim trajanjem njenog razmatranja ili pak iznosom naknade previše ispod iznosa koje dosuđuje Sud u sličnim slučajevima. Na taj način Sud kontroliše delotvornost naknade na osnovu sledećih kriterijuma: iznos dosuđene naknade, trajanje postupka naknade, kao i promptnost isplate te naknade (na primer, *Cocchiarella c. Italie* od 29. marta 2006, §§ 86-98).

To je tip kontrole koji je nedavno uspostavljen u nedavnom slučaju *Sartory c. France* od 24. sept. 2009. Radilo se u konkretnom slučaju, u suštini, o postupku poništenja rešenja o premeštaju jednog činovnika čije je šestomesečno trajanje ocenjeno kao preterano. Sud je kontrolisao trajanje i ishod postupka naknade: započeo je 2002, prenesen na Državni savet 2006, i okončan 2007. dosuđivanjem naknade u iznosu od 3 000 evra.

Sud je smatrao da ta naknada koju je dosudio Državni savet nije odgovarajuća s obzirom na preveliku sporost postupka u meritumu, naknada dosuđena u smislu člana R. 311-1 zakonika o upravnom postupku, te je zaključio da je prekršen član 6, § 1. Podnosilac predstavke je mogao dakle da se pozove na svojstvo žrtve u smislu člana 34 Konvencije, pošto naknada nije bila odgovarajuća i dovoljna, iako je kršenje prava na razuman rok upravnog postupka bilo priznato²⁴.

Iznos naknade je dakle suštinski element da bi se pravni lek ocenio kao odgovarajući i delotvoran. Taj nivo zavisi međutim i od karakteristika i od efikasnosti domaćeg pravnog leka u celini. Država koja je obezbedila različite pravne lekove od kojih jedan koji teži ubrzanju postupka a neki drugi obezbeđuje naknadu, a čije su presude, u skladu s pravnom tradicijom i životnim standardom zemlje, brze, obrazložene, i blagovremeno izvršene, dosuđuju iznose koji, iako niži od onih koje dosuđuje Sud, ipak nisu nerazumni²⁵. Tako će domaći sudovi moći da se pozivaju na dosuđene iznose na nacionalnom nivou za druge tipove šteta i da se oslanjaju na sopstveno lično uverenje, iako to ishodi dosuđivanjem iznosa nižih od iznosa koje dosuđuje Sud u sličnim slučajevima (na primer *Apicella c. Italie* od 29. marta 2006, §§ 78, 94 95).

Sudska praksa Suda, osim toga, teži da objektivizuje odgovornost države zbog predugog trajanja suđenja (Videti presudu Velikog Veća *Bourdiv c. Russie* (n° 2) od 15. januara 2009, § 111.), postavljajući, kako je već rečeno, oborivu pretpostavku nematerijalne štete i zahtevajući od sudije da posebno obrazloži svoju odluku u suprotnom slučaju (Videti već navođen slučaj *Apicella c. Italie*, § 93, i takođe već navođen slučaj *Cocchiarella c. Italie*, § 94).

Takođe treba istaći da naknada može da ne bude finansijska. Biće detaljnije prikazani, u drugom delu ovog izveštaja, različiti oblici koje mogu imati prethodni pravni lekovi koje je država nakon osuda od strane Evropskog suda, kao i njihov eventualni razvoj.

U svojoj nedavnoj sudskoj praksi, Evropski sud osim toga nije oklevao ni da naznači, ponekad veoma precizno, kakva mera je odgovarajuća za nadoknadu štete od kršenja prava na suđenje u razumnom roku. U slučaju *Yakışan c. Turquie* od 6. marta 2007, u vezi s trajanjem jednog krivičnog postupka (gotovo trinaest godina i još u toku u trenutku izricanja presude), kao i sa trajanjem pritvora podnosioca predstavke (jedanaest godina i sedam meseci, i dalje u trenutku donošenja presude), Sud je zaključio da su prekršene odredbe članova 5 § 3 i 6 § 1 i uneo je posebnu klauzulu u primenu člana 41, smatrajući a bi odgovarajući način da se okonča uočeno kršenje bio da se suđenje okonča što je brže moguće, imajući u vidu zahteve za dobrim vršenjem pravde, ili da se podnosilac predstavke pusti na slobodu tokom postupka, kako je predviđeno članom 5 § 3.

U slučaju *De Clerck c. Belgique* od 25. septembra 2007, Sud je ipak ograničio taj pristup. Podnosioci predstavke su u konkretnom slučaju tražili trenutni prestanak javne tužbe protiv njih, zbog prekoračenja razumnog roka krivične istrage, na osnovu člana 46 Konvencije. Sud odbija taj zahtev ističući da on ne može naložiti nezavisnim pravosudnim organima da obustave krivično gonjenje preduzeto po zakonu.

²⁴ Obs. N. Fricero, *Procédures* n° 11, novembar 2009, comm. 363.

²⁵ V. Vodič dobre prakse, *op cit.*, n° 107, p. 24-25.

I. Neizmenjeni kriterijumi ocenjivanja roka

Definicija razumnog roka i predstavljanje metode Evropskog suda: formulacija Suda je u glavnim crtama sledeća: «razuman karakter nekog postupka ocenjuje se prema globalno ocenjenim okolnostima slučaja, kriterijumima usvojenim u sudskoj praksi Suda, posebno složnost slučaja, ponašanje podnosioca predstavke, i ponašanje nadležnih organa».

Od presude *Neumeister* od 27. juna 1968, Sud stalno koristi ova tri kombinovana kriterijuma, bilo da je reč o krivičnoj stvari ili o nekom građanskom sporu. Presudom *König* od 28. juna 1978, Sud je poboljšao svoj način ocenjivanja uvođenjem novog kriterijuma: značajem spora za podnosioca predstavke.

Na osnovu tih kriterijuma Sud vrši globalnu ocenu metodom *in concerto in concreto* (Videti *infra* E). Globalna ocena znači, posebno, da rokovi koji, svaki za sebe, ne bi bili nerazumni, u zbiru postaju nerazumni. Ocenjivanje *in concreto* podrazumeva razmatranje «posebnih okolnosti slučaja» radi ocene da li je trajanje postupka nerazumno ili nije (presuda *Köning c. RFA*, 28. jun 1978).

A. Složenost slučaja

Složenošću se može opravdati neko značajnije trajanje postupka. Ta složenost se može ticati pravnih pravila primenljivih na spor ili na činjenice slučaja.

Kad je reč o **pravnim pravilima**, uzroci složenosti su različiti: neka promena zakona, prelaz neke države na tržišnu privredu, interakcija između upravnog postupka i sudskog postupka (primer: otpuštanje nekog radnika s invaliditetom u Austriji ili u Francuskoj), čekanje na krivičnu presudu koja blokira ishod građanskog postupka²⁶, pridruživanje ili povezanost više predmeta, neophodnost da se pomiri interes pojedinaca s interesom kolektiviteta, prisustvo više optuženih...

Složenost **činjenica slučaja** može poticati od neophodnosti ispitivanja brojnih svedoka, iz teškoće lokalizovanja svedoka (slučaj *Mitev c. Bulgarie* od 22. decembra 2004), kao i iz dugog trajanja rada na rekonstituisanju činjenica, prikupljanja dokaza (presuda *Akçakale c. Turquie* od 25. maja 2004.) ili naprotiv, od odsustva bilo kog svedoka u nekom krivičnom predmetu (Komisija, *Jean-Claude Boddaert c. Belgique*, od 17. aprila 1991).

Izvor komplikacija takođe mogu biti pribegavanje veštačenjima, prevođenje dokumenata, korišćenje sudskog tumača (u presudi *Sari c. Turquie et Danemark* od 8. novembra 2001, u kome je reč o ubistvu koje je počinio u Danskoj podnosilac predstavke, državljanin Turske, Sud ističe faktička kašnjenja povezana s neophodnošću prevođenja akata postupka na dva jezika).

U nekim slučajevima mešaju se de facto i de iure složenost kad se radi o tome da se «se utvrdi, više od dvadeset godina kasnije, da li je podnosilac predstavke bio u situaciji stečaja na dan 14. septembra 1971, i u slučaju negativnog odgovora, postavlja se pitanje određivanja njegovog imovnog stanja 1971.»²⁷.

Osim toga, izgleda da su za Sud neki postupci po svojoj prirodi složeni, kao na primer komasacija, eksproprijacija, prevare i ostali slučajevi međunarodnih finansijskih krivičnih dela.

Tako, u vezi s jednom komasacijom zemljišta, u predmetu *Wiesinger c. Autriche* od 30. oktobra 1991, Sud «*priznaje, sa svim učesnicima u sporu, da je zemljišna komasacija po svojoj prirodi složen postupak, koji se tiče kako interesa pojedinaca, tako i interesa celog kolektiviteta*» (to pitanje je već bilo pokrenuto u slučaju *Erkner et Hofauer*).

Kad je reč o prevarama, u presudi *Wejrup c. Danemark* od 7. marta 2002, Sud ističe složenost slučaja u vezi s aktivnostima finansijskog direktora jednog velikog holdinga u čijem sastavu je više od pedeset

²⁶ Presuda *Djangozov c. Bulgarie* od 8. jula 2004.

²⁷ Presuda *Sablon c. Belgique* od 10. aprila 2001.

preduzeća u celom svetu, a u kome je trebalo pregledati račune tih preduzeća za period od pet godina, podsećajući da «*obim i složenost nekog krivičnog slučaja prevare koji je često dodatno komplikovan umešanošću više osumnjičenih, mogu opravdati dosta dugo trajanje postupka*».

Pozivajući se na slučajeve *C.P et autres c. France* (od 18. oktobra 2000.) i *Hozee c. Pays-Bas* (22. maj 1998), Sud zaključuje da nije prekršen član 6 § 1 te da je predstavka neprihvatljiva. Iako je postupak trajao 7 godina, 9 meseci i 26 dana.

U navedenom slučaju *Hozee*, Sud je detaljno razmotrio postupak da bi utvrdio složenost zadatka koji se sastojao u razmrsivanju mreže međusobno povezanih preduzeća i računa otvorenih na način da državnim organima što više otežaju otkrivanje pronevera u oblasti poreza i socijalnog osiguranja.

Sud osim toga ističe neophodnost za državne organe da saslušaju veliki broj svedoka, da prikupe i pregledaju veću količinu dokumenata, i uočava takođe da su nesumnjivi obim i složenost istrage dodatno bili uvećani proširenjem i na neke druge osumnjičene u tu proneveru.. Pošto nije konstatovao ni jedan period neaktivnosti, Sud smatra da toliko trajanje istrage nije nerazumno.

U jednom slučaju koji se odnosi na usaglašenost jedne takse na električnu energiju s Ustavom, Sud uočava složenost slučaja s obzirom na saslušanja velikog broja predstavnika državnih organa od strane Ustavnog suda (presuda *Klein c. Allemagne* od 27. jula 2000.).

Međutim, složenost nekog slučaja nije uvek dovoljna da bi opravdala dugo trajanje nekog postupka: i ostali kriterijumi se uzimaju u obzir, pa Sud vrši globalnu ocenu s obzirom na različite kriterijume na koje ćemo se još vraćati.

B. Ponašanje podnosioca predstavke

Ovaj kriterijum je unekoliko poseban: to je jedini kriterijum koji može imati za posledicu konstatovanje da nije bilo kršenja, iako je dužina trajanja bila očigledno preterana, a osim toga domaćim sudovima se ne može pripisati nikakva značajnija neaktivnost. Ako je on suštinski uzročnik kašnjenja, neće biti kršenja člana 6 § 1. Sud tako razmatra pitanje kome se može pripisati predugo trajanje postupka.

U slučaju *Oberling c. France* od 11. aprila 2006, na primer, Sud primećuje da «*iako bi se podnosiocu predstavke mogla zameriti izvesna sporost u izvođenju dokaza u prvom stepenu, takvim ponašanjem se ni u kom slučaju ne može objasniti sporost u apelaciji*», u konkretnom slučaju reč je o više od šest godina i dva meseca za dve upravne instance.

U jednom rešenju o prihvatljivosti, u građanskoj stvari²⁸, Komisija podseća «*da ono što se zahteva od jedne strane u nekom građanskom postupku jeste «normalna brzina» i da samo sporost koja se može pripisati državi može dovesti do zaključka o nepoštovanju «razumnog roka*». U konkretnom slučaju, Komisija je zaključila da nije prekršen član 6.1, smatrajući da je podnosilac predstavke zbog sopstvene sporosti u velikoj meri odgovoran za trajanje postupka koje je «*odmah uočljivo kao nerazumno*», odnosno 10 godina za postupak razvoda braka.

Za Sud, u krivičnoj oblasti, «*... članom 6 (čl. 6) se od zainteresovanog lica ne zahteva aktivna saradnja s pravosudnim organima*» (presuda *Eckle c. République fédérale d'Allemagne* od 15. jula 1982. § 82)²⁹. Sud smatra, kao i Komisija, «*da je zainteresovano lice dužno samo da blagovremeno izvršava one radnje koje se odnose na njega, da ne koristi manevre za otezanje postupka i da koristi mogućnosti koje nudi unutrašnje pravo za skraćivanje postupka; ništa ga ne obavezuje da preduzima korake suprotne tom cilju*» (presuda *Union Alimentaria Sanders SA* od 7. jula 1989).

«*Međutim, ponašanje podnosioca predstavke predstavlja objektivni element, koji se ne može pripisati tuženoj državi i koji se uzima u obzir da bi se utvrdilo da li je bilo ili nije bilo prekoračenja razumnog roka* (presuda *Wiesinger c. Autriche* od 30. oktobra 1991, série A n° 213, § 57)³⁰.

²⁸ Konačna odluka o prihvatljivosti, *Hervouet c. France*, od 2. jula 1997.

²⁹ Presuda *Corigliano c. Italie* od 10. decembra 1982, §42.

³⁰ Presuda *Versini c. France* od 10. jula 2001.

Sud u krivičnim stvarima od ukupnog trajanja uvek oduzima period u kome je podnosilac predstavke bio nezakonito u bekstvu. Tako u već navođenom slučaju *Sari c. Turquie et Danemark*, Sud konstatuje da «*period od dve godine, četiri meseca i šest dana, između 23. februara 1990, datum bekstva podnosioca predstavke, i 29. juna 1992, kad je uhapšen u Istanbulu, spada u isključivu odgovornost podnosioca predstavke, koji se, de fakto svojevolejno sklonio od ruke pravde*». Insistirajući na obavezi pojavljivanja pred sudom kao suštinskog elementa krivičnog postupka, osim u slučaju više sile ili legitimnog opravdanja, Sud smatra «*da je nezamislivo da podnosilac predstavke profitira od sopstvenog izbora da se skloni od ruke pravde*».

Činjenicu da je neki podnosilac predstavke usporio postupak tako što nadležnim organima nije dao svoju adresu takođe su istakle sudije iz Strazbura (presuda *Mitev c. Bulgarie*, od 22. decembra 2004).

S druge strane, sudije isključuju sva kašnjenja za koja se utvrdi da su rezultat više sile : tako se ne računaju na teret podnosioca predstavke ponovljene hospitalizacije tokom postupka zbog njegovog lošeg zdravstvenog stanja (presuda *Lavents c. Lettonie* od 28. februara 2003).

U presudi *Jetzen c. Luxembourg* od 4. marta 2008, Evropski sud je podsetio da se članom 6 od zainteresovanih lica ne zahteva aktivna saradnja sa sudskim vlastima. Njima se takođe ne može zameriti kad u punoj meri iskoriste mogućnosti koje im nudi domaće pravo. Međutim, njihovo ponašanje predstavlja jednu objektivnu činjenicu, koja se ne može pripisati državi i koja se mora uzeti u obzir da bi se odgovorilo na pitanje da li je postupak prekoračio ili nije prekoračio razuman rok. Objektivnu teškoću predstavljaju i ponovljena neprisustva okrivljenog na ročištima zbog njegovog zdravstvenog stanja (presuda *Rashid c. Bulgarie* (n°2) od 5. juna 2008).

Podnosilac predstavke se smatra odgovornim za kašnjenje samo kad se kod njega utvrdi odsustvo dobre volje. Sud je tako ocenio, u jednom krivičnom postupku, da podnosilac predstavke, koji je uložio dve žalbe, nije usporio tok postupka pošto je njegovo trajanje pripisano državnim organima: s obzirom da prvi istražni sudija za osamnaest meseci nije izdao nikakav akt (presuda *Malet c. France* od 11. februara 2010).

U okviru jedne italijanske građanske stvari, čiji je postupak bio veoma du (15 godina), Sud je ustanovio – zajedno s Komisijom, da oba podnosioca predstavke ni jednom nisu ništa preduzeli da bi njihov slučaj bio brže razmotren, već da su, naprotiv, uputili mnoštvo zahteva za odlaganje (najmanje 17 odlaganja ročišta) i ustanovio je njihovu odgovornost za sporost postupka, da bi doneo zaključak da nije prekršen član 6§1³¹.

Sud tako pravi jednu jasnu distinkciju. Inertnost podnosioca predstavke da ubrza postupak ili da ga obnovi pred nekim drugim sudom, stvar je njegove slobodne volje, prema načelima dispozitivnosti, odnosno stvar je inicijative strana, svojstvenih građanskom postupku, , a pred kojima sudovi nemaju nikakav manevarski prostor.

Drugačije je s apatijom podnosioca predstavke tokom nekog tekućeg postupka: sudovi moraju bdeti nad njegovim dobrim odvijanjem i biti pažljivi kad treba odobriti neko odlaganje, saslušati svedoke ili kontrolisati tražene rokove za sastavljanje izveštaja veštaka³².

S druge strane, podnosiocu predstavke se ne može zameriti što je upotrebio sve ponuđene pravne lekove. U presudi *Guerreiro c. Portugal* od 31. januara 2002, Sud smatra da «*se ne može zameriti podnosiocu predstavke što je u potpunosti iskoristio pravne lekove koje mu nudi domaće pravo (presuda *Erkner et Hofauer c. Autriche* od 23. aprila 1987, série A n° 117-B, p. 62, § 68). Konkretno, iako je istina da su neki pravni lekovi podnosioca predstavke odbačeni, podneta 13. marta 1990. bila je delimično uspešna*».

Sud takođe podseća da se stav podnosioca predstavke ne može kritikovati ako je on jednostavno iskoristio neko zakonom predviđeno pravo, iako je ostvarivanje tog prava (konkretno zahteva za veštačenjem) glavni uzrok trajanja postupka (presuda *Sopp c. Allemagne* od 8. oktobra 2009, § 35 ; takođe *Bendayan Azcantot et Benalal Bendayan c. Espagne* 9. jun 2009, § 73).

³¹ Presuda *Ciricosta et Viola c. Italie* od 4. decembra 1995.

³² Presuda *Patrianakos c. Grèce* od 15. jula 2004. O pojavi dužnosti sređivanja sudske prakse Evropskog suda, videti infra C.

Sud, da bi zaključio da nije prekršen član 6 § 1., detaljno razmatra kašnjenja čiji uzrok može biti ponašanje podnosioca predstavke : u presudi *Proszak c. Pologne* od 16. decembra 1997, Sud nabraja ponašanja podnosioca predstavke: neosnovano osporavanje nadležnosti, nedolazak na ročišta, delimično opravdana samo medicinskim razlozima, protivrečnosti u zahtevima između podnosioca predstavke i njenog savetnika, i naročito odbijanje da se podvrgne trećem medicinskom veštačenju.

U jednom drugom poljskom slučaju, suštinski uzrok kašnjenja pripisiv je ponašanju podnosioca predstavke i saoptuženima u krivičnom postupku, što navodi Sud da oceni da nije prekoračen razuman rok za period od 6 godina i 1 meseca u okviru krivičnog postupka zbog teške pronevere: Sud zamera ponovljene nedolaskе podnosioca predstavke na ročišta iz zdravstvenih razloga bez opravdanja i neodlazak na lekarske preglede koje je sud naložio da bi proverio da li je podnosilac u stanju da prati postupak³³.

U jednom postupku koji je trajao 7 godina i 2 meseca pred dva sudska stepena, u kome je zaključeno da nije bilo kršenja, Sud svoju analizu iznosi na sledeći način: «*podnosilac predstavke nije pokazao revnost koja se očekuje od strane u postupku na koji se primenjuje načelo dispozicije, s obzirom da je podneo više nepreciznih ili neosnovanih proceduralnih zahteva. Što se tiče ponašanja domaćih sudova, njima se ne mogu pripisati značajnija kašnjenja koja bi dozvolila da se globalno trajanje postupka smatra preteranim.*» (§ 209)³⁴.

C. Ponašanje nadležnih organa

Sud ističe da samo ponašanje nadležnih organa može dovesti do kršenja prava na razuman rok.

1. Opravdanja domaćih organa koja Sud uzima u obzir

Evropski sud može uzeti u obzir, u korist odnosne države, neke okolnosti koje mogu izazvati preopterećenost sudova.

U presudi *Foti et autres c. Italie* od 10. decembra 1982, na primer, pre nego što će pristupiti odvojenom razmatranju svakog od spornih postupaka, Sud podseća na «*obuhvat nemira u Reggio di Calabria od 1970. do 1973. i zbog kojih je ovaj slučaj imao dve značajne osobenosti. Prvo, ti nemiri su uslovlili jednu posebnu političku i socijalnu klimu tako da su sudije mogle legitimno da strepe, u slučaju na brzinu izrečenih ili strogih presuda, od novih napetosti ili čak ponavljanja nereda. Drugo, oni su imali određen uticaj na funkcionisanje krivične pravde. Taj uticaj se osećao naročito u Reggio, ali je i sud u Potezi, kome su neki slučajevi bili prebačeni, takođe bio izuzetno opterećen*». Sud u zaključku smatra da «*treba uzimati u obzir okolnosti, a posebno ne smatrati neopravdanim normalne rokove koji proističu iz prenošenja postupaka*».

U slučaju *Buchholz*³⁵, Sud uzima u obzir napore domaćih organa koji se suočavaju s povećanjem broja radnih sporova koji nastaju u periodu ekonomske krize, kao i sa preopterećenjem apelacionih sudova za radne sporove, posebno onih u Hamburgu. Sud konstatuje povećanje broja savetnika od 1974, kad počinje da raste i broj sporova usled ekonomske recesije. Sud takođe ističe da je apelacioni sud za radne sporove u Hamburgu uspeo da obradi više predmeta 1976. i 1977. nego 1974. i 1975, dok opada prosečno trajanje postupaka i uočava da je taj sud od 1976. ustanovio još jedno, šesto veće, kome je dodeljivana gotovo polovina slučajeva koji su bili na čekanju pred nekim drugim većem. Najzad, u cilju ubrzanja rada sudova za radne sporove, vlada je predložila zakonodavnu reformu koju su parlamentarne skupštine usvojile 1979.

S obzirom na okolnosti konkretnog slučaja a posebno na odbrambenu strategiju podnosioca predstavke koja je doprinela usporenju postupka, Sud je, nakon detaljnog razmatranja svih etapa i akata postupka, u vezi s radnim sporom za koji su sudije u Strazburu smatrale da ima poseban značaj za podnosioca predstavke, zaključio da nije prekršen član 6 § 1 za trajanje postupka od 4 godine, 9 meseci i 16 dana pred sudovima u tri stepena.

³³ Presuda *Klamecki c. Pologne* od 28. marta 2002.

³⁴ Presuda *Dosta c. République tchèque*, 25. maj 2004.

³⁵ Presuda *Buchholz c. Allemagne* od 6. maja 1981.

Ta sudska praksa je preuzeta u švajcarskom slučaju *Zimmermann et Steiner* od 13. jula 1983. u kome Sud ističe da za prolaznu preopterećenost rasporeda suđenja sudova jedne države ugovornice ova ne može biti odgovorna «ako ta država blagovremeno preuzima mere za prevazilaženje takve izuzetne situacije».

Među razlozima koje Sud prihvata da bi domaće organe oslobodio odgovornosti u pogledu rokova, nalaze se pojedinačne teškoće kao što je reagovanje na međunarodne zamolnice u krivičnim postupcima. U presudi *Neumeister c. Autriche* od 27. juna 1968, Sud smatra da «se ne mogu, konkretno, pripisivati austrijskim pravosudnim organima teškoće na koje oni nailaze u inostranstvu kad je reč o postupanju po njihovim brojnim zamolnicama».

Štrajkovi advokata se takođe uzimaju u obzir za oslobađanje država od odgovornosti, osim ako ove ne navedu precizno njihov uticaj³⁶. Osim toga država mora da učini sve što je neophodno da bi se nadoknadilo to kašnjenje izazvano takvim događajem (presuda *Papageorgiou c. Grèce* od 22. oktobra 1997).

2. Opravdanja koja nude državni organi a koje Sud odbacuje

Kad se države pozivaju na izuzetnu preopterećenost nekog suda, Sud uglavnom ističe da «Konvencija nalaže državama ugovornicama da svoje sudove organizuju tako da ovi mogu da odgovore na zahteve iz člana 6§1 posebno kad je reč o razumnom roku». Taj zahtev je identičan «čak i ako je uzrok tih kašnjenja u strukturi nacionalnog pravosudnog sistema»³⁷.

Budžetska ograničenja države ne mogu, osim toga, oslobađati državu njenih obaveza (presuda *Burdov c. Russie* (n° 2) od 15. januara 2009, §§ 65-69).

Država ugovornica ima pred sobom izbor sredstava sa uređivanje svog pravosudnog sistema tako da on odgovara zahtevu razumnog roka, ali kad državni organi ne preduzimaju dovoljne mere, oni čine državu odgovornom, jer «prema stalnoj sudskoj praksi hronična preopterećenost rasporeda suđenja nije dovoljno objašnjenje» (videti, između ostalih, presude *Dumont c. Belgique* od 28. aprila 2005).

Osim toga, «na državama ugovornicama je da organizuju svoje pravosudne sisteme tako da njihovi sudovi mogu svakom da garantuju pravo na konačnu presudu na sporove u vezi s njegovim pravima i obavezama u građanskim stvarima, u razumnom roku».

Ta sudska praksa je primenjena na jedan postupak pred jednim Vrhovnim sudom, kao i u slučaju *Vergos c. Grèce* od 24. juna 2004, za trajanje postupka od četiri godine i jedanaest meseci pred Državnim savetom, ili u slučaju *Paummel c. Allemagne* od 1. jula 1997. za suđenje koje je trajalo pet godina i gotovo tri meseca samo pred Saveznim ustavnim sudom.

Ona se primenjuje i kad je u igri više stepena sudova: u takvom slučaju, periodi neaktivnosti, bilo zbog hroničnog preopterećenja suda ili zbog očigledne nedovoljnosti pravosudnog osoblja, angažuju odgovornost države u pogledu njene obaveze u smislu člana 6 § 1 Konvencije.

Trajanje istrage u nekom predmetu često je suštinski uzrok nekog preterano dugog krivičnog postupka. U nekom predmetu koji nije složen, iz kog su proistekla dva krivična postupka, u trajanju od četiri godine, za prvi, i četiri godine i tri meseca za drugi, Sud je zaključio da je prekršen član 6 § 1³⁸. Državni organi su iznosili kao argument teškoću da se lokalizuju okrivljeni, ali Sud, pošto je konstatovao da je jedna presuda krivičnog suda izrečena u odsustvu, nije to objašnjenje smatrao uverljivim. On je posebno ocenio kao preterane tri godine istrage uz građansku tužbu koju je podneo podnosilac predstavke s obzirom na značaj koji taj spor ima za njega.

U jednom krivičnom postupku, gde je podnosilac predstavke bio predmet gonjenja zbog klevete pod otežavajućim okolnostima, a koja se odnosila na ponašanje dvojice sudija, Sud je zaključio da je prekršen član 6 § 1. Sud je na sledeći način komentarisao ukupno trajanje postupka od šest godina: «Toliko trajanje postupka odmah se uočava kao znatno dugo za takav slučaj». Nakon razmatranja

³⁶ Presuda *Savvidou c. Grèce* od 1. avgusta 2000.

³⁷ Presuda *Hadjidjanis c. Grèce* od 28. avgusta 2005.

³⁸ Presuda *Dachar c. France* od 10. oktobra 2000.

svake od etapa postupka, sudije u Strazburu smatraju period istrage preterano dugim za slučaj koji je ocenjen kao slučaj koji nije složen, uz dve faze neaktivnosti od četrnaest odnosno trinaest meseci koje državni organi nisu objasnili³⁹.

U građanskoj materiji, od svoje presude *Köning c. RFA* (28. jun 1978), u kojoj je istakao da je i sudija možda kasnio s preduzimanjem istražnih radnji i dostavljanjem predmeta u cilju suđenja, Evropski sud je nametnuo stvarnu obavezu za sudiju u pretpretresnoj fazi razmatranja predmeta kako bi se obezbedilo poštovanje razumnog roka suđenja. Sud je to još nedavno snažno potvrdio u dva slučaja, *Poelmans c. Belgique* i *Leonardi c. Belgique* od 3. februara 2009, ističući da «čak i kad je neki građanski postupak zasnovan na načelu dispozitivnosti, koji se sastoji u tome da se strankama u sporu da moć inicijative i podsticanja, na državi je da svoj pravosudni sistem organizuje tako da zahtev za suđenjem u razumnom roku bude poštovan»⁴⁰. Sudija je tako dužan «da obezbedi poštovanje zahteva iz člana 6 u pogledu razumnog roka, i to tako što vrši ovlašćenja koja su mu zakonom stavljena na raspolaganje kako bi sprečio eventualne manevre u cilju odugovlačenja postupka od strane neke od stranki u postupku», precizira Sud u jednom slučaju u kome je vlada isticala ponašanje tužene strane kao glavni razlog kašnjenja u postupku utvrđivanja prirodnog očinstva (presuda *Costa Ribeiro c. Portugal* od 30. aprila 2003).

Ovde se pridružujemo jednoj primedbi proistekloj iz analize sudske prakse Evropskog suda u vezi kako s Francuskom, tako i s Nemačkom: iako odnosni postupak ima tužbeni karakter i u velikoj meri zavisi od inicijativa stranaka u sporu (kao što je to slučaj u obe države), sudija uvek mora da iskoristi sva ovlašćenja za izdavanje naredbi koja su mu na raspolaganju da bi postupcima obezbedio ritam koji nalažu njihova priroda i položaj stranaka, da strankama odredi rokove za delovanje u skladu sa zahtevima iz člana 6 § 1, da kontroliše njihovu primenu i eventualno da sankcioniše nepoštovanje njegovih odluka.

Sudije u Strazburu ne mogu da prihvate da kašnjenje nije uzrokovalo štetu podnosiocu predstavke. Tako, u presudi *Jorge Nina Jorge et autres c. Portugal* od 19. februara 2004, Sud «ističe u tom pogledu da okolnost, koju navodi Vlada, da produženje pravosudne faze postupka nije nanelo štetu podnosiocima predstavke s obzirom da im je već bila isplaćena odnosna naknada, ne može da utiče na tu konstataciju. Naime, pod pretpostavkom da nije bilo štete, što Sud uopšte ne smatra kao nešto utvrđeno, valja podsetiti da je kršenje Konvencije zamislivo čak i u odsustvu štete.

Valja ipak podsetiti u vezi s tim da se Protokolom br. 14 uvodi jedan nov uslov prihvatljivosti, uz one koji su već bili predviđeni članom 35 Konvencije. Sud sad može da proglašuje neprihvatljivom neku predstavku ne samo koja je «očigledno neosnovana ili protivpravna», već i, od 1. juna 2010, kad smatra da «kad smatra da podnosilac predstavke nije pretrpeo nikakvu značajniju štetu, osim ako poštovanje ljudskih prava garantovano Konvencijom i njenim Protokolima zahteva razmatranje merituma predstavke i pod uslovom da se iz tog razloga ne odbaci ni jedan slučaj koji domaći sud nije propismo razmotrio». Sud je nedavno precizirao da se «značajnija šteta», u smislu člana 35, § 3, b) Konvencije, mora ocenjivati u smislu uticaja navodnog kršenja prava na situaciju podnosioca predstavke (konkretno, u okviru žalbe Ustavnom sudu, ako ovaj nije dostavio podnosiocu predstavke primedbe koje su dali Vrhovni sud i okružni sud) a ne u smislu finansijskog iznosa o kome se raspravljalo pred domaćim sudovima (presuda *Holub c. République tchèque*, 14. decembar 2010).

Argument po kome su produženja rokova odobrena Javnom tužilaštvu za iznošenje zaključaka u odgovoru na argumente suprotne strane predviđena domaćim zakonom ne isključuje odgovornost države, ako Komisija odnosno Sud smatraju da su kašnjenja po tom osnovu preterana (*Commission, Macedo c. Portugal* od 6. novembra 1989).

U slučaju *Desrués c. France* od 21. jula 2005, Vlada je tvrdila da je po objavljivanju jedne uredbe od 10. januara 1992. kojom se utvrđuju pravila i merila za klasifikaciju i ocenu ratnih psihičkih poremećaja, došlo do naglog priliva zahteva za vojnu invalidsku penziju zbog «ratnih psihičkih poremećaja», što je navodno dovelo do dužeg trajanja postupaka obrade tog tipa predmeta. Na šta je Sud nedvosmisleno odgovorio da « (...) podnosilac predstavke ne može da trpi zbog kašnjenja do koga dođe zbog povećanog priliva zahteva nakon neke reforme propisa».

³⁹ Već navođena presuda *Corigliano c. Italie* od 10. decembra 1982.

⁴⁰ Obs. N. Fricero, *JCP G*, n° 16, 15. april 2009, II, 10070.

Isto tako, sprovođenje reforme u organizaciju pravosuđa u Turskoj kojom se nadležnosti vojnih sudova prenose na sudove opšteg prava moglo je da doprinese kašnjenjima, ali Sud tada podseća na gore već spominjana načela u predmetu *Zimmermann et Steiner*, odnosno da se «članom 6 § 1 Konvencije obavezuju države ugovornice da svoj pravosudni sistem organizuju tako da sudovi svih stepena mogu da odgovore na svaki od zahteva iz tog člana, uključujući i obavezu da donesu presudu u razumnom roku» (presuda *Sahiner c. Turquie* od 25. septembra 2001⁴¹).

Moguće je takođe i da neko odlaganje postupka bude neophodno, posebno kad treba da se izjasni najviše veće nekog vrhovnog suda, ali to odlaganje mora da se okonča odlukom koja omogućava konačno rešenje spora, bez novih prebacivanja nadležnosti (presuda *Hadjidjanis c. Grèce* od 28. aprila 2005).

Ponekad do kašnjenja dolazi, osim zbog već spomenute preopterećenost sudova, zbog želje više sudske instance da objedini slične predmete: iako Evropski sud može da razume takav postupak inspirisan brigom za dobro vršenje pravde, on ga i kritikuje kad takav postupak generiše preterano produženje suđenja.

Slučaj *Hentrich c. France* od 22. septembra 1994 ilustruje takvu situaciju: u konkretnom slučaju, trajanje postupka u kasaciji bilo je «naročito uslovljeno željom Vrhovnog suda da objedini sva četiri predmeta sa sličnom problematikom, što je razumljiva želja ali kojom se, sa stanovišta člana 6 (čl. 6) Konvencije, ne može da opravda znatnije kašnjenje». Postupak je trajao četiri godine u apelaciji (preopterećenost suda) i dve godine pred kasacionim sudom: to predstavlja za ukupan postupak trajanje, koje je ocenjeno kao nerazumno, osedam godina i tri meseca za tri stepena sudova u predmetu u kome je značaj za podnosioca predstavke po oceni Suda bio veliki, jer se radilo o lišavanju imovine činjenicom vršenja, od strane poreske uprave, prava preče kupovine⁴².

Kap što vidimo, Sud prilikom ocenjivanja uzima u obzir sve što spor implicira za podnosioca predstavki. Sad treba da razmotrimo koji tipovi postupaka imaju u očima Suda toliko veliki značaj da ih treba uključiti među elemente za ocenjivanje.

D. Značaj spora za podnosioca predstavke

Čitanjem presuda Suda mogu se uočiti situacije koje u očima evropskih sudija mogu da opravdaju određenu veću hitnost, s tim da se iz toga ne može izvući neka stvarna hijerarhija u zavisnosti do toga da li sud zahteva «posebnu hitnost» ili traži «izuzetnu blagovremenost». Značaj spora se ocenjuje takođe i *in concreto*.

Ti «prioritetni» slučajevi se odnose na:

– **Radne sporove:** bilo da je reč o otpuštanjima, o primanju plata, ili pak o obavljanju profesionalne delatnosti podnosioca predstavke, Sud smatra «da se posebna hitnost nameće nadležnim sudovima».

U jednom sporu u vezi s ugovorom nezavisnog arhitekta i jedne opštine, glavne klijentkinje podnosioca predstavke, Sud smatra, s obzirom na kapitalan finansijski značaj za podnosioca predstavke i na činjenicu da se taj značaj odnosi na njegovu profesionalnu delatnost, da su sudovi morali da deluju brže (presuda *Doustaly c. France* od 23. aprila 1998).

U presudi *Lechelle c. France* od 8. juna 2004, Sud potvrđuje da se postupci «u oblasti radnih sporova, koji, budući da se odnose na pitanja od kapitalnog značaja za profesionalnu situaciju podnosioca predstavke, moraju rešavati s posebnom ekspeditivnošću».

Oslanjajući se na svoje presude *Obermeier c. Autriche* (28. jun 1990.), *Buchholz c. Allemagne* (6. maj 1981.) i *X c. France* (31. mart 1992.), Sud insistira na činjenici da se «u konkretnom slučaju radi o postupku u kome je podnosilac predstavke osporavao svoje otpuštanje, pa je značaj spora stoga

⁴¹ Radilo se o trajanju postupka od 8 godina i 11 meseci od priznavanja prava na individualnu žalbu, za dva stepena suđenja.

⁴² Poresko preče pravo je od tada ukinuto.

zahtevao posebnu ekspeditivnost u postupanju domaćih sudova» (videti takođe nedavni slučaj : *Mianowicz c. Allemagne* (n° 2) od 11. juna 2009. i *Petko Ivanov c. Bulgarie* od 26. marta 2009).

Sud je i dalje na toj poziciji podsetivši nedavno da «je reč o radnom sporu za koji je neophodna posebna hitnost»⁴³.

U već navođenom slučaju *Sartory c. France* od 24. septembra 2009, Sud primećuje da je, u meritumu, značaj spora veliki (poništenje premeštaja) i da je trajanje spora od više od šest godina za presuđivanje takvog slučaja preterano⁴⁴.

– **slučajeve naknada žrtvama nesrećnih slučajeva:** kad nesrećnim slučajem premine neko od bliskih srodnika, čime podnosioci predstavke budu lišeni svoje glavne finansijske podrške, ovi potonji imaju «veliki lični interes da brzo dobiju sudsku presudu o naknadi»⁴⁵.

U jednom slučaju gde je podnosilac predstavke bio žrtva saobraćajne nesreće i pokrenuo postupak za naknadu štete, Sud podseća: «... *that after a car accident the applicant became partly disabled, and what was at stake for him was a considerable amount mainly intended to compensate his disablement and loss of working capacity. Under these circumstances the Court finds that special expedition was called for*»⁴⁶.

Zahtev za posebnom ekspeditivnošću u sporovima u vezi s naknadom nekom licu koje je žrtva nenamernih povreda takođe je naveden u presudi *Stefanova c. Bulgarie* od 11. januara 2007.

– **trajanje zatvorske kazne koju izdržava podnosilac predstavke** u očima Suda takođe predstavlja situaciju koja zahteva određenu ekspeditivnost.

U presudi *Soto Sanchez c. Espagne*, od 25. novembra 2003, Sud izjavljuje da je «značaj spora za podnosioca predstavke veliki, posebno s obzirom da je kazna od četiri godine i dva meseca zatvora, koju je prvobitno izrekla Audiencia Nacional, povećana na devet godina od strane Vrhovnog suda, a koju kaznu je izdržavao u trenutku ulaganja ustavne žalbe (*recours d'amparo*)». Španija je tako osuđena zbog postupka koji je trajao 5 godina, 5 meseci i 18 dana samo pred Ustavnim sudom.

Sud podseća da je u krivičnim stvarima, pravo na suđenje u razumnom roku ima za cilj da se izbegne da «neko okrivljeno lice ne ostane predugo u neizvesnosti o svojoj sudbini » (slučaj *Stögmüller c. Autriche*, od 10. novembra 1969). U slučaju *Şinegu et autres c. Turquie* od 13. oktobra 2009, Sud primećuje da su, za sve vreme trajanja postupka, podnosioci predstavke bili držani u pritvoru; to je situacija koja od sudova nadležnih za slučaj zahteva posebnu ekspeditivnost u vođenju suđenja u najkraćem roku.

Sud potvrđuje u slučaju *Caloc c. France* od 20. jula 2000. da se «posebna ekspeditivnost nametala nadležnim pravosudnim organima kad je reč o istrazi po tužbi koju je jedan pojedinac podneo zbog nasilja koje su nad njim navodno počinili organi javnog poretka».

– **slučajeve policijskog nasilja**

U jednom bugarskom slučaju nezakonitog policijskog nasilja i pozivanja države na odgovornost za štetu nastalu iz takvog postupanja, Sud smatra da «as regards the importance of what was at stake for the applicant, the Court observes that his action concerned payment for grave injuries sustained as a result of police violence. In such cases special diligence is required of the judicial authorities» (presuda *Krastanov c. Bulgarie* od 30. septembra 2004).

U svim slučajevima u kojim bi neko kašnjenje moglo da liši presudu bilo kog korisnog učinka Sud zahteva od državnih organa, ne više samo izvesnu hitnost, već «posebnu ekspeditivnost».

⁴³ Presuda *Hüseyin Ertürk c. Turquie* od 22. septembra 2005, §32.

⁴⁴ Obs. N. Fricero, *Procédures* n° 11, Novembre 2009, comm. 363.

⁴⁵ Presuda *Mehmet Ozel et autres c. Turquie* od 26. aprila 2005, § 38, videti takođe presude *Hatun Güven et autres c. Turquie* od 8. februara 2005, *Meryem Güven et autres c. Turquie* od 22. februara 2005, i presude *Obermeier c. Autriche* od 28. juna 1990, § 72, i *Karakaya c. France* od 26. avgusta 1994, § 30.

⁴⁶ Presuda *Kurt Nielsen c. Danemark* 15. februar 2000.

– Tako je i kad su u pitanju **zdravstveno stanje odnosno život podnosioca predstavke**.

Ta sudska praksa se potvrdila prilikom postupaka pred francuskim upravnim sudijom za utvrđivanje odgovornosti države i naknadu štete koje su pokrenula lica obolela od hemofilije i zaražena virusom HIV prilikom jedne transfuzije.

Sud je insistirao i na neophodnosti posebne ekspeditivnosti u takvim situacijama, na primer u posebno tragičnom slučaju *X c. France*, od 31. marta 1992, u kome je podnosilac predstavke koji je primio transfuziju preminuo od side tokom trajanja suđenja pred Evropskim sudom. Sud i Komisija su smatrali da «značaj spornog postupka ima krajnje veliki značaj za podnosioca predstavke s obzirom na neizlečivu bolest skraćeni očekivani životni vek».⁴⁷

U jednom drugom sličnom slučaju, Sud ističe da je «značaj postupka izuzetno veliki za podnosioca predstavke koji je od rođenja seropozitivan. Ukratko, izuzetna hitnost se nametala u konkretnom slučaju, bez obzira na broj sporova koje je trebalo obraditi» (presuda *Henra c. France* odu 29. aprila 1998)⁴⁸.

Taj značaj mora biti suštinski da bi Sud zaključio da je prekršen član 6 : on naime pravi razliku između podnosilaca predstavki zaraženih virusom HIV, u odnosu na koje se nameće posebna hitnost, a što može da dovede do zaključka da je prekršeno njihovo pravo na suđenje u razumnom roku, i onih lica koja u postupku imaju svojstvo pravnih sledbenika ili roditelja žrtava side, a budući da je prema njima zahtev za ekspeditivnošću manji, kršenje neće biti izrečeno u jednom istom postupku (presuda *A et autres c. Danemark* od 8. februara 1996, u slučaju u kom je ponašanje podnosilaca predstavke značajno doprinelo trajanju postupka).

U slučaju *Gheorghe c. Roumanie* od 15. juna 2007, Sud je istakao da se «od državnih organa zahteva posebna ekspeditivnost kad je podnosilac predstavke oboleo od teške i neizlečive bolesti i kad se njegovo zdravstveno stanje ubrzano pogoršava (§ 54) [...] S obzirom na činjenicu da se tokom postupka zdravstveno stanje podnosioca predstavke ozbiljno pogoršalo dok su nadležni organi bili obavezni da pokažu veću ekspeditivnost, Sud je zaključio da je trajanje predmetnog postupka preterano» (§ 60). U konkretnom slučaju, odlučujući uzrok kašnjenja bio je sukob nadležnosti između dva suda koja su počinila greške u proceni svojih nadležnosti.

U slučaju *Sopp c. Allemagne* od 8. oktobra 2009, Sud je podsetio da se prepoznavanje profesionalnog porekla bolesti moralo posebno uzeti u obzir imajući u vidu značaj spora za podnosioca predstavke, u smislu obezbeđivanja dodatnog izvora prihoda dodeljivanjem specifične porodične penzije⁴⁹.

– Starije životno doba podnosioca predstavke je druga okolnost koja opravdava zahtev da se postupak vodi ekspeditivno. Na primer, kad je reč o dodeljivanju ratne penzije koju je zatražilo lice od 80 godina (*Pantaleon c. Grèce* od 10. maja 2007).

– Kad je reč o očuvanju neke porodične veze u presudama u vezi s dodeljivanjem brige o detetu ili s vršenjem roditeljskog prava, ili s određivanjem alimentacije u postupku razvoda braka, Sud, u brizi da protok vremena ne uništi odnose između roditelja i dece, podseća uglavnom da je «važno da se slučajevi dodeljivanja brige o detetu obrađuju brzo» (videti na primer presudu *Hokkanen c. Finlande* od 23. septembra 1994, u kojoj je Sud zaključio da nije prekršen član 6 § 1 za 18 meseci postupka).

– To je najzad slučaj s pitanjima u vezi sa **stanjem i sposobnošću lica**. Presude za plaćanje alimentacije za izdržavanje i vaspitanje dece moraju da budu brzo izvršavane, čak i u slučaju postupka priznavanja izvršnosti presude (presuda *Dinu c. Roumanie et France*, 4. novembra 2008). U tom slučaju, podnosilac predstavke je uspeo da budu osuđene Francuska i Rumunija, zbog postupka priznavanja izvršnosti koji je trajao 9 godina zbog sporosti sudova ali i nekih nadležnih ministarstava.

⁴⁷ Kritika pozicija francuske države u vezi s tim: S. Guinchard, « Procès équitable », *Répertoire Procédure civile*, *op. cit.*, p. 90, n° 330.

⁴⁸ Ali i: presude *X c. France* od 31-03-1992, *Vallée c. France* od 26-04-1994, *Karaya c. France* od 26-08-1994, *Paillot c. France* od 22-04-1998, *F.E c. France* od 30-10-1998, *Kritt c. France* od 19. marta 2002, *Beaumer c. France* od 8. juna 2004.

⁴⁹ Obs. P. Coursier, *JCP S*, n° 16, 20 april 2010, 1164.

Na kraju ovog izveštaja⁵⁰ naći ćemo detaljnu listu postupaka u kojima se Sud pokazao zahtevnijim u pogledu trajanja postupka.

E. Opšta ocena okolnosti slučaja

Najzad, kap što smo već spomenuli, Sud pristupa globalnoj analizi postupka sabirajući rokove različitih etapa postupka. Ali to znači i da on ne okleva da oceni trajanje, samo po sebi preterano dugo, samo jedne faze postupka ili da oceni to trajanje u funkciji svake od etapa s obzirom na okolnosti slučaja. Na primer, u svojoj presudi *Martial Lemoine c. France* od 29. aprila 2003, koja se odnosi na spor oko suvlasništva, a koji je trajao 7 godina i 8 meseci, za četiri stepena suđenja, postupak se odvijao godinu i deset meseci u prvom stepenu, jednu godinu i gotovo osam meseci u apelaciji, jednu godinu i devet meseci u kasaciji, i malo više od dve godine pred apelacionim sudom kome je kasacioni sud vratio predmet. Sud je zaključio «(...) lako ukupno trajanje od više od sedam godina i osam meseci predstavlja dosta dug period, vremenski periodi za koje bi se odgovornost mogla pripisati državnim organima ne mogu, po mišljenju Suda, da se smatraju nerazumnim, s obzirom na ukupne okolnosti slučaja i u svetlu sudske prakse Suda» (§ 33). Isto tako, u već navođenoj presudi *Sopp c. Allemagne* od 8. oktobra 2009, dve godine i dva meseca neopravdanog čekanja pred Saveznim ustavnim sudom Nemačke, od ukupno 18 i po godina, bile su odlučujuće da se to čekanje kvalifikuje kao kršenje prava na suđenje u razumnom roku.

U dve presude *Sté Canal Plus et a. i Cie des gaz de pétro le Primagaz c. France* od 21. decembra 2010, Evropski sud analizira, u vezi sa zahtevom za razumnim trajanjem postupka žalbe na jednu sudsku odluku kojom se ovlašćuju agenti Organa za zaštitu konkurencije (l'Autorité de la concurrence) i mora da bude razmotrena u razumnom roku. Sud dakle daje ocenu o konkretnoj instanci, ali ocenjujući trajanje postupka s obzirom na značaj te instance u kontekstu šireg postupka (koji obuhvata suđenje po meritumu osporavanja odluke odnosnog organa), s tim da može da uključi više sasvim različitih suđenja⁵¹.

Tako se ocenjuje ukupan postupak i implicira uzimanje u obzir (*conf. Infra* II Partie 1 o polaznim i krajnjim tačkama roka koji je predmet kontrole) različite stepene sudske rasprave, kao i administrativne faze pre i posle izricanja presude. Na primer, u radnim sporovima, razmatranje slučaja se mora odnositi na ukupne upravne i sudske postupke kao i na rok za usaglašavanje stavova savetnika pri Savetu za radne sporove (le Conseil des prud'hommes), (presuda *Seguin c. France*, 16. april 2002).

Ne uzimaju se međutim u obzir, prilikom računanja rokova, postupak odobravanja suđenja po skraćenom postupku (presuda *R. c. France*, 3. dec. 2002), postupci materijalnog obezbeđenja ili privremene mere (presuda *Maillard Bous c. Portugal*, 28. jun 2001), kao ni postupak razmatranja zahteva za reviziju postupka (presuda *Jussy c. France*, 8. april 2003).

Ali veoma često neko globalno preterano trajanje postupka predstavlja dovoljan razlog za zaključak o kršenju. Takav je posebno slučaj kad Sud konstatuje da je postupak vođen u samo jednom stepenu (posebno kad neki vrhovni sud postupa u prvom i u poslednjem stepenu)⁵². Taj razlog, upoređen s trajanjem postupka, dovoljan je da bi se Sud izjasnio.

Slučaj *Obermeier c. Autriche* od 28. juna 1990. vrlo jasno ilustruje način postupanja Suda koji izjavljuje: «*Strane su raspravljale o različitim kriterijumima koje Sud primenjuje u toj oblasti, kao što su tačan period koji se razmatra, stepen složenosti slučaja, ponašanje strana, itd. Sud međutim podseća da se u takvim slučajevima njegova sudska praksa inspiriše jednim osnovnim načelom: razumni karakter trajanja nekog postupka ocenjuje se u funkciji posebnih okolnosti slučaja. U konkretnom slučaju ove nalažu globalno ocenjivanje, tako da Sud ne smatra korisnim da ta pitanja detaljno razmatra*». Pošto je istakao okolnosti svojstvene tom slučaju, posebno u pogledu značaja spora i složenosti slučaja, Sud ocenjuje: «*ipak, period od devet godina bez konačne presude prevazilazi razuman rok. Dakle, stoga je prekršen član 6 § 1*».

⁵⁰ Aneks 2.

⁵¹ Obs. G. Decocq, *Contrats Concurrence Consommation*, n° 2, februar 2011, comm. n° 40.

⁵² Među mnogim drugim slučajevima, presuda *Assymomitis c. Grèce* od 14. oktobra 2004.

U jednom sporu u oblasti eksproprijacije na osnovu koga su nastala tri postupka, od kojih su dva bila u toku, i to na dva odnosno tri stepena suđenja, Sud ističe: «*Mora se konstatovati da, kad je reč o trajanju postupka od više od sedamnaest godina, sporost postupka proističe uglavnom iz ponašanja državnih organa i nadležnih sudova*» (presuda *Nastou c. Grèce* od 16. januara 2003).

U presudi *Comingersoll SA c. Portugal* od 6. aprila 2000, Sud je mišljenja da okolnosti slučaja nalažu globalno ocenjivanje i da «*trajanje postupka od 17 godina i 6 meseci da bi se došlo do konačne presude, koja, povrh svega, nije izrečena, a u vezi s jednim zahtevom utemeljenim na jednom izvršnom dokumentu koji po svojoj prirodi nalaže brzu odluku, ne može se smatrati razumnim rokom*».

Kad je reč o više sporova koje je podnosilac predstavke imao sa Socijalnim osiguranjem, Sud, pošto je primenio svoje uobičajene kriterijume iz sudske prakse na okolnosti konkretnog slučaja, ističe «*da globalno trajanje od više od četrnaest godina u tom tipu predmeta ne može po sebi da se smatra da odgovara na zahtev razumnog roka garantovanog članom 6 § 1 Konvencije*» (presuda *J-M. F. c. France* od 1. juna 2004).

II. Računanje roka i elementi koji utiču na njegovo izračunavanje

A. Početak roka

Ponekad se događa da trenutak kad rok počinje da teče osporavaju stranke u sporu i da ga je teško utvrditi s obzirom na okolnosti. Tako na primer, u presudi *Darnell* od 26. oktobra 2003, smatrajući da okolnosti slučaja nalažu globalno ocenjivanje, Sud ne smatra neophodnim da žuri s konačnom odlukom i smatra da «*čak i pod najstriktnijom pretpostavkom, rok od gotovo devet godina do donošenja presude Suda za radne sporove, (...)ne može da se smatra "razumnim u konkretnom slučaju"*».

Kad je započeta faza pregovaranja, pre bilo kakvog obraćanja sudu, između budućih stranaka u sporu oko iznosa traženih naknada, Sud ne uzima u obzir to proteklo vreme smatrajući da se na njega ne odnosi član 6 § 1, budući da ni jedan od pregovarača ne može onom drugom da nametne sporazum i da pregovaranje može da prestane u svakom trenutku (presuda *Lithgow et autres c. Royaume-Uni* od 8. jula 1986).

Osim toga, ako je tužena država ratifikovala Konvenciju tek nakon početka postupka, period koji se uzima u obzir počinje da teče od datuma stupanja na snagu Konvencije u toj državi, imajući ipak u vidu stanje postupka na dan stupanja na snagu Konvencije (na primer u presudi *Kaić et autres c. Croatie* od 17. jula 2008, § 14.)

Početak roka je specifičan u **krivičnim stvarima** : valja se držati slova člana 6 § 1 da bi se shvatilo da je optužnica podignuta protiv nekog lica pojam koji može dovesti do toga da se za početak roka uzmu neki momentu postupka koji nisu nužno ni sistematski momenti pokretanja javne tužbe.

Sudska praksa Suda se može rezimirati na sledeći način: načelo datuma obraćanja krivičnom sudu ne uzima se sistematski za početak roka, a može se uzeti neki raniji datum, na primer datum kad je lice uhapšeno, ili okrivljeno, ili pak datum pokretanja predistražnog postupka.

U prvom slučaju koji se odnosio na razuman rok a koji je podnesen Sudu, Komisija je prvobitno bila uzela za početak roka datum prvog saslušanja podnosioca predstavke od strane istražnog sudije (21. januar 1960.) a ne, na primer, datum podizanja optužnice (17. mart 1964). Sud bira srednji put uzimajući za početak roka datum rešenja o pokretanju istrage protiv podnosioca predstavke koje je izdao istražni sudija 23. februara 1961.

Sud naime definiše u krivičnim stvarima optužnicu «*kao službeno saopštenje od strane nadležnog organa o učinjenom krivičnom delu*», a koja definicija «*može podrazumevati i druge mere koje impliciraju takvo terećenje i takođe povlače značajne reperkusije po situaciju osumnjičeno*»⁵³.

⁵³ Videti presudu *Eckle c. République fédérale d'Allemagne* od 15. jula 1982 i presudu *Reinhardt et Slimane-Kaïd c. France* od 31. marta 1998.

Ako razumni rok počinje da teče od trenutka kad je neko lice «optuženo», odnosno od trenutka kad nastaju reperkusije značajne za situaciju tog lica, datum koji se uzima za početak roka nije onaj datum kad su kazne poreskih organa nametnute preduzećima podnosioca predstavke a ne njemu samom – dakle kad nije postojao nikakav razlog zbog koga bi on pretpostavio da se istraga odnosi lično na njega – već datum prvog saslušanja podnosioca predstavke u svojstvu osumnjičenog, jer je to saslušanje imalo značajne reperkusije po njegovu situaciju.

Tako je smatrao Sud u slučaju *Hozee c. Pays-Bas* od 22. maja 1998. Sud tako ističe da «iako se neka kazna koju izrekne poreski organ, ili neko povećanje poreza, mogu, u nekim okolnostima, smatrati krivičnom optužbom u smislu člana 6 § 1 Konvencije, sankciju o kojoj je reč u konkretnom slučaju izrekao je poreski organ krajem 1981. preduzećima podnosioca predstavke, a ne njemu lično. Nema nikakvog osnova da se smatra da je na tom stadijumu slučaja sam g.Hozee bio osumnjičen za proneveru, za šta je najzad i optužen. Povrh svega, izricanje kazne od strane poreskog organa u smislu člana 21 opšteg zakona o porezima kraljevstva ne povlači za sobom pokretanje krivičnog postupka ako nema elemenata koji bi opravdali intervenciju FIOD [poreska uprava] (gornji stavovi 23, 32, 33 i 41)».

U predmetu *Lopez Sole y Martin de Vargas c. Espagne* od 28. oktobra 2003, Sud se opredeljuje za datum 8. juna 1985, precizirajući da je «Tog istog dana istražni sudija izdao rešenje za pretres u prebivalištu podnosioca predstavke, koji je obavljen sutradan i koji je imao značajne reperkusije po situaciju podnosioca predstavke» (§ 25).

U predmetu *Mc Farlane c. Irlande* od 10. septembra 2010, Sud podseća da u krivičnim stvarima «razuman rok» iz člana 6 § 1 počinje od trenutka kad neko lice bude «optuženo». «Optužba», u smislu člana 6 § 1, može se definisati «kao službeno saopštenje od strane nadležnog organa o učinjenom krivičnom delu», a koja definicija odgovara i pojmu «značajnih reperkusija po situaciju» osumnjičenog. Sud smatra da je u konkretnom slučaju podnosilac predstavke pretrpeo «značajne reperkusije» od trenutka hapšenja, do kog je došlo 5. januara 1998, jer dopušta da je ovaj u tom trenutku prvi put bio informisan od strane policije o optužbama koje mu se stavljaju na teret.

Kad je domaćim zakonodavstvom predviđeno da žrtva može izabrati da pokrene odvojeni građanski postupak radi dobijanja naknade za štete proistekle iz neke saobraćajne nesreće, na primer, krivični postupak više ne može imati za ishod obeštećenje zainteresovanog lica, već samo eventualnu osudu optuženog.

Podizanje takve građanske tužbe u očima Evropskog suda ima vrednost odustajanja od svojih prava građanskog karaktera u okviru nekog krivičnog postupka, a nema značaja to što je građanska tužba podignuta zbog kašnjenja u krivičnom postupku. Pod takvom pretpostavkom, krivični postupak se više ne odnosi ni na sporenje o pravima i obavezama u građanskopravnom smislu, ni na zasnovanost optužbe u krivičnoj oblasti, a predstavka koja bi se odnosila samo na trajanje krivičnog postupka postaje nespojiva *ratione materiae* s odredbama Konvencije (konačno rešenje o prihvatljivosti *Garimpo c. Portugal* od 10. juna 2004).

U jednom slučaju privrednog i finansijskog prekršaja, Sud je uzeo za početak roka datum zaplene čeka koji je podnosilac predstavke hteo da unovči (presuda *Nuvoli c. Italie*, od 16. avgusta 2002).

Prilikom gonjenja zbog krivotvorenja dokumenata i prevare, u obzir je uzet datum pretresa u sedištu prvog podnosioca predstavke i u prebivalištu drugog podnosioca predstavke, a ne raniji datum kad je kraljevski tužilac podneo optužni predlog zbog krivotvorenja dokumenata i korišćenja krivotvorenih dokumenata, kao i za prevaru, protiv drugog podnosioca predstavke (presuda *Stratégies et Communications et Dumoulin c. Belgique*, od 15. jula 2002).

U jednom postupku zbog prevare, Sud nije poslušao predstavnike državnih organa koji su mu predložili da kao *dies ad quo* uzme datum prvog pojavljivanja podnosilaca predstavki pred istražnim sudijom, već je radije uzeo raniji datum prvih saslušanja od strane policije, tokom kojih je jedan od podnosilaca predstavke priznao delo. Sud naime smatra da su «upravo u tom trenutku podnosioci predstavke shvatili da postoji istraga u vezi s njima, dok je drugi podnosilac predstavke čak priznao delo. Radilo se naime o jednoj meri koja je imala značajne reperkusije po «situaciju odnosnih lica» (presuda *Martins et Garcia Alves c. Portugal* od 16. novembra 2000).

Članom 71 portugalskog zakonika o krivičnom postupku predviđeno je da žrtva nekog krivičnog dela i, u izvesnim okolnostima, njeni bliski srodnici, mogu da postupaju kao «*assistantes*» i da na taj način aktivno intervenišu u krivičnom postupku kao pomoćnici tužilaštva.

U predmetu *Moreira de Azevedo c. Portugal* od 23. oktobra 1990, Sud smatra da su prava i obaveze u građanskopravnom smislu podnosilaca predstavke ušla u igru tek kad su ovi postali «*assistantes*», odnosno 1. februara 1993. Stekavši to svojstvo, podnosioci predstavke su pokazali interes ne samo za krivičnu osudu optuženog, već i za novčanu naknadu pretrpljene štete. Dakle tog datuma počinje period koji se uzima u razmatranje. Činjenica koju je istakla Vlada, da u tom trenutku podnosioci predstavke još nisu bili formulisali zahtev za ubrzanje postupka, da bi iscrpili domaće pravne lekove u skladu sa članom 35 § 1 Konvencije, ništa ne menja na stvari. Podnosioci predstavke su podneli zahtev za ubrzanje postupka verovatno u trenutku kad su procenili da je trajanje tog postupka već prekoračilo «razuman rok».

U građanskim stvarima, *dies a quo* koincidira uglavnom s datumom obraćanja nadležnom sudu, koji se razlikuje u zavisnosti od tipa postupka. Međutim, ispostavlja se čitanjem sudske prakse Suda da se mogu uzimati u obzir i druge polazne tačke trajanja postupka, vezane za specifične okolnosti ili procedure.

U vezi s jednim postupkom sudskog oporavka a potom i stečaja jednog preduzeća kod kog su podnosioci predstavke bili zaposleni, Sud računa da rok počinje da teče od dana kad je sudija okvalifikovao mesecima neisplaćivane plate podnosilaca predstavke kao dugovanja preduzeća, radije nego od dana kad je sud u okviru naknadnog stečajnog postupka proglasio te neisplaćene plate kao dugovanje preduzeća, kako su to sugerisali državni organi (presuda *Oliviera Modesto et autres c. Portugal* od 8. juna 2000).

Sud se trudi da bude pragmatičan kad je reč o datumu koji treba uzeti u obzir za presude : ako je presuda izrečena nekog datuma X ali je tekst presude predat pisarnici tek X + 20 dana, Sud uzima u obzir samo ovaj potonji datum, datum deponovanja presude u pisarnicu (videti između ostalih i presude *Ridi c. Italie* od 11. maja 1990, i *Ceteroni c. Italie* od 21. oktobra 1996).

U vezi s nadoknadom štete jednoj žrtvi policijskog nasilja, polazna tačka roka je datum pomenutih nasilja i odgovarajući datum pokretanja krivične istrage a ne datum podnošenja žalbe na odbijanje države da podnosiocu predstavke isplati traženu naknadu, i to uprkos neophodnosti prethodne krivične istrage kojom bi se ustanovile odgovornosti i pravilu po kom «građanski postupak miruje dok traje krivični postupak» (već navođeni slučaj *Iribarren Pinillos c. Espagne*, 8. januar 2009, § 65).

UJ predmetima nasledstva ili uopšte u prisustvu naslednika neke preminule stranke, Sud ocenjuje da kad neki podnosilac predstavke postane stranka u sporu u svojstvu naslednika, on može da se žali na ukupno trajanje prošlog postupka, dok ako je intervenisao u postupku pred domaćim sudom samo u sopstveno ime, period koji se uzima u obzir počinje da teče od tog datuma (presuda *De Hohenzollern (od Rumunije) c. ROUMANIE* od 27. maja 2010).

Specifičnosti upravne materije takođe se uzimaju u obzir u određivanju polazne tačke u vremenu zahteva za razumnim rokom. Sud takođe uzima kao polaznu tačku i prethodno obavezno obraćanje odgovarajućoj sudskoj instanci odnosno pokušaj vanparničnog rešenja spora. Na primer, obraćanje ministru (slučaj *Marschner c. France*, 28. sept. 2004)⁵⁴ a ne datum naknadnog obraćanja upravnom sudu protiv rešenja o odbijanju odnosnog upravnog organa. Takav je slučaj i kad podnosilac predstavke nije mogao da se obrati nadležnom sudu pre nego je dao na razmatranje u prethodnom postupku (Vorverfahren) pred upravnim organom, zakonitost i oportunistički aspekti inkriminiranih upravnih akata kao u slučaju *König c. Allemagne* od 28. juna 1978⁵⁵. U predmetu *Donnedieu c. France* od 7. februara 2006, Evropski sud je tako uzeo u obzir podnošenje zahteva za poništenje, pred komisijom za pristup upravnim dokumentima, koje prethodi obraćanju upravnom sudu, rešenja o odbijanju pružanja na uvid, od strane jednog Univerzitetskog bolničkog centra, upravne i medicinske dokumentacije u vezi s prinudnom hospitalizacijom podnosioca predstavke.

⁵⁴ Videti takođe: presudu *Jorge Nina Jorge et autres c. Portugal* od 19. februara 2004.

⁵⁵ Takođe : *Farange S.A. c. France*, od 13. jula 2006, § 39 ; *Hellborg c. Suède* od 28. februara 2006, § 59

Sud je na stanovištu, od svoje presude *Golder c. Royaume-Uni* od 21. februara 1975, da se može u tom smislu raditi o bilo kom nadležnom upravnom organu, na primer o «oblasnom socijalnom savetu» (presuda *Olsson c. Suède* od 27. novembra 1992).

Evropski sud uglavnom uzima u obzir svako prethodno obavezno obraćanje, bilo nekoj pravosudnoj instanci ili ne. Tako je i sa postupkom pred nekom nacionalnom komisijom, koji podnosilac predstavke mora obavezno da isprati da bi se razmotrilo da li postoji ili ne greška poslodavca za koju nema opravdanja, pre nego što se obrati nadležnom sudu (presuda *Santoni c. France* od 29. jula 2003). Tako je i u oblasti povreda na radu ili rasprave o profesionalnom karakteru neke bolesti (već navođena presuda *Sopp c. Allemagne* od 8. oktobra 2009, u kom konkretnom slučaju nije bilo prethodne upravne instance, već rasprava o profesionalnom poreklu bolesti pred sudom za sporove iz oblasti socijalnog osiguranja [tribunal social]).

Po pravilu prva tužba se podnosi prvostepenom sudu, ali to može biti i viša instanca jer se često događa se neki vrhovni sud izjašnjava i u prvom i u poslednjem stepenu.

Kao druge specifične polazne tačke rokova trajanja postupka može se uzimati neki poseban akt parničnog postupka kao što je nalog za plaćanje u Francuskoj ili u Italiji, zahtev za privremenim merama, prigovor na neko izvršenje, ili pak lično pojavljivanje tuženog lica u slučaju usmene rasprave.

Drugi jedan element zajednički je svim državama: uticaj na ocenu razumnog roka koja je *ratione temporis u nadležnosti Suda* oslanja se na jednoj jasno utvrđenoj sudskoj praksi. Evropski sud, naime, može uzeti u obzir kao polaznu tačku razumnog roka samo priznavanje tužene države prava na pojedinačnu žalbu, što je različit datum od datuma njenog pristupanja Konvenciji, kad je taj datum kasniji od činjeničnog početka predmetnog postupka. Za takve slučajeve, Sud je usvojio jednu formulaciju i određen način ponašanja tvrđenjem da je neophodno «radi kontrole razumnog karaktera predmetnog roka, da se ima u vidu stanje predmeta na dan prihvatanja od strane tužene države prava na individualnu žalbu».

Kao ilustraciju, Sud u svojoj presudi *Kanoun* od 3. oktobra 2000, gde je predmetni postupak započeo još 1975, podseća da on može da prihvati kao datum početka roka tek 2. oktobar 1981, datum stupanja na snagu francuske izjave o prihvatanju prava na individualnu žalbu. Sud ipak ističe da «radi kontrole razumnog karaktera vremena koje je od tada proteklo treba imati u vidu stanje u kome se predmet nalazio u to vreme (videti *mutatis mutandis*, presudu *Foti c. Italie* od 10. decembra 1982, *série A n° 56*, p. 18, § 53)».

Ta sudska praksa je stalna. tako, u predmetu *Proszak c. Pologne* od 16. decembra 1997, u obzir je uzet datum 1. maja 1993 kad je na snagu stupila poljska izjava o priznavanju prava na individualnu žalbu u smislu člana 25 Konvencije, iako su se podnosioci predstavke bili obratili sudu još 25. oktobra 1990.

U svom rešenju *Marciano Gama Da Costa c. Portugal* od 5. marta 1990, Komisija «pre svega podseća da nije nadležna «*ratione temporis*» da ona sama razmatra trajanje postupka pre 9. novembra 1978, kad je tužena vlada ratifikovala Konvenciju i izjavila da priznaje nadležnost Komisije da joj se upućuju predstavke u smislu člana 25 Konvencije. Komisija, međutim, smatra, imajući pri tom u vidu svoju stalnu sudsku praksu u toj oblasti, da mora da ima u vidu stanje postupka na gore pomenuti datum».

U presudi *Zana c. Turquie* od 25. novembra 1997, iako se inkriminisano trajanje postupka čini relativno kratkim (jedna godina i šest meseci), Sud je doneo zaključak da je prekršen član 6 § 1 imajući u vidu činjenicu da je, na dan davanja turske izjave o priznavanju obavezne jurisdikcije Evropskog suda, postupak već trajao dve godine i pet meseci⁵⁶.

Sud ne prihvata navode državnih organa kad ovi pokušavaju da otklone od njegove nadležnosti, *ratione temporis* činjenice koje su se međutim dogodile nakon priznavanja njegove obavezne jurisdikcije, pod izgovorom da su te činjenice navodno samo nastavak jedne prethodno postojeće situacije koja efektivno izmiče nadležnosti Suda⁵⁷.

⁵⁶ Značaj za podnosioca predstavke takođe ulazi u elemente ocene Suda u tom konkretnom slučaju.

⁵⁷ *Yagci et Sargin c. Turquie* od 8. juna 1995.

U jednoj tabeli⁵⁸ su navedeni, za države ugovornice, datumi pristupanja Konvenciji i datum, ako je različit, priznavanja prava na individualnu žalbu, s tim što se ističe da od 1. novembra 1998, kad je stupio na snagu Protokol br. 11, ni jedna država ne može da pristupi Konvenciji bez priznavanja prava na individualnu žalbu.

Za neke države, a posebno za one koje su tek nedavno pristupile Konvenciji, taj element ima stvaran značaj za ocenjivanje datuma do kog se može stići kao do relevantnog datuma za razmatranje prema sudskoj praksi koja se na njih odnosi.

Najzad, neki rokovi nisu uključeni u izračunavanje trajanja postupka podnetog na razmatranje Sudu : takav je slučaj kad Sudu pravde Evropskih zajednica (CJCE) neki od nadležnih sudova postavi prejudicijelno pitanje (presude *Koua Poirrez c. France* od 30. septembra 2003 ili *Pafitis et autres c. Grèce* od 26. februara 1998).

B. Kraj roka

U krivičnim stvarima, kraj roka odgovara datumu kad je zasnovanost optužbe konačno presuđena. Reč je uglavnom o oslobađajućim ili osuđujućim presudama koje su postale konačne. Može takođe da se radi o odluci javnog tužilaštva da obustavi gonjenje ili o presudi kojom se konstatuje zastarelost dela⁵⁹.

Međutim, rešenje istražnog sudije o oslobađanju zbog nedostatka dovoljnih dokaza protiv osumnjičenog ne može se smatrati krajem krivičnog postupka s obzirom da ne predstavlja konačnu odluku u domaćem pravu, budući da javno tužilaštvo, u skladu s domaćim Zakonikom o krivičnom postupku, ima mogućnost da poništi takvo rešenje i da ponovo pokrene krivičnu istragu bez ograničenja rokom (presuda *Stoianova et Nedelcu c. Roumanie* od 4. avgusta 2005).

U građanskim stvarima, konačna i neopoziva presuda u načelu označava kraj roka koji se uzima u obzir. Sud podseća na jednu odluku kojom se «prazni sadržaj spora» (presude *Guincho c. Portugal* od 10. jula 1984. i *Erkner et Hofauer c. Autriche* od 23. aprila 1987). Taj pojam je širi od pozivanja na snagu presuđene stvari, s obzirom da obuhvata, kao što ćemo videti, i fazu izvršenja.

U postupcima u kojima se mešaju pravosudne i upravne nadležnosti, kao što su postupci eksproprijacije, Sud razmatra postupke u celini i smatra, kao i Komisija u predmetu *Guillemín c. France* od 21. februara 1997, da «rok čiji razuman karakter treba da bude predmet kontrole pokriva ceo postupak, do rešenja kojim se prazni sadržaj «sporenja». U konkretnom slučaju, rešenje spora, koje je moglo biti sporazumno, pretpostavljalo je izvođenje dva tipa postupaka: prvog, koji se vodi pred upravnim sudovima, koji su jedini nadležni da ocenjuju zakonitost eksproprijacije, i drugog, koji se istovremeno vodi pred oba reda sudova, a u vezi s naknadom podnosiocu predstavke zbog neregularnog oduzimanja njene imovine. Ovo potonje suđenje je i dalje u toku. Stoga, trajanje postupka koje treba razmotriti već prevazilazi četrnaest godina (od 19. novembra 1982 do 22. januara 1997)».

S obzirom na svoju metodu ocenjivanja, Sud može uzimati u obzir samo prvu instancu, pa čak i kad je ova još u toku. To je često slučaj s tužbama zbog građanske odgovornosti, za koje se *dies ad quem* utvrđuje odlukom kojom se izriče naknada i tako prazni sadržaj spora, a ne presudom izrečenom o načelu odgovornosti⁶⁰. U takvim slučajevima, preterano trajanje postupka često proističe iz čekanja na predaju izveštaja o veštačenju⁶¹.

U predmetu *Silva Pontes*⁶², Sud jasno ukazuje da «domaće pravo neke države predviđa neki postupak u dve faze – fazu u kojoj sud utvrđuje postojanje prava na potraživanje, a zatim fazu u kojoj sud utvrđuje iznos potraživanja – razumno je smatrati da je, u smislu člana 6 § 1 (čl. 6-1), upravo iz oblasti građanskog prava «određeno» tek kad je preciziran taj iznos: odrediti neko pravo znači izjasniti

⁵⁸ Aneks 1.

⁵⁹ Presuda *Mori c. Italie* od 19. februara 1991.

⁶⁰ Presuda *Guincho c. Portugal* od 10. jula 1984.

⁶¹ Na primer neko suđenje koje je trajalo više od 17 godina i deset meseci a da nikakva presuda o meritumu nije izrečena (*Roselli c. Italie*, 15. februar 2000). Takođe, jedno suđenje koje je i dalje u toku pred prvostepenim sudijom traje osam godina i osam meseci nakon podnošenja tužbe (*Marques Gomes Galo c. Portugal*, 23. nov. 1999).

⁶² Presuda *Silva Pontes c. Portugal* od 23. marta 1994.

se ne samo o njegovom postojanju već i o njegovom dometu i modalitetima vršenja tog prava» ...što očigledno uključuje i brojčani izraz potraživanja». Međutim Sud može oceniti da ta prva faza postupka sama za sebe predstavlja prekoračenje razumnog roka.

Evropski sud ipak ne uzima u obzir u ocenjivanju ukupnog trajanja postupka trajanje prejudicielnog postupka pred Sudom pravde Evropske Unije (CJUE) (u to vreme CJCE) jer bi to bilo protivno sistemu uspostavljenom članom 177 Ugovora o osnivanju EEZ [danas 267 Sporazuma o funkcionisanju Evropske Unije - TFUE] i cilju kome teži suština tog člana» (presuda *Pafitis et alii c. Grèce* od 26. februara 1998, § 95).

Sud takođe sankcioniše nerazumno trajanje suđenja po žalbama. Trajanje postupka u kasaciji moglo je biti značajan činilac osude, kako pred Državnim savetom (*Ouendeno c. France*, 16. april 2002), tako i pred Kasacionim sudom (*Brochu c. France*, 12. jun 2001)⁶³.

Kad je reč o ustavnim sudovima, sudije u Strazburu ocenjuju da li presuda Ustavnog suda utiče na ishod kritikovanog postupka. Ako je odgovor pozitivan, uključuju i nju u globalno trajanje⁶⁴.

Sud je tako ocenio, u vezi s nemačkim Ustavnim sudom, u presudi *Deumeland c. Allemagne* od 29. maja 1986. da «iako nije u njegovoj nadležnosti da raspravlja o meritumu, njegova odluka je mogla da ima posledice po ishod spora», pa je zaključio da je prekršen član 6 § 1.

Stupanje na snagu u Francuskoj 1. marta 2010. postupka zvanog «Prioritetno pitanje ustavnosti» (QPC), kojim se uspostavlja kontrola ustavnosti zakona *a posteriori* od strane Ustavnog saveta, takođe je trebalo da utiče na ocenjivanje zahteva za razumnim rokom, tako što to sredstvo, koje se može upotrebiti samo u slučaju nekog spora, nameće sudu da odloži donošenje presude dok se ne okonča postupak QPC. Stoga te nove odredbe zatvaraju razmatranje tih pitanja u vrlo striktno rokove, jer sudovima koji odlučuju o meritumu nameću da odlučuju «neodložno», a vrhovnim sudovima oba reda, upravnog i pravosudnog, kao i Ustavnom savetu, da odluku donesu u roku od 3 meseca, odnosno ukupno oko 6 meseci.

Sud smatra da se trajanja postupaka koja se pripisuju upravnim organima pripisuju i državi ugovornici, čak i kad se radi o upravnim organima koji se razlikuju od države. Takav je slučaj, na primer, jedne opštine (presuda *Kurt Nielsen c. Danemark* od 15. februara 2000, u kojoj Sud izjavljuje da «*The Contracting Parties are, however, also responsible for delays attributable to public-law organs, like municipal authorities, which – although they are not organs of the State – perform official duties assigned to them by law*». Videti takođe i presudu *H. c. Royaume-Uni*, u vezi sa sporošću Komiteta lokalne zajednice, nadležnog za pokretanje postupka vaspitne pomoći u korist maloletne dece.

U izračunavanje roka Sud uključuje i eventualni izvršni postupak. Izvršenje neke presude, koji god sud bio u pitanju, mora se smatrati sastavnim delom «suđenja» u smisli člana 6 : pravo na suđenje u razumnom roku bilo bi naime iluzorno kad bi domaći pravni sistem neke države omogućavao da neka konačna i obavezujuća sudska odluka ostane neoperativna na štetu jedne strane (presuda *Hornsby c. Grèce*, od 19. marta 1997, § 40 i sledeći).

Poslednjih godina, neizvršavanje ili kašnjenje izvršavanja odluka domaćih sudova postali su drugi po redu problem identifikovan kao najčešći u presudama Suda. Komitet ministara je od tog problema napravio prioritet u okviru nadzora nad izvršavanjem presuda Suda⁶⁵.

U nedavnom slučaju *Ziabreva c. Russie*, od 18. marta 2009, Sud je sankcionisao preterano trajanje jednog izvršnog postupka na dvostrukoj osnovi kršenja prava na pravično suđenje (6 § 1) i prava na poštovanje svojine koje garantuje član 1 protokola br. 1, što ilustruje značaj faze izvršavanja presuda u efektivnom ostvarivanju priznatog prava.

Trajanje faze izvršenja, osim toga, mora se ocenjivati prema istim kriterijumima kao i trajanje glavnog postupka (*Bendayan Azcantot et Benalai Bendayan c. Espagne* od 9. juna 2009, § 71; u konkretnom

⁶³ N. Fricero, « Garanties de nature procédurale : équité, publicité, célérité et laïcité », in *Droit et pratique de la procédure civile*, Dalloz action, 2009-2010, n° 212.136, p. 562.

⁶⁴ O tom pitanju, J. Fr. Flauss, «Ustavni sudovi i pravilo razumnog roka : kontrola Evropskog suda za ljudska prava», *Mélanges L. Favoreu*, Dalloz, 2007, 1263.

⁶⁵ Guide des bonnes pratiques accompagnant la recommandation CM/Rec(2010)3 sur les recours effectifs face à la durée excessive des procédures, p. 5, note n° 13.

slučaju radilo se o izvršenju jedne presude po kojoj je jedno lice imalo obavezu da isplati odštetu građanske odgovornosti proisteklu iz krivičnog dela, kao i troškove nastale tokom krivičnog postupka).

U presudi *Pinto de Oliveira c. Portugal* od 89. marta 2001, «razmatrani postupak počeo je 11. maja 1993. obraćanjem sudu u Mangualde. Taj postupak do danas nije okončan, s obzirom na izvršni postupak koji je u međuvremenu pokrenut a koji takođe mora biti uzet u obzir u ocenjivanju razumnog karaktera trajanja postupka».

U jednom italijanskom predmetu Sud je odbio da uđe u doktrinarnu raspravu o pitanju autonomije izvršnog postupka u italijanskom pravu smatrajući da «se u odnosu na Konvenciju a ne na domaće pravo mora utvrđivati da li je i kada efektivno ostvareno pravo na koje se pozivaju podnosioci predstavke»⁶⁶. U tom sporu, Sud je ocenio da je izvršni postupak trebalo da se smatra drugom fazom inicijalnog postupka, a koja nije okončana pošto se istražni sudija još nije bio izjasnio.

Budući da državni organi nisu u razumnom roku postupili u skladu s konačnom presudom, to takođe može da dovede do kršenja člana 6 § 1 Konvencije.

To je utoliko tačnije kad je obaveza izvršavanja odnosne presude na upravnom organu kao u nedavnim predmetima *Metaxas c. Grèce* od 27. maja 2004, *Timofeyev c. Russie* od 23. oktobra 2003, *Prodan c. Moldavie* od 18. maja 2004 i *Romashov c. Ukraine* od 27. jula 2004. Na primer, u predmetu već navođenom predmetu *Metaxas*, Sud smatra da su domaći organi propustili da u razumnom roku postupe u skladu s presudom Računovodstvenog suda izrečenom 13. aprila 2000, koja je postala izvršna tek 19. septembra 2001. i zaključio je da je prekršen član 6 § 1, tako da je ta odredba ostala bez ikakvog korisnog efekta.

Sud smatra državu odgovornom za njene agente koji imaju monopol sprovođenja mera izvršenja: na njoj je da preduzima sve neophodne mere kako bi sudski izvršitelji, na primer, mogli uspešno da izvršavaju zadatke koji su im povereni, posebno tako što bi im obezbeđivala pomoć drugih organa koji mogu da primene prinudu kad situacija to nalaže (presuda *Pini et Bertani et Manera et Atripaldi c. Roumanie*, od 22. juna 2004, § 183).

U predmetu *SARL IZA et Makrakhidze c. Géorgie* od 27. septembra 2005, Sud između ostalog ističe da «by failing for over four years to ensure the execution of the binding judgment of 14 May 2001, the Georgian authorities have deprived the provisions of Article 6 § 1 of the Convention of all useful effect».

Isto tako, postupak izvršenja neke strane presude podleže istim zahtevima i mora se okončati u razumnom roku, što nije slučaj kad taj postupak traje duže od petnaest godina zbog nemara sudova (presuda *Hohenzollern c. Roumanie* od 27. maja 2010)⁶⁷.

Sud, kao ranije i Komisija, uzima u obzir vanredne pravne lekove. Ova potonja je to potvrdila u rešenju o prihvatljivosti *Z.C c. Pologne* od 14. januara 1998 («Komisija ističe da je Vrhovni sud u dva navrata primio zahteve za vanrednim pravim lekom koje je podneo podnosilac predstavke i poništio odluke prvostepenih sudova zbog očigledne pravne greške. Uvođenje takvog pravnog leka stvar je diskrecionog prava organa pozvanih da se o njemu izjaskavaju, konkretno Glavnog tužioca i ministra pravde. Vrhovni sud, koji razmatra takav pravni lek, nadležan je da ospori, poništi ili potvrdi odluke nižih sudova. Razmatranje tog suda je dakle odlučujuće za prava i obaveze podnosioca predstavke u građanskopravnom smislu prema članu 6 § 1 (čl. 6-1) Konvencije. Stoga je dakle potrebno uzimati u obzir, za izračunavanje trajanja postupka, sve pravne lekove, uključujući i one vanrednog karaktera»).

Postupci koji se vode uz neki glavni postupak uključeni su u kontrolu od strane Evropskog suda. U predmetu *Robins c. Royaume-Uni* od 23. septembra 1997 koji se odnosi na sudske troškove u svetlu primene domaćeg zakonodavstva o sudskoj pomoći, Sud smatra da se postupak u vezi s troškovima, iako se vodi odvojeno, mora smatrati kao nastavak glavnog postupka, te stoga kao deo postupka čiji je cilj odluka o nekom «sporu o pravima i obavezama u građanskopravnom smislu». Sud se poziva na presedane kao što su presude *Silva Pontes c. Portugal* od 23. marta 1994, *Di Pede c. Italie et Zappia c. Italie* od 26. septembra 1996 i *Hornsby c. Grèce* od 19. marta 1997.

⁶⁶ Presuda *Zappia c. Italie* od 26. septembra 1996.

⁶⁷ Obs. N. Fricero, *Procédures*, n° 7, juillet 2010, comm. 271.

Ponekad, slučaj i ne bude predmet nekog postupka. U presudi *Grauslys c. Lituanie* od 10. oktobra 2000, jedan komercijalni direktor je osumnjičen za proneveru pa je javno tužilaštvo pokrenulo gonjenje : slučaj traje već pet godina a da nikakva presuda još nije izrečena o meritumu u prvom stepenu.

Sud je stroži u svojoj oceni ukoliko je efekat kašnjenja na ishod spora značajniji: takav je slučaj kad zbog zastarevanja nije moguće dobiti odluku o zasnovanosti zahteva. Zato Sud izjavljuje u presudi *Textile Traders, Limited c. Portugal* od 27. februara 2003. da je trajanje postupka u konkretnom slučaju «*utoliko frapantniji što je Javno tužilaštvo moralo da se izjasni po jednom zahtevu za poništenje nekoliko proceduralnih akata zato što ta akta nisu bila dostavljena podnosiocu predstavke. Najzad, postupak je okončan zbog zastarevanja, sprečivši tako podnosioca predstavke da dobije odluku o zasnovanosti zahteva koji je bila podnela u okviru krivičnog postupka*».

Najzad, pojam blagovremenosti se pooštrava kad se postupci odnose na tužbe države odgovorne za kršenje prava na suđenje u razumnom roku. U presudi *Vaney c. France* od 30. novembra 2004, Sud ističe da kad se radi o tužbi za utvrđivanje odgovornosti države, u cilju razmatranja, ako je potrebno, sankcionisanja preteranog trajanja nekog ranijeg sudskog postupka (...) «*domaći sudovi moraju da obrate posebnu pažnju na takve tužbe, posebno kad je u pitanju razumno trajanje razmatranja tih tužbi*». Sud ocenjuje u konkretnom slučaju da su postupci od dve godine i sedam meseci pred apelacionim sudom kome je predmet vraćen, i dve godine i gotovo četiri meseca pred Kasacionim sudom, prekoračili razuman rok.

Drugi deo: Od identifikovanja uzroka kašnjenja do njihovog otklanjanja: u potrazi za razumnim rokom

Ovaj drugi deo artikulisan je oko tri glavne teme:

1. **Popis uzroka kašnjenja** koji se eksplicitno ili implicitno pojavljuju u presudama CEDH, u rešenjima o prihvatljivosti Komisije i Suda, kao i u dokumentima koje dostavlja služba zadužena za izvršavanje presuda Suda.

Ta služba konstatuje, kao što je autor ovog izveštaja mogao u to da se uveri, da su presude Suda sve manje eksplicitne o uzrocima kašnjenja i da je neophodno ispitivati odnosne domaće organe da bi se izolovala i shvatila blokiranja i teškoće, izvori preteranih kašnjenja. Rešenja Komiteta ministara su, u tom pogledu, zanimljiva i da pružaju dragocene podatke o preduzetim reformama koje, a contrario i a posteriori omogućavaju da se identifikuju domaće teškoće, strukturne ili pojedinačne. Ta rešenja se preuzimaju u godišnjim izveštajima Komiteta ministara čije prvo izdanje pokriva 2007. godinu⁶⁸.

Među uzrocima kašnjenja izdvajaju se tri:

- spoljni uzroci u odnosu na pravosudni i sudski sistem u pravom smislu reči a koji potiču od političkog ili ekonomskog konteksta;
- uzroci koji su zajednički za sve tipove postupaka;
- uzroci koji su svojstveni za jednu kategoriju postupaka, ako razlikujemo: građanski postupak, krivični postupak i upravni postupak.

2. **Glavne reforme** koje se sprovode u nacionalnim sistemima nakon usuda koje je izrekao Sud biće sintetizovane, kao i postojeći domaći pravni lekovi namenjeni favorizovanju naknade štete proistekle iz preterano dugog trajanja postupka, ili omogućavanju ubrzanja postupka.

3. **Rokovi ocenjeni kao razumni** : pošto su predugi i «patološki» rokovi obilato opisani, trebalo bi, na kraju, i pošto se podsetimo na glavna opredeljenja Suda, razmotriti i nekoliko slučajeva razumnog roka. Neki drugi slučajevi detaljnije su opisani u tabelama u aneksima 3 i 4.

I. Identifikovanje uzroka kašnjenja

A. Spoljni uzroci kašnjenja

• Poreklo kašnjenja: uticaj nekog važnog političkog događaja

Uzimanje u obzir od strane Suda, političkih događaja razlikuje se u zavisnosti od toga da li je slučaj iznet pred neki običan domaći sud ili pred ustavni sud odnosne države: to razlikovanje je i formalizovano u presudi *Süssmann c. Allemagne* i u kasnijim slučajevima.

Činjenicom ponovnog ujedinjenja Nemačke, 1990, ta država je godinama trpela osuđujuće presude usled preoterećenosti Ustavnog suda, zatranog važnim ustavnim pitanjima vezanih za ponovno ujedinjenje.

Među tim slučajevima, brojni su bili oni vezani za obeštećenje žrtava eksproprijacija između 1945. i 1949. u sovjetskoj okupacionoj zoni Nemačke, nakon agrarne reforme ili posle 1949. u bivšoj NDR.

⁶⁸ Za analizu metode nadzora izvršavanja presuda od strane Komiteta ministara i različitih akata tog organa Saveta Evrope, videti E. Lambert Abdelgawad, « L'exécution des arrêts de la Cour européenne des droits de l'homme, chronique annuelle, in *Revue trimestrielle des droits de l'homme*, spéc. 2006, p. 669 et s, et 2007, p. 647 et s.

U rešenju o neprihvatljivosti, *Von Maltzan et autres, Von Zitzewitz et autres, Man Ferrostaal et Alfred Töpfer Stiftung c. Allemagne* od 2. marta 2005, Evropski sud za ljudska prava bio je u prilici da razmatra trajanje postupaka u smislu razumnog roka. Sud je obnovio svoju sudsku praksu iz predmeta *Süssmann* od nekoliko godina ranije, priznajući specifično mesto ustavnog suda u jednoj demokratskoj državi.

U presudi *Süssmann c. Allemagne* od 16. septembra 1996⁶⁹, Evropski sud ističe (§§ 55-57): «Njegova uloga čuvara Ustava čini posebno neophodnim za jedan ustavni sud da ponekad uzme u obzir i druge elemente osim jednostavnog upisivanja nekog slučaja u listu suđenja, kao što su priroda slučaja i njegov značaj na političkom i socijalnom planu.»

U tom predmetu koji se odnosi na osporavanje iznosa jedne dodatne penzije a koji se ticao brojnih činovnika, Sud stavlja u ravnotežu zahtev za razumnim rokom i opštije načelo dobrog vršenja pravde. Ovim načelom opravdavano je, s jedne strane, u konkretnom slučaju spajanje 24 žalbe, a s druge strane, prvenstvo koje je nemački ustavni sudija dao nizu drugih hitnih predmeta vezanih za nemačko ujedinjenje koji su se ticali radnih ugovora 300 000 činovnika bivše NDR: Sud je zaključio da Konvencija nije prekršena⁷⁰.

Drugi jedan značajan spor odnosio se na ustavnost zakonodavnih mera preduzetih prilikom integrisanja celokupnog sistema socijalnog i penzionog osiguranja NDR u sistem Savezne Republike Nemačke, odnosno na obradu dodatnih penzija. U više rešenja o neprihvatljivosti,⁷¹ imajući u vidu složenost predmeta i promenjajući svoju gore pomenutu sudsku praksu *Süssmann*, Sud nije ocenio kao preterana trajanja postupaka pred Ustavnim sudom.

Predmet *Trikovic c. Slovénie*⁷² odnosi se na situaciju novih država stvorenih iz raspada bivše Jugoslavije: podnosilac predstavke, Slovenac srpskog porekla, tvrdio je da je njegova predstavka pred Ustavnim sudom u vezi s njegovom vojnom penzijom obrađivana predugo (odnosno dve godine i sedam meseci). Sud ipak nije ocenio da je prekršeno pravo na razuman roj postupka pred slovenačkim Ustavnim sudom: ističući da je predmet podnosioca predstavke bio prvi u dugom nizu krajnje složenih sporova koje su pokrenula vojna lica bivše Jugoslavije, Sud je prihvatio da je takva situacija nalagala Sudu detaljno razmatranje predmeta.

Nasuprot tome, kad su kašnjenja uzrokovali obični sudovi, i uprkos poremećenom opštem i političkom kontekstu, Sud se pokazao zahtevnijim prema državi, podsećajući je na njenu obavezu iz Konvencije u smislu člana 6 § 1.

Tako se Španija, prilikom povratka na demokratiju 1978, suočila s teškoćama u svom pravosuđu: Evropskom sudu za ljudska prava, u predmetu *Union Alimentaria Sanders SA* od 7. jula 1989, «...nije nepoznato da je Španija morala da prevaziđe ozbiljne teškoće prilikom ponovnog uspostavljanja demokratije. Sud ceni napore državnih organa da olakšaju građanima pristup pravdi i da transformišu pravosudni aparat zemlje. Ali ipak podseća da se, ratifikujući Konvenciju, Španija obavezala da taj sistem organizuje tako da omogućava poštovanje zahteva iz člana 6 § 1 Konvencije».

Primeri sudske prakse:

CEDH je potvrdio svoju sudsku praksu iz slučaja *Süssmann* u vezi s Nemačkom u predmetu *Gast et Popp c. Allemagne* od 25. februara 2000, ističući: «iako član 6 propisuje ekspeditivnost postupaka, on stavlja naglasak i na načelo, opštijeg karaktera, na dobro vršenje pravde».

On će to ponovo potvrditi za Ustavni sud Portugalije u presudi *Rosa Marques et autres c. Portugal* od 25. jula 2002 : «istina je, kako to Vlada navodi, da se poštovanje razumnog roka ne može tumačiti na isti način za neki običan sud i za ustavni sud, s obzirom na ulogu čuvara Ustava ovog potonjeg i na prvenstvo koje ustavni sud može dati nekim predmetima od većeg značaja na političkom i socijalnom

⁶⁹ Videti takođe, rešenja o neprihvatljivosti, *Scwengel c. Allemagne* od 2. marta 2000. i *Kuna c. Allemagne* od 10. aprila 2001.

⁷⁰ Obratiti pažnju: radilo se o žalbi Saveznom ustavnom sudu u individualnom svojstvu a ne kao zahtev za tumačenje od strane suda koji vodi postupak (renvoi péjudiciel)

⁷¹ Rešenje *Kuna c. Allemagne* od 10. aprila 2001, *Schwengel c. Allemagne* od 2. marta 2000.

⁷² Presuda od 12. juna 2001.

planu», ali da bi ovog puta zaključio da je prekršen član 6 § 1, u postupku eksproprijacije koji nema posebnu složenost a koji je trajao osam godina i dva meseca pred četiri različita stepena sudova.

Kad je reč o sudova koji sude po meritumu u Portugaliji, koja se nekoliko godina ranije bila suočila s istim teškoćama kao Španija, Sud je na sličan način prihvatio realnost tih teškoća: «On [Sud] ne može da ignoriše činjenicu da je povratak demokratije aprila 1974. doveo Portugaliju u priliku da transformiše svoj pravosudni aparat u jednoj poremećenoj situaciji, bez ekvivalenta u većini drugih evropskih zemalja, dodatno otežanoj dekolonizacijom kao i ekonomskom krizom.(....)»⁷³. Ipak CEDH smatra da postoji odgovornost portugalske države s obzirom na njenu obavezu prema Konvenciji da obezbedi poštovanje razumnog roka i na nepoštovanje te obaveze u konkretnom slučaju.

Sprovedene reforme :

Španska država je pokrenula značajne reforme na nacionalnom nivou u smislu reorganizacije pravosuđa (sistemskim zakonom od 10 januara 1980. kojim se uvodi Visoki savet sudstva sistemskim zakonom od 1. jula 1985. o sudskoj vlasti) uspostavljanjem u Barceloni četiri nova prvostepena suda, koji rade od 1981, i novih sudskih okruga.

• Poreklo kašnjenja: evolucija iz planske privrede u tržišnu privredu

Politički i ekonomski potresi u nekim državama generisali su duboke izmene u organizaciji njihovih pravosudnih sistema.

Razmatranjem sudske prakse CEDH u vezi s državama koje su potpisale Konvenciju nakon pada berlinskog zida, uočava se veza između problema trajanja postupka i promene političkog i ekonomskog sistema do koje je došlo u istočnoevropskim državama: prelaz s planske na tržišnu privredu doveo je do prilagođavanja u oblasti odnosa prema pravu i suđenju, obuke sudija, i izazvao je reforme u procesnom pravu, izmene u podeli nadležnosti između sudova, koji su opet i sami izvor kašnjenja.

Nova ustavna načela nezavisnosti sudstva i razdvajanja vlasti postupno su primenjivana; te transformacije su dovele do kašnjenja u postupcima, kombinovana s uticajem sudske prakse Suda koji je naterao više tih zemalja da reformišu svoje građanske i krivične postupke.

Primeri sudske prakse :

Češka republika je sprovela pravosudne reforme oko 2000. Sud to ističe «Sud ne gubi iz vida da je okružni sud u više navrata morao da predmet šalje drugim državnim organima za potrebe postupaka vođenim pred njima, i da je u nacionalnom pravosudnom sistemu došlo do reorganizacije u toku postupka» (Predmete Zouhar c. République Tchèque od 11. oktobra 2005).

U presudi Podbielski od 30. oktobra 1998, Sud prihvata taj fenomen kad se radi o Poljskoj, dok podnosilac predstavke i dalje čeka neku konačnu odluku: «Uzrok takve situacije je po njemu, u velikoj meri, u zakonodavnim izmenama koje je prelaz sa planske privrede na tržišnu privredu učinio neophodnim, kao i u složenosti postupaka do kojih je spor doveo, a koji su sprečili brzo odlučivanje po zahtevu podnosioca predstavke. Sud ipak podseća u tom pogledu da član 6 § 1 Konvencije obavezuje države ugovornice da svoje pravosudne sisteme organizuje tako da njihovi viši i niži sudovi mogu da odgovore na svaki od tih zahteva, uključujući i obavezu presuđivanja po predmetima u razumnim rokovima. (...) Stoga, kašnjenja u postupcima moraju, uglavnom, da budu pripisana domaćim državnim organima.» (§ 38).

B. Uzroci kašnjenja koji su zajednički svim tipovima postupaka

1. Uzroci kašnjenja koji se mogu identifikovati pre suđenja:

• Poreklo kašnjenja: problem teritorijalnog rasporeda sudova

⁷³ Presuda *Guincho c. Portugal* od 10. jula 1984.

Raspored sudova na nacionalnoj teritoriji i značaj njihove geografske nadležnosti predstavlja značajan element utoliko što potvrđuje čestu konstataciju Suda u njegovim presudama: preopterećenost nekih sudova, često u vezi s lošom raspodelom radnog opterećenja, koja je i sama vezana za raspored sudova koji je ostao nepromenjen uprkos demografskom i ekonomskom razvoju.

Primeri sudske prakse :

U jednom španskom slučaju, (predmet Union Alimentaria Sanders SA od 7. jula 1989) teškoće s opterećenošću brojnih sudova su jasne: preopterećeni prvostepeni sudovi (1800 predmeta koje treba obraditi mesečno), porast od 62% građanskih sporova pred apelacionim sudom u Barceloni između 1981. i 1984, itd. Ta situacija odražava probleme sa kojima su se suočile mnoge države ugovornice u različitim vremenima njihove istorije pravosuđa. Uprkos merama koje je preduzela država. Sud konstatuje da je u konkretnom slučaju postupak trajao pet godina i dva meseca pred sudovima u dva stepena, što je preterano.

Sprovedene nacionalne reforme :

Nakon raznih osuda Italije zbog nepoštovanja razumnog roka, italijanski organi su obavestili Komitet ministara o sledećoj reformi: «Zakonom br. 30 od 1. februara 1989. (koji je iste godine stupio na snagu), o prvostepenim sudovima (preture), redefiniše se nadležnost tih sudova, koja je ubuduće više ograničena na departman. Taj tekst je omogućio ukidanje 273 prvostepenih sudova niskog radnog opterećenja, i premeštanje sudija i pratećeg osoblja u druge, više opterećene sudije»⁷⁴.

U Mađarskoj, radno opterećenje Vrhovnog suda znatno je smanjeno nakon reforme pravosudnog sistema sprovedene 2002. Tom reformom je nadležnost suđenja u apelaciji prenesena na pet apelacionih sudova osnovanih 2003. i 2004⁷⁵.

• **Poreklo kašnjenja: premeštaj sudija, njihov nedovoljan broj, odsustvo zamene premeštenih ili sprečenih sudija**

Kašnjenje nastaje odlaskom sudije zaduženog za predmet, koji je kasno zamenjen ili nije zamenjen, i problemom zapošljavanja sudija.

To pitanje je vezano za upravljanje korpusom sudija i za njihovo zapošljavanje.

Na to pitanje nailazimo u brojnim državama ugovornicama, u različita vremena, i ono je često u kombinaciji s drugim teškoćama u funkcionisanju sudova, kao što je nedovoljan broj zaposlenih u sekretarijatu suda. Sud podseća da «član 6 § 1 obavezuje države ugovornice da svoje pravosudne sisteme organizuje tako da sudovi mogu da ispune svaki od njegovih zahteva, a posebno onaj o razumnom roku».

Ako preduzete mere nisu dovoljne za poboljšanje situacije, Sud smatra da su za to odgovorni nacionalni organi.

Ponekad je nedostatak sudske osoblja uzrok neuspešnosti proceduralnih mera koje bi, kad bi se primenjivale, omogućile da se izbegnu kašnjenja: u predmetu *Guincho*, ispostavlja se da je trebalo da članovi 159 i 167 zakonika o građanskom postupku, koji su u odnosno vreme bili primenljivi, omogućе nekom sudiji da dobije odgovor na zamolnicu u kratkom roku, pošto je sekretarijat suda kome se zamolnica upućuje imao dva dana da zamolnicu prosledi sudiji, dok je ovaj potonji morao da izda rešenje o reagovanju na zamolnicu u roku od pet dana (§11). Ali u konkretnom slučaju, sudija koji je bio uputio zamolnicu početkom decembra premešten je a zamenio ga je kolega koji ponovo pokreće zahtev računajući do 30. januara i to u više navrata, da bi dobili reagovanje na zamolnicu tek sledećeg 18. juna (odnosna više od šest meseci kasnije).

Primeri iz sudske prakse:

⁷⁴ Rezolucija ResDH(95)82 u vezi s predmetom *Zanghi c. Italie*.

⁷⁵ Predmeti *Timar et autres c. Hongrie*, izmenjeni dnevni red 922 . sednice (DH) Komiteta ministara, april 2005, CM/Del/OJ/(2005) 922, vol I.

Možemo istaći, među mnogim predmetima, jedan građanski postupak koji se odnosi na osporavanje na jednu naknadu za korišćenje dela zemljišta⁷⁶ u kome je sudija zadužen za taj predmet premešten pa je suđenje ostalo na čekanju do njegove zamene, posle otprilike sedamnaest meseci, odnosno između 17. juna 1983 i 23. novembra 1984.

U predmetu *Nankov c. Macédoine* od 2. juna 2008, jedan od razloga kašnjenja krivičnog postupka koji je trajao deset godina poticao je od česte promene sudija.

U presudi *Pokhalchuk c. Ukraine* od 7. oktobra 2010, Sud primećuje da je više kašnjenja vezano za odlaganja ročišta zbog neraspoloživosti sudije i nekompletnosti suda, zbog čega je postupak trajao više od 10 godina u jednom predmetu razgraničavanja vlasništva koji nije složen.

Među takvim sporovima, u više belgijskih predmeta takođe se uočava ta teškoća: posebno presude *Willekens c. Belgique* od 24. aprila 2003 i *Dumont* od 28. aprila 2005. U ovoj potonjoj presudi, belgijska vlada priznaje da sudijska mesta nisu sva popunjena i da je to jedini razlog kašnjenja prvostepenih sudova u nadležnosti apelacionog suda u Briselu. Teškoće u zapošljavanju sudija vezane za zakon o korišćenju jezika u pravosuđu (obaveza dvojezičnosti: francuski-flamanski) objašnjavaju tu teškoću⁷⁷.

U presudi *Wauters et Schollaert c. Belgique* od 13. maja 2008, nedovoljan broj policajaca zaduženih za istragu bio je, po mišljenju Suda, glavni uzrok preterano dugog trajanja postupka.

Sprovedene nacionalne reforme :

Belgijski organi su dopunili 2002. odredbe koje se odnose na korišćenje jezika u pravosuđu, kako bi se ublažili zahtevi za dvojezičnošću i obezbedili više sredstava za suđenja u predmetima na francuskom jeziku koji su u većini pred briselskim sudovima. Novi zakon kojim se uvode izmene u Zakoniku o pravosuđu usvojen je 26. aprila 2007. da bi se izašlo na kraj s kašnjenjima sudova. Budžet pravosuđa je porastao 2008, što je povećalo iznos sredstava za funkcionisanje sudova (na primer nastavak digitalizacije u organizaciji sudova, uređenje i funkcionisanja viših i nižih sudova) i zapošljavanje dodatnog osoblja, s tim što je prioritet dat primeni kazni⁷⁸.

Jedan od glavnih razloga predugog trajanja postupka koji je doveo do više osuda Luksemburga takođe je poticao od radnog preopterećenja i nedovoljnog broja agenata pravosudne policije i istražnih sudija. Neke mere reorganizacije i zapošljavanja u Službi Pravosudne policije preduzete su 2003. Osim toga pristupilo se zapošljavanjima sudija 2001, 2003 i 2005, dok je novi zakon o krivičnom sudstvu usvojen 2006, kojim su uvedene neke proceduralne reforme kojima je smanjeno radno opterećenje istražnih sudija⁷⁹.

Isto tako u Sloveniji, sprovedena je značajna pravosudna reforma kojom je povećan broj zaposlenih u pravosuđu, nakon što je ta država bila osuđena presudom *Lukenda* od 6. januara 2006 kojom je ukazano na sistemske probleme vezane upravo za nedostatak sredstava⁸⁰.

Jedan od razloga usko vezanih za nedovoljnu zamenu ili odsustvo zamene zaposlenih u pravosuđu jeste i preopterećenost sudova

• Poreklo kašnjenja: preopterećenost suda

Preopterećenost sudova uslovljena upravo povećanjem sporova koje nije pratilo povećanje sredstava jedan je od glavnih razloga preterano dugog trajanja postupaka.

Preopterećenost se ne može kritikovati sama po sebi ako je povremena. Ali ako se ispostavi da je ta preopterećenost trajna, nedovoljnost sredstava upotrebljenih za rešavanje te preopterećenosti stvar je odgovornosti domaćih organa u očima sudija u Strazburu. Tako u već navođenom predmetu

⁷⁶ Presuda *Diana c. Italie* od 27. februara 1992: kršenje, zbog trajanja postupka od 11 godina i 11 meseci pred dva stepena sudova po jednom relativno složenom predmetu.

⁷⁷ Videti godišnji izveštaj za 2007. Komiteta ministara, s. 83-84.

⁷⁸ Godišnji izveštaj za 2008. Komiteta ministara, s. 122-123.

⁷⁹ Godišnji izveštaj za 2007. Komiteta ministara, s. 94-95.

⁸⁰ *Ibid.*, p. 100-101.

Guinchoe, Sud smatra da su, u odnosu na predvidljiv porast sporova, mere koje je država preduzela radi otklanjanja preopterećenosti sudova bile nedovoljne i zakasnele.

Reforme koje sugeriše Evropski sud :

Ovo pitanje se pridružuje problemu obrade rastućeg broja predmeta u slučaju preopterećenosti suda, i određivanja reda prioriteta koji se mora primeniti na tekuće ili stare predmete.

Sud formuliše određene smernice u već spominjanom španskom predmetu *Union Alimentaria Sanders SA* : «U takvim slučajevima [privremene preopterećenosti suda] opravdano je utvrditi privremeno neki red prioriteta obrade predmeta, zasnovan na njihovoj hitnosti odnosno na njihovom značaju. Hitnost nekog spora se međutim povećava s vremenom ; stoga, ako se kriza oduži, takva sredstva se pokazuju nedovoljnim i država mora da izabere neka druga, efikasnija, da bise uskladila sa zahtevima iz člana 6 §1».

Sprovedene reforme na nacionalnom nivou :

Nakon što je osuđena zbog predugog trajanja jednog objedinjenog krivičnog postupka (1996-2006) protiv podnosilaca predstavke, osuđenih na doživotni zatvor (1996-2006), a s obzirom na znatna kašnjenja pred nemačkim Saveznim ustavnim sudom (više od šest godina i jednog meseca, zbog posebnog radnog opterećenja saveznog Ustavnog suda u to vreme), nemačka država je osnovala nov sekretarijat suda sastavljen od dodatnih pravnika, i uvodi pojednostavljeni postupak koji omogućava da odluke donosi jedno tročlano veće (*Kaemena et Thöneböhn c. Allemagne* od 22. aprila 2009).

Uopšte, obaveza država članica da svoje pravosudne sisteme organizuje tako da bude u stanju da poštuje pravo na suđenje u razumnom roku, omogućila je u nekim državama sprovođenje sveobuhvatnih reformi.

Takav je upravo slučaj Slovačke (nakon, između ostalih, slučaja *Jakub c. Slovaquie* od 28. maja 2006), koja je sprovela niz reformi i posebno «veliku reformu zakonika o građanskom postupku», kojom se uvodi od 15. oktobra 2010, jedan broj novina kao što su pojednostavljenje modaliteta dostavljanja pismena, usaglašavanje postupka izuzeća sudija, proširenje mogućnosti za sudove da presude po nekom predmetu bez ročišta, pojednostavljenje ostavinskih postupaka, uspostavljanje jednog pojednostavljenog postupka za rešavanje manjih sporova, proširenje polja primene pravnog režima naredbi, mogućnost za sudove da odrede zajedničkog savetnika za više strana u nekom sporu, ograničenje mogućnosti za apelacione i kasacione sudove da obore ili ponište presude koje izreknu nižestepeni sudovi i da ih vrate na ponovno suđenje⁸¹.

Isto tako je u Češkoj uveden izvestan broj proceduralnih promena u Zakonik o krivičnom postupku 2000, 2005, 2008, i 2009, s ciljem da se smanji radno opterećenje sudija, da se pojednostave postupci i da se preduprede kašnjenja, i to: postupak zamene pristrasnih sudija; mogućnost ulaganja žalbe u svim ili gotovo svim predmetima; dužnost sudija da objasne strankama njihova prava i obaveze proceduralnog karaktera i da favorizuju sporazumna rešenja; nova pravila doneta radi garantovanja posebnu ekspeditivnost u predmetima porodičnih odnosa, ubrzani postupci u vezi s decom i mogućnost medijacije i sporazumnog rešavanja sukoba roditelja; nov sistem dostavljanja dokumenata, koji počiva na «pretpostavci dostavljanja» i «pripremnom ročištu» s ciljem da se što više koncentriše postupak, tako da sud može da presudi slučajna samo jednom ročištu⁸².

U Francuskoj, petogodišnji orijentacioni i programski zakon o pravosuđu donet 9. septembra 2002. s kao jednim od glavnih ciljeva, poboljšanjem efikasnosti pravosuđa, i to upravo skraćivanjem rokova obrade predmeta, kako građanskih tako i krivičnih. Najpre je usledilo značajno materijalno i kadrovsko jačanje sudova: predviđeno je 950 radnih mesta za sudije i 3500 radnih mesta za činovnike i službenike pravosudnih službi za 2007. godinu. Ojačala su i finansijska sredstva; tako su sredstva namenjena funkcionisanju sudova za 2004. i 2005. porasla za 11%.⁸³

⁸¹ Godišnji izveštaj Komiteta ministara za 2010, s. 142-143.

⁸² Godišnji izveštaj Komiteta ministara za 2009, s. 122-123.

⁸³ Godišnji izveštaj Komiteta ministara za 2007, s. 88.

Preopterećenost krivičnih sudova i briga za očuvanje prava na suđenje u razumnom roku takođe su motivisali uvođenje u francusko pravo takozvanih brzih postupaka u krivičnoj oblasti. U tom smislu, može se istaći zakon od 9. marta 2004. kojim je proširena oblast nekih postupaka koji počivaju na saglasnosti gonjenog lica, kao što su sporazum u krivičnoj stvari i uvođenje jednog novog postupka: suđenje na osnovu prethodno priznate krivice. Nedavno je zakonom br. 2011-1862 od 13. decembra 2011. o preraspodeli nadležnosti sudova, donetim na osnovu predloga iz izveštaja Guinchard⁸⁴, značajno proširen obuhvat tog postupka, kao i drugih ubrzanih postupaka kao što je obrada jednostavnih predmeta i nižeg stepena težine donošenjem krivičnog rešenja.

• **poreklo kašnjenja: vreme koje sudija provede u vansudskim aktivnostima**

Uočava se čitanjem nekih italijanskih predmeta upravo da učestvovanje sudije u vansudskim aktivnostima (predsedavanje komisijama u oblasti prevencije delinkvencije, nadzor nad izborima, itd.) gde je njegovo prisustvo zahtevano zakonskim i podzakonskim tekstovima, za toliko umanjuje vreme za održavanje ročišta i izricanje presuda: statistički podaci o broju sudija mogu dakle u tom pogledu da dovedu u zabludu s obzirom na stvarno provedeno vreme u suđenju.

Primer sudske prakse:

Sud ističe u razmatranju činjenica u predmetu *Capuano*, među ostalim uzrocima kašnjenja: «odložena za 24. januar 1978, rasprava je održana tek 31. zbog odlaganja opravdanog opštinskim izborima».

Reforme koje se sprovode na nacionalnom nivou :

U Slovačkoj je funkcija glavnog sekretara suda ustanovljena 2003. zakonom o pravosudnom pomoćnom osoblju, koji je stupio na snagu 1. januara 2004, da bi se administrativnom osoblju poverili razni zadaci administrativni zadaci koji ne zahtevaju intervenisanje sudija.

• **Poreklo kašnjenja: sistematsko organizovanje višečlanih prvostepenih sudskih veća**

Višečlanost sudskih veća izvor je kašnjenja kad je udružena s teškoćama upravljanja korpusom sudija: kad je neki sudija član veća odsutan, sprečen ili premešten a nije zamenjen, ročišta se odlažu. Sudska praksa CEDH daje primere tog uzroka kašnjenja jednako pred građanskim kao i pred krivičnim sudovima. Takva organizacija, koja se smatra garancijom nepristrasnosti i kvaliteta, zahteva znatan broj sudija, kakav god da je značaj predmeta pa čak i za sporove o malim iznosima.

Promeri sudske prakse u građanskim stvarima:

Ta teškoća je ilustrovana presudom *Bento da Mota c. Portugal* od 28. juna 2001: u jednom građanskom sporu oko gotovo krivične odgovornosti, dva ročišta su odložena zbog odsustva jednog od sudija prvostepenog suda. Uz druga odlaganja iz različitih razloga, više godina je tako izgubljeno nakon jednog veštačenja.

Načelo višečlanosti (kolegijalnosti) takođe se smatra jednim od činilaca usporavanja postupka u Italiji.

Reforme koje se sprovode na nacionalnom nivou :

U Italiji, reforma kojom se uvode mirovne sudije stupila je na snagu 1995, a ona kojom se uvode sudije pojedinci 1999, dok je nadležnost prvostepenog sudije pojedinca znatno proširena. U Francuskoj, uredbom br. 98-1231 od 28. decembra 1998. generalizovana je intervencija sudije pojedinca u građanskim postupcima. Osim toga, do uvođenja instituta pomoćnih sudija, sudija angažovanih iz redova civilnog društva radio brade predmeta manjeg značaja, došlo je 2002⁸⁵.

Primeri sudske prakse u krivičnim stvarima:

⁸⁴ S. Guinchard, *L'ambition raisonnée d'une justice apaisée*, tekst predat ministru pravde jula 2008.

⁸⁵ Orijentacioni i programski zakon o pravosuđu od 9. septembra 2002.

Na taj problem se nailazi i pred mešovitim sudovima (les juridictions échevines), krivičnim sudovima sastavljenim od tri sudije od kojih je predsednik veća profesionalni sudija dok druga dva nisu profesionalci, a koji postoje u nekim državama ugovornicama⁸⁶.

Reforme koje se sprovode na nacionalnom nivou :

Sudija pojedinac je uveden u suđenja po krivičnim predmetima u više država ugovornica za manja krivična dela: u Francuskoj, gde je taj institut već postojao za prekršaje pred prekršajnim sudom, zakonom br. 95-125 od 8. februara 1995. predviđen je i za neke slučajeve pred krivičnim sudom, kao za one koji se sude po Zakoniku o saobraćaju⁸⁷.

• Poreklo kašnjenja: neaktivnost pravosudnih organa

Neaktivnost koju karakteriše upravo odsustvo bilo kakve procesne radnje tokom određenog vremena, Sud uvek ocenjuje kao neprihvatljivu ako za nju domaći državni organi ne daju objašnjenje⁸⁸. Sud «ne može da prihvati konkretno jedno ukupno trajanje postupka od četiri godine i jedanaest meseci između pokušaja mirenja i pripremne presude»⁸⁹.

Primeri sudske prakse:

Periodi neaktivnosti su brojni u predmetu Piron⁹⁰. Taj predmet se odnosio na postupak komasacije poljoprivrednog zemljišta jedne opštine iz koje je proisteklo dodeljivanje parcela koje osporavaju podnosioci predstavke. Sud ističe inertnost, kako Departmanske komisije za reorganizaciju zemljišta i komasaciju koja je svoje rešenje izdala šest i po godina nakon presude upravnog suda, tako i upravnih sudova, posebno Državnog saveta koji je doneo rešenje četiri godine po prijemu predmet.

U jednom krivičnom predmetu u apelaciji⁹¹ gde je postupak trajao gotovo osam godina, Sud ispituje sve periode neaktivnosti koji se mogu pripisati domaćim državnim organima: «Sud primećuje da je suđenju pred apelacionim sudom u Solunu bilo više perioda neaktivnosti. Nakon podnošenja žalbe 18. februara 1988, predmet je mirovao duže od jedne godine i sedam meseci pre nego što je zakazano prvo ročište 6. oktobra 1989. Povrh svega, posle 6. oktobra 1989, jedno ročište je ponovo zakazivano u četiri navrata: 19. aprila 1991, 8. februara 1993, 5. decembra 1994. i 12. februara 1996».

U presudi *Lavents c. Lettonie*, zamera državnim organima period od 10 meseci i 28 dana tokom kojih je predmet bio stavljen na čekanje pre nego što će ga preuzeti novo sudsko veće nakon odustajanja prethodnog veća.

U predmetu *Santilli* od 19. februara 1991, Sud ocenjuje da je prekršen član 6 §1 u jednom postupku koji je trajao oko šest godina i devet meseci, kritikujući ponašanje prvostepenog suda koji je «preduge rokove između ročišta i pokazao potpunu neaktivnost tokom gotovo dve godine (23. jun 1982-20. jun 1984)».

U predmetu *Leandro da Silva c. Luxembourg* od 11. februara 2010, Sud ističe da je odnosni postupak trajao četiri godine u samo jednom stepenu suđenja, iako je sudija u više navrata napravio raspored suđenja, što se ne može smatrati kompatibilnim s «razumnim rokom» iz člana 6 § 1.

Predmet *Delic c. Croatie*⁹² pokazuje loše funkcionisanje tog tipa postupaka prilikom više građanskih sporova koje je podnosilac predstavke pokrenuo protiv više tuženih. Sud ističe periode inertnosti u svakom suđenju: dve godine i deset meseci za jedno, dve i po godine za drugo, plus još jednu godinu za treće, i jednu godinu i šest meseci za četvrto.

⁸⁶ Presuda *Ilijkov c. Bulgarie*, 26. jul 2001.

⁸⁷ Videti takođe s. 43 ovog izveštaja u vezi s ubrzanim krivičnim postupcima.

⁸⁸ Ona se može objasniti čekanjem na primer na odgovor na neku međunarodnu zamolnicu.

⁸⁹ Presuda *Rego Chaves Fernandes c. Portugal* od 21. marta 2002; Videti takođe, presuda *Condé c. Portugal* od 23. marta 2000.

⁹⁰ Presuda *Piron c. France* od 14. novembra 2000.

⁹¹ Presuda *Portington c. Grèce* od 23. septembra 1998.

⁹² Presuda od 27. juna 2002.

U predmetu *Atanasovic c. Macédoine* 12. april 2006, jedan prvostepeni sud ostao je neaktivan bez posebnog razloga zbog čega se postupak otego na više godina.

Reforme sprovedene na nacionalnom nivou :

Nov zakon o građanskom postupku usvojen je u Makedoniji u septembru 2005. Njime se želelo pre svega povećati efikasnost građanskog postupka i smanjiti njegovo trajanje. Nov zakon o izvršavanju odluka takođe je usvojen 2005. Uspostavljen je i informacioni sistem automatskog upravljanja predmetima u svim domaćim sudovima u februaru 2009. Svi postupci koji su u toku uneti su u sistem od 15. septembra 2009, a od 1. januara 2010, unošenje, praćenje i upravljanje predmetima vrše se isključivo preko ovog sistema⁹³.

• **Poreklo kašnjenja: Negativni učinak neaktivnosti sudova na dokaze**

Ta apsolutna ili relativna neaktivnost (kad se ročišta zakazuju u prevelikim razmacima, na primer) često se odražava na režim dokaza: stranke moraju neprestano da aktuelizuju činjenične ili novčane informacije neophodne za rešavanje njihovog spora.

Primeri iz sudske prakse:

Kao posebno ilustrativan primer, taj predmet vršenja roditeljskog prava, koji prethodi razvodu braka, gde je sporost postupka primoravala stranke da stalno reaktuelizuju podatke o svojim prihodima, tako da je to reaktuelizovanje i samo bilo izvor osporavanja od strane druge stranke: presuda *Kubiznakova c. République tchèque* od 21. juna 2005.

• **Poreklo kašnjenja: sistemske slabosti u pravilima postupka**

Sud je ponekad identifikovao uzroke kašnjenja neposredno vezane za nacionalno zakonodavstvo koji nalažu duboke reforme. Takva situacija je karakteristična za neke istočne države kao što su Poljska, Slovenija, Hrvatska, Ukrajina, Mađarska, Bugarska gde su proceduralna pravila omogućavala stalno preispitivanje jednog istog predmeta: u presudi *Wierciszewska c. Pologne*, od 25. novembra 2003, Evropski sud ističe tu disfunkciju sledećim rečima: «The delay was caused mainly by the re-examination of the case. Although the Court is not in a position to analyse the juridical quality of the case-law of the domestic courts, it considers that, since the remittal of cases for re-examination is usually ordered as a result of errors committed by lower courts, the repetition of such orders within one set of proceedings discloses a serious deficiency in the judicial system» (§ 46)⁹⁴.

Primeri iz sudske prakse:

U presudi *Floarea pop c. Roumanie* od 6. aprila 2010, Sud ističe da jedan od glavnih razloga kašnjenja jednog predmeta u oblasti upravne odgovornosti čiji je postupak trajao 7 godina i 10 meseci, proističe iz odsustva zakonskih odredaba koje bi omogućavale da se okončaju uzastopna vraćanja nekog predmeta od strane nekog suda.

Presuda *Horvat c. Croatie* od 26. jula 2001; ili još *Preloznic et autres c. République slovaque*

Reforme sprovedene na nacionalnom nivou :

Mere koje preduzimaju države da bi otklonile taj problem popisane su u jednom javnom dokumentu: «Spisak mera opšteg karaktera usvojenih radi prevencije novih kršenja Evropske konvencije o ljudskim pravima. Mere su dostavljene Komitetu ministara prilikom njene kontrole presuda i rešenja u skladu s Konvencijom (Primena ranijih članova 32 i 54 i člana 46)» ažurirana je maja 2006⁹⁵.

⁹³ Godišnji izveštaj za 2010. Komiteta ministara, s.. 140.

⁹⁴ Mogu se navesti i sledeće presude: presuda *Pavlyulynets c. Ukraine*, 6. septembra 2005, presuda *Carstea et Grecu c. Roumanie*, 15. jun 2006, presuda *Ferlic c. Slovénie*, 6. april 2006.

⁹⁵ Može se naći na sajtu CEDH: <http://www.echr.coe.int/echr>.

Tako se u Hrvatskoj reforma pravila građanskog postupka 2003. odnosila upravo na taj problem⁹⁶.

• **Poreklo kašnjenja: komplikacije koje potiču od intervenisanja dve grane pravosuđa – upravne i sudske**

Postojanje ove dve grane sudstva, vezano za pravosudnu istoriju odnosnih država, zajedničko je za više država ugovornica: Grčku, Francusku, Belgiju, Austriju, etc. Ono može ponekad biti uzrok kašnjenja kad postupci spadaju istovremeno u obe grane, ako se podnosioci predstavke prevare u podeli nadležnosti između sudije upravnog suda i sudije opšte nadležnosti, ili pak u slučaju odgode suđenja.

Primeri iz sudske prakse:

Presuda *Nouhaud c. France* od 9. jula 2002. ilustruje na očigledan način ograničenja ovog načina pravosudnog organizovanja, u jednom predmetu prinudne hospitalizacije u jednoj psihijatrijskoj ustanovi. Ta oblast je istovremeno u nadležnosti upravnog suda (budući da je reč o zakonitosti rešenja prefekta o meri prinudne hospitalizacije) i u nadležnosti višeg suda (o oportuniteti mere prinudne hospitalizacije). Ta dvostruka nadležnost je uzrok, u konkretnom slučaju, odgode suđenja pred sudijom opšte nadležnosti u očekivanju odluke upravnog suda koji je kasnio s donošenjem odluke : zato je Evropski sud ocenio trajanje postupka od tri i po godine kao preterano.

U predmetu *Obermeier*⁹⁷, interakcija između postupka pred upravnim sudom i onog pred sudom opšte nadležnosti u oblasti otpuštanja hendikepiranih lica suštinski je izvor kašnjenja.

2. Uzroci kašnjenja na početku i tokom suđenja

• **Poreklo kašnjenja: kasno dodeljivanje ili odbijanje pravosudne pomoći**

Radi obezbeđivanja poštovanja prava odbrane, zahtev za pravosudnu pomoć iz kog proističe dodeljivanje advokata i ponekad uslovljava da li će odnosni podnosilac predstavke pratiti suđenje, često utiče na kašnjenje zakazivanja prvih ročišta.

Primeri sudske prakse:

U predmetu *Mangulade Pinto c. France* od 9. aprila 2002, CEDH ističe, kao kritiku, period od sedam meseci između 17. aprila 1997, dana kad je podnosilac predstavke podneo zahtev za sudsku pomoć kako bi se žalio kasacionom sudu, i 26. novembra 1997, kad je biro za sudsku pomoć odbio njegov zahtev.

• **Poreklo kašnjenja: nepozivanje stranaka, svedoka ili tuženih, ili nepravilno pozivanje**

Često smo suočeni s problemom organizovanja sekretarijata sudova, sudskih pozivara kad oni imaju monopol dostavljanja akata, ali često i neprilagođenih proceduralnih pravila.

Primeri sudske prakse:

U presudi *Roubies c. Grèce* od 30. aprila 2009, Sud ističe, u jednom predmetu ostavine, da je sudu trebalo dvadeset šest meseci da dobije izjave četiri svedoka, što, među ostalim uzrocima, doprinosi preteranom trajanju postupka od 14 godina. U jednom drugom predmetu, *Mincheva c. Bulgarie* od 2. septembra 2010, Sud konstatuje nesposobnost bugarskih organa da na odgovarajući način obezbedi prisustvo jedne od stranaka u porodičnom sporu.

U predmetu *Djangozov c. Bulgarie* od 8. oktobra 2004, Sud ističe upravo u korist pravosudnih organa, osim perioda neobjašnjene neaktivnosti, dva odlaganja zbog nepravilnosti u pozivanju tuženih u jednom predmetu klevete gde je krivični postupak blokirao građanski postupak (§39).

⁹⁶ Videti studiju A. Uzelac, «Accelerating civil proceedings in Croatia – a history of attempts to improve the efficiency of civil litigation»in: C-H.Van Rhee, «The law's delay: essays in undue delay in civil litigation», Intersentia, 2004.

⁹⁷ Presuda *Obermeier c. Autriche* od 28. juna 1990.

Sud se slaže s argumentom podnosioca predstavke po kom sud nije izvršio svoju obavezu obezbeđivanja pojavljivanja svedoka u predmetu Volf⁹⁸, što je dovelo do ponovljenih odlaganja ročišta;

Sprovedene reforme na nacionalnom nivou :

Novi Zakonik o građanskom postupku usvojen je 2007. u Bugarskoj, s osnovnim ciljem ubrzanja sudskih procesa. Njime se teži upravo koncentrisanju radnji u vezi sa sudskom istragom u prvom stepenu i ograničavanju žalbi u apelaciji i u kasaciji⁹⁹.

Građanski postupak, reformisan u Hrvatskoj, od 2003. predviđa izmenu nekih pravila u vezi s pozivanjima. Ova pravila, koja su često bila uzrok kašnjenja u građanskim postupcima, u potpunosti su reformisana (članovi 66-79 zakona od 14. jula 2003)¹⁰⁰.

U Švedskoj, nacionalni organi su se obratili, u cilju poboljšanja dostavljanja poziva na ročišta, privatnim preduzećima čije se usluge naplaćuju samo ako su pozivi uspešno uručeni¹⁰¹.

• **Poreklo kašnjenja: rok za određivanje sudije zaduženog za predmet (sudija izvestilac)**

Ovaj tip kašnjenja je ozbiljniji kad se postupak odvija na više uzastopnih suđenja i kad su određivanja sudija, u svakoj etapi, prilika za dodatna kašnjenja.

Primer iz sudske prakse:

Presuda Martial Lemoine c. France od 29. aprila 2003. odnosi se na jedan spor oko suvlasništva koji je, u četiri stepena suđenja, trajao sedam godina i osam mesec; što se tiče aktivnosti sudova, evropske sudije su uočili samo jedan period u kome ističu jedno neopravdano kašnjenje i koje se, po mišljenju sudija, može pripisati isključivo domaćim organima: osam meseci tokom kojih je Kasacioni sud kasnio s određivanjem jednog sudije izvestioca.

• **Poreklo kašnjenja: kasno stupanje na snagu nekog neophodnog zakonskog ili podzakonskog teksta**

Sud smatra da je za žaljenje što se kasni s podzakonskim aktima neophodnim za efektivno stupanje na snagu nekog zakona, što nanosi štetu učesnicima u postupku u pogledu roka. Obaveza administracije da donese podzakonska akta za izvršavanje zakona u razumnom roku mogla bi biti naznaka pravca razmišljanja o tom problemu¹⁰².

Primeri iz sudske prakse :

U predmetu Vallée c. France od 26. aprila 1994, gde se nametala posebna ekspeditivnost s obzirom na zdravstveno stanje podnosioca predstavke zaraženih virusom HIV, godina i po dana je protekla od datuma objavljivanja zakona od 31. Decembra 1991. kojim se ustanovljava pravni osnov za naknadu štete žrtvama transfuzije krvi, do datuma uredbe o primeni tog zakona od 12. jula 1993.

U predmetu *Počuča c. Croatie* od 29. septembra 2006. (među drugim predmetima) ustanovljeno kršenje velikim delom je proisticalo iz jedne pravne praznine, stvorene 1998. od strane Ustavnog suda koji je kao neustavne ocenio neke odredbe u vezi s pravom na penziju, što je dovelo do podnošenja više od 427 800 zahteva regionalnim ispostavama lokalnog penzionog fonda. Zakoni kojima se popunjava ta pravna praznina usvojeni su 2004. i 2005¹⁰³.

⁹⁸ Presuda Volf c. République tchèque od 6. septembra 2005.

⁹⁹ Godišnji izveštaj za 2010. Komiteta ministara, s. 136-137.

¹⁰⁰ Rezolucija ResDH(2005)60 o presudama Evropskog suda za ljudska prava u predmetu Horvat i 9 drugih predmeta protiv Hrvatske u vezi s predugim trajanjem nekih građanskih postupaka i s pracom na delotvoran pravni lek.

¹⁰¹ Videti izveštaj CEPEJ «La gestion du temps dans les systèmes judiciaires: une étude à partir des pays de l'Europe du Nord» (CEPEJ(2006)14).

¹⁰² U Francuskoj, obaveza izvršne vlasti da donosi podzakonska akta može se sankcionisati novčanom kaznom koju izriče upravni sudija, ali ta sankcija podrazumeva da već postoji kašnjenje u donošenju podzakonskog akta. (CE 28 juil. 2000, Association France. Nature Environnement).

¹⁰³ Godišnji izveštaj za 2008. Komiteta ministara, s. 123-124.

• **Poreklo kašnjenja: kasno dostavljanje predmeta od strane prvostepenog suda žalbenom sudu ili kasno dostavljanje spisa i dokumenata**

Ta teškoća ukazuje na disfunkciju u organizaciji sekretarijata sudova i u kontroli dostavljanja predmeta.

Primeri iz sudske prakse :

Presuda *Martins Moreira c. Portugal* od 26. oktobra 1988 nudi primer i građanskim stvarima : «podnosilac predstavke podneo žalbu 13. oktobra 1982, sekretarijat suda u Evori čekao je do 23. juna 1983. da bi dostavio predmet sekretarijatu višeg suda ; u međuvremenu se zadovoljio da se uveri da u predmetu postoje određeni spisi i da ispostavi obračun troškova prvostepenog postupka».

Ovakvo kašnjenje može da utiče na neki krivični postupak i na žalbu kasacionom sudu, kao što je to slučaj u predmetu *Bunkate c. Pays-Bas* od 26. maja 1993: Sud smatra da je za žaljenje rok od 15 i po meseci između ulaganja žalbe podnosioca predstavke i prijema njegovog predmeta u sekretarijatu Kasacionog suda (§22).

Sprovedene reforme :

U predmetu *Borankova c. Tchèque* od 21. maja 2003, jedan od uzroka kašnjenja bio je u kašnjenju dostavljanja nekih dokumenata. U julu 2009, stupio je na snagu nov zakon kojim je uvedeno elektronsko dostavljanje dokumenata putem takozvane kutije podataka. Taj zakon je poslednja u nizu reformi građanskog postupka kojom je upravo stvoren nov sistem dostavljanja dokumenata koji počiva na «pretpostavci dostavljanja» i «pripremnom ročištu» s ciljem veće koncentracije postupka, tako da sud može da presudi po predmetu na samo jednom ročištu¹⁰⁴.

• **Poreklo kašnjenja: sukob nadležnosti**

U presudi *Mihalkov c. Bulgarie* od 10. aprila 2008, Sud uočava da je do glavnih kašnjenja došlo u početnoj fazi postupka na pitanju koji je sud nadležan za odnosni predmet. Sud primećuje da je tri godine za rešavanje pitanja nadležnosti već na prvi pogled predug rok za jedno preliminarni pitanje postupka.

• **Poreklo kašnjenja: ponašanje ostalih učesnika u postupku**

- **advokati**: može biti u pitanju štrajk advokata zbog čega dolazi do otkazivanja ročišta, kao u predmetu *Calvelli et Ciglio c. Italie* od 17. februara 2002¹⁰⁵: Država mora da se pobrine da ograniči efekte takvih događaja na funkcionisanje sudova. Stoga Sud odbacuje argumentaciju jedne vlade koja objašnjava da je do velikog dela kašnjenja došlo usled štrajka advokata, podsećajući da su države ugovornice dužne da svoje pravosudne sisteme organizuju tako da njihovi sudovi mogu garantovati svakom pravo na konačnu presudu (presuda *Tsilira c. Grèce* od 22. maja 2008).

Odsustvo ekspeditivnosti advokata kao predstavnika jedne od stranaka takođe je jedan od izvora kašnjenja, kao u predmetu *Intiba c. Turquie* od 24. maja 2005.00 gde Sud primećuje da su podnosilac predstavke i njegovi advokati u velikoj meri doprineli produžavanju postupka (pripisuje im se gotovo godina dana kašnjenja). Ponekad podnosilac predstavke, povlačeći punomoćje od više advokata uzastopno, učestvuje u generisanju kašnjenja: presuda *Klamecki c. Pologne* od 28. marta 2002.

- **beležnici**¹⁰⁶: U ovom konkretnom slučaju, međudepartmanska beležnička komora u Parizu odredila je novog beležnika 3. oktobra 1996, odnosno gotovo pet godina nakon presude od 17. decembra 1991. «Što se tiče odsustva ekspeditivnosti tog beležnika, na nju je ukazivao svojim insistiranjima administrator suda» ističe CEDH (§ 41 i 42).

- **nedržavne javne zajednice**: Opštine (Okružni savet u predmetu *H c. Royaume-Uni* od 8. jula 1987), i drugi javni organi kao što su opštinske socijalne službe (socijalni biro Helsinkija)¹⁰⁷ angažuju

¹⁰⁴ Godišnji izveštaj za 2009. Komiteta ministara, s. 122-123.

¹⁰⁵ Videti takođe, presuda *Papageorgiou c. Grèce* od 22. oktobra 1997. (štrajk od 7 meseci).

¹⁰⁶ Presuda *Dumas c. France* od 23. septembra 2003.

¹⁰⁷ Presuda *Nuutinen c. Finlande* od 27. juna 2000:§114 i §118.

odgovornost države ako ne pokazuju traženu ekspeditivnost kad se od njih traži mišljenje ili kad intervenišu u nekom sudskom postupku. Međutim dužnost je odnosnih sudova da obezbede poštovanje odgovarajućih rokova.

Primeri sudske prakse :

U presudi *Robins c. Royaume-Uni* od 23. septembra 1987. u pitanju je ponašanje socijalnog osiguranja: «Sud osim toga podseća da, kad traže mišljenje od drugih organa, sudovi ostaju odgovorni za poštovanje rokova».

U predmetu *Ekholm c. Finlande* od 24. oktobra 2007, radilo se o jednom postupku koji se odvijao pred upravnim sudovima u vezi s jednim sukobom suseda vezan za stvarnu službenost privatnog poseda, koji je trajao gotovo šesnaest godina i iz koga je proisteklo odbijanje nadležnih organa (Opštinska sanitarna inspekcija na jugu Ålanda) da tokom gotovo deset godina izvršavaju sudske odluke izrečene na prijave podnosilaca predstavke.

Sprovedene reforme na nacionalnom nivou :

U Francuskoj, zakonom br. 2004-439 od 26. maja 2004 kojim je reformisan postupak razvoda braka uvedeno je više odredbi kojima se omogućava ubrzanje operacija likvidiranja bračnog režima koje je realizovao beležnik, predviđajući upravo određivanje tog službenika ministarstva na samom početku postupka, u okviru privremenih mera, zahtevajući od stranaka pod pretnjom neprihvatljivosti njihove brakorazvodne tužbe, da načine predloge rešenja za njihove imovinske interese, najzad i predviđajući mogućnost usaglašavanja njihovog sporazuma u svim etapama postupka.

• Poreklo kašnjenja: sprovođenje neke zakonodavne reforme u toku postupka

Reforma krivičnog ili građanskog postupka može dovesti, dok je postupak u toku, do prestanka nadležnosti suda pred kojim je inicijalno počeo postupak a u korist nekog drugog suda, što dovodi do produžavanja trajanja postupka zbog prenošenja predmeta i proceduralnih radnji, do određivanja novog sudije, koji će morati da se upozna s predmetom pre nego što bude u stanju da zakaže ročište.

Primeri iz sudske prakse:

Predmet *Krastanov c. Bulgarie*, od 30. septembra 2004, ilustruje takvu situaciju: predmet je upućen vrhovnom sudu 28. oktobra 1997 ; a 1. aprila 1998. stupa na snagu novi Zakonik o građanskom postupku, pa se žalbe upućuju novim žalbenim sudovima osnovanim tom reformom; 9. jula 1998, ponovo se pokreće postupak pred novim žalbenim sudom, a ročišta se održavaju između oktobra 1998. i aprila 1999. da bi Apelacioni sud izrekao presudu 5. maja 1999, odnosno godinu i šest meseci nakon podnošenja žalbe Vrhovnom sudu. U predmetu *Dimov c. Bulgarie* od 8. marta 2007, Sud ističe da je spreman da prihvati da se jedan deo kašnjenja u postupku može objasniti tom reformom bugarskog pravosudnog sistema, ali da je u konkretnom slučaju jedan od suštinskih uzroka kašnjenja prethodio sprovođenju te reforme od 1. aprila 1998.

U jednom italijanskom sporu¹⁰⁸, jedna reforma postupka u oblasti radih sporova sprovedena je tokom jednog suđenja, prenoseći nadležnost na *Pretorea* u prvom stepenu i na sud u apelaciji, a da se nije primenjivala na tekuće postupke. Međutim, taj novi zakon doveo je u konkretnom slučaju do mirovanja postupka pred istražnim sudijom, koji je inicijalno bio nadležan, i to tokom četiri godine.

• Poreklo kašnjenja: postojanje proceduralnih odredaba koje bi mogle da budu upotrebljene za blokiranje ili otezanje suđenja bez zaštitnih mera

Neke odredbe građanskog ili krivičnog postupka stranke su mogle da upotrebe za usporavanje postupka: činjenica da neka od stranaka osporava nadležnost suda dovodila je automatski do suspenzije postupka. Ista je situacija i kad jedna stranka može da iznese nove dokaze u krivičnom postupku, tokom celog postupka, u odsustvu sistema ograničavanja roka.

Sprovedene reforme na nacionalnom nivou :

¹⁰⁸ Presuda *Vocaturo c. Italie* od 24. maja 1991.

U Francuskoj, nakon jednog izveštaja predatog 2004. Ministarstvu pravde¹⁰⁹, uredbom br. 2005-1678 od 28. decembra 2005. o građanskom postupku, o nekim procedurama izvršenja, i o postupku promene imena, predviđen je u članu 23 «vremenski okvir» koji utvrđuje sudija, u dogovoru s advokatima stranaka, na sledeći način: «vremenski okvir sadrži predvidljiv broj i datum razmene zaključaka, datum okončanja dokaznog postupka i, odstupanjem od prve i druge alineje člana 450, datum izricanja odluke. (...) Rokovi utvrđeni u vremenskom okviru postupka mogu se produžavati samo u slučaju nekog ozbiljnijeg i propisno obrazloženog razloga». Osim toga, ekvivalentna sredstva statusnog regulisanja od strane sudije uvedena su i u usmene postupke (koji se primenjuju pred brojnim sudovima: prvostepenim sudom, Savetom za radne sporove, trgovinskim sudom...) uredbom br. 2010-1165 od 1. oktobra 2010, kojom se utvrđuju uslovi pismenog pravnog leka u tim postupcima i omogućavaju određivanje «vremenskog okvira».

Kako to ističe gospođa profesor Fricero, «sudija izvestilac postaje čuvar razumnog roka građanskog postupka, u bliskoj saradnji sa strankama.»¹¹⁰

• Poreklo kašnjenja: intervencija neke mere veštačenja

Kašnjenja vezana za intervenisanje u postupku jednog ili više veštaka vrlo su česta u građanskim, krivičnim i upravnim postupcima, i odnose se na razne situacije:

• Poreklo kašnjenja: kašnjenje u određivanju veštaka zbog apatije suda

Ako stranke, u Danskoj, i mogu da daju predloge u vezi s određivanjem veštaka, sud, prema zakonu o vršenju pravde, nije dužan da ih prihvati: Evropski sud u već navođenom slučaju *A et autres* zamera danskim sudijama što su dozvolili strankama, a da ni jednom nisu intervenisali, da pregovaraju tokom gotovo dve godine o određivanju veštaka i o pitanjima koja mu treba postaviti (§ 80).

• Poreklo kašnjenja: veštak ne poštuje okvire svog veštačenja

Takva situacija stvara teškoće i usporavanja i dovodi do zahteva za kontraekspertizu. Sud neprestano podseća «da je veštak, nezavisan u sastavljanju svog izveštaja, ipak pod kontrolom pravosudnih organa, koji su dužni da obezbede dobro odvijanje veštačenja».

Primeri iz sudske prakse:

U predmetu *Versini c. France* o 10. jula 2001, Sud ističe da je «veštak prekoračio granicu svog zadatka koji se sastojao samo u proceni pretrpljene štete, a što je navelo podnosioca predstavlke da zahteva nova veštačenja i doprinelo produžavanju postupka».

• Poreklo kašnjenja: rok koji sudija da veštaku ne sme se preterano produžavati

Sudija mora da obezbedi poštovanje rokova za podnošenje izveštaja veštaka, Evropski sud to neprestano ponavlja.

Primeri iz sudske prakse: u presudi *Pena c. Portugal* od 18. decembra 2003, Sud «...u vezi s tim podseća da se sporno veštačenje odvijalo u okviru jednog postupka pod kontrolom sudije, koji je bio zadužen da obezbedi ekspeditivno vođenje postupka». Radilo se o izveštaju veštačenja jedne državne naučne laboratorije koji je trebalo da bude podnesen u roku od šezdeset dana, odnosno 19. novembra 1996. najkasnije, ali je podnesen tek 15. maja 2000, posle više odlaganja koje je odobrio sudija u građanskom postupku¹¹¹.

Isto tako, u jednom grčkom predmetu, apelacioni sud je naredio jedno veštačenje 15. februara 1994, ali je veštaka odredio tek 16. septembra 1994. Nakon ročišta od 21. marta 1995, sud je doneo odluku

¹⁰⁹ Izveštaj Misije kojom je rukovodio M. Magendie: « Célérité et qualité de la justice: la gestion du temps dans le procès », Edit La Documentation française, 205 p.

¹¹⁰ Procédure civile chronique, Nathalie Fricero, Pierre Julien, in: *Dalloz*, 2006, no 8 p. 546.

¹¹¹ Videti takođe: presuda *Molin Insaat c. Turquie* od 11. januara 2005.

o ponovnom razmatranju predmeta radi dodatnih objašnjenja, ali je ročište održano tek 8. aprila 1997. Presuda, izrečena 28. jula 1997, objavljena je tek 22. maja 1998¹¹².

Predmet Capuano je takođe jedan karakterističan primer vođenja veštačenja u jednom predmetu stvarne službenosti: 14. marta 1978. sudija je utvrdio rok od šezdeset dana veštaku koga je odredio da preda svoj izveštaj, a koji je izveštaj stigao u sud posle bezbroj peripetija tek 5. jula 1979, izazvavši odmah zahtev za privatnim veštačenjem koji je podnela jedna od strana.

• Poreklo kašnjenja: neekspeditivni veštaci nesankcionisani za svoj nemar

I ovde Evropski sud kritikuje pasivnost sudija. Sud ističe «da je veštak radio u okviru sudskog postupka pod kontrolom sudije koji je dužan da vodi računa o stanju postupka i da brine o ekspeditivnom vođenju postupka»¹¹³.

Primeri iz sudske prakse:

Ovaj izvod iz već navođenog italijanskog predmeta Zappia (23 godine postupka za predmet koji je još u toku iako je jednostavan u pogledu ugovorne odgovornosti i izvršenja presude) odražava nizanje uzastopnih odlaganja na koja nailazimo i u drugim domaćim sporovima u vezi s razumnim rokom: «27. marta 1985, nakon jednog odlaganja po službenoj dužnosti, sudija je odredio jednog veštaka koji je položio zakletvu 25. septembra 1985. Pošto ovaj nije obavio svoj zadatak u roku od šezdeset dana koji mu je bio dodeljen, rasprave zakazane za 26. februar i 25. jun 1986. morale su da budu otkazane. Ročište zakazano za 26. novembar 1986. nije moglo da se održi jer je sudija premešten.

U jednoj građanskoj stvari, Sud na sledeći način kritikuje pasivnost sudije: «Sud uočava da dva zahteva koja je sudija izvestilac uputio veštaku – prvi više od pet meseci nakon isteka roka od mesec dana odobrenog 4. jula 1980. (gornji stavovi 8 i 9) – nisu dala željeni rezultat i da se stoga zamena veštaka navodno nametala» (presuda Di Pede c. Italie od 26. septembra 1996).

Sud kritikuje ponašanje suda u jednom predmeti gde je podnosilac predstavke uspešno zahtevao nova mišljenja veštaka: Sud ističe da «the domestic court did not have to grant additional expert opinion every time the applicant had requested it; the court itself has the authority to decide how to conduct the proceedings, and in particular, which evidence to take» (§ 30)¹¹⁴. Sud smatra da odgovornost za kašnjenje tokom perioda između 20 novembra 2001. i 7. maja 2003. dele podnosilac predstavke i sud.

U jednom predmetu u oblasti građevinskog prava u kome je postupak trajao 15 godina, Sud je uočio, među uzrocima tog preterano dugog trajanja postupka, činjenicu da je veštačenje, bez ozbiljnijeg razloga, koje je sud naredio veštaku koji je trebalo da podnese izveštaj u roku od tri meseca od dobijanja zadatka, trajalo tri i po godine (presuda *Raway et Wera c. Belgique* od 27. novembra 2007). Isto tako, u jednom predmetu naknade za telesno oštećenje čiji je postupak trajao 16 godina i 7 meseci, Sud priznaje da je predmet zahtevao više veštačenja određenog trajanja, ali ipak ne opravdava ukupno kašnjenje koje su ta veštačenja prouzrokovala (presuda *Sürmeli c. Allemagne* od 8. juna 2006).

• Poreklo kašnjenja: teškoće u realizaciji nekog medicinskog veštačenja (krivični postupak)

Reč je i hipotezama da institute sudske medicine koji su uobičajeno nadležni za obavljanje medicinskih veštačenja u okviru nekog sudskog postupka, ne mogu da obezbede veštaka u razumnom roku. (predmet *Martins Moreira c. Portugal* od 26. oktobra 1988).

Reforme na nacionalnom nivou:

Neke reforme su uvedene na institutima sudske medicine kako bi ovi postali prilagođeni saradnici efikasnog vršenja pravde. Nakon uredbe sa zakonskom snagom br. 169/83 od 30. aprila 1983. i ministarske odluke br. 316/87 od 16. aprila 1987, ovim institutima su stavljeni na raspolaganje neophodni ljudski i materijalni resursi. Osim toga, primenom uredbe sa zakonskom snagom br. 387-

¹¹² Presuda *Tsirikakis c. Grèce*, od 17. januara 2002.

¹¹³ Presuda *Zappia c. Italie* od 26. septembra 1996, § 25.

¹¹⁴ Presuda *Sundov c. Croatie*, od 13. aprila 2006.

C/87 od 29. decembra 1987, reforme su sprovedene na nivou organizacije instituta kako bi ovi bili u stanju da brzo odgovore na zahteve koji im se upućuju¹¹⁵.

• **Poreklo kašnjenja: česta odlaganja ročišta, po službenoj dužnosti ili na zahtev jedne od strana; predugi intervali između ročišta**

Ova kašnjenja ukazuju da sudija u građanskoj stvari ne drži postupak pod kontrolom.

Primeri iz sudske prakse:

U predmetu *Baraona*¹¹⁶, Sud ističe da ako domaće zakonodavstvo i dozvoljava da javno tužilaštvo zatraži produženje roka, to ne isključuje odgovornost države za kašnjenja koja iz toga proisteknu.

Sud konstatuje jedno odlaganje ročišta sine die u presudi *Vaz Da Silva Girao c. Portugal* od 21. marta 2002. (§12).

U presudi *Martins Moreira c. Portugal* od 26. oktobra 1988, Sud primećuje da iako se članom 264 n° 1 portugalskog Zakonika o krivičnom postupku ostavlja strankama inicijativa za odvijanje postupka, članom 266 istog Zakonika propisano je da sudije moraju da preduzimaju sve mere za otklanjanje prepreka koje bi mogle da onemoguće brzo odvijanje suđenja. Osim toga skreće pažnju i na član 68 zakona o drumskom saobraćaju po kome je trebalo da tužba koju je podneo podnosilac predstavke bude razmatrana po pojednostavljenom postupku koji podrazumeva skraćivanje nekih rokova.

Povodom jednog spora između podnosioca predstavke i Osnovnog fonda zdravstvenog osiguranja, sudije u Strazburu kritikuju sporost jednog apelacionog suda u izvođenju postupka po jednom predmetu: «pred apelacionim sudom u Ruanu, predmet je odgođen za drugi ročište koje je održano gotovo jedanaest meseci posle prvog, iako, kakav god bio razlog tog odgađanja, ni jedan element predmeta ne opravdava tako dug rok»¹¹⁷.

U predmetu *Günseli et Yayik c. Turquie* od 21. februara 2008, Sud ističe da je jedan od glavnih uzroka preterano dugog trajanja postupka nepotrebno odlaganje bez uverljivog objašnjenja više ročišta pred krivičnim sudom.

Sud uočava u predmetu *A et autres c. Danemark* od 8. februara 1996, da su «podnosioci predstavke znatno doprineli trajanju postupka s obzirom na činjenicu da taj postupak nije bio inkvizicionog tipa već je vođen prema načelu po kome je na strankama inicijativa za odvijanje suđenja». Ali sud ipak zamera Okružnom sudu, pred kojim je predmet bio na čekanju već dve godine, što je prihvatao svaki od brojnih zahteva za odlaganje koje su stranke podnosile, «retko koristeći mogućnost da od stranaka zahteva da preciziraju svoje zahteve, a pojasne svoje teze, da pruže odgovarajuće elemente dokaza ili da kažu kakve veštake treba odrediti» (§ 80). A u Danskoj je Sud taj koji odlučuje o okončanju pripreme faze (usmene ili pismene) čiji je cilj da se odredi predmet spora, izvođenjem činjenica, utvrđivanjem pravnih pitanja, i da se donese odluka o dokazima koji će se izvoditi pre faze rasprave. Nakon okončanja pripreme faze stranke više ne mogu modifikovati svoje zahteve niti izvoditi druge elemente dokaza osim pod restriktivnim uslovima.

U jednom nedavnom slučaju Sud sa žaljenjem ističe «da je proteklo više od dve godine između drugog i trećeg ročišta koja su održana pred opštinskim sudom»¹¹⁸.

Odlaganja ročišta nanose utoliko veću štetu su jednim prigovorom, uložnim tri godine ranije a koje je sudija konačno prihvatio, poništene sve prethodne proceduralne radnje: presuda *Ferreira Alves c. Portugal* (n^o2) od 4. decembra 2003.

• **Poreklo kašnjenja: pravna greška sudije**

¹¹⁵ Izvor: Spisak «Mera opšteg karaktera usvojenih u cilju prevencije novih kršenja Evropske konvencije o ljudskim pravima. Mere su dostavljene Komitetu ministara prilikom njegove kontrole izvršavanja presuda i rešenja u skladu s Konvencijom» ažuriran maja 2006, p.155.

¹¹⁶ Presuda *Baraona c. Portugal* od 8. jula 1987.

¹¹⁷ Presuda *Duclos c. France* od 17. decembra 1996.

¹¹⁸ Presuda *Volesky c. République tchèque*, 29. jun 2004, §105.

«A pravna greška koju poćini neki sudija mođe da bude uzrok žalbe i, samim tim, produđetka postupka. Ako bi iz toga proisticalo svaki put kršenje prava na poštovanje « razumnog roka »¹¹⁹, došli bismo do priznavanja prava na besprekorne sudske odluke.» Taj argument nacionalnih organa nije u potpunosti uverio Sud koji smatra da greška koja se mođe pripisati nekom sudu mođe opravdati zaključak o kršenju, ali samo u kombinaciji s drugim ćiniocima.

U presudi *Rashid c. Bulgarie* (n°2) od 5. juna 2008 (već navođenoj), Sud je istakao da je kašnjenje uglavnom bilo posledica uzastopnih vraćanja predmeta od strane viših sudova prvostepenom sudu ili u stadijumu prethodne istrage zbog nepoštovanja proceduralnih pravila (posebno zbog nepravilnog pozivanja svedoka).

• Poreklo kašnjenja: razni slućajevi nehata pravosudnih organa

Jedan od stalnih razloga kašnjenja postupka proistiće i iz nehata pravosudnih organa, s krajnjim ishodom gubitka predmeta.

Na primer, u već navođenom predmetu *Pokhalchuk c.* od 7. oktobra 2010, Sud podseća da je gubitak predmeta podnosioca predstavlja nehat koji se u potpunosti mođe pripisati državnim organima i ne mođe predstavljati neku objektivnu ćinjenicu na osnovu koje bi se skratilo trajanje koje je Sud ocenio kao prekomerno. (takođe : *Karov c. Bulgarie* od 16. novembra 2006).

3. Kašnjenja uoćena u stadijumu pre suđenja:

• Poreklo kašnjenja: predugo vreme koje protekne između izricanja presude i dostavljanja pismene presude pisarnici suda ili strankama

U nekim državama protekne više meseci između izricanja presude i njenog dostavljanja strani koja treba da je izvrši ; često j reć o nekom problemu pisarnice i informatićeke opreme suda ; ponekad se presude ne dostavljaju u prihvatljivim rokovima, zbog nedovoljnog broja sudskih izvršitelja.

Ne treba dakle zapostavljati ulogu sudskog pomoćnog osoblja u razmišljanju o uzrocima kašnjenja.

Primeri iz sudske prakse:

«Najzad, teško mođeemo da shvatimo da je presuda dostavljena strankama tek dva meseca po njenom izricanju.» (presuda *Buchholz c. Allemagne* od 6. maja 1981).

Sprovedene reforme na nacionalnom nivou :

U Francuskoj su zaključeni «ugovori o ciljevima» s nekim probnim strukturama (nekim apelacionim upravnim sudovima): odnosni sudovi su se obavezali da osetno skrate svoje rokove suđenja, a zauzvrat će dobiti dodatna sredstva za rad u materijalu i u ljudstvu¹²⁰.

U Austriji su uvedene informatićeke alatke za upravljanje prilivom predmeta i praćenje stanja predmeta¹²¹.

C. Specifićni uzroci kašnjenja za pojedine tipove postupka

1. Građanski postupak

Sudija ne koristi ovlašćenja ili mogućnosti koje mu daju pravila građanskog postupka

• Poreklo kašnjenja: inertnost sudije u izvođenju dokaza

¹¹⁹ presuda *Bock c. Allemagne*, 23. mart 1989.

¹²⁰ Rezolucija ResDH(2005)63 od 18. jula 2005. o presudama Evropskog suda za ljudska prava u 58 predmeta protiv Francuske (vidi aneks uz ovu Rezoluciju) zbog preteranog trajanja nekih postupaka i vezi s praviima i obavezama u oblasti građanskog prava ili sa osnovanošću neke krivićne optuđebe pred upravnim sudovima. Videti takođe Godišnji izveštaj za 2007. Komiteta ministara, s. 88.

¹²¹ Finalna rezolucija ResDH (2004) 77 o predmetu G.S c. Autriche.

Radi se o hipotezama u kojima sudija u građanskom postupku ne interveniše dovoljno iako mu to dozvoljavaju pravila postupka.

Primeri iz sudske prakse:

«To što je ona [podnosilac predstavke] nudila dokaze, često i ponavljajući te ponude, dolazi otud što sud nije izvršavao svoju obavezu da prikuplja dokaze ex officio, koja mu pripada u tom tipu postupka»: reč je o već navođenom predmetu Kubiznakova, Gde sud prihvata taj argument podnosioca predstavke.

• **Poreklo kašnjenja: inertnost suda u kontroli nepravilnosti pozivanja na sud kad domaći zakonik o građanskom postupku obavezuje pravosudni organ da obavlja kontrolu u toj oblasti.**

Primeri iz sudske prakse:

Predmet *Capuano c. Italie* od 11. novembra 1994, među mnogim drugim, ilustruje taj problem. Ali se mogu navesti i presude *Serrentino c. Italie* od 27. februara 1992, §18 i, mutatis mutandis, presuda *Cifola* od 27. februara 1992, § 16.

• **Poreklo kašnjenja: građanski postupak sprečava razmatranje novih sredstava u apelaciji**

Činjenicom da postupak ne dozvoljava razmatranje novih sredstava u apelaciji i da su sudije u prvom stepenu dužni da budu budniji u kontrolisanju činjenica tog tipa ne mogu se pravdati nerazumni rokovi u prvom stepenu.

Primeri iz sudske prakse:

U predmetu *Lechner et Hess*¹²², austrijska Vlada zasniva svoju argumentaciju na tome da se u Austriji građanski postupak zasniva na načelu zabrane novih sredstava (*Neuerungsverbot*) u apelaciji. Time je Vlada pravdala vreme koje su prve sudije, jedini nadležni za kontrolu materijalnih aspekata sporova, morali da posvete obradi predmeta, dok se viši sud ograničio samo na kontrolu osporavane odluke na osnovu elemenata u posedu prvih sudija. «Ne umanjujući relevantnost tog faktora, Sud ne misli da je on takve prirode da bi mogao osloboditi niži sud obaveze da poštuje propise iz člana 6 § 1 (čl. 6-1) kad je reč o vođenju i o ekspeditivnosti suđenja»

• **Poreklo kašnjenja: retkost ili nedovoljnost građanskoprocenih odredaba koje sudiji omogućavaju da bdi nad normalnim odvijanjem suđenja u slučaju nesposobnosti stranaka**

Budući da je reč o postupcima akuzatorskog tipa, Sud često ponavlja: «Iako je tačno da Zakonik o građanskom postupku prepušta strankama inicijativu za odvijanje suđenja, to ipak ne oslobađa sudije obaveze da obezbede poštovanje zahteva iz člana 6 u vezi s razumnim rokom».

Primeri iz sudske prakse:

Ta primedba je veoma česta, na nju nailazimo upravo u sledećim predmetima: presuda *Capuano c. Italie* od 25. juna 1987, §§ 24 i 25, presuda *Martins Moreira c. Portugal* od 26. oktobra 1988, § 46, presuda *Vernillo c. France* od 20. februara 1991, i presuda *Proszak c. Pologne* od 16. decembra 1997.

Sudije u Strazburu su nedavno istakle u predmetu *Tsirikakis c. Grèce* od 17. januara 2002¹²³: «Sud smatra da, čak i u slučajevima gde je, kao u konkretnom slučaju, postupak oslonjen na načelo inicijative stranaka, pojam «razumnog roka» zahteva da sudovi takođe prate odvijanje postupka i budu pažljiviji kad treba udovoljiti nekom zahtevu za odlaganje, pristupiti saslušanju svedoka ili nadgledati rokove za sastavljanje izveštaja veštaka koji se smatra neophodnim za njegovu odluku.

¹²² Presuda *Lechner et Hess c. Autriche* od 23. aprila 1987.

¹²³ Kršenje člana 6 § 1 za trajanje postupka od 13 godina i 3 meseca u jednom složenom predmetu eksproprijacije koji je još u toku pred Kasacionim sudom (tri stepena sudova).

Neki predmeti pred Sudom u Strazburu otkrili su slabosti domaćih zakona koji nisu predviđali prinudne mere koje bi omogućavale sudijama da intervenišu u odvijanju postupka da bi ga ubrzali». The Government point out that in the civil proceedings the courts are limited in their activity as they may not take procedural steps on their own initiative but mostly according to the requests of the parties» istaknuto je u presudi *Füterer c. Croatie* od 20. decembra 2001.

U nekim slučajevima, odgovor Suda je implicitan poziv domaćim organima da izmene svoje zakonodavstvo da bi omogućili svojim sudovima da raspolažu naredbodavnim ovlašćenjima neophodnim za napredovanje postupaka, upravo u odnosu na stranke koje u tom smislu pokazuju otpor: «Što se tiče argumenta Vlade po kome prvostepeni sud nije mogao da obezbedi napredovanje postupka zato što se tuženi nije povinovao njegovim naredbama da prisustvuje ročištima i da se podvrgne testovima DNA, Sud podseća da su države ugovornice dužne da svoje pravosudne sisteme organizuju tako da njihovi sudovi budu u stanju da svakom garantuju pravo da, u razumnom roku, dobije konačnu odluku o spornim pitanjima koja se odnose na njegova prava i obaveze građanskopravnog karaktera¹²⁴».

U tom smislu, treba uočiti dansku praksu kalendara ročišta: ta praksa se pokazala očigledno efikasnom u više predmeta podnetih Sudu koji nije uočio ni jedan period neaktivnosti u sporovima i omogućila mu da zaključi da nije bilo kršenja.

Primeri iz sudske prakse:

Presuda *Ciricosta et Viola c. Italie* od 4. decembra 1995. je primer za to: Sud je (§30), ističući da je «principio dispositivo» na kome je u to vreme počivao italijanski građanski postupak, omogućavao strankama da preduzimaju inicijativu i da podstiču odvijanje postupka, «sa žaljenjem konstatovao da su podnosioci predstavke zloupotrebili tu mogućnost ističući da italijanske sudije ipak nisu bile oslobođene obaveze da obezbede poštovanje zahteva iz člana 6».

U već navođenom predmetu *Mc Farlane c. Irlande* od 10. septembra 2010), Sud podseća da i kad je po unutrašnjem pravu predviđeno u građanskim stvarima da je odgovornost za napredovanje postupka na strankama, država je i dalje u obavezi da svoj pravosudni sistem organizuje tako da predmeti budu obrađivani u razumnom vremenskom roku i da se država koja dozvoljava da se postupak otegne preko nekog «razumnog roka» a da ništa ne pokuša da ga ubrza, smatra odgovornom za izazvano kašnjenje.

Sprovedene reforme na nacionalnom nivou :

Kad je reč o inkvizicionim postupcima, neke države su pristupile reformisanju svojih građanskih postupaka posle osuda od strane Evropskog suda zbog preteranog trajanja postupka. Tako je Slovačka republika izmenila svoj Zakonik o građanskom postupku jednim zakonom koji je stupio na snagu 1. januara 2002, napuštajući inkviziciono načelo («materijalna istina») u korist akuzatorskog načela: teret dokazivanja je ubuduće isključivo na strankama, koje u načelu mogu da izvode dokaze i činjenice samo u prvom stepenu¹²⁵.

Namera reforme italijanskog građanskog postupka, preduzete 1990, bila je da se bolje uokviri odvijanje postupaka stvaranjem sistema forklužije, izmenjene 1995, a kojom se stranke obavezuju da izvedu dokaze na drugom ročištu.

U oblasti radnih sporova za koje CEDH zahteva posebnu ekspeditivnost, Italija je sprovela reformu revidirajući 1973. godine specijalan postupak u toj oblasti i usvajajući 1990. godine, hitne mere u cilju ubrzavanja odvijanja suđenja (videti, najzad, presudu *Lestini c. Italie* od 26. februara 1992, § 18).

Hrvatska je reformisala svoj građanski postupak zakonom od 14. jula 2003. kojim je predviđeno upravo ukidanje inkvizicione funkcije sudova u korist načela kontradiktornosti građanskih postupaka. Tako će samo stranke u postupku biti dužne da izvode činjenice i to samo u stadijumu razmatranja predmeta u prvom stepen. Prema tome, sudska presuda više neće moći da bude poništena a predmet

¹²⁴ Presuda *Mitkulic c. Croatie* od 7. februara 2002.

¹²⁵ Izvor: Spisak mera opšteg karaktera usvojenih radi sprečavanja novih kršenja Evropske konvencije o ljudskim pravima, dostavljenih komitetu ministara prilikom njegove kontrole izvršavanja presuda i rešenja prema Konvenciji (Primena ranijih članova 32 i 54 i člana 46) aktuelizovan decembra 2005.

vraćen na novo razmatranje zbog neizvođenja nekih činjenica od strane suda na njegovu sopstvenu inicijativu (članovi 7 i 195). Nove novčane sankcije su predviđene za stranke koje zloupotrebljavaju svoja proceduralna prava i tako prouzrokuju neopravdana kašnjenja u postupcima (članovi 4, 56 i 84)¹²⁶. Osim toga, mogućnost koju je imao predstavnik javnog tužilaštva da traži reviziju konačnih presuda u okviru nekog vanrednog postupka ukinuta je članom 239 zakona od 14. jula 2003¹²⁷.

Pravni sistem Mađarske takođe je evoluirao: promenilo se ponašanje sudija prema strankama: sudija više nije tu da bi strankama davao uputstva o njihovim pravima. Uбудuće se sankcionišu inicijative koje bi mogle da uspore postupak: od 1995, dokazi se moraju izvoditi istovremeno s podnošenjem zahteva; granične datume može pomerati sudija samo jednom, i to nikad preko 45 dana a razvijena su i alternativne mogućnosti rešavanja sporova : arbitraža, medijacija.

U svom izveštaju¹²⁸, Lord Woolf of Barnes, predsednik jedne komisije za razmišljanje o tom problemu, osudio je često prekomerna trajanja postupka u Ujedinjenom kraljevstvu i često dezorganizovana suđenja. Reformom zakonika o građanskom postupku koja je stupila na snagu 1999. nakon predloga koje je iznela ta komisija, predviđen je, među suštinskim ciljevima («The overriding objective») i cilj obezbeđivanja brzog i poštenog suđenja. Ta reforma je počivala na uvođenju tri tipa postupaka u zavisnosti od značaja spora (jedan postupak za manje sporove čija vrednost ne prevazilazi £5,000 ; jedan ubrzani postupak za sporove do £25,000 ; i normalan postupak za sporove iznad tog iznosa), uvođenje jasnih pravila sadržanih u zakoniku o građanskom postupku (Civil Procedure Rules), koji sadrži načela upravljanja građanskim postupkom s ciljem obezbeđivanja proporcionalnosti, brzine i pravičnosti postupaka, impliciranja sudije koji treba da doprinese pripremanju predmeta, prethodne faze postupka koja mora biti obezbeđena pre početka suđenja u nekim oblastima i sankcija u slučaju da stranke ne poštuju pravila¹²⁹. Izgleda da te reforme nisu imale očekivani efekat pa je Lord Jackson podneo novi izveštaj britanskoj vladi u januaru 2010.¹³⁰

2. Krivični postupak

• Poreklo kašnjenja: strukturne teškoće vezane za ovlašćenja ili za organizaciju tužilaštva

Neki predmeti, gomilanjem kašnjenja i grešaka, otkrivaju strukturne probleme vezane za tužilaštvo.

Primeri iz sudske prakse:

U predmetu *Mitiv c. Bulgarie* od 22. decembra 2004, Sud sa žaljenjem konstatuje da su tokom dve godine prvostepeni sud i tužilaštvo u više navrata odlagali postupak radi ispravljanja proceduralnih grešaka. U predmetu *Kitov c. Bulgarie* od 3. jula 2003, radilo se o dugim periodima neaktivnosti u okviru jedne krivične istrage obeležene primerima nemara i nesporeduma između istražitelja i tužilaštva (§ 72).

Sprovedene reforme na nacionalnom nivou :

U Bugarskoj je novi Zakonik o krivičnom postupku stupio na snagu 29. aprila 2006, u okviru opšte reforme krivičnog pravosuđa upravo s ciljem ubrzavanja krivičnih postupaka. Njime se eksplicitno uvodi obaveza sudova da krivične predmete razmatraju u razumnom roku (ove odredbe regulišu posebno kratke rokove za razmatranje nekog predmeta i za odlaganje pretresa) i predviđaju šire korišćenje pojednostavljenih postupaka¹³¹.

¹²⁶ Rezolucija ResDH (2005)60 o presudama Evropskog suda za ljudska prava u predmetu Horvat i 9 drugih predmeta protiv Hrvatske (videti aneks I) usvojena 18. jula 2005.

¹²⁷ Već navođena Rezolucija ResDH (2005)60.

¹²⁸ «Access To Justice – Interim Report to the Lord Chancellor on the civil justice system in England and Wales, june 1995.

¹²⁹ O reformama i njihovoj primeni : M. Haravon, « Dix années de réforme de la procédure civile anglaise : révolte ou révolution », R.I.D.C., n° 4-2004, p. 825 ; « Quel procès civil en 2010 ? Regards comparé sur l'accès à la justice civile en Angleterre, aux Etats-Unis et en France », R.I.D.C., n° 4-2010.

¹³⁰ Review of Litigation Costs, Final Report (déc. 2009).

¹³¹ Godišnji izveštaj za 2010. Komiteta ministara, 136-137, i Godišnji izveštaj za 2007. Komiteta ministara s. 85-86.

• **Poreklo kašnjenja: periodi krivične istrage bez i jedne proceduralne radnje; sporost krivičnih istraga**

Sud osuđuje neaktivnost čak i kad se ona odnosi samo na fazu istrage.

To stvara problem s predmetima na mirovanju, u odsustvu organizacije rada koja bi omogućila, redovnom kontrolom zalihe predmeta, da se ima uvid u predmete u kabinetima istražnih sudija.

Primeri iz sudske prakse:

U predmetu *Nuvoli c. Italie* od 16. maja 2002, Sud sa žaljenjem konstatuje da je zahtev za podizanje optužnice podnet posle više od jedne godine i 5 meseci od pretresa izvršenog u prebivalištu podnosioca predstavke.

Prihvatajući izvesnu složenost predmeta, Sud u predmetu *Mutimura c. France* od 8. juna 2004, uočava sporost istrage i kasno upućivanje međunarodnih zamolnica pet godina nakon što je javni tužilac uputio optužni predlog. Sud je zaključio da je prekršen član 6 § 1 s obzirom na istragu koja je trajala devet godina, koja je još trajala u trenutku njegove odluke a koja se odnosila na istražnu radnju po optužbi za genocid protiv jednog ruandskog verskog službenika nastanjenog u Francuskoj nakon događaja u Ruandi.

Sprovedene reforme na nacionalnom nivou:

Više nacionalnih zakonodavstava uvelo je rokove radi ubrzanja etapa krivičnih postupaka.

Takav je slučaj s novim italijanskim Zakonikom o krivičnom postupku koji je stupio na snagu 24. oktobra 1989. a kojim se utvrđuju maksimalni rokovi za javno tužilaštvo ili za istražnog sudiju i predviđaju ubrzani krivični postupci: tako je direktno suđenje rezervisano za slučajeve kad je počinitelj dela uhvaćen na delu, dok hitno suđenje pretpostavlja da je za javno tužilaštvo dokaz o počinjenom delu očištan.

Isto tako je Španija uvela od 28. aprila 2003 jedan brz krivični postupak u kome je trajanje pojedinih etapa ograničeno: 72 sata za istragu koju vodi krivična policija, 72 sata da bi dežurni istražni sudija proučio predmet i pokrenuo usmenu fazu suđenja, a javno tužilaštvo podiže optužnicu odmah nakon pokretanja usmene faze suđenja. Cilj je da presude može da bude izrečena najkasnije mesec i po dana nakon hapšenja osumnjičenog i u krivičnim stvarima koje imaju jak socijalni prizvuk (bračno nasilje, ili provale).

Ubrzani postupak se primenjuje u Nemačkoj kad zaprećena kazna nije viša od jedne godine zatvora, tako da pretres mora da bude održan najkasnije šest nedelja nakon što je javno tužilaštvo uputilo zahtev za ubrzanim postupkom uz pojednostavljeni dokazni postupak.

U Portugaliji postoji takozvani «skraćeni» postupak blizak nemačkom ubrzanom postupku, od kad je sprovedena reforma Zakonika o krivičnom postupku 1998.

U Francuskoj se daje prednost ubrzanim načinima pokretanja postupka pred krivičnim sudom u odnosu na duge postupke (kad postupak pred sudom pokreće istražni sudija ili direktna krivična prijava) koji se sada odnose na 75 % suđenja prema 45 % od pre deset godina. Razvoj tih postupaka doveo je do brže sudske obrade krivičnih dela jer sad 75% lica se pojavljuje pred sudijom u roku između dva dana i četiri meseca.¹³²

• **Poreklo kašnjenja: predugi rokovi pretresa**

Kad neki predmet, po obavljenoj istrazi, kasni sa suđenjem, to kašnjenje se pripisuje državnim organima.

Primeri iz sudske prakse:

¹³² Informativni izveštaj br.17 francuskog Senata od 12. oktobra 2005. o ubrzanim sudskim procesima u krivičnim stvarima, koji je podne François Zocchetto, senator, i Studija uporednog prava br. 146- maj 2005 – Ubrzani krivični postupci, raspoloživa na sajtu francuskog Senata: <http://www.senat.fr/>.

U predmetu Mattocia¹³³, tri godine i sedam meseci je proteklo između optužnog predloga protiv podnosioca predstavke zbog silovanja i prvog pretresa pred sudujućim sudom.

Sud kritikuje održavanje prvog pretresa pred apelacionim sudom više od jedne godine po ulaganju žalbe u presudama Hamanov c. Bulgarie et Belchev c. Bulgarie od 8. aprila 2004.

Nasuprot tome, u jednom krivičnom postupku koji je trajao 5 godina i 8 meseci, očigledno je da se konstatacija Suda o nekršenju oslanja ne samo na složenost tog predmeta nezakonite međunarodne trgovine opojnim sredstvima, već i na brojne inicijative sudija za brže napredovanje postupka¹³⁴.

Sud uočava posebno da je na prvom pretresu odbijen zahtev jednog od optuženih da se predmet vrati u fazu istrage radi dodatne istrage; Sud osim toga odobrava odluku o razdvajanju predmeta podnosioca predstavke od predmeta druga dva odsutna saoptužena, kao i odbijanje više zahteva podnosioca predstavke koji bi za posledicu imali otezanje postupka; Sud ističe više odlaganja pretresa da bi ukazao da su za njih odgovorni optuženi ili odsutni svedoci, ali da ni jedno odlaganje ne može da se pripíše nekoj grešci suda u vođenju postupka¹³⁵.

• Poreklo kašnjenja: izbor da se krivični postupci objedine ili ne

Sud je ponekad u prilici da se izjasni o izboru sudija da objedine ili ne objedine međusobno povezane predmete, posebno u složenim krivičnim predmetima koji se odnose na više saoptuženih. Tada Sud razmatra interes takvog objedinjavanja sa stanovišta razumnog roka, ali ne gubeći iz vida brigu za dobrim upravljanjem pravosuđem koja može opravdati drugačiji izbor.

Primeri iz sudske prakse:

Dok podnosilac predstavke tvrdi da je odluka o spajanju predmeta usporila rešavanje njegovog predmeta i kritikuje istražne radnje jer se po njegovom mišljenju one nisu ticale njega, Sud naprotiv odobrava spajanje predmeta za koje je odluku donelo tužilaštvo radi uštede u vremenu a koji se predmeti odnose na šest optuženih za međunarodnu prevaru i knjigovodstvenu prevaru, smatrajući spajanje «primerenim» (rešenje Wejrup c. Danemark od 7. marta 2002.)¹³⁶.

Međutim Sud stavlja u ravnotežu interes razdvajanja predmeta radi njihovog bržeg razmatranja, i brigu za dobrim upravljanjem pravosuđem: u predmetu Absandze c. Géorgie od 15. oktobra 2002. (rešenje o neprihvatljivosti), što se tiče eventualnog razdvajanja predmeta podnosioca predstavke od predmeta ostalih optuženih, «Sud smatra da bi to razdvajanje nesumnjivo bilo ubrzalo postupak, ali da ništa ne ukazuje da bi takvo razdvajanje bilo spojivo, u konkretnom slučaju, s dobrim vršenjem pravde¹³⁷».

• Poreklo kašnjenja: odsustvo svedoka na krivičnom pretresu, izvor ponavljanih odlaganja pretresa

S obzirom na značaj svedočenja u krivičnim postupcima, kašnjenja vezana za neprisustvovanje svedoka ili za njihovo ponavljano neuspešno pozivanje predstavlja zabrinjavajući izvor kašnjenja.

Kad nacionalni zakonik o krivičnom postupku predviđa mogućnost za sud da izriče novčane kazne svedocima koji su propisno pozvani a neopravdano nisu došli na pretres, ili čak i da naredi policiji da ih dovede na pretres, Sud kritikuje sudove koji ne koriste svoja ovlašćenja da prinudom obezbede napredovanje postupka.

Primeri iz sudske prakse:

¹³³ Presuda Mattocia c. Italie od 25. jula 2000.

¹³⁴ Presuda Van Pelt c. France, 23. maj 2000.

¹³⁵ Presuda Salapa c. Pologne od 19. decembra 2002.

¹³⁶ Videti takođe: presuda Salapa c. Pologne du 19. decembra 2002. (za razdvajanje koje je Sud takođe ocenio kao primereno), Absandze c. Géorgie od 15. oktobra 2002. (rešenje o neprihvatljivosti u kome Sud prihvata da razdvajanje ne bi bilo u skladu s dobrim upravljanjem pravosuđem, iako bi ubrzalo postupak). Međutim, razmatrajući taj predmet a posteriori, Sud je imao prednost ukupnog viđenja predmeta koju sudije nisu uvek imale u trenutku odlučivanja.

¹³⁷ Videti takođe već navođenu presudu Neumeister c. Autriche, § 21.

U presudi *Howiecki c. Pologne* od 4. oktobra 2001, Sud kritikuje odlaganja pretresa tokom jedne godine zbog neprisustva svedoka, u krivičnom postupku za međunarodnu prevaru i zaključuje da je prekršen član 6 § 1 zbog kašnjenja od dve godine i 10 meseci pripisanog državnim organima, od ukupno 7 godina i 10 meseci trajanja postupka, koji je u trenutku izricanja presude Suda još bio u toku.

Mogu se takođe navesti slučajevi *Trzaska c. Pologne* od 11. jula 2000, § 90 i *Kusmierek c. Pologne* od 21. decembra 2004: u ovom potonjem predmetu Sud osuđuje poljsku državu zbog jednog postupka za klevetu. U presudi *Kuibichev c. Bulgarie* od 30. septembra 2004, Sud uočava kašnjenja za koja pripisuje odgovornost bugarskim, pogotovo za kašnjenja zbog neprisustva svedoka i nedovoljnih mera koje su državni organi preduzeli da bi obezbedili njihovo prisustvo na pretresu.

Već navođeni predmet *Stefanova c. Bulgarie* od 11. januara 2007 ilustruje gomilanje uzroka : kašnjenja pretresa, nepravilna pozivanja i uzastopna o ponavljana odlaganja.

• **Poreklo kašnjenja: posredno kašnjenje kad građanski postupak miruje zbog krivičnog**

Ako se krivični postupak oduži, on blokira ishod građanskog postupka, koji bude zakočen ili usporen.

Primeri iz sudske prakse:

U predmetu *Motta* od 12. februara 1991, iz jednog spora između jednog lekara i socijalnog osiguranja koji je inicijalno bio građanski spor, proisteklo je pokretanje krivičnog postupka protiv podnosioca predstavke zbog prevare. Sud je ocenio da je krivični postupak bio prespor i konstatovao da «Što se tiče građanskog postupka, na njegovo odvijanje je uticala tako uočena sporost». Presuda *Djangozov c. Bulgarie* od 8. juča 2004. je još jedna, skorija ilustracija tog problema.

3. Upravni postupak

• **Poreklo kašnjenja: kašnjenja koja se pripisuju javnim vansudskim organima.**

Kad je nekim upravnim postupkom predviđeno da se zainteresovani obrati najpre ministarstvu ili njegovoj administraciji, ili pak nekoj javnoj zdravstvenoj ustanovi, kašnjenja koja prouzrokuju ponašanja tih organa pripisuju se državi ugovornici. U predmetu *Schouten et Meldrum c. Pays-Bas*, od 9. decembra 1994, podnosilac predstavke je morao da čeka više od 20 meseci da bi dobio formalno rešenje od jednog stručnog udruženja potrebno za ulaganje žalbe.

Primeri iz sudske prakse:

Takve situacije ilustruju francuski predmeti vezani za tužbu za naknadu štete žrtvama kontaminacije virusom HIV putem transfuzije krvi: u predmetu *Vallée*, od 12. decembra 1989, podnosilac predstavke je uputio prethodni zahtev za naknadu štete – u skladu sa članom R.102 Zakonika o upravnim sudovima i o upravnim apelacionim sudovima (donji stav 25) – ministru solidarnosti, zdravlja i socijalne zaštite. Morao je da sačeka 30. mart 1990, odnosno nešto malo pre isteka zakonskog roka od četiri meseca (donji stav 25), da bi dobio odgovor od generalnog direktora zdravstva koji ga je odbio. U nešto novijem predmetu *Kritt*¹³⁸, Sud kritikuje ponašanje javnih zdravstvenih ustanova u Parizu (AP-HP), na sledeći način: «kad neko pravno lice po javnom pravu učestvuje u nekom postupku, kašnjenja koja proisteknu iz njegovog ponašanja idu na teret «državnih organa» u smislu navedene sudske prakse. Takav je dakle konkretan slučaj s kašnjenjima Javne pomoći – Pariskih bolnica (AP-HP). Sud konstatuje, s jedne strane, da je, umesto da odmah izričito odbaci prethodni zahtev koji joj je upućen, AP-HP radije nije reagovala, što je podnosiocima predstavke primoralo da čekaju četiri meseca da bi mogli da se obrate upravnom sudiji, a da je, s druge strane, AP-HP trebalo šest meseci da bi iznela svoja zapažanja pred upravnim sudom. Sud osim toga smatra da ni ponašanje sudske vlasti nije oslobođeno kritika : upravni sud je tel 16. februara 1999. upotrebio svoje ovlašćenje izdavanja naredbe AP-HP pa je veštaku koga je odredio taj sud trebalo jedanaest meseci da bi podneo izveštaj».

¹³⁸ Presuda *Kritt c. France* od 19. marta 2002.

U jednom španskom predmetu, Sud smatra da je za žaljenje što je Audiencia Nacional morala da u više navrata zahteva od administracije da joj dostavi sporni predmet, što ukazuje na neekspeditivnost te administracije. «Naime, ona je dostavila sporni predmet u potpunosti tek četiri godine i šest meseci nakon podnošenja prvog zahteva», ističe Sud¹³⁹.

Poreska uprava je smatrana odgovornom za jedno kašnjenje od dve godine i devet meseci u postupku po predmetu Clinique Mozart SARL, zbog kasnog dostavljanja odgovora na tužbu¹⁴⁰.

Preduzete reforme na nacionalnom nivou:

Opšti upravni zakonik Holandije koji je stupio na snagu 1. januara 1994, omogućava ubuduće da se zainteresovano lice u sporovima u vezi s doprinosima za socijalno osiguranje, i ako neko profesionalno udruženje ne donese rešenje u razumnom roku ili odbije da se izjasni, obrati neposredno žalbom sudu, bez obaveze da i dalje čeka na rešenje. (O francuskoj reformi upravnog sudstva, videti *infra* Partie 2, II. B.).

II. Unutrašnja sredstva za skraćivanje trajanja postupaka ili za obezbeđivanje obeštećenja žrtava

141

A. Direktive Evropskog suda

Direktive Evropskog suda su sad veoma precizno izražene u takozvanim pilot presudama, koje se izriču na osnovu člana 46 Konvencije, iako se odnose na samo jednu predstavku, konstatujući neko kršenje Konvencije koje proističe iz nekog strukturnog problema koji pogađa i celu jednu kategoriju pojedinaca i sadrže indicije jedne opšte mere kojom bi se mogao rešiti problem, nudeći model jednog unutrašnjeg delotvornog pravnog leka.¹⁴²

Na opštijem planu, različiti organi Saveta Evrope preduzeli su izvestan broj radnji i obavili značajne radove s ciljem upravo identifikovanja odgovarajućih sredstava za rešavanje problema kršenja zahteva za razumnim trajanjem postupaka.

Na svojoj 114. sednici u maju 2004, Komitet ministara država članica usvojio je Deklaraciju o «Obezbeđivanju efikasne primene Evropske konvencije o ljudskim pravima na nacionalnom i evropskom nivou».

Upravni komitet za ljudska prava (CDDH) preduzeo je, na zahtev Komiteta ministara, akcije praćenja sprovođenja preporuka Komiteta, među kojima i onu o unapređenju domaćih pravnih lekova¹⁴³, preko svog Komiteta eksperata za unapređenje postupaka zaštite ljudskih prava.

Mere za poboljšanje trajanja sudskih postupaka zauzimaju značajno mesto u okviru tog razmišljanja.

Prilikom razrade Preporuke Rec(2004) 6, CDDH je već bio preduzeo kod domaćih organa prikupljanje primera nacionalne u vezi s unapređenjem domaćih pravnih lekova.

Vrlo nedavno je Komitet ministara doneo jednu važnu preporuku o delotvornim pravnim lekovima s obzirom na preterano trajanje postupaka¹⁴⁴, uz jedan vodič kroz dobru praksu, s ciljem unapređenja

¹³⁹ Presuda Alberto Sanchez c. Espagne od 16. novembra 2004.

¹⁴⁰ Presuda Clinique Mozart SARL c. France od 8. juna 2004.

¹⁴¹ Za potpunije proučavanje tog pitanja, videti Izveštaj Venecijanske komisije, European Commission for Democracy through Law (Venice Commission) «Preliminary Draft Report on National Remedies in respect of excessive length of proceedings», od 4. marta 2005.

¹⁴² Videti na primer presude Velikog veća *Broniowski c. Pologne* od 22. juna 2004 ; *Burdov c. Russie* (n° 2) od 15. januara 2009 ; *Ivanov c. Ukraine* od 15. oktobra 2009. i već navođeni italijanski predmeti za koje je Veliko veće izreklo više presuda 29. marta 2006. (*Supra* Partie 1, A.).

¹⁴³ Rec(2004) 6 Komiteta ministara usvojena 12. maja 2004.

¹⁴⁴ CM/Rec(2010)3, koju je usvojio Komitet ministara 24. februara 2010, na 1077. sednici delegata ministara.

ostvarivanja prava na suđenje u razumnom roku i da delotvoran pravni lek, koje upućuje na sve radove i instrumente koje je uspostavio CEPEJ (Vodič, s. 7-10)¹⁴⁵.

Naime, nakon već navođenog predmeta Kudla, više država je uspostavilo pravne lekove kojima se omogućava žrtvama preteranog trajanja postupka ili koja uzalud čekaju na izvršavanje neke proceduralne radnje, da postignu ubrzanje njihovog spora: treba uočiti da alternativa koju je otvorio Sud nije bez nedostataka koji se postupno ukazuju. Omogućavajući državama da biraju između nadoknade štete nastale predugim trajanjem postupka i mogućnosti ubrzanja postupaka, sudije u Strazburu su stvorili uslove za nove pravne lekove.

Naime, kako je to već pokazala primena zakona Pinto, nadoknade štete koje se odobravaju zainteresovanim licima, u visokim iznosima da bi se odgovorilo na zahteve Evropskog suda, učinile su taj pravni lek «ekstremno privlačnim»¹⁴⁶ i sada generišu preopterećenost italijanskih apelacionih sudova, a da pri tom ne sprečavaju nerazumne rokove u budućnosti.

U značajnoj već navodenoj presudi *Scordino c. Italie*, CEDH se poziva na radove CEPEJ: «U svom okvirnom programu (CEPEJ (2004) 19 Rev 2 § 7) CEPEJ je uočila da «sredstva ograničena nadoknadu štete imaju previše slab podsticajni učinak na države da bi ih navela na izmenu njihovog funkcionisanja i donose samo a posteriori obeštećenje u slučaju dokazanog kršenja, umesto da nađu rešenje za problem trajanja postupka».

Komisija dalje iznosi: «Kad je neki sistem u tom pogledu neuspešan, pravni lek koji omogućava ubrzanje postupka kako bi se sprečilo pojavljivanje predugog trajanja postupka, predstavlja najefikasnije rešenje. Takav pravni lek ima nesporne prednosti u odnosu pravni lek ograničen na naknadu štete jer omogućava da se ne moraju stalno konstatovati uzastopna kršenja u istom postupku i jer se ne ograničava na delovanje samo a posteriori kako to čini pravni lek nadoknade štete, kakav predviđa na primer italijanski zakon».

Državama se naime daje određen slobodan prostor za procenu kad je reč o izboru pravnog leka koji treba uspostaviti radi usklađivanja sa zahtevima iz člana 13 Konvencije. Kao što smo prethodno istakli, presuda *Kudla c. Pologne* je nudio alternativu između pravnog leka koji teži ubrzanju postupka i pravnog leka koji teži ispravljanju posledica (**supra, Partie 1, A**); iako Sud redovno podseća da je u toj materiji «idealno rešenje - prevencija» (na primer, rešenje *Vokurka c. République tchèque* od 16. oktobra 2007). Osim toga, ukupni pravni lekovi koje nudi unutrašnje pravo mogu ispuniti zahteve iz člana 13, čak i ako ni jedan od njih sam za sebe ne odgovara u potpunosti na njih (već navođena presuda *Kudla c. Pologne*, § 157). Neke države su izabrale da kombinuju dva tipa pravnih lekova, jedan koji teži ubrzanju postupka, drugi koji ima karakter naknade štete (na primer, presuda *Missenjov c. Estonie* od 29. aprila 2009, § 44).

Postoji velika raznolikost pravnih lekova koje su države uspostavile radi ubrzanja postupka ili radi ispravljanja posledica¹⁴⁷.

Naknada tako može imati oblik odgovarajućeg umanjenja nekih troškova, kazne ili bilo koje druge štete koju je pretrpeo podnosilac predstave¹⁴⁸. Sud je ipak smatrao «da neka odluka ili mera koja je povoljna za podnosioca predstave u načelu nije dovoljna da bi on izgubio svojstvo «žrtve» osim ako su domaći organi priznali, eksplicitno ili suštinski, a zatim ispravili kršenje Konvencije» (na primer presuda Velikog veća *Riccardo Pizzati c. Italie* od 29. marta 2006, § 70).

Sud prihvata da država koja je obezbedila različite pravne lekove, preventivne i reparativne, čije su presude, u skladu s pravnom tradicijom i životnim standardom zemlje brze, obrazložene i uobičajeno izvršavane blagovremeno, «odobrava iznose koji, iako niži od onih koje odobrava Sud, nisu nerazumni» (*Dubjakova c. Slovaquie* od 10. oktobra 2004).

U izveštaju koji je izradila Venecijanska komisija istaknuto je da «u krivičnim stvarima postoje specifični oblici pravnih lekova za obeštećenje koji se moraju smatrati kao oblici *restitutio in integrum* (odustajanje od gonjenja, olakšavanje ili umanjenje kazne, oslobađanje, određivanje neke manje

¹⁴⁵ Treba takođe navesti i izveštaj Venecijanske komisije (doc. CDL-AD(2006)036rev).

¹⁴⁶ Četvrti informativni izveštaj CM/Inf/DH (2005)31 od 6. juna 2005.

¹⁴⁷ Videti navedeni izveštaj Venecijanske komisije, doc. CDL-AD(2006)036rev, §§ 69-87 : <http://www.venice.coe.int/docs/2006/CDL-AD%282006%29036-f.asp>

¹⁴⁸ Vodič dobre prakse, br. 112, s. 25.

novčane kazne, negubljenje građanskih i političkih prava) ali koji mogu, u nekim slučajevima, doprineti da pravda bude ispražnjena od svoje suštine. Oslobođanje i odustajanje od gonjenja trebalo bi da ostanu izuzetne mere. U obrazloženju odluke, veza između trajanja postupka kako ga je ocenio sudija i izrečene kazne mora biti jasno vidljiva, i trebalo bi naznačiti koja bi kazna bila izrečena da je trajanje postupka bilo razumno.»¹⁴⁹.

B. Postojeći unutrašnji pravni lekovi: osvrt¹⁵⁰

Što se tiče pravnih lekova koji su u ovom trenutku raspoloživi u različitim državama ugovornicama, možemo navesti sledeće:

Austrija raspolaže jednim pravnim lekom u članu 91 zakona o organizaciji pravosuđa (Gerichtsorganisationsgesetz) koji je Evropski sud za ljudska prava priznao kao «delotvoran» u predmetu Holzinger od 30. januara 2001. Od tada je Sud ponavljao taj zaključak, upravo u predmetu *Saccoccia c. Autriche* od 5. jula 2007. U martu 2004, u Zakonik o krivičnom postupku nove odredbe kojima se optuženom priznaje pravo da njegovo suđenje bude okončano u razumnom roku.

U Belgiji je jednim novim zakonom reformisan Zakonik o krivičnoj istrazi 1998. godine i uveden je u nacionalno pravo jedan pravni lek koji optuženom omogućava da se žali na predugo trajanje krivične istrage. Primeri iz sudske prakse pokazuju da predstavke podnesene na osnovu tih odredaba omogućavaju ubrzanje istrage. Taj pravni lek je Sud ocenio kao efikasan u presudi *Stratégies et Communications et Dumoulin c. Belgique* od 15. oktobra 2002. Osim toga, belgijski zakon predviđa, od 12. decembra 2000, sankciju u slučaju preteranog trajanja nekog krivičnog postupka: «sudija može izreći osudu jednostavnim proglašavanjem krivice ili izricanjem neke kazne niže od minimalne koju predviđa zakon»¹⁵¹.

Češka republika, nakon presude Hartman od 10. jula 2003. u kojoj je Evropski sud ocenio da ustavna žalba kojom se omogućava privatnim licima da ospore svaku konačnu odluku nekog drugog organa, bio on upravni ili sudski, ne predstavlja delotvoran pravni lek, sprovela je reforme. Zakonom br.192/2003 dodata je zakonu br. 6/2002 o sudovima i sudijama jednu odredbu kojom se predviđa od 1. jula 2004. pravni lek protiv predugog čekanja u nekom sudskom postupku u obliku zahteva za utvrđivanjem roka za izvršavanje neke proceduralne radnje. Ta procedura podseća na onu koja je predviđena u Austriji i koju smo već prikazali.

U presudi *Vokurka c. République tchèque* od 16. oktobra 2007, Sud je razmatrao efikasnost tog novog «preventivnog» pravnog leka i ocenio ga kao nedelotvoran. Naprotiv, ocenio je kao delotvoran pravni lek koji omogućava naknadu štete koji je stupio na snagu aprila 2006, a koji omogućava nadoknadu nematerijalne štete proistekle iz nepoštovanja zahteva za razumnim rokom¹⁵².

U finskom Ustavu u članu 21 stoji: «svako ima pravo da njegovi predmeti budu razmotreni na odgovarajući način i bez neopravdanog kašnjenja od strane nadležnog suda u skladu sa zakonom odnosno da bilo koji drugi nezavisni sud razmatra odluke o njegovim pravima i obavezama».

Osim toga, zakonik o sudskom postupku sadrži jednu odredbu o jednom specijalnom postupku selekcije s ciljem skraćivanja ukupnog trajanja postupaka u krivičnim i građanskim stvarima. Prema članu 6 § 3 krivičnog zakonika, sud ima mogućnost da ublaži neku kaznu kad je posebno dug rok protekao od trenutka počinjenja dela i kad bi sankcija u skladu sa ustanovljenom praksom imala nerazuman ili izuzetno štetan učinak.

Što se tiče Francuske, članom L. 141-1 zakonikom o organizaciji pravosuđa (raniji član L. 781-1) predviđeno je postavljanje pitanja odgovornosti države u slučaju teške greške ili osujećenja dostupnosti pravde. Na taj način kršenje razumnog roka može biti sankcionisano i ispravljeno. Generalna skupština Kasacionog suda je, u presudi od 23. februara 2011. (Bull. Ass. Plén., n° 5), proširila obuhvat teške greške države smatrajući da takvu tešku grešku predstavlja svaka slabost koju karakteriše neko činjenje ili niz činjenja koji svedoče o nesposobnosti javne službe pravosuđa da obavlja zadatke koji su joj povereni. Evropski sud je istakao nedugo pošto taj pravni lek nije mogao da

¹⁴⁹ *op. cit.*, § 240, preuzeto u Vodiču kroz dobru praksu, br. 114, s. 26.

¹⁵⁰ Za potpunije proučavanje ovog pitanja, videti već navođeni izveštaj Venecijanske komisije.

¹⁵¹ Godišnji izveštaj za 2007. Komiteta ministara, s. 83-85.

¹⁵² Videti za potpuniju informaciju, godišnji izveštaj za 2009. Komiteta ministara, s. 122-123.

bude smatran kao delotvoran da treba stoga do kraja proveriti da uslov «teške greške» od koje zavisi odgovornost države čini ovu malo verovatnom. (presuda *Girard c. France* od 30. juna 2011, § 54). Od presude *Zannouti c. France* od 26. septembra 2000. i rešenja *Giummarra c. France* od 12. juna 2001. i već navođenog predmeta *Mifsud*, Evropski sud tom pravnom leku priznaje delotvornost. Taj pravni lek treba dakle ubuduće da praktikuje svako ko namerava da se žali na predugo trajanje nekog postupka; dok su svi postupci pokrenuti u tom smislu pred CEDH od 21. septembra 1999, a da prethodno nije iskorišćen domaći pravni lek, proglašeni neprihvatljivim.

Što se tiče upravnih sudova, Evropski sud je u prvo vreme smatrao da u oblasti odgovornosti države za slabo funkcionisanje upravnih sudova nema «domaće sudske prakse koja pokazuje efikasnost domaćeg pravnog leka» (presuda *Lutz c. France* od 26. marta 2002). Reagujući na to, Državni savet je ocenio, u jednoj presudi od 28. juna 2002. (*Magiera*), da podnosilac predstavke može da dobije naknadu, pred upravnim sudijom, za štetu proisteklu iz kršenja prava na suđenje u razumnom roku. Sada Evropski sud smatra dovoljnim pokretanje pitanja odgovornosti po toj tački pred upravnim sudijom (presuda *Broca et Texier-Micault c. France*, 21. oktobar 2003). Kao dopuna toj sudskoj praksi, uredba br. 2005-911 od 28. jula 2005. (član R. 311-1-7 zakonik o administrativnom postupku) priznaje nadležnost Državnog saveta za razmatranje u prvoj i poslednjoj instanci «tužbi za utvrđivanje odgovornosti podnetih protiv države zbog predugog trajanja postupka pred upravnim sudom». S druge strane, uredbom br.2005-1586 od 19. decembra 2005. uspostavlja se preventivna upravna kontrola nad upravnim sudovima u cilju eliminisanja njihove prevelike sporosti (član R. 112-2 i 3 Zakonika o upravnom postupku). Najzad, Državni savet drži da se preterano trajanje nekog postupka koje je rezultat prekoračenja razumnog smatra da može, samo po sebi, da proizvede nematerijalnu štetu (CE, 19 octobre 2007)¹⁵³.

Može se konstatovati da je otprilike pet godina posle tog priznanja delotvornosti francuskih pravnih lekova za dobijanje odštete, broj osuda u Francuskoj po tom osnovu značajno opao (Cf. Annexe n°). U svojoj rezoluciji CM/ResDH(2009)59, Komitet ministara je okončao nadzor nad izvršavanjem 7 osuđujućih presuda nad Francuskom zbog preteranog trajanja upravnih postupaka, s obrazloženjem upravo da su usvojene opšte mere neophodne za prevenciju sličnih kršenja.

U Poljskoj, zakon od 17. juna 2004. (s dopunom na snazi od 1. maja 2009.) previđa dva tipa «preventivnih» (ubrzavanje) i naknadu. U okviru prvog, jedna stranka u postupku može da uloži žalbu tvrdeći da je povređeno njeno pravo na suđenje u razumnom roku. Kriterijumi za utvrđivanje nerazumnog roka zasnovani su na sudskoj praksi Suda u Strazburu. Kad je žalba osnovana, sud kome je upućena izdaje naredbu, u roku od dva meseca od podnošenja žalbe, nadležnom sudu ili javnom tužiocu da preduzme sve odgovarajuće radnje u određenom roku. Što se tiče pravnog leka naknade, praksa poljskih domaćih sudova potvrđuje da je moguće tražiti pravično zadovoljenje za naknadu nematerijalne štete prouzrokovane preteranim trajanjem postupaka na osnovu člana 448 Građanskog zakonika, zajedno sa članom 417. Evropski sud je konstatovao da je ovaj potonji pravni lek delotvoran (presuda *Krasuski c. Pologne* od 14. juna 2005, § 72.).

U članu 24 španskog Ustava stoji: «Svako ima pravo (...) na javno suđenje i bez neopravdanih rokova (...).»

Španski «recurso di amparo» otvara za Ustavni sud dva puta naknade za nerazumno trajanje postupka, odluku o trenutnom nastavljanju suđenja ostavljenog na čekanju : izdavanjem naredbe za prestanak neaktivnosti, ili poništavanjem odluke kojom je suđenje neopravdano produžavano.

Članovi 292 i naredni Sistemskog zakona o sudskoj vlasti omogućavaju zainteresovanom licu da se, po okončanom postupku, obrati Ministarstvu pravde zahtevom za naknadu štete zbog nenormalnog funkcionisanja pravosuđa.

Prema upravnosudskoj praksi u toj materiji (*Gonzalez Marín c. Espagne* n° 39521/98, CEDH 1999-VII), nerazumno trajanje postupka povezuje se s poremećenim funkcionisanjem vršenja pravde. Ministarska odluka može biti žalbe pred upravnim sudovima. Kad je reč posebno o trajanju postupka pred Ustavnim sudom, Sud je bio u prilici da se izjasni o efikasnosti pravnog leka predviđenog u članovima 292 i narednim Sistemskog zakona o sudskoj vlasti (LOPJ) u rešenju o prihvatljivosti uz predmetu *Caldas Ramirez de Arellano* od 28. januara 2003.

¹⁵³ Videti takođe Godišnji izveštaj za 2008. Komiteta ministara, s. 125.

U Hrvatskoj su ta dva tipa pravnih lekova kombinovana u jednom jedinstvenom postupku: članom 63 § 3 ustavnog zakona kojim je predviđen pravni lek pred Ustavnim sudom čiji je cilj istovremeno utvrđivanje rokova za etape postupka i utvrđivanje iznosa naknade zbog kršenja. Evropski sud je najpre konstatovao da ta nova odredba predstavlja delotvoran pravni lek što se tiče predugog trajanja sudskih postupaka (videti presudu *Radoš et autres c. la Croatie* od 7. novembra 2002.) i rešenja o prihvatljivosti u predmetima *Slaviček* od 4. jula 2002, *Nogolica* od 5. septembra 2002, *Plaftak et autres* od 3. oktobra 2002, *Jeftić* od 3. oktobra 2002. i *Sahini* od 11. oktobra 2002.

Međutim, primena tog pravnog leka je naknadno naišla na poteškoće. U više slučajeva postupak ustavne žalbe je i sam predugo trajao. Sud u Strazburu je stoga ocenio da je delotvornost ustavne žalbe, kao pravnog leka protiv građanskih postupaka koji su u toku, opterećena sopstvenim predugim trajanjem (Presuda *Vidas c. Croatie* od 3. jula 2008, § 37)¹⁵⁴.

Ustav Republike Slovačke (s dopunama koje su na snazi od 1. januara 2002.) predviđa dva tipa «ubrzavajućih» pravnih lekova i onih koji se odnose na naknadu štete pored Ustavnim sudom (član 127 Ustava). Sud je ocenio da je taj pravni lek delotvoran (konkretno rešenje *Andrášik et autres c. Slovaquie* od 22. oktobra 2002; rešenje *Mazurek c. Slovaquie* od 3. marta 2009).

Evropski sud je ipak identifikovao i neke nedostatke u primeni člana 127 od strane Ustavnog suda, upravo:

- nedovoljna ili čak nepostojeća naknada (na primer, presude *Komanický c. Slovaquie* (n°5) od 13. oktobra 2009; *Báňas c. Slovaquie* od 12. februara 2008 ; *Judt c. Slovaquie* od 9. oktobra 2007; *Magura c. Slovaquie* od 13. juna 2006) ;

- Ustavni sud nije uzimao u obzir ukupno trajanje razmatranja predmeta od strane domaćih sudova (posebno presude *Keszeli c. Slovaquie* od 13. oktobra 2009 ; *Softel c. Slovaquie* (n°2) od 16. decembra 2008 ; *Jakub c. Slovaquie* od 28. februara 2006) ;

Uprkos tim nedostacima, Sud je potvrdio načelnu delotvornost ustavne žalbe, s obzirom na dovoljnu nadoknadu koju odobrava Ustavni sud (na primer, rešenja *Bartl c. Slovaquie* od 6. oktobra 2009; *Becová c. Slovaquie* od 18. septembra 2007; *Cervanová c. Slovaquie* od 9. januara 2007; *Machunka c. Slovaquie* od 27. juna 2006 ; *Končeková c. Slovaquie* od 9. maja 2006)¹⁵⁵.

Članom 39 malteškog Ustava predviđeno je pravo na suđenje u razumnom roku. Lica koja se smatraju žrtvom uskraćivanja prava da im se sudi u razumnom roku mogu podneti predstavku građanskom sudu u njegovoj ustavnoj nadležnosti, a na čiju odluku se može, eventualno, uložiti žalba Ustavnom sudu. Obuhvat tog pravnog leka su građanski, upravni i krivični postupci. Sud u Strazburu je smatrao da je taj pravni lek uglavnom delotvoran, iako su u nekim predmetima nivou odobrene naknade smatrani nedovoljnim (presude *Zarb c. Malte* od 4. jula 2006, i *Central Mediterranean Development Corporation Limited c. Malte* od 24. oktobra 2006).

U Sloveniji, Zakon iz 2006. o zaštiti prava na suđenje u razumnom roku (koji je stupio na snagu 1. januara 2007¹⁵⁶) omogućava zainteresovanim licima da upotrebe jedan kompenzatorski pravni lek, tek pošto iscrpu «ubrzavajuće» pravne lekove. Sud je uočio da ta odredba ima za legitiman cilj pojednostavljenje postupka i smatrao je da taj slovenački pravni lek u načelu deluje kao delotvoran (rešenje *Zunic c. Slovénie* od 18. oktobra 2007, §§ 49-50 i 54).

U Bugarskoj, kad neki sud ne izvede neku posebnu etapu postupka u željenom vremenu, član 255 bugarskog Građanskog zakonika omogućava jednoj stranci, u bilo kom stadijumu postupka, da podnese predstavku sa zahtevom da se utvrdi odgovarajući rok za izvođenje te etape. Članom 257 zahteva se od sudije višeg suda da razmotri predstavku u roku od jedne nedelje po njenom prijemu I, ako smatra predmetni rok nerazumnim, da utvrdi rok za izvođenje te etape postupka. Sud u Strazburu je ocenio taj pravni lek, načelno, kao delotvoran, iako ostaje neophodno da se on kombinuje s pravnim lekom koji omogućava naknadu (presuda *Jeliazkov et autres c. Bulgarie* od 3. aprila 2008).

¹⁵⁴ Videti o razvoju sudske prakse Suda u vezi sa hrvatskom situacijom ; Vodič dobre prakse br. 60-62, s. 14-15.

¹⁵⁵ V. Vodič dobre prakse, br. 93-96, s. 22-23. Za rezultate nadzora nad izvršavanjem presuda Evropskog suda u Slovačkoj, videti godišnji izveštaj za 2010. Komiteta ministara, s. 142-143.

¹⁵⁶ Godišnji izveštaj za 2007, s. 100-101.

U Nemačkoj, pravo na suđenje u razumnom roku garantuje nemački osnovni zakon a kršenje tog prava može se izneti pred Savezni ustavni sud koji može samo da pozove odnosni sud da ubrza ili okonča postupak. Ali nemački Ustavni sud nije ovlašćen da dodeljuje rokove nižim sudovima niti da izdaje naredbe za druge mere kojima bi se obezbedilo ubrzavanje spornog postupka, niti uostalom mogućnost da odobrava naknade.

Jedan nacrt zakona predložen je pre skupštinskih izbora od 18. septembra 2005, u vezi s uvođenjem u nemačko pisano pravo jednog novog pravnog leka protiv docnji. Po mišljenju Vlade, to će omogućiti rasterećivanje Ustavnog suda pošto će žalbe ubuduće morati da se upućuju sudu koji vodi predmet, ili pak, pod pretpostavkom da ovaj odbije da preduzme mere za ubrzavanje postupka, žalbenom sudu.

Sud je smatrao «da Vlada, koja se opredelila za pravni lek preventivnog karaktera, ide u smeru koji se čini najpreporučljivijim s obzirom na duh sistema zaštite koji je ustanovljen Konvencijom, jer novi pravni lek tretira problem trajanja postupaka od njegovog nastanka i jer se on čini pogodnijim da obezbedi zainteresovanim licima odgovarajuću zaštitu od pravnih lekova koji omogućavaju naknadu, ali i da se deluje samo a posteriori»¹⁵⁷

Osim toga, nemački Savezni sud pravde je revidirao svoju sudsku praksu odlukom od 17. januara 2008, odobravajući naknadu za preterano trajanje postupka u predmetima u kojima je izrečena kazna doživotnog zatvora, i to Omogućavajući da se jedan specifični deo osude može smatrati kao da je već izdržan (konceptija kvalifikovana kao «pristup vezan za izvršenje», « Vollstreckungslösung »). Evropski sud je izrazio zadovoljstvo tim zaokretom od koga podnosioci predstavke ipak nisu imali koristi jer je do njega došlo nakon njihove osude. (Presuda *Kaemena et Thöneböhn c. Allemagne* od 22. aprila 2009).

III. U potrazi za razumnim rokom

Iz čitanja i iz detaljnog razmatranja mnogih presuda Evropskog suda za ljudska prava i rezolucija Komiteta ministara proističu sledeće smernice :

A. Glavne smernice Evropskog suda u oblasti razumnog roka:

Trajanje etapa postupka u nekom predmetu za koje se smatra da je u skladu s razumnim rokom uglavnom je **kraće od dve godine**.

Kad je taj period duži od dve godine a Evropski sud ga ipak ne kritikuje, gotovo uvek je u pitanju ponašanje podnosioca predstavke, njegova inertnost ili odsustvo dobre volje su, bar delimično, uzrok kašnjenja¹⁵⁸. Tako u jednom nizu od 23 složena predmeta u kojima je presuđeno da nije bilo kršenja, imamo frapantnu konstataciju da je u dvanaest predmeta, dakle u više od polovine, **Sud kritikovao ponašanje podnosioca predstavke** kao lica koje je doprinelo kašnjenju. Konstatacija da nije bilo kršenja objašnjava se neprilagođenim ponašanjem podnosioca predstavke.

Na primer, u postupku *Özsoy c. Turquie* od 2. februara 2006, koji je trajao 6 godina i koji je vođen protiv trideset tri optužena za pružanje pomoći Kurdskoj radničkoj partiji (PKK) i/ili za ugrožavanje celovitosti države, Sud «ne uočava ni jedan značajniji period neaktivnosti koji bi se mogao pripisati domaćim državnim organima. S druge strane, Sud konstatuje da se tokom gotovo sedam meseci podnosilac predstavke nije pojavljivao na pretresima pred Sudom za zaštitu bezbednosti države, što je okolnost koja izvesno nije olakšala zadatak sudija da saslušaju zainteresovanog. [...] Sud je zaključio da sporno trajanje postupka u konkretnom slučaju, koliko god bilo podložno kritici, nije bilo preterano» (§§ 2-4).

¹⁵⁷ Presuda Velikog veća *Sürmeli c. Allemagne*, 8. jun 2006 § 138.

¹⁵⁸ Već navođena presuda *Dostal c. République tchèque*, 25. maj 2004: zanimljiva presuda s tog stanovišta jer je osam postupaka koje je pokrenuo isti podnosilac predstavke u građanskoj stvari po jednostavnim predmetima razmatrao CEDH.

Takođe, u predmetu *Ansel c. Turquie* od 17. februara 2009, Sud primećuje «da se za jedan deo trajanja postupka odgovornost pripisuje podnosiocu predstavke, posebno za kašnjenja proistekla iz njenih neprisustvovanja ročištima koja su u dva navrata prouzrokovala brisanje njene predstavke s rasporeda suđenja i iz njenog neprisustvovanja [jednom od ročišta] koje je prouzrokovalo odlaganje postupka, kao i neobjašnjeno kašnjenje u izvršavanju odluke donesene u njenu korist» (§ 44).

I kad podnosilac predstavke ne pokazuje željenu ekspeditivnost, Sud uvek razmatra kako su sudovi reagovali: ako im se ne može zameriti nikakva posebna inertnost i kad je reč o postupku gde su stranke odgovorne za vođenje suđenja, kašnjenja proistekla kako iz njihovih slabosti tako i iz njihovih neodgovarajućih zahteva, u celosti će im biti pripisane i biće presuđeno da nije bilo kršenja, čak i ako trajanje postupka izgleda objektivno preterano dugo.

Čim se navrše dve godine trajanja postupka, CEDH detaljno razmatra predmet da bi proverio stvarnu ekspeditivnost domaćih organa kao i stranaka imajući u vidu složenost predmeta; ako postupak traje kraće od dve godine, Sud se ne upušta u takvo razmatranje kriterijuma.

Na primer u predmetu *Nikola Nikolov c. Bulgarie* od 14. juna 2007, Sud uočava izvestan broj faktora složenosti i, posebno, činjenicu da nije bilo neposrednih svedoka dela tako da su domaći organi bili prinuđeni da naredi niz veštačenja (§ 9), da bi zaključio da «s obzirom na ukupne okolnosti predmeta a posebno na ukupno trajanje i na složenost postupka, kao i na činjenicu da je predmet morao da bude razmatran u tri stepena, Sud smatra da kašnjenja pripisiva domaćim organima ne omogućavaju da se trajanje postupka smatra preteranim» (§ 14).

Isto tako, u već navođenom predmetu *Veriter c. France* od 14. oktobra 2010, Sud ne smatra da je trajanje postupka bilo preterano imajući u vidu pravnu složenost predmeta u kome se postavljalo ozbiljno pitanje tumačenja prava Evropskih zajednica.

Takođe, u predmetu *Tan et autres c. Turquie* od 20 juna 2006, Sud zasniva svoj stav na složenosti tipa predmetnog kršenja zakona na sledeći način «suštinska karakteristika predmeta bila je njegova složenost. Sumnje koje su teretile podnosiocima predstavke odnosile su se na «kriminal belih kragni», odnosno na proneveru velikih razmera u koju je bilo upleteno više preduzeća. Taj tip krivičnih dela često se vrši, kao u konkretnom slučaju, složenim transakcijama s ciljem da se izmakne kontroli istražnih organa» (§ 40).

Značaj spora za podnosioca predstavke predstavlja značajan kriterijum ocene. On može da dovede Evropski sud do preispitivanja njegove uobičajene sudske prakse po kojoj se rok kraći od dve godine smatra prihvatljivim za svaki stepen suđenja¹⁵⁹.

Njime se može opravdati to što neki sud taj tip predmeta uzme prioritarno u razmatranje¹⁶⁰. Naime, s obzirom na preopterećenost sudova, Evropski sud pokušava da pomiri brigu za razumni rok i brigu za dobro vršenje pravde; u svojim razmišljanjima o načinu tretiranja nerešenih predmeta, Sud poziva sudove suočene s preopterećenošću rasporeda suđenja da predmete rešava po značaju a ne više samo po redosledu njihovog pristizanja u sud; ne spominjući ga izričito, Sud sugeriše da se uzima u obzir značaj koji spor ima za podnosioca predstavke¹⁶¹. S davanjem prioritarnog značaja nekim kategorijama predmeta već su uspešno eksperimentisali sudovi država Severne Evrope¹⁶².

U komplikovanim slučajevima, Sud, polazeći od složenog karaktera predmeta, detaljno razmatra samo očigledno preterana trajanja postupka i za ta «patološka» kašnjenja zahteva precizna obrazloženja da bi ostao pri stavu da nije bilo kršenja¹⁶³. Ali je očigledno manje strog nego u jednostavnim predmetima.

¹⁵⁹ Presuda *Le Bechennec c. France* od 28. marta 2006.

¹⁶⁰ Videti u tom smislu u Okvirnom programu CEPEJ, «Novi silj za pravosudne sisteme : obrada svakog predmeta u optimalnom i predvidivom roku», od 11. juna 2004, linija akcije 10 «utvrditi prioritete u razmatranju predmeta», s. 15.

¹⁶¹ Presuda *Union Alimentaria Sanders SA c. Espagne* od 7. jula 1989.

¹⁶² Videti izveštaj CEPEJ «upravljanje vremenom u pravosudnim sistemima: studija na osnovu primera zemalja Severne Evrope» (CEPEJ(2006)14).

¹⁶³ «Trajanje istražnog postupka [4 godine i 7 meseci] je zabrinjavajuće. U takvim uslovima, posebno je važno da dužina tog perioda bude uverljivo opravdana» (§ 51) presuda *Hozee c. Pays-Bas*, 22. maj 1998. (nije bilo kršenja u jednom složenom krivičnom predmetu).

B. Nekoliko ilustracija «razumnog roka»

1. Jednostavni predmeti u građanskim stvarima

Ukupno trajanje jedne građanske parnice u materiji suvlasništva od 5 godina i tri meseca u tri stepena suđenja, odnosno:

- 1 godina i 10 meseci u prvom stepenu;
- 1 godina i 8 meseci u apelaciji;
- 1 godina i 9 meseci u kasaciji ocenjeno je kao razumno (presuda *Martin Lemoine c. France*, 29. april 2003).

Za jedan radni spor koji je Evropski sud kvalifikovao kao prioritetan

Po predmetu je suđeno u razumnom roku, jer je obrađivan:

- u prvom stepenu 1 godinu i 7 meseci;
- u apelaciji 1 godinu i 9 meseci;
- u kasaciji 1 godinu i 9 meseci (presuda *Guichon c. France*, 21. mart 2000).

U tom predmetu, ponašanje stranaka je u središtu kritika Suda koji ističe kašnjenje kako zahteva podnosioca predstavke za odlaganje ročišta pred Sudom za radne sporove, tako i njegove žalbe apelacionom sudu, kao i kašnjenje stranaka u dostavljanju svojih zaključaka Kasacionom sudu. **Ako se oduzmu ta kašnjenja za koja su odgovorne stranke, dobija se: 1 godina i 1 mesec pred Sudom za radne sporove, jedanaest meseci pred Kasacionim sudom.**

U jednom drugom predmetu radnog spora, u kome je suđenje trajalo šest godina i tri meseca u četiri stepena (sud za radne sporove u prvom stepenu, apelacioni sud, vrhovni sud i ustavni sud).

Sud ističe da su razumna sledeća trajanja postupka:

- 1 godina i 6 meseci pred prvostepenim sudijom, uz redovna ročišta;
- 4 meseca u kasaciji;
- žalbeni postupak 1 godina i 9 meseci.

S druge strane, Sud kašnjenje od 4 meseca pred prvim sudijama pripisuje podnosiocu predstavke zbog njegovog neopravdanog nedolaska na jedno ročište. (*Antolic c. Slovénie* od 1. juna 2006).

Opet, iako je taj tip radnog spora suđen brže u prvom stepenu (5 meseci) i u apelaciji (1 godina i 5 meseci), Sud toleriše jedno znatnije trajanje postupka (2 godine i 2 meseca) pred kasacionim sudom (smatrajući ga ipak dosta dugim): **njegova ukupna ocena predmeta ostaje pozitivna** (presuda *Gergouil c. France*, 21. mart 2000).

Za reviziju jednog rešenja o opozivu rešenja o usvajanju:

Sporni postupak je trajao ukupno oko pet godina i dva meseca u dva stepena suđenja. Značajan deo tolikog trajanja postupka pripisuje se isključivo podnosiocu predstavke (presuda *Bican c. Roumanie* od 22. septembra 2009).

2. Jednostavni krivični predmeti

Za krivično delo bankarske pronevere: ukupno trajanje postupka 3 godine i 6 meseci za 3 stepena suđenja, odnosno:

- 6 meseci istrage;
- 1 godina i 2 meseca u prvom stepenu;
- 11 meseci u apelaciji;
- 1 godina i 5 meseci u kasaciji **ocenjeno je kao razumno** (presuda *Kuibichev c. Bulgarie*, 30. septembar 2004).

Za krivična dela nezakonitih demonstracija i korišćenje eksploziva sa smrtnim ishodima:

Ukupno trajanje 5 godina i 11 meseci za 4 stepena suđenja i to:

- 1 godina i 8 meseci pred Sudom za zaštitu bezbednosti države;
- 1 godina i 7 meseci pred Kasacionim sudom;
- 1 godina i 2 meseca pred Sudom za zaštitu bezbednosti države po vraćenom predmetu;

– 11 meseci pred Kasacionim sudom ocenjeno je kao razumno trajanje postupka (presuda *Soner Önder c. Turquie* od 12. jula 2005).

Za predmet silovanja od strane policajca na dužnosti:

Postupak je trajao oko pet godina i pet meseci u dva stepena suđenja, u četiri navrata. Postupak se odvijao u dve faze: u jednoj upravnoj i jednoj krivičnoj fazi, tokom koje je slučaj podnosioca predstavke razmatran u dva navrata pred sudom za teška krivična dela u Izmiru i dva puta pred Kasacionim sudom. Počeo je 25. maja 1997, na dan kad je podnosilac predstavke pritvoren, a okončan je 16. oktobra 2002, kad je Kasacioni sud potvrdio prvostepenu presudu (presuda *Yeniay c. Turquie* od 26. juna 2007).

3. Složeni predmeti

Za jedan predmet pronevere i zločinačkog udruživanja: ukupno trajanje postupka 8 godina i 5 meseci, odnosno:

- prethodna istraga 4 godine i 7 meseci: trajanje je opravdano brojem svedoka koje je trebalo saslušati i dokumenat a koje je trebalo pregledati;
- trajanje postupka suđenja u tri stepena tokom 3 godine i 10 meseci. (presuda *Hozee c. Pays-Bas*, 22. maj 1998), ocenjeno je kao razumno.

Za krivični predmet ubistva iz nehata: trajanje postupka od 6 godina i 3 meseca u četiri stepena sudova ne može se smatrati nerazumnim; (presuda *Calvelli et Ciglio c. Italie*, od 17. januara 2002).

Za predmet ubistva u pokušaju : Postupak je trajao malo više od 7 godina i 9 meseci za pet stepena suđenja, i to trajanje postupka nije nerazumno. Sud je istakao da je predmet složen s obzirom na činjenice i na ponašanje optuženog koji je neprestano protivrečio samom sebi (presuda *Pêcheur c. Luxembourg* od 11. decembra 2007).

U složenim predmetima gde je konstatovano kršenje, među 41 predmetom po kojima je suđeno između 1987. i 2004. a čije su pojedinosti predstavljene u aneksu 3, treba razlikovati krivične od ostalih predmeta¹⁶⁴.

U vezi sa 19 krivičnih predmeta, ističu se:

- sva trajanja postupaka duža od 5 godina u jednom ili dva stepena suđenja, s jednim izuzetkom: 2 godine za jedan stepen suđenja;
- šest predmeta koja su još bila u toku na dan presude CEDH;
- u sedam predmeta kritikovana je faza predistražnih radnji i istrage;
- u četiri predmeta, Sud je kritikovao preduge pauze između pretresa pred osnovnim sudom ili između suđenja u prvom stepenu i prve rasprave u apelaciji.

Što se tiče 11 građanskih postupaka:

- trajanja postupaka između 2 godine i tri meseca kao najkraće i 19 godina kao najduže;
- pet postupaka imaju veliki značaj za podnosioca predstavke, što po merilima Evropskog suda zahteva posebnu ekspeditivnost;
- u najmanje dugim trajanjima postupka ponovo nailazimo na zahtev za posebnom ekspeditivnošću vezan za značaj spora za podnosioca predstavke.

U složenim predmetima gde nije konstatovano kršenje, među 23 razmatrana predmeta, ističemo:

- 16 krivičnih postupaka
- 6 građanskih postupaka
- 1 upravni postupak.

U tim sporovima je frapantna konstatacija da je u dvanaest predmeta, odnosno u više od polovine, Sud kritikovao ponašanje podnosioca predstavke koji je doprineo kašnjenju.

U krivičnim predmetima, najduže trajanje postupka je 8 godina i 8 meseci za tri stepena suđenja, u jednom francuskom predmetu nezakonitog međunarodnog prometa opojnim sredstvima (presuda *Van Pelt c. France* od 23. maja 2000): Sud je konstatovao da su brojne istražne radnje opteretile postupak pred istražnim sudijom, a da su sudujućim sudovima blagovremeno donosili odluke. Ponašanje podnosioca predstavke nije bilo kritikovano. U građanskim postupcima najduže trajanje je 6 godina u

¹⁶⁴ Ostalo su postupci vođeni pred sudijom opšte nadležnosti i pred upravnim sudijom, ne računajući jedan postupak pred ustavnim sudom.

jednom predmetu koji je još u toku : Sud konstatuje da je podnositelj predstavke podneo više žalbi od kojih su se neke pokazale nepotrebnim i dodatno komplikovale predmet koji je već bio ocenjen kao «vrlo složen». S druge strane državnim organima nije pripisan ni jedan period neaktivnosti.

Zaključak

U svom izveštaju iz 2004, Evropski sud ističe da se «jedan značajan deo izrečenih presuda [u 2004.] odnosi isključivo ili uglavnom na preterano dugo trajanje sudskih postupaka. Broj presuda je bio praktično identičan onom iz 2003. (porastao sa 235 na 248) kao što je i procenat koji te presude predstavljaju u odnosu na ukupne presude» (odnosno 34,49 %). Ta konstatacija se od tada ponavlja u svim izveštajima Suda koji gotovo ritualno konstatuje da je nepoštovanje prava na suđenje u razumnom roku jedan od prvih razloga kršenja Konvencije.

G. Luzius Wildhaber, predsednik novog Evropskog suda za ljudska prava nakon reforme iz 1998, opisao je u jednom prilogu povodom pedesetogodišnjice Konvencije, izazove na koje će morati da odgovori evropski sistem zaštite ljudskih prava sledećim rečima: «U narednim godinama će uspešnost sistema Konvencije biti ocenjivan pre svega u svetlu tri kriterijuma: trajanje postupka pred Sudom, kvalitet njegovih presuda i efikasnost izvršavanja tih presuda». U nastavku upućuje poziv na potpunu podršku svih država ugovornica, konja je po njemu neophodna radi obezbeđivanja uspešnosti mehanizma Konvencije.

Trajanje sudskih postupaka i dalje je glavna preokupacija ne samo svih domaćih sudova, već i Evropskog suda na prvom mestu.

U 2006. od 1560 presuda u kojima je konstatovano kršenje Konvencije, 567 se odnosilo upravo na prekomerno trajanje postupka¹⁶⁵. Godine 2007, taj odnos je bio 384 prema 1503¹⁶⁶; u 2008, 456 prema 1543¹⁶⁷; u 2009, 449 prema 1625¹⁶⁸; i 2010. godine, 461 prema 1499¹⁶⁹. Što je relativno stabilan broj osuda, od oko četvrtine svih osuda.

Čitanjem presuda i rešenja Evropskog suda za ljudska prava dolazimo do zaključka da je neophodno ići ka jednoj «kulturi ekspeditivnosti», koja nije nužno sinonim za brzinu, već se naročito vezuje za brigu za dobrim upravljanjem sudskim vremenom.

Taj cilj podrazumeva mobilisanje svih aktera suđenja, pre svega sudova, a u okviru njih sudija i tužilaca, sekretara sudova i administrativnog osoblja. Informatičke alatke sad nude zanimljiva sredstva koja olakšavaju praćenje postupaka i omogućavaju bolju kontrolu rokova. Projekti mobilizacije tih aktera već se pojavljuju¹⁷⁰. Ovde možemo spomenuti projekat «Best practice project» u Danskoj, čiji je cilj povećanje produktivnosti sudova, uz istovremeno obezbeđivanje konstantnog kvaliteta pravosudnih usluga¹⁷¹.

Ali njegov uspeh pretpostavlja i uključivanje profesionalaca pravne struke i pratećih struka kao što su advokati, beležnici, sudski izvršitelji i veštaci pri sudovima koji se angažuju u svojim respektivnim stručnim specijalnostima.

Osim toga, budući da sudovi funkcionišu u saradnji sa sve više institucija, to «zalaganje za ekspeditivnost» mora da se odnosi na sve nacionalne državne organe: ono mora da bude deo aktivnosti državnih činovnika, bilo da je njihov zadatak da sastavljaju spise odbrane u ime svojih organa ili da odgovaraju na zahteve za sporazumnim rešenjima, aktivnosti decentralizovanih javnih organa kad one postanu stranka u nekim postupcima (starateljstva, vaspitna pomoć), ili kad im se neki sud obrati za savet (socijalne službe, socijalno osiguranje itd.).

Najzad, treba se pozabaviti i samim učesnicima u sporovima: kad njihova neekspeditivnost nije stvar zle volje, onda je često rezultat nedovoljne informisanosti o sopstvenim pravima i obavezama. Te

¹⁶⁵ Godišnji izveštaj za 2006, s. 107-108; raspoloživ na sajtu Suda: <http://www.echr.coe.int/echr>.

¹⁶⁶ Godišnji izveštaj za 2007, s. 144-145.

¹⁶⁷ Godišnji izveštaj za 2008, s.134-135.

¹⁶⁸ Godišnji izveštaj za 2009, s. 146-147.

¹⁶⁹ Godišnji izveštaj za 2010, s. 149-151.

¹⁷⁰ . Jedan od izabranih projekata za nagradu Prix de la Balance de Cristal za 2006. namenjen je skraćivanju trajanja postupaka: Prvi osnovni sud u Torinu (Italija): «Program Strazbur», prvo iskustvo upravljanja pravosuđem čiji je cilj da se postigne značajno smanjenje kašnjenja sudova i unapređenje obrade predmeta u građanskim stvarima.

¹⁷¹ Videti već navođeni zveštaj CEPEJ «La gestion du temps dans les systèmes judiciaires: une étude à partir des pays de l'Europe du Nord» (CEPEJ(2006)14).

informacije moraju takođe da budu date blagovremeno kao deo napora za obezbeđivanje dijaloga i jasnoće od strane pravosudnih organa.

Ako je briga za informisanje učesnika u postupcima postala pravila funkcionisanja sudova, onda će i opstrukcije, kao uzrok otezanja suđenja i ohrabrivanje zle biti lakše sankcionisani, kako to često ističe Evropski sud za ljudska prava.

Selektivna bibliografija

Knjige :

- V. Berger, *Jurisprudence de la Cour européenne des Droits de l'Homme*, Ed. Dalloz-Sirey, Paris, 2009, 880 p.
- F. Sudre, J-P Marguénaud, J. Andriantsimbazovina, A. Gouttenoire, M. Levinet, *Les grands arrêts de la Cour européenne des Droits de l'Homme*, Ed. Thémis, Puf Droit, 2009 2003, 854 p. 617-p.
- F. Sudre, *La dimension internationale et européenne des libertés et droits fondamentaux*, in: *Libertés et droits fondamentaux*, Ed. Dalloz, 2006, p. 389 et s.
- C-H.Van Rhee, «The law's delay: essays in undue delay in civil litigation», ouvrage collectif, Intersentia, 2004.
- S. Guinchard, « Procès équitable », *Répertoire Procédure civile*, Dalloz, mars 2011.
- N. Fricero, « Garanties de nature procédurale : équité, publicité, célérité et laïcité », in *Droit et pratique de la procédure civile*, Dalloz action, 2009-2010.
- J. Fr. Flauss, « Les cours constitutionnelles et la règle du délai raisonnable : le contrôle de la Cour EDH », *Mélanges L. Favoreu*, Dalloz, 2007.
- La Convention européenne des Droits de l'Homme, Commentaire article par article, dir. Pettiti, E Decaux, P-H Imbert, Ed. Economica, Article 6 par J-C Soyer et M de Salvia, pp.239-279.
- Rapport Magendie, «Célérité et qualité de la justice, la gestion du temps dans le procès», Rapport au Garde des Sceaux, 15 juin 2004, Ed. La Documentation Française.
- Etude de législation comparée n° 146-mai 2005 – Les procédures pénales accélérées, Sénat français, in: www.senat.fr
- Rapport d'information n°17 du 12 octobre 2005, sur les procédures accélérées de jugement en matière pénale, de F. Zocchetto, Sénateur, 117 p. in: www.senat.fr.
- Rapports annuels de la Cour européenne des droits de l'homme : disponible sur le site de la Cour: <http://www.echr.coe.int/echr>.
- Rapports annuels du Comité des Ministres relatifs à Surveillance de l'exécution des arrêts de la Cour européenne des droits de l'homme, disponible sur le site du Conseil de l'Europe : http://www.coe.int/t/dghl/monitoring/execution/Documents/Publications_fr.asp
- G. Cohen-Jonathan, J.-F. Flauss et E. Lambert Abdelgawad (dir.), *De l'effectivité des recours internes dans l'application de la Convention européenne des droits de l'homme*, Droit et justice 69, Bruylant, 2006.

Časopisi :

- Le délai raisonnable, in: *Revue Trimestrielle des Droits de l'Homme*, n° 5, janvier 1991, numéro spécial.
- R. Bindels, «L'influence du droit d'être jugé dans un délai raisonnable prévu par l'article 6 § 1 de la Convention européenne des Droits de l'Homme sur l'administration de la justice civile belge» in: *Annales de droit de Louvain* (Bruxelles), Vol 62, 2002, pp. 349-428
- F. Gölcükü: «Délai raisonnable et le procès équitable dans la Convention européenne des Droits de l'Homme», in: *Mainly Human Rights*, Dir. Salvino Busuttil, 1999.
- E. Lambert Abdelgawad, « L'exécution des arrêts de la Cour européenne des droits de l'homme », chronique annuelle, in *Revue trimestrielle des droits de l'homme*.

Aktuelizovani aneks 1

Kršenja u smislu «trajanja postupka» (član 6, § 1) po zemljama(*)

	Stanovnici u milionima stanovnika (**)	2006			2007			2008			2009			2010		
		Ukupan broj presuda	Od kojih za kršenje	Trajanje postupka	Ukupan broj presuda	Od kojih za kršenje	Trajanje postupka	Ukupan broj presuda	Od kojih za kršenje	Trajanje postupka	Ukupan broj presuda	Od kojih za kršenje	Trajanje postupka	Ukupan broj presuda	Od kojih za kršenje	Trajanje postupka
Albanija	3,2				6	5	2							7	5	1
Nemačka	82,3	10	6	4	12	7	5	10	6	5	21	18	14	36	29	29
Austrija	8,4	21	20	3	23	20	8	14	11	7	15	13	6	19	16	9
Azerbejdžan	9,2							9	7	2						
Belgija	10,7	7	4	2	15	14	10	14	12	9	11	8	2			
Bugarska	7,5	45	43	16	53	51	19	60	51	25	63	61	21	81	69	31
Kipar	1,1	15	15	15	7	7	6	9	6	2	3	3	3			
Hrvatska	4,4	22	21	16	39	29	14	19	16	11	19	16	6	21	21	8
Danska	5,6							2	2	2	3	3	3			
Španija	46,1										17	11	3			
Estonija	1,3				3	3	2				4	4	1			
Ruska federacija	143,0	102	96	18	192	175	11	244	233	20	219	210	34	217	204	29
Finska	5,4	17	12	7	26	16	9	9	8	2	29	28	19	17	16	9
Francuska	62,8	96	87	25	48	19	6	34	24	1	33	20	2	42	28	1
Gruzija	4,4							6	4	1	11	11	2			
Grčka	11,4	55	53	32	65	61	38	74	73	53	75	69	41	56	53	33
Mađarska	10,0	31	31	27	24	24	22	44	43	39	30	28	20	21	21	14
Irska	4,5													2	2	1
Italija	60,6	103	96	17	67	58	25	82	72	51	69	61	12	98	61	44
Letonija	2,3	10	9	3	12	8	2									
«BJR Makedonija»	2,1	8	7	7	17	16	11	15	15	10	17	16	10	15	14	7

	Stanovnici u milionima stanovnika (**)	2006			2007			2008			2009			2010		
		Ukupan broj presuda	Od kojih za kršenje	Trajanje postupka	Ukupan broj presuda	Od kojih za kršenje	Trajanje postupka	Ukupan broj presuda	Od kojih za kršenje	Trajanje postupka	Ukupan broj presuda	Od kojih za kršenje	Trajanje postupka	Ukupan broj presuda	Od kojih za kršenje	Trajanje postupka
Lihtenštajn	0,4	1	1	1									1	1	1	
Litvanija	3,3	7	6	3	5	3	2				9	8	7	8	7	3
Luksemburg	0,5	2	2	1	7	6	2	6	4	3				7	5	3
Malta	0,4	8	8	3				5	2	1						
Moldavija	3,6	20	18	1	60	59	2	33	28	3	30	29	3			
Norveška	4,9				5	5	1	5	3	1						
Holandija	16,6															
Polska	38,3	115	107	51	111	101	35	141	129	63	133	123	50	107	87	37
Portugalija	10,7	5	4	1				12	12	1	17	17	3	19	15	6
Češka republika	10,5	39	37	27	11	9	3							11	9	1
Rumunija	21,5	73	64	7	93	88	8	199	189	25	168	153	16	143	135	16
Ujedinjeno kraljevstvo	62,0	23	10	1	50	19	1	26	27	1	18	14	2	21	14	1
San Marino	0,3															
Srbija	9,9				14	14	8	9	8	3	16	14	5	9	9	2
Slovačka	5,5	35	35	32	23	22	14	15	12	11	39	38	29	40	40	29
Slovenija	2,0	190	185	183	15	14	13	9	8	7	8	7	4	6	3	2
Švedska	9,4	8	3	2	7	5	4	2	2	1				6	4	1
Švajcarska	7,7	9	9	1							7	5	1			
Turska	72,8	334	312	48	331	319	67	264	257	64	356	341	95	278	228	83
Ukrajina	45,4	120	119	12	109	108	34	110	110	32	126	126	35	109	107	60
ZBIROVI	811,9	1531	1420	566	1450	1285	384	1481	1374	456	1566	1455	449	1397	1203	461

Izvori :

(*) Godišnji izveštaji 2007. do 2010, Sekretarijat Evropskog suda za ljudska prava, Strazbur

(**)

INSEE (estimations de population en milieu d'année 2010) : http://www.insee.fr/fr/themes/tableau.asp?reg_id=98&ref_id=CMPTEF01105

(sajt konsultovan 08/11/2011), i

ONU (Population Division of the Department of Economic and Social Affairs of the United Nations Secretariat - World Population Prospects: The 2010 Revision) :

http://esa.un.org/unpd/wpp/unpp/panel_population.htm (sajt konsultovan 08/11/2011)

Aktuelizovani aneks 1 bis

Kršenja u smislu «trajanja postupka» (član 6, § 1) po zemljama (*)

	STANOVNIŠTVO (u milionima stanovnika) (**)	1999 2006			1999 2010		
		Ukupno presuda	Presude u kojima se konstatuje bar jedno kršenje	Trajanje postupka	Ukupno presuda	Presuda u kojima se konstatuje bar jedno kršenje	Trajanje postupka
Albanija	3,2				27	23	3
Nemačka	82,3	76	53	23	193	128	83
Austrija	8,4	141	111	45	287	215	81
Azerbejdžan	9,2				42	38	2
Belgija	10,7	67	50	33	162	113	55
Bugarska	7,5	116	109	45	375	343	141
Kipar	1,1	35	29	22	60	50	34
Hrvatska	4,4	101	72	41	191	154	80
Danska	5,6	20	5	2	34	13	8
Španija	46,1	32	24	6	91	56	11
Estonija	1,3	12	9	1	23	19	4
Ruska federacija	143,0	207	197	47	1079	1019	141
Finska	5,4	64	47	18	151	119	57
Francuska	62,8	541	431	245	815	604	279
Gruzija	4,4	10	9	2	39	32	5
Grčka	11,4	301	258	181	613	541	353
Mađarska	10,0	92	84	75	211	200	170
Irska	4,5	12	7	4	25	15	6
Italija	60,6	1648	1264	923	2121	1617	1139
Letonija	2,3	18	16	4	45	37	6
«BJR Makedonija»	2,1	14	11	9	78	72	47
Lihtenštajn	0,4	4	4	1	5	5	2

	STANOVNIŠTVO (u milionima stanovnika) (**)	1999 2006			1959 2010		
		Ukupno presuda	Presude u kojima se konstatuje bar jedno kršenje	Trajanje postupka	Ukupno presuda	Presuda u kojima se konstatuje bar jedno kršenje	Trajanje postupka
Litvanija	3,3	30	23	7	65	52	19
Luksemburg	0,5	12	11	8	36	29	16
Malta	0,4	15	14	4	31	25	5
Moldavija	3,6	45	42	2	196	178	10
Norveška	4,9				28	20	2
Holandija	16,6	60	36	5	128	73	8
Poljska	38,3	378	318	210	874	761	397
Portugalija	10,7	131	74	59	206	138	77
Češka republika	10,5	117	106	73	158	142	77
Rumunija	21,5	186	152	13	791	719	78
Ujedinjeno kraljevstvo	62,0	206	141	17	443	271	25
San Marino	0,3	10	8	2	11	8	2
Srbija	9,9				49	46	18
Slovačka	5,5	128	104	83	248	218	166
Slovenija	2,0	195	188	195	233	220	211
Švedska	9,4	35	13	5	95	47	12
Švajcarska	7,7	34	27	4	102	71	6
Turska	72,8	1310	1076	127	2573	2245	440
Ukrajina	45,4	263	258	32	717	709	193
ZBIROVI	811,9	6666	5381	2573	13651	11385	4469

Izvori:

(*) Godišnji izveštaji od 2007. do 2010, Sekretarijat Evropskog suda za ljudska prava, Strazbur

(**)

INSEE (estimations de population en milieu d'année 2010) : http://www.insee.fr/fr/themes/tableau.asp?reg_id=98&ref_id=CMPTEF01105

(sajt konsultovan 08/11/2011), i

ONU (Population Division of the Department of Economic and Social Affairs of the United Nations Secretariat - World Population Prospects: The 2010 Revision) :

http://esa.un.org/unpd/wpp/unpp/panel_population.htm (sajt konsultovan 08/11/2011)

Radna verzija

Aneks 2

Pregled prioritetnih predmeta u kojima Evropski sud za ljudska prava zahteva od državnih organa posebnu ekspeditivnost (29-10-05)

Iako formulacija Suda može da varira, od zahteva za «izuzetnom brzinom» (predmet HIV) do zahteva za «izvesnom ekspeditivnošću» (mentalna spremnost nekog podnosioca predstavke pred sudom), ne može se govoriti o nekoj stvarnoj gradaciji u ocenama Suda o tom tipu predmeta: svi oni s njegovog stanovišta zahtevaju od sudova posebnu predostrožnost u pogledu zahteva za razumnim rokom. Cilj ovog pregleda je da omogući da se ima u vidu značaj tih predmeta u obradi na sudovima.

Zdravstveno stanje podnosioca predstavke:

- U presudi *Gheorghe c. Roumanie* od 15. juna 2007, Sud je podsetio da se «od državnih organa zahteva posebna ekspeditivnost kad je podnosilac predstavke oboleo od teške i neizlečive bolesti i kad se njegovo zdravstveno stanje brzo pogoršava (§ 54) [...] S obzirom na činjenicu da se tokom postupka zdravstveno stanje podnosioca predstavke ozbiljno pogoršalo, a da su državni organi bili dužni da pokažu veliku ekspeditivnost, Sud zaključuje da je trajanje postupka bilo preterano» (§ 60). U konkretnom slučaju, odlučujući uzrok kašnjenja bio je sukob nadležnosti između dva suda koji su napravili greške u proceni svojih respektivnih nadležnosti.

- U presudi *Sopp c. Allemagne* od 8. oktobra 2009, Sud je podsetio da se priznavanje profesionalnog porekla neke bolesti moralo posebno imati u vidu s obzirom na značaj tog spora za podnosioca predstavke, budući da je trebalo da mu se obezbede dodatna sredstva za izdržavanje odobravanjem jedne specifične porodične penzije.

- francuski predmeti hemofilicara zaraženih virusom HIV putem transfuzije:

- CEDH, *X c. France* od 31. marta 1992, *Vallée c. France* od 26. aprila 1994, *Paillot c. France* od 22. aprila 1998, a posebno: «Kao i Komisija, i Sud smatra da je značaj spornog postupka izuzetno važan za podnosioca predstavke, s obzirom na bolest od koje pati...»; ...«izuzetna ekspeditivnost se upravo nametala, bez obzira na broj sporova koji je trebalo obrađivati,» (§68).

Vršenje roditeljskog prava i briga o detetu :

- Presuda *H c. Royaume-Uni*, od 8. jula 1987: u vezi s jednim postupkom vaspitne pomoći jednom detetu, Sud ističe značaj postupka «koji je ne samo odlučujući za buduće odnose majke i njenog sopstvenog deteta, već je i na udaru nepovratnosti s obzirom najavljenju radikalnu promenu zakonodavstva («la guillotine légale») u oblasti usvajanja»: u takvim slučajevima on zahteva od nadležnih organa «izuzetnu ekspeditivnost» (kršenje).

- Presuda *Johansen c. Norvège* od 7. avgusta 1996. (nema kršenja): «s obzirom na značaj za podnosioca predstavke i na ireverzibilni i konačni karakter odnosnih mera, po članu 6 § 1 nacionalni organi su bili u obavezi da budu izuzetno ekspeditivni da bi garantovali brzo odvijanje postupka».

- Postupak *EP c. Italie* od 16-11-1999, kršenje: postupka dodeljivanja deteta na brigu i čuvanje (postupak je trajao 7 godina).

- Presuda *Tetourova c. République tchèque* od 27. septembra 2005: kašnjenje tokom neke faze postupka može se tolerisati pod uslovom a ukupno trajanje postupka ne bude preterano. Nema kršenja za tri i po godine trajanja postupka; ponašanje tuženog (suprug R) kao činilac usporjenja postupka predstavlja objektivan element koji se ne može pripisati tuženoj državi.

- Presuda *Jahnova c. République tchèque* od 19. oktobra 2004: ukupno trajanje od tri godine i pet meseci postupka koji je još u toku, dok je majka odvojena od svog deteta od 1997, ocenjeno je kao preterano.

Dodeljivanje alimentacije:

To je slučaj kad takva odluka uslovljava okončanje neke brakorazvodne parnice: presuda *Kubiznakova c. République tchèque*, od 21. juna 2005: kršenje s obzirom na trajanje postupka 6 godina i 4 meseca u dva stepena suđenja od kojih je na svakom odlučivano u tri navrata.

U presudi *Dinu c. Roumanie et France*, od 4. novembra 2008, jedna žena podnosilac predstavke uspela je da budu osuđene i Francuska i Rumunija zbog jednog postupka egzekvaturе koji je okončan posle 9 godina zbog sporosti kako pravosudnih organa, tako i nadležnih ministarstava.

Starost podnosioca predstavke:

- Presuda *Sussmann c. Allem* od 16. septembra 1996. u sporu u vezi s izračunavanjem dodatne starosne penzije
- Presuda *Styranowski c. Pologne* od 30. oktobra 1998: godine starosti podnosioca predstavke, sudije u penziji, koje je Sud uzeo u obzir u sporu oko isplate naknade nakon smanjivanja penzije podnosioca predstavke.
- Presuda *Pantaleon c. Grèce* od 10. maja 2007 u sporu oko ratne penzije lica starog 80 godina: podnosilac predstavke se suočio s teškoćama prilikom izvršavanja jedne sudske odluke o dodeljivanju ratne penzije. Sud smatra da je trajanje postupka od dve godine bilo dugo i da upravni organi nisu u tom predmetu pokazali potrebnu ekspeditivnost s obzirom na podmakle godine starosti podnosioca predstavke i na značaj koji taj spor ima za njega.

Postupak u vezi s otpuštanjem – radni sporovi, dodeljivanje penzije ili bilo kog drugog izvora prihoda:

- Presuda *Ruotolo c. Italie* od 27. februara 1992: kršenje zbog trajanja postupka jedanaest godina i sedam meseci, u tri stepena suđenja, a potom vraćanje na ponovno suđenje po rešenju kasacionog suda: preduga rasprava u apelaciji, (7 i po meseci);
- Rešenje Komisije o neprihvatljivosti *Labate c. Italie*, od 14. januara 1998: Komisija ističe da je Italija vodila računa o posebnoj ekspeditivnosti koja se zahteva u oblasti radnog prava usvajajući 1990. hitne mere za ubrzavanje odvijanja postupaka.
- Presuda *Frydlender c. France*, od 27. juna 2000. po jednom upravnom postupku u radnom sporu između jednog upravnog organa i jednog ugovornog službenika (primenljivost člana 6 § 1 na taj tip predmeta i kršenje zbog trajanja postupka 9 godina i 8 meseci, od čega 6 godina pred Državnim savetom): «s obzirom da radni sporovi nalažu po svojoj prirodi brzo odlučivanje, imajući u vidu značaj spora za zainteresovano lice koje zbog otpuštanja gubi sredstva za život».
- Presuda *Mianowicz c. Allem* od 18. oktobra 2001: «posebna ekspeditivnost se zahteva za radne sporove koji, budući da se odnose na elemente od kapitalnog značaja za profesionalni položaj nekog lica, moraju da se rešavaju posebnom brzinom», kršenje (12 godina i 10 meseci).
- Presuda *Garcia c. France*, 14. novembra 2000: «On (Sud) ističe da je nastavak profesionalne delatnosti podnosioca predstavke u velikoj meri zavisilo od predmetnog postupka i iz toga zaključuje da je, kao i u radnim sporovima (ibidem), nalagalo brzo odlučivanje s obzirom na značaj spora za zainteresovano lice» u vezi sa zahtevom za poništenje implicitnog odbijanja jednog okružnog načelnika da odobri podnosiocu predstavke odstupanje od odluke o zatvaranju njegovog barakabarea.
- Presuda *Oliviera Modesto et autres c. Portugal* od 8. juna 2000: «Sud ističe pre svega da kad je reč o sporovima o pravima radnika na isplatu zarada ili naknada umesto zarade, trenutak od kog se granica razumnog roka može smatrati prekoračenom u smislu člana 6 mora se razmotriti izuzetno pažljivo. idem u presudi *Fernandes Cascao c. Portugal* od 1. februara 2001, presudu *Farinha Martins c. Portugal* od 10. jula 2003.

• Presuda *Mianowicz c. Allemagne* (n° 2) od 11. juna 2009 i *Petko Ivanov c. Bulgarie* od 16. marta 2009. u vezi s osporavanjem jednog otpuštanja.

• Već navođena presuda *Sartory c. France* od 24. septembra 2009, šest godina trajanja postupka za rešavanje spora u vezi s rešenjem o premeštaju jednog činovnika je predugo.

• Presuda *Vassilios Athanasiou et autres c. Grèce* od 21. decembra 2010 : u tom predmetu se radilo o upravnom sporu u vezi s dobijanjem otpremnine pred penzionisanje od Fonda solidarnosti vojske.

• Presud *Kalfon c. France* od 29. oktobra 2009: velika brzina je posebno neophodna u oblasti sporova vezanih za radno mesto, koji po svojoj prirodi nalažu brzo odlučivanje s obzirom na značaj postupka za zainteresovano lice, njegov profesionalni i porodični život, kao i za njegovu profesionalnu karijeru (§ 34).

• Idem kad značaj za podnosioca predstavke predstavlja sticanje statusa poljoprivrednog proizvođača (presuda *Gouttard c. France* od 30. septembra 2011. U konkretnom slučaju podnosilac predstavke je morao da čeka gotovo sedam godina da bi stekao status poljoprivrednog proizvođača).

Trajanje zatvorske kazne koju izdržava podnosilac predstavke; podnosilac predstavke u zatvoru, u pritvoru:

• Presuda *Soto Sanchez c. Espagne* od 25. novembra 2003 (§ 41) kršenje zbog trajanja postupka 5 godina, 5 meseci i 18 dana pred Ustavnim sudom.

• Presuda *Motsnik c. Estonie* od 29. aprila 2003: u jednom predmetu seksualnog delikta koji nije složen, Sud zaključuje da nije prekršen član 6 § 1 trajanjem postupka 2 godine i 7 meseci u tri stepena suđenja, budući da nadležnost *ratione temporis* počinje da se računa tek od meseca aprila 1996, kao prihvaćenog početnog datuma. Za podnosioca predstavke, zbog činjenice da je lišen slobode u februaru 1998, ovaj predmet je imao poseban značaj koji je nalagao veću ekspeditivnost nacionalnih organa.

• Presuda *Şinegu et autres c. Turquie* od 13. oktobra 2009, u kojoj Sud primećuje da su, za sve vreme postupka, podnosioci predstavke bili u pritvoru ; takva situacija nalaže sudovima nadležnim za predmet posebnu ekspeditivnost radi vršenja pravde u najkraćem roku.

• Presuda *Mihalkov c. Bulgarie* od 10. aprila 2008 : reč je o tužbi za naknadu za nezakonitu osudu, nezakonito lišavanje slobode (11 meseci) i narušavanje ugleda.

• Presuda *Gocmen c. Turquie* od 17. oktobra 2006 : Sud ističe da je taj zahtev za brzinom imao poseban značaj za podnosioca predstavke s obzirom da je držan u pritvoru duže od šest godina i devet meseci.

Stanje i sposobnost lica:

– istraživanje prirodnog očinstva:

• Presuda *Costa Ribeiro c. Portugal* od 30. aprila 2003: «Sud odmah da se posebna ekspeditivnost nameće u oblasti sposobnosti lica («značaj spora za podnosioca predstavke, a posebno za drugog podnosioca predstavke, čije je dovedeno u pitanje pravo na lično ime i na ustanovljenje očinstva, nametalo je takođe sudu da deluje vrlo ekspeditivno»).

• Presuda *Ebru et Tayfun Colak c. Turquie* od 30. maja 2006 : Sud podseća da se u predmetima stanja i sposobnosti lica nameće posebna ekspeditivnost. S obzirom na značaj tog predmeta za podnosioca predstavke, njegovog prava da ustanovi ili odbaci očinstvo zainteresovanog da na taj način okonča neizvesnost u vezi s identitetom svog roditelja, Sud smatra da su u smislu člana 6 § 1 domaći nadležni organi bili u obavezi da budu posebno ekspeditivni da bi obezbedili brzo odvijanje postupka.

• Presuda *Tsikakis c. Allemagne* od 10. maja 2011: postupak priznavanja očitstva trajao je u konkretnom slučaju šest godina i pet meseci u tri stepena, od čega četiri godine pred apelacionim sudom.

– Provera mentalne sposobnosti jednog podnosioca predstavke pred sudom:

• Presuda *Bock c. Allemagne* od 23. marta 1989: Sud zahteva «brzu odluku» § 47; «S obzirom na potrebnu ekspeditivnost u oblasti sposobnosti lica, prekršen je dakle član 6 § 1 (član 6-1) Konvencije» zbog trajanja brakorazvodnog postupka od 9 godina uz pitanje prihvatljivosti žalbe (pravne sposobnosti R) Istraga po prijavi nasilja policajaca:

• Presuda *Caloc .c France* od 20. jula 2000: posebna ekspeditivnost se nametala nadležnim pravosudnim organima u vezi sa istražnim radnjama po prijavi koju je podneo jedan pojedinac zbog nasilja koje su navodno počinili prema njemu pripadnici snaga reda».

• U jednom bugarskom predmetu u vezi s nezakonitim policijskim nasiljem, s obzirom da je u pitanju odgovornost države zbog štete proistekle iz delovanja policije, Sud ističe : «as regards the importance of what was at stake for the applicant, the Court observes that his action concerned payment for grave injuries sustained as a result of police violence. In such cases special diligence is required of the judicial authorities» (presuda *Krastanov c. Bulgarie* od 30. septembra 2004, § 70).

Ograničeni prihodi Podnosioca predstavke i teška finansijska situacija zbog zloupotrebe poverenja od strane tuženih:

«Sud smatra da je u takvim uslovima značaj postupka za zainteresovano lice nalagao ekspeditivnu obradu predmeta»:

• Presuda *Dachar c. France* od 10. oktobra 2000. po prijavi uz podnošenje i građanske tužbe i dva postupka u trajanju od 4 godine i 4 godine plus 3 meseca u dva stepena suđenja.

Zahtev zasnovan rešenju o plenidbi:

• Presuda *Comingersoll SA c. Portugal* od 6. aprila 2000: «odluka... po zahtevu zasnovanom na rešenju o plenidbi koje po svojoj prirodi nalaže brzu odluku» (§23).Kršenje zbog trajanja postupka od 17 godina i 6 meseci.

• Idem: *Frotal-Aluguer de Equipamentos SA c. Portugal* od 4. decembra 2003. zbog trajanja postupka od 9 godina (novembar 1994, još u toku, od čega neaktivnost za koju je odgovoran podnosilac predstavke od marta 2000). Kršenje.

Nadoknada štete koju je pretrpeo podnosilac predstavke:

• Presuda *Floarea Pop c. Roumanie* od 6. aprila 2010, gde se postupak pred domaćim sudom odnosio na nadoknadu štete koji je podnosilac predstavke pretrpela zbog smrti svog sina.

• Presuda *Stefanova c. Bulgarie* od 11. januara 2007, u kojoj se radilo o naknadi štete za nenamerne povrede koje su izazvale trajno pogoršanje zdravstvenog stanja bez ugrožavanja života.

Ostali uzroci posebne brzine :

• Presuda *Wilczkowska et autres c. Pologne* od 8. januara 2008 : radilo se o tužbi za povraćaj jedne nekretnine nakon eksproprijacije i zahtevu za naknadu štete.

• Presuda *Gunes c. France* od 20. novembra 2008, gde je podnosilac predstavke želeo da dobije informacije ličnog karaktera koje se odnose na njega, a čija bi eventualna netačnost mogla da nanese štetu njegovom ugledu.

• Presuda *ORŠUŠ et autres c. Croatie* od 16. marta 2010 : u tom predmetu se radilo o pravu na istragu u oblasti diskriminacije prema Romima. Prihvatajući da mu uloga garanta Ustava koju ima Ustavni sud nameće obavezu da uzima ponekad u obzir druge elemente osim prostog hronološkog

redosleda upisivanja predmeta u redosled suđenja, kao što su priroda predmeta i njegov značaj na političkom i socijalnom planu, Sud smatra da je četiri godine za rešavanje predmeta podnosilaca predstavke predugo, imajući posebno u vidu njegov značaj za njih.

- Presuda *Siffre, Ecoffet, Bernardini c. France* od 12. decembra 2006 : Sud ističe u konkretnom slučaju da je postojao poseban značaj za podnosioc predstave, jer je u vreme događaja produžavanje postupka imalo odlučujuće posledice po njihovu političku karijeru koje su dovele do njihove ostavke na mandat po službenoj dužnosti i nemogućnost njihovog izbora tri godine pre nego što će biti konačno oslobođeni optužbe od strane Regionalnog knjigovodstvenog suda (CRC). Oni su dakle imali značajan lični interes da što pre dobiju konačnu oslobađajuću presudu.

Aneks 3: složeni predmeti : kršenja člana 6§1

Br. PREDMETA	POREKLO SLOŽENOSTI	OBRAZLOŽENJE OSUDE	TIP POSTUPKA	TRAJANJE
Ilijkov c. BULGARIE , 2. jul 2001.	-više saoptuženih koji su prevarom dobili povraćaj plaćenih taksa	- vrlo veliki razmaci između pretresa - pravosudni organi odobrvali tolike razmake bez dovoljnog obrazloženja - odsustvo sudija koji nisu zamenjivani	KRIVIČNI	5 godina
Nikolova c. BULGARIE , 25. mart 1999.	- više saoptuženih - kriminalna aktivnost vršena tokom trodugišnjeg perioda	- složenost predmeta ne može samo po sebi biti objašnjenje dugog trajanja postupka - reforma Zakonika o krivičnom postupku ne može opravdati kašnjenje - inertnost istražnih radnji uprkos uputstvima tužilaštva	KRIVIČNI	5 godina Za jedan stepen suđenja
Mitev c. BULGARIE , 22. decembar 2004.	- brojni svedoci, - veštačenja - teška lokalizacija svedoka	- nedovoljan trud organa da obezbede advokata jednom od optuženih - predug istražni period (više od 5 godina)	KRIVIČNI	6 godina, 7 meseci za 2 stepena suđenja
Hamanov c. BULGARIE , 8. april 2004.	- više osumnjičenih - brojni finansijski prekršaji	- Apelacioni sud održao prvi pretres više od godine nakon poništavanja prvostepene presude - predmet na čekanju od 5. juna 2000, uključujući i jedan spor oko prihvatljivosti žalbe Kasacionom sudu	KRIVIČNI	7 godina 1 mesec (predmet još u toku na dan presude)
Belchev c. BULGARIE 8. april 2004.	- više osumnjičenih - brojni finansijski prekršaji	- Apelacioni sud održao prvi pretres više od godine nakon poništavanja prvostepene presude - predmet na čekanju od 5. juna 2000, uključujući i jedan spor oko prihvatljivosti žalbe Kasacionom sudu	KRIVIČNI	7 godina 1 mesec (predmet još u toku na dan presude)
Sahiner c. TURQUIE , 25. decembar 2001.	- veliki broj optuženih i tačaka optužnice	- predugi rokovi za izricanje odluka - promena zakonodavstva <i>ali</i> na državama je da se organizuju	KRIVIČNI	6 godina 2 meseca Stvarno trajanje : 15 godina)
Mitap c. TURQUIE , 21. februar 1996.	- priroda optužbi teško tereti podnosioc predstave (terorističke aktivnosti) - 627 krivičnih dela - 726 optuženih	- dugi periodi neaktivnosti (sudu vanrednog stanja je trebalo tri godine da sastavi obrazloženje presude) a Vlada nije predočila ni jedan element koji bi opravdao tajko dugo trajanje postupka	KRIVIČNI	6 godina Stvarno trajanje : 15 godina
Demirel c. TURQUIE , 28. april 2003.	- pretres vođen uz pretres druga četiri saoptužena zbog pripadnosti PKK	- država je morala da deluje ekspeditivnije tokom prethodne istrage - dugo čekanje na saslušanje svedoka	KRIVIČNI	7 godina i 7 meseci

Iwanczuk POLOGNE 15. novembar 2001.	c.	- složenost inherentna tom tipu (krivotvorenje dokumenata i njihovo korišćenje)	- sastav veća je promenjen - pretresi su obnovljeni od početka (dok je 71 pretres je već održan)	KRIVIČNI	8 i po godina (stvarno trajanje : 10 i po godina), postupak još u toku
Ilowiecki POLOGNE , 4. oktobar 2001.	c.	-mnoge međunarodne bankarske transakcije - potreba intervencije više veštaka	- ukupno 2 godine i 10 meseci za koje Vlada ne daje nikakvo objašnjenje	KRIVIČNI	7 godina 10 meseci , Postupak još u toku
Grauslys LITUANIE , 10. oktobar 2000.	c.	- predmet prevare	- ponovljene slabosti nadležnih organa u saslušanju žrtava	KRIVIČNI	5 godina (Postupak još u toku)
Kalachnikov RUSSIE , 15. jul 2002.	c.	- finansijski prekršaji (uz znatan broj elemenata dokaza, posebno saslušanje brojnih svedoka)	- iako je podnosilac predstavke doprineo produžavanju postupka, član 6 ne zahteva od optuženog da sarađuje - podnosilac predstavke je bio u zatvoru, što od sudova zahteva posebnu ekspeditivnost da bi vršili pravdu u najkraćem roku.	KRIVIČNI	2 godine (stvarno trajanje : 5 godina, 1 mesec) Za jedan stepen suđenja
Lavents LETTONIE , 28. februar 2003.	c.	- finansijski kriminal vrlo visokog nivoa - više saoptuženih - izuzetno veliki broj dokaza - obim istrage	- kašnjenja pripisana sudijama i tužiocima (cf zvanično zajedničko saopštenje predsednika vlade i ministra pravde kojim se priznaje odgovornost ovih)	KRIVIČNI	6 godina 7 meseci (stvarno trajanje : 7 godina i 8 meseci)
Stratégies communications Dumoulin BELGIQUE 15. jul 2002.	et et c.	- složenost, na nivou istrage, zbog prirode dela (predmet u 45 kartonskih kutija)	- Sud ne može smatrati razumnim rok od šest godina samo za fazu istrage, koja pri tom još nije okončana "	KRIVIČNI	6 godina
Boddaert BELGIQUE (Commission), april 1991.	c. 17.	- ni jedan svedok ubistva - podnosilac predstavke i saoptužena prebacivali jedni na druge odgovornost za materijalnu činjenicu	- potpuna obustava istrage tokom tri godine... trajanje se pripisuje državnim organima	KRIVIČNI	6 godina 2 meseca

Metzger ALLEMAGNE, 31. maj 2001	c.	- pitanja krivičnog prava u oblasti životne sredine - zagađivanje voda - neophodna veštačenja - brojni svedoci	- istraga je mirovala tokom perioda od 15 meseci između trenutka predaje policijskog izveštaja i trenutka kad je podnosilac predstavke okrivljen - neopravdana kašnjenja pred sudovima, upravo između okrivljavanja podnosioca predstavke i rešenja okružnog suda o odbijanju pokretanja postupka po meritumu, i između rešenja o mirovanju postupka i imenovanja veštaka od strane okružnog suda - kašnjenje od 2 godine i 3 meseca zbog poništenja od strane Saveznog suda pravde presude koju je bio izrekao okružni sud zbog proceduralne greške, s obrazloženjem da mu presuda nije bila uručena u zakonom predviđenom roku	KRIVIČNI	Više od 9 godina
Nuvoli c. ITALIE, 16. avgust 2002.		- privredni i finansijski kriminal (zaplena jednog vrednosnog papira po odobrenju tužilaštva)	- "državni organi se mogu smatrati odgovornim za ukupno trajanje postupka od oko tri godine i četiri meseca";	KRIVIČNI	5 godina, 10 meseci za jedan stepen suđenja
Ouattara c. FRANCE, 2. avgust 2005.		- povećana složenost činjenicom da lice protiv koga je podnosilac predstavke podneo krivičnu prijavu uz građansku tužbu, nije moglo da bude izručeno	- istraga u toku, više od 11 godina otkako je podnosilac predstavke podneo prijavu - više perioda neaktivnosti pripisivih domaćim organima	KRIVIČNI	11 godina, 6 meseci (istraga i dalje u toku)
Dobbertin FRANCE, 25. februar 1993.	c.	- stvarne teškoće vezane za prirodu, vrlo osetljivu i od nacionalnog interesa, inkriminisanih radnji (obaveštajne radnje s agentima jedne strane sile - RDA-)	- državni organi nisu preduzeli ni jednu meru za brzu obradu predmeta na čekanju, među kojima i predmet podnosioca predstavke - sudovi opšte nadležnosti su kasnili s rešavanjem pitanja valjanosti optužnice (9 meseci) i s poništavanjem rešenja o određivanju veštaka (2 godine)	KRIVIČNI	12 godina, 10 meseci Za tri stepena suđenja
H. c. ROYAUME-UNI 8. jul 1987.		- više stranaka u sporu : podnosilac predstavke, njen suprug, usvojitelji, staratelj, savet lokalne zajednice - teško ocenjivanje mase dokaza	- u prethodnoj fazi pred High Court, kašnjenja se pripisuju "Savetu" (dakle državi) - u pitanju je bila budućnost odnosa majka/dete (trebalo je pokazati izuzetnu ekspeditivnost)	GRAĐANSKI	2 godine, 7 meseci
Müller c. SUISSE, 5. novembar 2002.		- nova i suštinska pitanja u pogledu naknade za eksproprijaciju zbog ometanja bukom	- ukupno, predugo trajanje postupka pred Saveznim sudom (odbacivanje presude Süssman u vezi sa specifičnim kontekstom ponovnog nemačkog ujedinjenja)	GRAĐANSKI	11 godina, 6 meseci
Nuutinen FINLANDE, 27. jun 2000.	c.	- predmet u početku nije složen ali je to postao zbog teškoća u fazi izvršenja ("stalna reevalucija vrhovnog interesa deteta").	- periodi neaktivnosti između uručivanja poziva i preliminarog ročišta, i između ovog i glavnog ročišta - značaj predmeta ("neophodno je brzo rešavati predmete u vezi s dodeljivanjem deteta na brigu i čuvanje")	GRAĐANSKI	5 godina, 5 meseci
T. c. AUTRICHE, 14. novembar 2000.		- zahtevi banke i podnosioca predstavke upotpunjavani tokom postupka	- kašnjenja pripisiva podnosiocu predstavke (koji je često menjao advokata) mnogo su manje značajna od kašnjenja pripisivih državnim organima (4 godine i tri meseca su u svemu pripisiva okružnom sudu)	GRAĐANSKI	8 i po godina Za samo jedan stepen suđenja
Wiesinger AUTRICHE, 24. septembar 1991.	c.	- predmet se odnosio na jednu komasaciju zemljišta, što je složen proces (interesi pojedinca i zajednice) - pravna složenost	- usvajanje dopuna plana podele opštine po zonama... - teškoće proistekle iz odsustva koordinacije između opštinskih i poljoprivrednih organa u usaglašavanju njihovih planova	GRAĐANSKI	Više od 9 godina

Bayrak ALLEMAGNE, 20. decembar 2001	c.	- složenost usled povezivanja predmeta s inostranstvom (spor je de fakto u nadležnosti turskog a ne nemačkog prava) - složenost pravnih pitanja koja iz toga proističu, kao što je teritorijalna nadležnost nemačkih sudova	- predmet je rešavan u šest instanci : posmatrani pojedinačno, ta trajanja nisu bila nerazumna po sebi, ali je ukupno trajanje postupka, pripisivo državnim organima, nerazumno	GRADANSKI	Više od 8 godina
Mianowicz ALLEMAGNE, oktobar 2001.	c. 18.	- predmet se odnosio na otpuštanje jednog hendikepiranog lica, dakle : složenost vezana tumačenje zakona o zaštiti od otpuštanja kao i zakona o teško hendikepiranim licima	- najznačajnija kašnjenja prouzrokovao je postupak pred apelacionim sudom za radne odnose u Minhenu, u kome se uočavaju dva perioda stagnacije - posebna ekspeditivnost se zahteva za radne sporove koji, budući da imaju kapitalan značaj za profesionalnu situaciju nekog lica, moraju da se rešavaju posebno brzo	GRADANSKI	12 godina, 10 meseci za dva stepena suđenja
H.T. c. ALLEMAGNE, 11 oktobar 2001.		- Ustavni sud je trebalo da se izjasni o ustavnosti nekog aspekata reforme u vezi s porodičnim penzijama	- kašnjenja pripisiva Socijalnom sudu (Social Court) - značaj spora zahteva posebnu ekspeditivnost	GRADANSKI	Gotovo 12 godina
Klein ALLEMAGNE, 27. jul 2000.	c.	- složen predmet ako se ima u vidu obrazloženje i dužina odlučivanja Ustavnog suda koji je tražio mišljenje brojnih organa	- hroničnom preopterećenošću Ustavnog suda ne može se pravdati dužina postupka – pitanje od značaja za veliki broj nemačkih državljana	GRADANSKI	9 godina, 8 meseci
K. c. ITALIE, 20. jul 2004.		- postupak izvršenja jedne presuda kojom je dosuđeno plaćanje alimentacije (poljska presuda kojom se osuđuje jedan otac italijanski državljanin na plaćanje alimentacije svojoj vanbračnoj kćeri na zahtev njene majke Poljakinje	- italijanski organi su predugo čekali da bi pokrenuli različite neophodne postupke	GRADANSKI	8 i po godina
Obermeier AUTRICHE, 28. jun 1990.	c.	- interakcije između upravnih i sudskih postupaka u oblasti otpuštanja hendikepiranih lica - više instanci	- "ipak vreme trajanja postupka od devet godina bez konačne odluke predstavlja prekoračenje razumnog roka "	UPR. + GRAD. (otpuštanje)	Više od 9 godina
F.E c. FRANCE, 30. oktobar 1998.		- vraćanje predmeta na Plenarnu skupštinu svedoči o izvesnoj složenosti	- Kasacioni sud se već bio izjasnio u više navrata o postavljenom problemu - zahteva se posebna ekspeditivnost	GRADANSKI (HIV)	2 godine, 3 meseca
Kanoun c. FRANCE, 3. oktobar 2000.		- priroda imovine koju je trebalo da podele bivši supružnici - nemogućnost za njih da se sporazumeju pred beležnikom, što je dovelo do brojnih obraćanja sudu	- nadležni organi nisu pokazali dovoljnu ekspeditivnost u likvidiranju imovine nakon razvoda braka izrečenog 1974. Na primer, mogu se kritikovani suđenja pred kasacionim sudom	GRADANSKI	19 godina
Satonnet FRANCE, 2. avgust 2000.	c.	- svojstvo ugovornog radnika podnosioca predstavke (otpuštenog), što zahteva da se pravosudni i upravni sudovi izjasne o svojoj nadležnosti	- ni ta složenost niti ponašanje podnosioca predstavke sami za sebe ne objašnjavaju ukupno trajanje postupka: više perioda neaktivnosti koji bi se mogli pripisati pravosudnim organima	GRADANSKI pa UPRAVNI	17 i po godina (postupak je još u toku)

Vallée c. FRANCE , 26. april 1994.	- problemi subrogacije između fonda i lica koja su primila naknade bili su delikatni	- podaci koji omogućavaju da se reši pitanje odgovornosti države bili su odavno na raspolaganju - značaj spora	GRADANSKI pa UPR.(VIH)	4 godine Za samo jednu instancu
Pailot c. FRANCE , 22. april 1998.	- "izvesna složenost" zbog prirode predmeta	- podaci koji omogućavaju da se reši pitanje odgovornosti države bili su odavno na raspolaganju - trajanje postupka od jedne godine i deset meseci nakon usvajanja izveštaja Komisije kojim se utvrđuje sporazumno rešenje da bi se dobila presuda Državnog saveta kojom se okončava postupak koji je već trajao pet godina i šest meseci do zaključivanja tog sporazumnog rešenja, uveliko prevazilazi razuman rok za predmet takve prirode - neophodna posebna ekspeditivnost	GRADANSKI pa UPR.(VIH)	1 godina, 10 meseci
Nouhaud c. FRANCE , 9. jul 2002.	- mnoštvo stranaka, starost činjenica - javnopravni status tuženih - teškoće s nadležnošću između pravosudnih i upravnih sudova	- ni složenost predmeta, niti ponašanje podnosioca predstavke ne mogu sami za sebe da opravdaju trajanje postupka	UPRAVNI	10 godina Za četiri stepena suđenja
Piron c. FRANCE , 14. novembar 2000.	- komasacije	- dugi periodi neaktivnosti pripisivi jedino državnim organima a za koje nije dato nikakvo objašnjenje	UPRAVNI	26 godina, 5 meseci (postupak još u toku)
Marschner c. FRANCE , 28. septembar 2004.	- finansijski prekršaji	- kašnjenja u podnošenju izveštaja s veštačenja, i u odvijanju postupka	UPRAVNI	5 godina, 4 meseca
Styranowski c. POLOGNE , 30. oktobar 1998.	- prenošenje predmeta s jednog suda na drugi	- 15 meseci neobjašnjene neaktivnosti	UPRAVNI	2 godine, 8 meseci
Naumenko c. UKRAINE , 30. mart 2005.	- država nije imala relevantnu tehničku dokumentaciju o problemu (invalidnost zbog rada na postrojenju u Černobilu)	- periodi nerazumnih trajanja postupka pripisivih državi - značaj za podnosioca predstavke (zdravstveno stanje)	UPRAVNI	5 godina, 8 meseci
Janosevic c. SUEDE , 23. jul 2002.	- poreska uprava i sudovi morali su da izvrše procenu poreske osnovice taksu preduzeća podnosioca predstavke i pitanje da li duguje dodatne iznose i uvećanja poreza	- to ne opravdava trajanje (naprotiv, pošto je podnosilac predstavke bio predmet izvršnih mera, njegove žalbe su morale biti brzo razmatrane)	UPRAVNI	6 godina, 8 meseci
Gast et Popp c. ALLEMAGNE , 25. februar 2000.	- složenost pravnih pitanja na koja su upućivala rešenja o odbijanju žalbi podnosioca predstavke	Uočena kašnjenja se ne čine dovoljno značajnim da bi se smatralo da je trajanje ustavnosudskog postupka prekoračilo «razuman rok»	KRIVIČNI	Oko 2 godine za svakog podnosioca predstavke

Neumeister AUTRICHE, 27. jun 1968.	c.	- teškoće s kojima su se austrijski organi suočili u inostranstvu da bi bile izvršavane njihove brojne zamolnice	- kašnjenja uočena u pokretanju i ponovnom pokretanju rasprava bila su u velikoj mjeri prouzrokovana neophodnošću da se advokatima strana kao i sudijama ostavi dovoljno vremena da prouče predmet koji se sastoji od dvadeset jednog registratora sa po otprilike petsto stranica svaki	KRIVIČNI	7 godina (u trenutku izricanja presude postupak je još u toku)
Pedersen Baadsgaard DANEMARK, 17. decembar 2004.	et c.	- nema pojedinosti o pitanjima koja se smatraju složenim u postupku	- podnosilac predstave je doprineo kašnjenju (nije se mnogo mešao, nije stavljao prigovore na odgađanja, nije poštovao kalendar pretresa) - Sud detaljno analizira trajanje svakog postupka ... nema dovoljno dugih perioda neaktivnosti da bi se doneo zaključak o kršenju	KRIVIČNI	5 godina, 9 meseci
Van Pelt FRANCE, 23. maj 2000.	c.	- međunarodna trgovina opojnim sredstvima, mnogo umešanih lica, međunarodni karakter organizacije nezakonite trgovine, krivična dela počinjena delom u inostranstvu, neophodno prevođenje dokumenata	- brojni akti istražnog sudije i brze odluke sudova - 2 izdvojena mišljenja o tome	KRIVIČNI	8 godina, 8 meseci
Calvelli et Ciglio ITALIE, 17. januar 2002.	c.	- neporeciva složenost (smrt novorođenčeta u bolnici)	- nema ni jednog značajnijeg perioda neaktivnosti - "šest godina, tri meseca i deset dana za četiri stepena suđenja ne mogu se smatrati nerazumnim"	KRIVIČNI	6 godina, 3 meseca Za četiri stepena suđenja
I.J.L. et autres ROYAUME-UNI, 19. septembar 2000.	c.	- finansijsko krivično pravo - izbor podnosioca predstave da poriču krivicu	- državni organi se ne mogu smatrati odgovornim za sporost	KRIVIČNI	4 i po godine
Karabas TURQUIE 21. jul 2005.	c.	- optužbe koje povlače teške zatvorske kazne - 7 saoptuženih - neophodnost da se sasluša jedan deo saoptuženih i svedoka pred drugim sudovima u okviru jedne zamolnice Suda za zaštitu bezbednosti države, što je izazvalo izvesno duže trajanje, upravo zbog prepiske između tih sudova u različitim gradovima	- nema ni jednog značajnijeg perioda neaktivnosti	KRIVIČNI	3 godine, 9 meseci Za dva stepena suđenja
Özden TURQUIE, 24. maj 2005.	c.	- 5 saoptuženih, od kojih 3 u bekstvu	- opadanje interesovanja podnosioca predstave (nepojavljivanje na sudu, odsustvo na dan izricanja presude, što je usporilo pravne lekove)	KRIVIČNI	4 godine, 9 meseci Za dva stepena suđenja

Sari c. TURQUIE , 8. novembar 2001.	<ul style="list-style-type: none"> - složenost je delom vezana za ekstradiciju - predmet je osim toga "postao složen" bekstvom podnosioca predstavke u Dansku - udružena nadležnost obe države što je dovelo do birokratskih teškoća i do potrebe za prevođenjem 	<ul style="list-style-type: none"> - podnosilac predstavke je doprineo kašnjenjima (iako je obaveza pojavljivanja na sudu jedan suštinski element krivičnog postupka) - državni organi nisu doprineli produženju trajanja postupka 	KRIVIČNI	8 godina, 7 meseci
Kenan Yavuz c. TURQUIE , 13. februar 2004.	<ul style="list-style-type: none"> - 21 optuženi - priroda optužbi kojima se tereti podnosilac predstavke - više krivičnih dela - brojni dokazi koje je trebalo prikupiti 	<ul style="list-style-type: none"> - iako se neka kašnjenja mogu pripisati državi, ukupno trajanje postupka se ne čini nerazumnim 	KRIVIČNI	Više od 5 godina
Akçakale c. TURQUIE , 25. avgust 2004.	<ul style="list-style-type: none"> - 3 optužena za više krivičnih dela (dug posao na 3 kriterijuma: rekonstituisanje činjenica, prikupljanje dokaza, istraživanje stepena umešanosti ...) 	<ul style="list-style-type: none"> - podnosilac predstavke je doprineo kašnjenjima (nepojavljivanje na sudu i nedostavljanje spisa neophodnih za raspravu) - nema ni jednog perioda neaktivnosti 	KRIVIČNI	5 godina, 3 meseca
Intiba c. TURQUIE , 24. maj 2005.	<ul style="list-style-type: none"> - brojna umešana lica - poresko pravo 	<ul style="list-style-type: none"> - podnosilac predstavke je doprineo kašnjenju (nepojavljivanje na sudu, zahtev za odlaganjem, oduzimanje punomoćja advokatu, promena adrese da bi se izbeglo primanje dokumenata, odbijanje zastupnika) - jedna godina pasivnosti državnih organa, ali bez uzročne veze - "u postupku takvog obima, utvrđivanje kalendara ne zavisi samo od sudova već i od rasporeda obaveza advokata" 	KRIVIČNI	7 godina 11 meseci
Keçeci c. TURQUIE , 15. jul 2005.	<ul style="list-style-type: none"> - Broj optuženih, priroda dela, dug rad na rekonstituisanju činjenica, ispitivanje stepena umešanosti 	<ul style="list-style-type: none"> - nije bilo ni jednog značajnijeg perioda neaktivnosti 	KRIVIČNI	6 godine, 2 meseca Za pet stepena suđenja
Klamecki c. POLOGNE , 28. mart 2002.	<ul style="list-style-type: none"> - priroda optužbi protiv optuženog - mnoštvo dokaza koje je trebalo prikupiti -veliki broj saslušanih svedoka u prvom stepenu 	<ul style="list-style-type: none"> - podnosilac predstavke je doprineo kašnjenju odbijajući da se povinuje naređenjima suda - odsustvo optuženih u više navrata što je dovelo do odlaganja rasprava - višestruko oduzimanje punomoćja advokatima 	KRIVIČNI	6 godina 1 mesec
Salapa c. POLOGNE , 19. decembar 2002.	<ul style="list-style-type: none"> - predmet međunarodnog nezakonitog trgovanja opojnim sredstvima - 10 saoptuženih - brojni svedoci - neophodnost uvida, za neke elemente dokaza, u krivične predmete razmatrane pred drugim sudovima 	<ul style="list-style-type: none"> - podnosilac predstavke je doprineo kašnjenjima: brojna nepojavljivanja (kao i nekih svedoka) - napori suda za ubrzanje postupka : odbijanja zahteva podnosioca predstavke za odlaganje, razdvajanje predmeta podnosioca predstavke od druga dva, odsutna saoptužena 	KRIVIČNI	5 godina 8 meseci
G.K. c. POLOGNE , 20. januar 2004.	<ul style="list-style-type: none"> - složen predmet s obzirom na obim dokaznog materijala dobijenog tokom glavnog pretresa - 13 optuženih, 104 svedoka i 9 svedoka veštaka 	<ul style="list-style-type: none"> - optuženi su doprineli kašnjenjima (nepojavljivanje ili zahtev za odlaganjem) - kašnjenja nisu posebno duga i pogotovo se ne mogu pripisati državnim organima 	KRIVIČNI	Gotovo 5 godina

Sablon BELGIQUE, 10. april 2001.	c.	- "veoma velika složenost" : proveriti 20 kasnije da li je podnosilac predstavke bio u stečaju i u teškoćama da bi se utvrdila njegova imovina	- podnosilac predstavke je podneo više žalbi od kojih su se neke pokazale bespredmetnim ili nepotrebnim (učinio predmet složenijim) - nije bilo ni jednog značajnijeg perioda neaktivnosti koji bi se pripisao državnim organima	GRADANSKI	
Soc c. CROATIE, 9. avgust 2003.		- smrt saugovarača, koji je bio prodao imovinu trećem licu, uprkos ugovoru - ostali ugovori nisu bili registrovani	- podnosilac predstavke nije dao odgovore na tvrdjenja tuženog, i nije se pojavio na nekim ročištima - osim toga ročišta su održavana neredovno	GRADANSKI	4 i po godine x 2 postupka
Acquaviva FRANCE, 21- novembar 1995.	c.	- zategnuta politička atmosfera na Korzici	- podnosioci predstavke su doprineli otezanju postupka - istražne radnje su vršene redovno - kašnjenja opravdana političkom atmosferom)	GRADANSKI	4 godine, 4 meseca
Proszak POLOGNE, 16. decembar 1997.	c.	- neophodna mišljenja lekara specijaliste	- podnosilac predstavke je doprineo kašnjenju : 3 neosnovana zahteva za izuzeće, nepojavljivanje na ročištima, odbijanje veštačenja - ceo period pokriven nadležnošću <i>ratione temporis</i> Suda bio je uglavnom posvećen potrazi za dovoljno specijalizovanim veštakom prema zahtevu samog podnosioca predstavke. Sud ističe da "s obzirom (...) posebno na odgovornost podnosioca predstavke" zaključuje da nije bilo kršenja	GRADANSKI	3 godine, 9 meseci
Glaser c. ROYAUME UNI, 13. decembar 2000.		- porodična istorija je bila složena (neophodnost da se uspostavi poverenje između podnosioca predstavke i njegovog deteta / stav majke da se izbegnu kontakti	- podnosilac predstavke je doprineo kašnjenju - kašnjenja se ne mogu pripisati državnim organima	GRADANSKI	3 godine, 11 meseci
Olsson II SUÈDE, 27. novembar 1992.	c.	- otežano procenjivanje i produbljene istražne radnje	- suđenja su se protegla na 13 i po meseci, raspodeljena na tri stepena sudova, što nije preterano	GRADANSKI	13 i po meseci Za tri stepena suđenja
Süssmann ALLEMAGNE, 16. septembar 1996.	c.	- predmet je bio deo dvadeset četiri ustavne žalbe po sličnim pitanjima određene teškoće, a odnosila su se na dodatne penzije mnogih nemačkih činovnika, nalažući detaljno razmatranje merituma od strane Suda	- s obzirom na jedinstveni politički kontekst ponovnog nemačkog ujedinjenja i na značaj sporova na socijalnom planu, Savezni ustavni sud mogao je pravovaljano da oceni da je taj sud morao dati prvenstvo ovim predmetima	UPRAVNI	3 godine, 4 meseca

Aneks 3 bis – Složeni predmeti - kršenje člana 6 § 1

Predmet	Poreklo složenosti	Obrazloženje osude	Tip postupka	Trajanje
SÜRMELE C/ ALLEMAGNE, 8. jun 2006, 77529/01	Složenost dolazi od realizacije više medicinskih veštačenja radi utvrđivanja fizičke i psihičke štete podnosioca predstavke. Ta teškoća je postala naglašenija činjenicom da je došlo do nove telesne povrede tokom postupka što je zahtevalo nova veštačenja.	Sud ističe da priroda spora ne predstavlja nikakvu posebnu složenost. On ipak priznaje da je predmet postao složeniji na proceduralnom planu zbog neophodnosti, nakon druge nezgode, da se zatraži mišljenje više medicinskih stručnjaka kako bi se utvrdila fizička i psihička šteta pretrpljena prilikom prve nezgode. Osim toga, iako Sud prihvata da je sastavljanje izveštaja veštaka zahtevalo određeno vreme, on uočava da je ukupno vreme sastavljanja izveštaja bilo preko mere razumnog. Najzad, Sud ističe da kašnjenja koja su izazvala četiri zahteva za izuzećem koja je podneo podnosilac predstavke ne mogu sama za sebe da budu objašnjenje dugog trajanja postupka.	Građanska parnica : zahtev za povećanje invalidske penzije nakon dve telesne povrede.	16 godina i 7 meseci
CASSE C/ LUXEMBOURG 27. april 2006, 40327/02	Složenost predmeta potiče od toga što je građanski postupak zahteva za utvrđivanje valjanosti stavljanje zabrane na sredstva dužnika ostavljen na mirovanju po pokretanju krivičnog postupka (zloupotreba poverenja) primenom načela po kome «dok traje krivični, miruje građanski postupak». Predmet je i dalje na opštem rasporedu suđenja apelacionog suda u odsustvu gonjenja od strane stranaka u sporu. A podnosilac predstavke još nije optužen na dan kad je Sud donosio svoju odluku.	Što se tiče optužbe za kršenje građanskog postupka, Sud ističe da je odlaganje građanskog postupka u očekivanju ishoda krivičnog postupka imalo za posledicu da građanski postupak traje duže od 10 godina. On podseća da su nacionalni organi dužni da svoje pravosudne sisteme organizuju tako da obezbede da uslov razumnog roka predviđen članom 6 bude garantovan svakom. Sud ističe da, budući da podnosilac predstavke do današnjeg dana još nije optužen, ne raspolaže uslovima iz domaćeg zakonodavstva, što predstavlja otežavajuću okolnost kršenja člana 6 § 1.	Građanska parnica : zabrana na sredstva dužnika Krivični spor : zloupotreba poverenja	Ukupno trajanje (građanski i krivični postupak) : 9 godina, 10 meseci, krivični postupak još u toku
SIFFRE, ECOFFET, BERNARDINI C/ FRANCE 12. decembar 2006. 49699/99, 49700/99, 49701/99	Složenost ovog predmeta potiče od isprepletanosti dva postupka pred regionalnim većem za privredne prekršaje (CRC) i pred Privrednim sudom. Finansijski postupak je zasnovan na pravilu «dvostruke presude», koja se za CRC sastoji u tome da izrekne privremeno rešenje a potom i konačno rešenje zbog čega Privredni sud mora da odloži svoje odlučivanje u očekivanju konačne odluke.	Sud ističe da je CRC izrekao šest privremenih ili konačnih odluka prema pravilu «dvostruke presude». Tri od tih presuda su putem žalbe prenesene na Privredni sud koji je izrekao odlaganje njihovog izvršenja da bi se zatim nekoliko meseci kasnije izjasnio po meritumu, odnosno posle sedam meseci (prva žalba) i gotovo dve godine i pet meseci (druga i treća žalba); s tim što se ovaj potonji rok objašnjava činjenicom da je žalbeni postupak pred finansijskim sudom obustavljen u očekivanju ishoda upravnog postupka o valjanosti zaključaka opštinskog saveta. Iako postupak pred finansijskim sudovima ima neke specifičnosti koje ga čine složenim, Sud ne može u tome da vidi objašnjenje koje bi samo za sebe bilo uverljivo i koje bi opravdalo trajanje spornog postupka niti smatrati da su podnosioci predstavke izvukli korist iz tih specifičnosti da bi opravdali rokove. Sud podseća da je, prema unutrašnjoj sudskoj praksi (CE, 14. decembar 2001, <i>Société Réflexions, Médiations, Ripostes</i>), takav postupak jedinstven budući da podrazumeva više presuda. Domaćim sudovima se ne može zameriti da su bili neaktivni. Međutim, umnožavanje etapa postupka koje su inherentne tom finansijskom postupku a čiji je cilj da zaštiti prava odbrane, ima paradoksalan učinak tako što se okreće protiv zainteresovanog lica prekomernim produžavanjem postupka. Taj postupak dvostruke presude kritikovan je čak u samom Privrednom sudu u ime prava na pravično .	Upravni spor : de fakto upravljanje jednim udruženjem od strane opštinskih savetnika	5 godina i 4 meseca
KAROV C/ BULGARIE 16. novembar 2006.	Složenost ovog predmeta potiče od gubitka krivičnog predmeta, ali naročito od	Sud odmah ističe da je postupak produžen za tri i po godine zbog vremena koje je bilo neophodno državnim organima da rekonstituišu nestali krivični predmet.		9 godina i 9 meseci

45964/99	višestrukih neopravdanih vraćanja predmeta istrazi.	Međutim, Sud ističe da ne može da prihvati, kako to Vlada tvrdi, da se tako dug rok objašnjava «objektivnom» činjenicom nestanka predmeta, već naprotiv smatra da pravosudni organi nisu delovali s neophodnom ekspeditivnošću. Osim toga, Sud smatra da su višestruka vraćanja predmeta obrazlagana proceduralnim nepravilnostima koje se nisu mogle rešavati drugačije nego vraćanjem u fazu istrage. Sud podseća da su u prethodnim predmetima protiv Bugarske ponavljana i neopravdana vraćanja predmeta u fazu istrage bila uzrok predugih trajanja krivičnih postupaka (<i>Vasilev c. Bulgarie</i> , n° 59913/00, 2. februar 2006).		
Predmet	Poreklo složenosti	Obrazloženje osude	Tip postupka	Trajanje
RAZLOVA C/ REPUBLIQUE TCHEQUE 20252/03 28. mart 2006.	Složenost ovog predmeta potiče od obima dosijea istrage koji obuhvata sedam okrivljenih među kojima i podnosilac predstavke zbog dela finansijskog kriminala. Nametnula se jedna produbljena istraga kako bi se utvrdili odnosi između velikog broja lica. Ispitani su brojni svedoci. Istražitelj je mogao da pristupi izvesnom broju dokumenat zaštićenih bankarskom tajnom tek uz prethodno odobrenje. Osim toga, podnosilac prijave je navodno doprinela trajanju postupka zbog stanja svog psihičkog zdravlja koje je nalagalo više izveštaja veštaka. Iako su dokazi brzo prikupljeni, istraga nije mogla da bude okončana s obrazloženjem da podnosilac predstavke nije bila u stanju da se upozna s predmetom zbog svog zdravstvenog	Sud prihvata da je suštinska karakteristika ovog predmeta složenost. Sumnje koje se odnose na podnosioca predstavke pripadaju sferi dela finansijskog kriminala počinjenih putem složenih transakcija s ciljem da se izbegne kontrola istražnih organa. Obim istrage i složenost predmeta su nesporni, i taj činilac predstavlja <i>a priori</i> element u korist opravdanja produženog trajanja postupka. Sud zatim ističe da je do značajnih kašnjenja u postupku došlo zbog zdravstvenog stanja podnosioca predstavke koja je hospitalizovana zbog psihičkih poremećaja. S obzirom da je do tih kašnjenja došlo zbog bolničkog lečenja podnosioca predstavke, ta kašnjenja predstavljaju činioce više sile. Bolest je sprečavala podnosioca predstavke da učestvuje u aktima istrage, što je nesumnjivo poremetilo odvijanje istrage. Osim toga, zainteresovano lice nije dolazilo na predviđena saslušanja i u dva navrata je odbilo da primi poziv na upoznavanje sa sadržajem istražnog dosijea. Sud međutim podseća da član 6 ne zahteva od zainteresovanih lica da aktivno saraduju s državnim organima. Prihvatajući da je vođenje istrage bilo poremećeno bolešću podnosioca predstavke, Sud ističe da ta činjenica ne može da opravda kašnjenja postupka. Prema članu 173 češkog Zakonika o krivičnom postupku, istražitelj i, od 1. januara 2002, javni tužilac mogu da privremeno obustave krivično gonjenje ako zbog neke teške bolesti nije moguće okrivljenog izvesti pred sud ili ako zbog nekog mentalnog oboljenja od koga je okrivljeni oboleo nakon što je počinio dela ovaj nije u stanju da razume smisao krivičnog gonjenja; ako razlog za takvu privremenu obustavu prestane da postoji, postupak se može nastaviti. A u konkretnom slučaju ne izgleda da su nadležni organi nameravali da pribegnu toj meri. Sud stoga smatra da domaći organi nisu potrebnom ekspeditivnošću doprineli dobrom odvijanju istražnih radnji.	Zloupotreba podataka u komercijalnim odnosima	7 godina i 9 meseci
Predmet	Poreklo složenosti	Obrazloženje osude	Tip postupka	Trajanje
MOISEJEVS C/LETTONIE 64846/01 15. jun 2006.	Složenost ovog predmeta potiče od vršenja istražnih radnji dvanaest epizoda oružane krađe u različitim krajevima Letonije, i više dela razbojništva u kojima je učestvovalo šesnaest lica. Otuda vrlo obiman dosije od dvadeset svezaka dokumenata.	Sud priznaje da je neporeciva složenost odnosnog krivičnog predmeta. Optužnica se odnosila na dvanaest epizoda oružane krađe počinjenih u različitim delovima Letonije, kao i dela razbojništva. Optužnica se odnosila na šesnaest lica, a nadležni organi su morali da identifikuju tačnu prirodu dela koje je počinilo svako od tih lica. Sud je svestan praktičnih problema postupka koji se u svakom trenutku mogu pojaviti na suđenju velikom broju optuženih. Sud uočava i veliki obim dosijea, koji je prvobitno sadržao petnaest svezaka dokumenata, a potom dvadeset. Su d prihvata da je analiza svih spisa iz istrage od strane tužilaštva a potom i od strane sudova zahtevala mnogo vremena. Sud ipak ističe da slabosti administrativnog funkcionisanja sudova, odnosno njihovo preopterećenje, godišnji odmori sudija, raspodela predmeta među njima, nivo njihovih znanja u konkretnoj oblasti prava itd., zavise samo od tužene države i da ni u kom slučaju ne mogu da se smatraju opravdanjem za kašnjenja krivičnog postupka. Prihvatajući složenost predmeta, Sud smatra da pravosudni organi nisu pokazali svu potrebnu ekspeditivnost za dobro odvijanje radnji.	Oružana krađa uz nasilje	4 godine i 10 meseci
Predmet	Poreklo složenosti	Obrazloženje osude	Tip postupka	Trajanje

<p>HRISTOVA C/ BULGARIE 60859-00 7. decembar 2006.</p>	<p>Ovaj predmet se odnosi na niz posebnih krivičnih dela počinjenih u grupi na teritoriji više zemalja. Sto dvadeset devet lica je pozvano da svedoče, a istražni dosije je obuhvatao više od trideset svezaka dokumenata.</p>	<p>Sud konstatuje da su se optužbe odnosile na krivična dela velikog obima počinjena nad velikim brojem lica, a od kojih sela su neka počinjena u inostranstvu. Razmatranje ovog predmeta zahtevalo je obavljanje velikog broja istražnih radnji, uključujući i one po zamolnici. Osim toga, sud je saslušao na desetine svedoka i veštaka. Stoga je predmet imao veliku činjeničnu i pravnu složenost. Sud međutim ističe da se tokom prethodne istrage u ukupnom trajanju od tri godine i četiri meseca više kašnjenja može pripisati državnim organima. Istraga je u tri navrata okončavana, ali je tužilac vraćao predmet zbog proceduralnih nepravilnosti ili zbog nepotpunosti istrage, što su okolnosti koje se mogu pripisati državnim organima i čije ponavljanje se ne može objasniti samo složenošću predmeta. Ta vraćanja predmeta, kao i višemesečni rokovi koji su istražiteljima svaki put bili potrebni za vršenje radnji koje je zahtevalo tužilaštvo, učinili su da se postupak značajno otegne. Potom je za podizanje optužnice bilo potrebno gotovo sedam meseci. Sud konstatuje takođe da je samo pretres pred apelacionim sudom održan godinu dana i dva meseca nakon što je zainteresovano lice uložilo žalbu, što se u konkretnim okolnostima ne može smatrati razumnim, s obzirom na prethodno trajanje postupka od gotovo šest godina.</p>	<p>Prevare u gripi</p>	<p>Zatvor : 3 godine, 7n meseci i 19 dana. Ukupno : 9 godina, 3 meseca i 3 dana, za prethodnu istragu i 3 sudske instance</p>
<p>Predmet</p>	<p>Poreklo složenosti</p>	<p>Obrazloženje osude</p>	<p>Tip postupka</p>	<p>Trajanje</p>
<p>REMZI AYDIN C/ TURQUIE 30911/04 20. februar 2007.</p>	<p>Podnosilac predstavke je optužen za četrdeset tri teroristička akta, odnosno za napade bombom i oružane napade, počinjene u različitim gradovima u ime jedne nezakonite organizacije.</p>	<p>Prema Sudu, u ovom postupku je postojala izvesna složenost, posebnom zbog obima istražnih radnji i broja neophodnih veštačenja četrdeset tri teroristička akta počinjena u različitim gradovima. Odsustvo advokata podnosioca predstavke na jednom pretresu i njegov zahtev za produženjima rokova nisu imali posebnog uticaja. Sud prepoznaje napor koji su učinile sudujuće sudije. Međutim, s obzirom na stalnu sudsku praksu u vezi s problemima preopterećenosti sudova, Sud smatra da okončanje gonjenja nije bilo obezbeđeno u razumnom roku. Nije na njemu da istražuje kom organu treba pripisati uočeno prekoračenje roka jer je u svakom slučaju u pitanju odgovornost države.</p>	<p>Krivični spor, terorizam</p>	<p>8 godina i 6 meseci za dva stepena suđenja u 5 navrata</p>
<p>Predmet</p>	<p>Poreklo složenosti</p>	<p>Obrazloženje osude</p>	<p>Tip postupka</p>	<p>Trajanje</p>
<p>DIMOV C/ BULGARIE 56762/00 8. mart 2007.</p>	<p>Prikupljanje dokaza, Angažovanje više veštaka</p>	<p>Što se tiče složenosti predmeta, Sud konstatuje da je predmet bio relativno činjenično i pravno složen. S jedne strane, podnosilac predstavke nikad nije priznao dela i tvrdio je da je delo počinila jedna od žrtava koja se navodno potom sama ranila. Sudovi su morali da traže dokaze i da pribegnu nizu veštačenja da bi proverili istinitost različitih iznesenih verzija. S druge strane, Sud uočava i da je podnosilac predstavke odgovoran za dva odgađanja postupka, ali i da ta dva kašnjenja od ukupno manje od četiri meseca nisu dovoljna da bi se objasnilo ukupno trajanje spornog postupka.</p>	<p>Krivični spor: ubistvo i pokušaj ubistva</p>	<p>7 godina i 9 meseci</p>
<p>Predmet</p>	<p>Poreklo složenosti</p>	<p>Obrazloženje osude</p>	<p>Tip postupka</p>	<p>Trajanje</p>
<p>RAWAY ET WERA C/ BELGIQUE 25864/04 27. novembar 2007.</p>	<p>Pozivanje na odgovornost belgijske države zasniva se na belgijskoj sudskoj praksi i to po tri osnova: - zbog ponašanja sudija i tužilaca - zbog prekoračenja razumnog roka u upravnoj stvari - zbog prekoračenja razumnog roka u građanskom postupku</p>	<p>Sud ističe da je prvostepeno suđenje trajalo sedam godina. Veštačenje koje je naložio prvostepeni sud a za koje je izveštaj trebalo da bude predat u roku od tri meseca od uručjenja veštaku rešenja o zadatku trajalo je tri i po godine. Čak i ako se odbije period zahteva podnosioca predstavke za zamenu veštaka, ostaju dve i po godine. Sud podseća da je veštak radio u okviru jednog sudskog postupka pod kontrolom jednog sudije koji je bio zadužen i za stanje postupka i brzo vođenje postupka. Najzad, Sud ističe da je Kasacioni sud odložio postupak <i>sine die</i>. S obzirom na elemente u koje je imao uvid, Sud je mišljenja da Vlada nije dala nikakvo valjano objašnjenje za te rokove. U svetlu nedavnih presuda izrečenih Belgiji u toj oblasti, Sud smatra da je trajanje postupka predugo i da ga</p>	<p>Građanski spor u oblasti građevinarstva</p>	<p>15 godina</p>

Predmet	Poreklo složenosti	ne može smatrati «razumnim».	Tip postupka	Trajanje
VALLAR C/ FRANCE 27314/02 4. oktobar 2007.	Složenost ovog predmeta potiče od isprepletanosti upravnih postupaka (osporavanje pred upravnim sudom zakonitosti odluke inspeksijskih službi rada koje su dozvolile otpuštanje jednog zaštićenog radnika, i postupka utvrđivanja odgovornosti države zbog slabog funkcionisanja pravosudnih službi) i pravosudnih postupaka (obraćanje veću za radne sporove radi osporavanje otpuštanja, izvođenje podnosioca predstavke pred krivični sud zbog krivotvorenja isprava i njihovog korišćenja, pronevere i prevare, što je bio razlog za otpuštanje). Osim toga, podnosilac predstavke je zahtevao da se odloži odlučivanje po njegovim zahtevima za dopunu plate, za naknadu za otpuštanje, naknade za plaćene odmori i za naknadu troškova prevoza, dok se krivični postupak koji se vodi protiv njega ne okonča konačnom presudom. Takođe je zahtevao da se odloži odlučivanje po njegovom zahtevu za naknadu štete zbog otpuštanja bez stvarnog i ozbiljnog razloga, u očekivanju konačne odluke upravnih sudova.	Sud podseća da su države gornice dužne da svoje pravosudne sisteme organizuju na takav način da njihovi sudovi mogu svakom da garantuju pravo na dobijanje u razumnom roku konačne odluke po sporovima u vezi s njihovim građanskopravnim pravima i obavezama. Sud smatra da se ne može zameriti podnosiocu predstavke što je upotrebio sve pravne lekove u apelaciji i u kasaciji koji su mu bili na raspolaganju. Što se tiče pravnih lekova koje su domaći sudovi ocenili kao opstrukciju ili kao zloupotrebu, samo tužba za nedonošenje odluke protiv presude apelacionog suda mogla bi da se smatra da je uticala na ukupno trajanje postupka pred većem za radne sporove (la procédure prud'homale). Najzad, činjenica da je podnosilac predstavke podneo zahtev za odlaganje odlučivanja ne oslobađa domaće organe odgovornosti za trajanje upravnog postupka.	Spor pred većem za radne sporove (conseil prud'homal) : otpuštanje zaštićenog radnika Upravni spor : - osporavanje zakonitosti odluke inspeksijskih službi za radne odnose kojom je odobreno otpuštanje - odgovornost države zbog slabog funkcionisanja pravosudnih službi Krivični spor : krivotvorenje isprava i njihovo korišćenje, pronevera i prevara.	14 godina
REMZI AYDIN C/ TURQUIE 30911/04 20. februar 2007.	Podnosilac predstavke je optužen za četrdeset tri teroristička dela, odnosno za napade bombom i oružane napade, počinjena u različitim gradovima u ime jedne ilegalne organizacije.	Sud konstatuje, kao i Vlada, da sporni postupak pokazuje određenu složenost, posebno u pogledu obima istražnih radnji i broja neophodnih veštačenja za četrdeset tri teroristička dela počinjena u različitim gradovima. Međutim, s obzirom na njegovu sudsku praksu u vezi s preopterećenošću sudova, Sud smatra da postupak nije okončan u razumnom roku. Nije na Sudu da istražuje kom državnom organu treba pripisati uočena kašnjenja jer je u svakom slučaju reč o odgovornosti države.	Terorizam	8 godina i 6 meseci za dva stepena suđenja u 5 navrata.
DIMOV C/ BULGARIE 56762/00 8. mart 2007.	Sudovi su saslušali sedamnaest svedoka, organizovali mnoga suočavanja, i naredili više veštačenja. Predmet je razmatran u šest sudskih instanci. Osim toga, razmatranje tog predmeta kasnilo je zbog reforme bugarskog pravosudnog sistema aprila 1998.	Sud konstatuje da je taj predmet bio relativno složen, činjenično i pravno. S jedne strane, podnosilac predstavke nikad nije priznao dela koja mu se stavljaju na teret i pripisivao ih je jednoj od žrtava koja je navodno sama sebe ranila. Sudovi su morali da istražuju dokaze i da izvedu niz veštačenja radi ocenjivanja istinitosti različitih verzija. S druge strane, Sud ističe da je prva žalba podnosioca predstavke razmatrana tek negde jednu godinu i tri meseca nakon njenog podnošenja. Sud priznaje da je do tog kašnjenja došlo delimično zbog bugarske pravosudne reforme. Međutim do te reorganizacije je došlo tek 1. aprila 1998, odnosno nakon podnošenja žalbe. Vreme proteklo do tog datuma moglo se pripisati okružnom sudu koji je propustio	Krivični postupak : ubistvo i pokušaj ubistva	7 godina i 9 meseci

Predmet	Poreklo složenosti	Obrazloženje osude	Tip postupka	Trajanje
GÜNSELİ ET YAYIK C/ TURQUIE 20872/02 21. februar 2008.	Teškoća potiče od spajanja šest krivičnih postupaka zbog uskraćivanja slobode rada i zapošljavanja. Ovaj predmet je složen zbog ponovljenih incidenata i broja odnosnih krivičnih postupaka protiv trideset devet optuženih.	da sve elemente predmeta dostavi Vrhovnom sudu. Najzad, Sud je uočio i drugi period neaktivnosti u stadijumu istrage. Istraga je trajala više od tri godine, što se čini preteranim čak i kad se imaju u vidu teškoće vezane za utvrđivanje činjenica. Sud priznaje da j ovaj postupak pokazivao određenu složenost s obzirom da su nadležni sudovi morali da organizuju suđenja za trideset devet optuženih i da je krivični sud u prvom stepenu morao da objedini više povezanih predmeta. Ta okolnost i sama priroda krivičnih dela za koja se teret optuženi zahtevali su dugotrajan rad na rekonstituisanju činjenica, prikupljanju dokaza i utvrđivanju, za svako umešano lice, svega što mu se moglo pojedinačno staviti na teret. Međutim, te posebnosti ne mogu same za sebe da opravdaju trajanje postupka... . Računajući od spajanja predmeta, krivičnom sudu je trebalo pet godina i osam meseci da izrekne presudu. Osim toga, krivični sud je u više navrata odlagao pretese uz jednostavno obrazloženje da je samo jedan optuženi odsutan. U tom pogledu, Sud podseća da su prema članu 6 § 1 države ugovornice dužne da svoje pravosudne sisteme organizuju tako da sudovi mogu da ispune svaki od zahteva tog člana, posebno onaj o razumnom roku. Sud konstatuje da je krivični sud inicijalno odlagao pretese što je dovelo do neopravdanog otezanja postupka.	Krivični postupak : uskraćivanje slobode rada i zapošljavanja	6 godina i 5 meseci za jednog podnosioca predstavke 6 godina i 2 meseca za drugog podnosioca predstavke
SHORE TECHNOLOGIES C/ Luxembourg 35704/06 31. jul 2008.	Vlada tvrdi da se trajanje istrage objašnjava činjenicom da dugo nije bilo moguće lokalizovati optuženog i da je sad u toku jedna međunarodna zamolnica kako bi se ovaj mogao da saslušati.	Sud priznaje da je istraga pokazivala izvesnu složenost, upravo zbog neophodnosti međunarodne zamolnice radi saslušanja optuženog kad je ovaj napokon lokalizovan. Međutim, samo tom složenošću se ne može objasniti dugo trajanje postupka. Što se tiče ponašanja podnosioca predstavke, Sud ne uočava ni jedan element koji bi pokazivao da je ona (podnosilac predstavke) u bilo kom stadijumu postupka, ometala dobro odvijanje istrage. S obzirom na to, Sud ne može smatrati razumnim period od više od šest godina samo za fazu istrage koja uostalom još nije okončana.	Krivični postupak : pokretanje parničnog postupka zbog izdavanja lažnih čekova	6 godina i 8 meseci na nivou istrage Postupak je još u toku
WAUTERS ET SCHOLLAERT C/ BELGIQUE 13414/05 13. maj 2008.	Ovaj predmet finansijskog kriminala obuhvata više udruženja i društava, šest okrivljenih, više zamolnica upućenih u razne zemlje (u Francusku i u Luksemburg), što predstavlja veliki posao rekonstituisanja činjenica i prikupljanja dokaza (prikupljanje informacija, saslušanja, zaplene, pretresanja itd.). Predmet se sastoji od tridesetak kutija i nekoliko registratora dokumentacije, što iznosi nekoliko metara na policama. Specijalizovani istražitelji su zaplenili i analizirali veoma veliku količinu dokumenata (200 000). Analizirane su brojne promene na bankovnim računima, kao i finansijske konstrukcije višestepeno razrađivane tokom desetak godina. Isto tako, poreski aspekt predmeta bio je krajnje složen. Podnosioci predstavke tvrde da je ta složenost pojačana činjenicom da sudija	Sud uočava, kao i Vlada i podnosioci predstavke, veliku složenost ovog predmeta. Radilo se o istrazi u jednom slučaju finansijskog kriminala u koji je bilo umešano više udruženja i društava. Finansijska i poreska konstrukcija obuhvatala je više zemalja. Međutim, Sud konstatuje da neka od kašnjenja potiču od problema svojstvenih – i kako se čini strukturnih – prvostepenog suda, između ostalog i redukovanjem tima istražitelja s dvadeset na tri lica, a istražni sudija priznaje da je na planu logistike u nemogućnosti da saslušati podnosioca predstavki. Najzad, Sud je uočio više perioda neaktivnosti iz kojih proističe da je trajanje istrage prekoračilo razuman rok.	Krivični postupak : Utaja sredstava unutar jedne grupe udruženja čiji je socijalni cilj prihvat hendikepiranih lica i podrška integracionim socioedukativnim projektima	10 godina i 11 meseci

	istražitelj nije imao na raspolaganju neophodan tim i da nije određen ni jedan veštak.			
Predmet	Poreklo složenosti	Obrazloženje osude	Tip postupka	Trajanje
WILCZKOWSKA ET AUTRES C/ POLOGNE 28983/02 8. januar 2008.	Složenost ovog predmeta potiče s jedne strane od starosti dela, postupka eksproprijacije radi javne koristi od 1975. S druge strane, poljski pravosudni sistem je u međuvremenu reformisan što je dovelo do žalbe podnosioca predstavke zbog slabosti upravnih organa.	Sud uočava da je podnosilac predstavke podneo hijerarhijsku žalbu zbog neaktivnosti upravnog organa u apelaciji. Tužba zbog slabosti upravnog organa predviđena starim zakonom (1995.) o Vrhovnom upravnom sudu, kao i sada važećim zakonom o postupku pred upravnim sudovima smatra se delotvornim pravnim sredstvom protiv preteranog trajanja nekog upravnog postupka (<i>Bukowski c. Pologne</i> , n°38665/97, 11. jun 2002). Sud dopušta da je postupak pokazivao izvesnu složenost. Ipak, Sud smatra da sama za sebe složenost predmeta ne može da opravda dugo trajanje postupka. Sud je u mnogo navrata obrađivao predmete u kojima su postavljena pitanja slična ovim u konkretnom slučaju i konstatovao kršenje člana 6 § 1 Konvencije.	Upravni spor, tužba za povraćaj jedne nekretnine nakon eksproprijacije i isplate naknade	14 godina 10 godina i 8 meseci što se tiče nadležnosti <i>ratione temporis</i> Suda
Predmet	Poreklo složenosti	Obrazloženje osude	Tip postupka	Trajanje
KEMAL BALIKÇI C/ TURQUIE 20605/03 7. oktobar 2008.	Vlada tvrdi da su predmeti u vezi s nepokretnom imovinom složeniji od drugih predmeta. Ti predmeti zahtevaju razmatranje prirode i položaja nekretnine. Radi toga, sud mora tražiti dokumente u vezi sa svakom etapom postupka. Vlada ističe da ni podnosilac predstavke ni njegov otac nisu učestvovali u prikupljanju dokumentacije i da su tako doveli do kašnjenja postupka.	Pošto je razmotrio sve elemente koji su mu podneti, Sud smatra da odsustvo sa ročišta podnosioca predstavke, njegovog oca i njegovog zastupnika ne može da se smatra glavnim razlogom predugog trajanja postupka. Naime, iz zapisnika sa ročišta proističe da je na trajanje postupka najviše uticalo učestvovanje trećih lica u postupku, prikupljanje dokumentacije i sastavljanje izveštaja s veštačenja. Treba dakle prihvatiti da je predmet pokazivao izvesnu složenost. Međutim ta složenost nije bila na nivou koji bi opravdao trajanje postupka od šesnaest i po godina.	Imovinski spor oko nekretnine : osporavanje katastarskog plana	16 godina i 7 meseci za dva stepena suđenja
Predmet	Poreklo složenosti	Obrazloženje osude	Tip postupka	Trajanje
PETRE IONESCU C/ ROUMANIE 12534/02 2. decembar 2008.	Iz ovog predmeta proistekla su četiri ciklusa postupaka. Vlada smatra da je ovaj predmet pokazivao posebnu složenost, da nije bilo dugih perioda neaktivnosti koji bi se mogli pripisati državnim organima i a je ponašanje podnosioca predstavke uslovalo produžavanje trajanja postupka.	Sud dopušta da je predmet imao izvesnu složenost i da je ponašanje podnosioca predstavke moglo da dovede do kašnjenja u postupku. Međutim, Sud smatra da ni složenost predmeta ni ponašanje podnosioca predstavke ne mogu opravdati trajanje postupka. Sud konstatuje da je do kašnjenja u postupku došlo uglavnom zbog kasacija i uzastopnih vraćanja predmeta na niži stepen. Tako je predmet tri puta vraćan bilo na prvostepeni sud, bilo na okružni sud, nakon grešaka ili propusta nižih sudova. Šta više, vraćanje predmeta je moglo da traje u beskonačnost budući da ni jedna zakonska odredba nije mogla tome da stane na put. Ponavljanje tih kasacija ukazuje na slabost funkcionisanja pravosudnog sistema. Imajući u vidu svoju sudsku praksu u toj materiji, Sud smatra da je u konkretnom slučaju trajanje postupka bilo preterano.	Tužba zbog odgovornosti za nemogućnost gradnje zbog blizine gasovoda Odbijanje izdavanja građevinske dozvole	6 godina, 19 meseci i 2 dana
Predmet	Poreklo složenosti	Obrazloženje osude	Tip postupka	Trajanje
SHORE TECHNOLOGIES C/ Luxembourg 35704/06 31. jul 2008.	Teškoće u lokalizovanju optuženog + saslušanje po međunarodnoj zamolnici koje je u toku.	Sud priznaje da je istraga pokazivala izvesnu složenost, posebno zbog neophodnosti korišćenja međunarodne zamolnice radi saslušanja optuženog kad je on napokon lokalizovan. Međutim, ta složenost sama za sebe ne može objasniti trajanje postupka.	Krivični postupak : pridruživanje građanske parnice zbog izdavanja lažnih čekova	6 godina i 8u meseci na nivou istrage Postupak je još u toku
Predmet	Poreklo složenosti	Obrazloženje osude	Tip postupka	Trajanje
ŞİNEĞÜ ET AUTRES C/ TURQUIE 4020/07, 4021/07, 9961/07 et 11113/07 13. oktobar 2009.	Objedinjavanje četiri predmeta Vlada tvrdi da se trajanje spornih postupaka ne može smatrati nerazumnim s obzirom na složenost predmeta, na obim	Sud dopušta da su ovi postupci, koji su se odnosili na organizovani kriminal, pokazivali izvesnu složenost sami za sebe, posebno zbog broja optuženih, svedoka, podnosilaca prijave i zbog prekršaja za koje su predmetna lica bila osumnjičena, i zbog obima predmeta. Međutim, ne može sama po sebi da opravda dugo trajanje postupaka koje ide od više od devet godina i mesec dana	Krivični postupak Pripadnost jednoj ilegalnoj naoružanoj kriminalnoj organizaciji i pokušaj	Za dva podnosioca predstavki : 13 godina i 10 meseci ; Za jednog podnosioca

	predmeta, na prirodu optužbi protiv (četiri) podnosioca predstavki, na broj počinjenih dela, na same optužene, na svedoke, na podnosioca prijava, na žrtve, i s obzirom na posebne teškoće postupaka koji se odnose na organizovani kriminal.	više od trinaest godina i deset meseci».	nasilnog svrgavanja turskog ustavnog poretka.	predstavke : 13 godina i 8 meseci, Za jednog podnosioca predstavke : 9 godina i jedan mesec za dva stepena suđenja
Predmet	Poreklo složenosti	Obrazloženje osude	Tip postupka	Trajanje
MIANOWICZ C/ ALLEMAGNE (n° 2) 71972/01 11. jun 2009.	Predmet je složen zbog izmena koje je podnosilac predstavke učinio u svojim zahtevima tokom postupka i zbog broja postupaka koje je pokrenuo.	Sud dopušta da je predmet u izvesnoj meri složen. Sud ističe da je postupak bio obustavljen tokom jedanaest godina u očekivanju ishoda postupka u vezi s otpuštanjem. Sud konstatuje da su kašnjenja prouzrokovali sudovi za radne sporove nepoštovanjem člana 6 Konvencije. Činjenica da je trajanje ovog postupka delimično bilo uslovljeno odlukom o privremenoj obustavi postupka ne čini to trajanje manje preteranim, već se mora uzeti u obzir u smislu člana 41 Konvencije.	Spor pred većem za radne sporove (Conseil prud'homal) Rešenje o otpuštanju pa njegovo poništenje, sudski raskid radnog ugovora, zahtev za održanje radnog ugovora	19 godina
Predmet	Poreklo složenosti	Obrazloženje osude	Tip postupka	Trajanje
BICAN C/ ROUMANIE 37338/02 22. septembar 2009.	Starost činjenica.	Predmet se odnosio na reviziju jedne sudske odluke donesene 1959. kojom se opoziva usvojenje podnosioca predstavke. Stoga je u određenoj meri složen, s obzirom na starost činjenica.	Revizija odluke o opozivu usvojenja	5 godina i 2 meseca
Predmet	Poreklo složenosti	Obrazloženje osude	Tip postupka	Trajanje
VERITER C/ FRANCE 31508/07 14. oktobar 2010.	Složenost predmeta potiče od pitanja primene i tumačenja prava EU u okviru jednog dvostrukog postupka.	Sud smatra da je prvi postupak pokazivao nesumnjivu složenost zbog pitanja primene i tumačenja prava EU. Postavilo se pitanje da li podnosilac predstavke, belgijski državljanin, ali koji je zahvaljujući i svom francuskom državljanstvu bio zaposlen kao francuski državni činovnik, na ime izuzetka predviđenog članom 48 § 4 Sporazuma o Evrpskoj zajednici, može ipak da se poziva na odredbe evropskog prava u vezi sa slobodnim protokom i jednakošću tretmana radnika. Imajući posebno u vidu složenost spora, Sud smatra da trajanje postupka nije prekoračilo razuman rok u smislu člana 6 § 1. Osim toga, Sud konstatuje da drugi postupak pokazuje izvesnu složenost utoliko što se zakon od 16. decembra 1996. kojim se francusko pravo usaglašavalo s evropskim pravom, nije primenjivalo retroaktivno. Sud u tom pogledu primećuje da su tri ministra (unutrašnjih poslova, odbrane i spoljnih poslova) dali svoje primedbe pred upravnim sudom. Sud primećuje da se nikakvo kašnjenje ne može pripisati upravnom sudu i zaključuje da nije prekršen član 6 § 1.	Upravni spor Dvostruki spor : Izračunavanje radnog staža podnosioca predstavke i njegovih prava na napredovanje i na penziju Postupak za utvrđivanje odgovornosti države za slabo funkcionisanje javne pravosudne službe	Izračunavanje radnog staža podnosioca predstavke i razmatranje njegovih prava na napredovanje i na penziju: 5 godina i 6 meseci za dva stepena suđenja
Predmet	Poreklo složenosti	Obrazloženje osude	Tip postupka	Trajanje
KUHN c. LUXEMBOURG 53869/07 4. novembar 2010.	Dvadeset putnika je poginulo u avionskoj nesreći.	U konkretnom slučaju, predmet je nesumnjivo bio složen. Naime, izveštaji veštaka i ostale dužnosti istrage bile su ispunjene, posebno u okviru međunarodnih zamolnica, kako bi se utvrdili uzroci avionske nesreće i identifikovala odgovornost različitih aktera. Osim toga, s obzirom da je dvadeset lica poginulo u avionskoj nesreći, mnogo lica je pokrenulo i građanske parnice.	Krivični postupak Avionska nesreća	6 godina, 4 meseca Postupak u toku

Predmet	Poreklo složenosti	Obrazloženje osude	Tip postupka	Trajanje
PECHEUR C/ LUXEMBOURG 16308/02 11. decembar 2007.	Složenost ovog predmeta potiče od krajnje iscrpnih istraga u Luksemburgu i u inostranstvu u nedovoljno transparentnim privrednim i finansijskim krugovima u kojima je počinjeno pretpostavljeno krivično delo.	Sud smatra da je ovaj predmet pokazivao bez ikakve sumnje, izvesnu složenost. Nametale su se brojne istražne radnje u Luksemburgu i u inostranstvu, kako bi se utvrdile okolnosti napada koji je jedan od podnosilaca predstavke izvršio na jednog austrijskog poslovnog čoveka u okviru jednog finansijskog posla u koji j bilo umešano više lica. Pri tom Sud ističe da je podnosilac predstavke svojim ponašanjem doprineo otežavanju zadataka istrage dajući više verzija počinjenog dela istražiteljima. S obzirom na ukupne okolnosti slučaja, dužina trajanja konkretnog suđenja se ne može smatrati preteranom.	Krivični postupak, pokušaj svirepog ubistva	7 godina i 9 meseci za 5 instanci suđenja
KEZIĆ C/ SLOVÉNIE 76395/01 18. januar 2007.	Složen upravni predmet u vezi s legalizacijom objekata izgrađenih bez dozvole, koji otvara više pravnih i faktičkih pitanja i u koji je umešano više stranaka s protivrečnim interesima.	Sud smatra, pošto je razmotrio sve elemente koji su mu dati na uvid, a imajući u vidu svoju sudsku praksu u toj materiji, da u konkretnom slučaju trajanje postupka nije preterano i da stoga odgovara zahtevu «razumnog roka».	Upravni spor, građevinska dozvola	4 godine i 10 meseci za četiri stepena upravnog suđenja
AFFAIRE GIOSAKIS C/ GRÈCE (N° 3), n° 5689/08 15. septembar 2011.	Činjenična složenost predmeta koja je zahtevala jedanaest pretresa pred krivičnim apelacionim sudom i rezultirala presudom od 300 stranica	Sud upravo ističe da je suđenje pred krivičnim apelacionim sudom vođeno u krajnje kratkom roku (od 22. novembra 2005. do 20. februara 2006). Iako je prošlo devet meseci od presude krivičnog apelacionog suda do ulaganja žalbe javnog tužioca, razmatranje te žalbe trajalo je kraće od šest meseci. Stoga Sud smatra da dužina trajanja spornog postupka nije prekoračila granice «razumnog roka».	Krivični postupak	4 godine i 3 meseca

Aneks 4: Predmeti koji nisu složeni : kršenje člana 6§1

<p>Broca et Texier-Micault c. FRANCE, 21. oktobar 2003.</p>	<p>Nikakav poseban značaj</p>	<p>- što se tiče prvog podnosioca predstavke, Vlada priznaje (izjava) da se trajanje postupka pred sudijama koji su sudili po meritumu «može smatrati relativno dugim» - što se tiče drugog, suđenje je u toku od pre tri meseca i u tom pogledu nema nikakvog objašnjenja od strane Vlade</p>	<p>UPRAVNI</p>	<p>- prvi podnosilac predstavke : 8 godina i 8 meseci za tri stepena suđenja - drugi podnosilac predstavke : 5 godina i 3 meseca (postupak još u toku)</p>
<p>Guiraud c. FRANCE, 29. mart 2005.</p>	<p>Nikakav poseban značaj</p>	<p>- ako se faza suđenja i «čini razumno», za fazu istrage se «ne može smatrati, u konkretnim okolnostima, da je vođena ekspeditivno»</p>	<p>KRIVIČNI</p>	<p>- 10 godina i 3 meseca za jednu istragu i tri stepena suđenja, od čega 6 godina i 8 meseci samo za istragu</p>
<p>Quemar c. FRANCE, 1.februar 2005.</p>	<p>Nikakav poseban značaj</p>	<p>- neopravdana kašnjenja i periodi neaktivnosti kako pred istražnim sudijom tako i kašnjenja istražnog veća: tako je više od deset meseci bilo potrebno istražnom sudiji (koji je već zamenjivao prethodnog sudiju) da bi svoju krivičnu prijavu priložio u glavni predmet, a gotovo još jedna godina za pozivanje jednog svedoka (bez ikakve proceduralne radnje u tom periodu)</p>	<p>KRIVIČNI</p>	<p>Istraga: - 10 godina i 4 meseca za podnosioca predstavke (žena) - 10 godina i dva meseca za podnosioca predstavke (muškarac)</p>
<p>Fattell c. FRANCE, 27. januar 2005.</p>	<p>Nikakav poseban značaj</p>	<p>- neopravdani period od dve i po godine između registrovanja žalbe podnosioca predstavke i presude upravnog apelacionog suda - neopravdani period od četiri i po godine između registrovanja žalbe i presude Državnog saveta</p>	<p>UPRAVNI</p>	<p>- 14 godina i 11 meseci za razmatranje prethodnog zahteva i sedam kasnijih suđenja</p>
<p>Schwarkmann c. FRANCE, 8. februar 2005.</p>	<p>Nikakav poseban značaj</p>	<p>- istražni sudija, bez odgovora na jednu zamolnicu izdatu 2 godine ranije, i pored četiri urgencije, ponavlja svoj zahtev za zamolnicu istovetnog sadržaja</p>	<p>KRIVIČNI</p>	<p>- istraga je trajala 7 godina i 1 mesec</p>
<p>Guez c. FRANCE, 17. maj 2005.</p>	<p>Nikakav poseban značaj</p>	<p>- neopravdani rokovi : 1) 3 godine i 7 meseci pred Upravnim sudom Pariza zbog prvog otpuštanja (između dana obraćanja sudu i presude kojom se utvrđuju naknade za izgubljeni dohodak) 2) 4 godine i 8 meseci pred Upravnim apelacionim sudom Pariza zbog drugog otpuštanja (između presude kojom se poništava drugo otpuštanje i presude kojom se izriče vraćanje podnosioca predstavke u radni odnos) 3) 8 godina i 6 meseci za zahtev za sledujuću naknadu štete (postupak je još u toku).</p>	<p>UPRAVNI Pred Savetom za radne sporove</p>	<p>- 11 godina Za dva stepena suđenja (upravni apelacioni sud se još nije bio izjasnio u vezi sa žalbom za poništenje prvog otpuštanja)</p>

<p>Podbielski c. POLOGNE, 30. oktobar 1998.</p>	<p>Visoka inflacija u to vreme (podnosilac predstavke je imao određeni ekonomski interes da odluka po njegovom zahtevu bude doneta u razumnom roku)</p>	<p>Kašnjenja u velikoj meri prouzrokovana izmenama zakonodavstva koje su nitalagali prelazak na tržišnu privredu i složenost postupka</p>	<p>GRADANSKI</p>	<p>- 5 godina i 6 meseci Za dva stepena suđenja (postupak je još u toku)</p>
<p>Bursuc c. ROUMANIE, 12. oktobar 2004.</p>	<p>Značaj : zdravstveno stanje podnosioca predstavke</p>	<p>- Od juna 1999. do juna 2000, sud je uzastopno odlagao raspravu uz obrazloženje da se svedoci nisu pojavili pred sudom, uprkos činjenici da su pozivani gotovo svakog meseca pod pretnjom raznih proceduralnih sankcija koje ipak nisu primenjivane. A pravosudni organi su morali da pokažu posebnu brigu za ubrzavanje tog postupka između ostalog i zbog zdravstvenog stanja podnosioca predstavke</p>	<p>KRIVIČNI</p>	<p>- 4 godine, od čega : - 1 godina i 9 meseci pred tužilaštvom - 2 godine i 3 meseca u prvom stepenu</p>
<p>Frydlander c. FRANCE, 27. jun 2000.</p>	<p>Gubitak sredstava za život</p>	<p>- Državni savet je svoju presudu izrekao gotovo šest godina od prijema zahteva, a Vlada nije dala nikakvo objašnjenje za taj rok koji je očigledno preteran.</p>	<p>UPRAVI (radni spor)</p>	<p>- 9 godina i 8 meseci (Državni savet je izrekao svoju presudu šest godina nakon prijema zahteva)</p>
<p>Garcia c. FRANCE, 26. septembar 2000.</p>	<p>Gubitak sredstava za život</p>	<p>- Suđenje se odvijalo brzo pred Upravnim sudom u Dižonu (nešto više od jedne godine), što nije bio slučaj pred Državnim savetom (četiri godine i četiri meseca) - «nastavak aktivnosti podnosioca predstavke zavisio je u velikoj meri od spornog postupka»</p>	<p>UPRAVNI</p>	<p>- 5 godina i 8 meseci Za tri stepena suđenja</p>
<p>Ferdandes Cascao c. PORTUGAL, 1. februar 2001.</p>	<p>Značaj: gubitak sredstava za život</p>	<p>- Nikakva suštinska proceduralna radnja nije izvršena između datuma jednog sudijskog rešenja i datuma pripremljene odluke. Taj rok od dve godine je nesumnjivo preteran. - "Kad je reč o sporovima koji se odnose na prava radnika na platu ili na naknade umesto plate, trenutak od kog se granica razumnog roka predviđenog članom 6 može smatrati prekoračenom mora se razmatrati s posebnom pažnjom "</p>	<p>GRADANSKI (radni spor)</p>	<p>- 4 godine i 7 meseci Za jedan stepen suđenja (okonačan sporazumnim poravnanjem)</p>
<p>Farinha Martins c. PORTUGAL, 10. jul 2003.</p>	<p>Značaj : Radni spor</p>	<p>- vreme koje je bilo potrebno apelacionom sudu da postupa po žalbama u toku postupka značajno je produžilo postupak: sud nije smatrao za potrebno da poništi presudu jednog suda za radne sporove više od dve godine nakon njenog izricanja</p>	<p>GRADANSKI (radni spor)</p>	<p>- 17 godina i 9 meseci</p>

<p>Kress c. FRANCE, 7. jun 2001.</p>	<p>Nikakav poseban značaj</p>	<p>- kako u prvom stepenu tako i u kasaciji, postupak je značajno kasnio - postupanje po žalbi u kasaciji podnosioca predstavke od strane posebno Državnog saveta trajalo je četiri godine i malo više od jednog meseca</p>	<p>UPRAVNI</p>	<p>- 10 godina i jedan mesec</p>
<p>Kuibichev c. BULGARIE, 30. septembar 2004.</p>	<p>Nikakav poseban značaj</p>	<p>- i pored kašnjenja od 5 meseci između dva pretresa pred Apelacionim sudom, nedovoljnost mera koje su preduzeli državni organi da bi obezbedili prisustvo svedoka na pretresu i novo kašnjenje od 3 i po meseca zbog propusta tužilaštva, postupak u četiri etape i na tri nivoa sudova, bez preteranih rokova ni pred Apelacionim sudom u Sofiji ni pred Kasacionim sudom, nije prekoračio razuman rok</p>	<p>KRIVIČNI</p>	<p>- 4 godine i 3 meseca za tri stepena suđenja (+ istraga)</p>
<p>Punzelt c. REPUBLIQUE TCHEQUE, 25. april 2000.</p>	<p>Nikakav poseban značaj</p>	<p>- podnosilac predstavke je doprineo trajanju postupka : brojni zahtevi za dodatnim istražnim radnjama između početka istrage i prvog pretresa - između novembra i decembra 1994, veća u dva nivoa sudova su razmatrala zahtev podnosioca predstavke za izuzeće sudija - ni jedan period neaktivnosti koji bi se mogao pripisati državnim organima. Predmet je razmatran dvaput, na dva nivoa sudova. Pretresi su održavani u pravilnim razmacima i odlagani samo radi dobijanja dodatnih dokaza</p>	<p>KRIVIČNI</p>	<p>- 3 godine i 3 meseca za tri stepena suđenja</p>
<p>Zielinski c. POLOGNE, 15. februar 2005.</p>	<p>Nikakav poseban značaj</p>	<p>- doprinos podnosioca predstavke produžavanju postupka (nije pismeno odgovorio na primedbe svog protivnika u roku od 14 dana koji mu je bio dat već se izjasnio na pretresu //nije učinio ni najmanji korak radi ubrzavanja postupka //propustio je da u datom roku predoči zdravstveno uverenje, što je dovelo do kašnjenja od oko 3 meseca ...) - protivnik podnosioca predstavke je takođe doprineo kašnjenju rasprave o meritumu - do perioda neaktivnosti pravosudnih organa od oko 11 meseci došlo je delom i zbog ponašanja podnosioca predstavke. Isto važi i za kašnjenje od oko 9 do 12 meseci zbog slabosti protivnika i zainteresovanog koji je propustio da uplati jednu akontaciju u datom roku. - «osim tih perioda neaktivnosti od oko 1 godine i osam meseci, za koje stranke i sudovi dele odgovornost, ročišta su zakazivana u redovnim razmacima»</p>	<p>GRADANSKI</p>	<p>- 5 godina i 11 meseci za tri stepena suđenja</p>

<p>Dostal c. REPUBLIQUE TCHEQUE 25. maj 2004.</p>	<p>Nikakav poseban značaj</p>	<p><u>Postupak br.23 C 227/94</u> - ritam relativno stabilan. Period neaktivnosti od juna 1994. do oktobra 1996. koji se pripisuje podnosiocu predstavke (kasno plaćanje troškova postupka) <u>Postupak br 30 C 580/95</u> - brojni zahtevi i prigovori na pristrasnost koje je uložio podnositelj predstavke (domaći sudovi su bili primorani da međusobno neprestano dostavljaju predmet: to je znatno usporilo postupak) <u>Postupak br 30 C 581/95</u> - podnositelj predstavke je postavio više nepreciznih ili neosnovanih proceduralnih zahteva <u>Postupak br 58 C 37/96</u> - brojni proceduralni zahtevi : sudovi su reagovali, u odgovarajućim rokovima <u>Postupak br 23 C 66/98</u> - brojni proceduralni zahtevi : sudovi su morali da dostavljaju predmet (stabilan ritam)</p>	<p>GRADANSKI</p>	<p><u>Postupak br 23 C 227/94</u> : 6 godina i 6 meseci za dva suđenja po meritumu <u>Postupak br 30 C 580/95</u> : 7 godina i 2 meseca za dva suđenja po meritumu <u>Postupak br 30 C 581/95</u> : 7 godina i 2 meseca za dva suđenja po meritumu <u>Postupak br 58 C 37/96</u> : 5 godina i 3 meseca za dva suđenja po meritumu. <u>Postupak br 23 C 66/98</u> : 4 godine i 8 meseci</p>
<p>Soner Önder c. TURQUIE, 12. jul 2005.</p>	<p>Nikakav poseban značaj</p>	<p>- ni jedan period neaktivnosti koji bi se mogao pripisati domaćim pravosudnim organima</p>	<p>KRIVIČNI</p>	<p>- 5 godina i 11 meseci (2 suđenja pred Sudom za zaštitu državne bezbednosti i 2 suđenja pred Kasacionim sudom)</p>
<p>Gergouil c. FRANCE, 21. mart 2000.</p>	<p>Nikakav poseban značaj</p>	<p>- više od jedne godine i 2 meseca pred apelacionim sudom, i više od 4 meseca pred Kasacionim sudom da bi stranke predale svoje zaključke - suđenje pred Kasacionim sudom se odužilo na dve godine i dva meseca i jedan dan: taj period je ocenjen kao dosta dug, ali ni jedan period neaktivnosti pripisiv državnim organima (trajanje postupka pred većem za radne sporove /prud'hommes/ (5 meseci) i pred apelacionim sudom (1 godina i 5 meseci) ne zaslužuje kritiku.</p>	<p>GRADANSKI (savet za radne sporove)</p>	<p>- 4 godine i tri meseca za tri stepena suđenja</p>
<p>Guichon c. FRANCE, 21. mart 2000.</p>	<p>Nikakav poseban značaj</p>	<p>- kašnjenje od šest meseci zbog odlaganja koje je tražio podnositelj predstavke pred Savetom za radne sporove (conseil prud'homal). Trebalo mu je više od tri meseca da bi uložio žalbu na prvostepenu odluku, a predaja zaključaka stranaka pred Kasacionim sudom se odužila na devet meseci. - ni jedan značajniji period neaktivnosti koji bi se pripisao domaćim organima. Trajanje postupka pred Savetom za radne sporove (1 godina i 7 meseci), pred apelacionim sudom (1 1 godina i 9 meseci) i pred Kasacionim sudom (1 godina i 8 meseci) ne zaslužuje kritiku.</p>	<p>GRADANSKI (savet za radne sporove)</p>	<p>- 5 godina i 3 meseca za 3 stepena suđenja</p>
<p>Piccolo c. ITALIE, 7. novembar 2000.</p>	<p>Nikakav poseban značaj</p>	<p>- veštačenje je trajalo 2 godine i 2 meseca : na prvi pogled može se činiti predugo, ali je dovelo do vansudskog poravnanja stranaka (ukinuta sva međusobna sporenja). Ali «taj period vremena koje se čini prihvatljivim mora se dovesti u odnos s ukupnim trajanjem postupka »</p>	<p>GRADANSKI</p>	<p>- 3 godine i 7 meseci za jedan stepen suđenja <i>Ipak treba uočiti zajedničko izdvojeno mišljenje tri sudije¹⁷²</i></p>

¹⁷² «Čak i ako period od 3 godine i 7 meseci, za samo jedan stepen suđenja, u predmetu koji ne predstavlja veliku složenost, može u načelu da se smatra prihvatljivim, mi primećujemo da je taj period računat samo do juča 1997, kad je podnositelj predstavke saopštio da je uspeo da se poravna s tuženom stranom. Zapravo, postupak je nastavljen još dosta iza tog datuma i izgleda da je još bila u toku, u prvom stepenu, septembra 1999, odnosno odnosno više od pet godina i deset meseci posle početka suđenja. Po našem mišljenju, toliki period je očigledno preteran» (sudije Tulkens, Bratza i Costa)

<p>P.G.V. c. Italie, 7. novembar 2000.</p>	<p>Nikakav poseban značaj</p>	<p>- 1 godina i 8 meseci istrage, zatim 20 meseci pauze do glavne rasprave ... Međutim «taj period se ipak čini prihvatljivim ako se uporedi, kako i treba, s ukupnim trajanjem postupka»</p>	<p>GRADANSKI</p>	<p>- 3 godine i 9 meseci za jedan stepen suđenja <i>Treba međutim uočiti zajedničko izdvojeno mišljenje tri sudije¹⁷³</i></p>
<p>Marcotrigiano c. ITALIE, 1.mart 2001.</p>	<p>Radni spor</p>	<p>- predmet je zamrznut tokom 2 godine i 8 meseci (premeštaj jednog sudije) : pripisuje se državnim organima. Ali vreme koje je efektivno posvećeno razmatranju predmeta iznosi 5 godina i 2 meseca za dve instance (podnosilac predstavke, potpisujući 1999. izjavu o odustajanju od nastavka suđenja pred teritorijalno nadležnim sudijom, tom činjenicom je pokazao prestanak interesa za nastavak spora)</p>	<p>GRADANSKI</p>	<p>- 5 godina i 5 meseci (dve instance)</p>
<p>Mangualde Pinto c. FRANCE, 9. april 2002.</p>	<p>Radni spor</p>	<p>- uzastopna odlaganja na zahtev stranaka uzrok su kašnjenja od više od jedne godine i 8 meseci. Kašnjenja su takođe proistekla iz isteka roka suđenja zbog nepojavljivanja podnosioca predstavke i ponovnog pokretanja postupka koje je time uslovljeno - samo dva perioda kašnjenja mogu se pripisati domaćim organima: 6 meseci zbog vraćanja predmeta od strane Saveta za radne sporove (le conseil de prud'homme), i 7 meseci između zahteva za pravnu pomoć i odbijanja tog zahteva - ukupno trajanje više od 6 godina : dosta dugo, ali se ta kašnjenja ne smatraju nerazumnim</p>	<p>GRADANSKI (Savet za radne sporove)</p>	<p>- 6 godina i 3 meseca</p>
<p>Martial Lemoine c. FRANCE, 29. april 2003.</p>	<p>Nikakav poseban značaj</p>	<p>- razmena zaključaka i spisa između stranaka u osnovi je produžavanja postupka: ta razmena se odvijala tokom 1 godine i jednog meseca pred Apelacionim sudom u Parizu, i tokom jedne godine i dva meseca pred apelacionim sudom kome je predmet vraćen, iako je sudija izvestilac bio utvrdio program za stranke i datum okončanja pripremnog postupka. - rok za podnošenje prvih zaključaka podnosioca predstavke pred Apelacionim sudom u Parizu i zahtev za odlaganjem okončanja pripremnog postupka koji su uputile stranke pred apelacionim sudom kojem je predmet vraćen: kašnjenje od gotovo 8 meseci - ukupno trajanje (7 godina i 8 meseci) dosta dugo, periodi proteklog vremena koji se mogu pripisati državnim organima ne mogu se smatrati nerazumnim</p>	<p>GRADANSKI</p>	<p>- 7 godina i 8 meseci, od čega : - 1 godina i 10 meseci u prvom stepenu, 1 godina i 8 meseci u apelaciji, - 1 godina i 9 meseci u kasaciji - 2 godine pred apelacionim sudom kome je vraćen predmet.</p>
<p>Mõtsnik c. ESTONIE, 29. april 2003.</p>	<p>Podnosilac predstavke u zatvoru</p>	<p>- pretresi otkazivani u više navrata zbog odsustva podnosioca predstavke ili njegovog advokata - nekoliko kašnjenja u postupku, koja se ne pripisuju podnosiocu predstavke, ali je ukupno trajanje postupka ocenjeno kao razumno</p>	<p>KRIVIČNI</p>	<p>- 4 godine i 6 meseci, ali je Sud nenadležan <i>ratione materiae</i> za tri stepena suđenja - posmatrani period je 2 godine i 7 meseci</p>

¹⁷³ «Čak i ako period od 3 godine i 7 meseci, za samo jedan stepen suđenja, u predmetu koji ne predstavlja veliku složenost, može u načelu da se smatra prihvatljivim, mi primećujemo da je taj period računat samo do juča 1997, kad je podnosilac predstavke saopštio da je uspeo da se poravna s tuženom stranom. Zapravo, postupak je nastavljen još dosta iza tog datuma i izgleda da je još bila u toku, u prvom stepenu, septembra 1999, odnosno odnosno više od pet godina i deset meseci posle početka suđenja. Po našem mišljenju, toliki period je očigledno preteran» (sudije Tulkens, Bratza i Costa)

<p>Liadis c. GRECE, 27. maj 2004.</p>	<p>Nikakav poseban značaj</p>	<ul style="list-style-type: none"> - odsustva podnosioca predstavke razlog su svih odlaganja postupka pred višim sudom. Ta odlaganja su kombinovana s veoma velikim kašnjenjima u njegovim zahtevima, svaki put, za utvrđivanjem novog datuma ročišta: kašnjenje više od 20 godina - podnosilac predstavke nije pokazivao interes za nastavljanje postupka pred višim sudom, a ovaj nije imao nikakvog manevarskog prostora (cf članove 106 i 108 zakonika o građanskom postupku : napredovanje postupka zavisi u potpunosti od ekspeditivnosti stranaka) - nema perioda neopravdane neaktivnosti ili sporosti državnih organa. Na svaki zahtev podnosioca predstavke za zakazivanje novog ročišta, sud je to činio u vrlo kratkom roku (i doneo presudu 1 godinu i 3 meseca nakon podnošenja zahteva). Što se tiče postupka pred apelacionim sudom, on je trajao 1 godinu i 2 meseca 	<p>GRADANSKI</p>	<p>- 21 godina i 11 meseci (od čega više od 14 godina i 9 meseci nakon 20. novembra 1985, kad je u Grčkoj priznato pravo na individualnu žalbu)</p>
<p>Patrianakos c. GRECE, 15. jul 2004.</p>	<p>Nikakav poseban značaj</p>	<ul style="list-style-type: none"> - nepojavljivanje stranaka (uzrok svih odlaganja postupka pred višim sudom) i velika kašnjenja zbog zahteva, svaki put, za zakazivanjem novog ročišta. Razlog za kašnjenje od gotovo 14 godina. - stranke nisu pokazivale interes za nastavljanje postupka pred višim sudom, koji, prema članovima 106 i 108 Zakonika o građanskom postupku, nije imao nikakav manevarski prostor - podnosiocu predstavke je trebalo 1 godina i više od 2 meseca da bi se žalio kasacionom sudu - ni jedan period neopravdane neaktivnosti niti sporosti državnih organa: - kad god su stranke tražile zakazivanje novog ročišta, sudovi su iz zakazivali u vrlo kratkom roku - viši sud je izrekao svoju presudu u roku od 7 meseci (zakazivanje novog ročišta) - postupak pred apelacionim sudom trajao je 1 godinu - Kasacioni sud je doneo rešenje u roku od 1 godine i 4 meseca => «po mišljenju Suda, ti rokovi su daleko od nerazumnih» 	<p>GRADANSKI</p>	<p>- 22 godine i tri meseca za tri stepena suđenja, od čega gotovo 15 godina nakon 20. novembra 1985, kad je Grčka priznala pravo na individualnu žalbu</p>
<p>Wroblewski c. POLOGNE, 1.12.2005.</p>	<p>Nikakav poseban značaj</p>	<ul style="list-style-type: none"> - propustivši da se upozna s predmetom u dane koje je za to utvrdio tužilac, podnosilac predstavke je zahtevao vraćanje optužnice radi ispravki tek nakon okončanja istrage i dostavljanja predmeta sudskom veću: uzrok kašnjenja od oko 4 meseca a stoga i rasprave o meritumu. - budući da Vlada nije dala nikakvo objašnjenje za period neaktivnosti suda od oko jedanaest meseci, za to kašnjenje se moraju smatrati odgovornim pravosudni organi. Ipak, izuzev tog neodgovaranja na zahtev za brzinom postupka, državni organi nisu ostali neaktivni i izvršili su svoje zadatke na zadovoljavajući način. 	<p>KRIVIČNI</p>	<p>- 5 godina za jedan stepen suđenja</p>

<p>Vendittelli c. ITALIE, 18. jul 1994.</p>	<p>Nikakav poseban značaj</p>	<p>- iako legitimna, dva odlaganja na zahtev podnosioca predstavke dovela su do kašnjenja od oko 6 meseci (u postupku koji je trajao 14 meseci, taj period je značajan) - sudu je trebalo 11 meseci da svoju odluku dostavi podnosiocu predstavke. Ali pošto je podnosilac predstavke bio prisutan prilikom izricanja odluke, «moglo se razumno očekivati da će sam doći do teksta (...)» - Presuda apelacionog suda izvesno nikad nije dostavljena, ali to nije imalo nikakvog uticaja na trajanje postupka s obzirom da je trebalo samo postupiti po jednom dekretu o amnestiji</p>	<p>KRIVIČNI</p>	<p>- 4 godine i 5 meseci za dva stepena suđenja</p>
<p>Cesarini c. ITALIE, 12. oktobar 1992.</p>	<p>Nikakav poseban značaj</p>	<p>-podnosilac predstavke je bio pasivan gotovo dve godine, ne ulažući žalbu (da bi, kako je tvrdio, dobio sporazumno poravnanje) - više perioda neaktivnosti državnih organa : sudiji pojedincu je trebalo, na primer, 17 meseci da bi se izjasnio, a sudskom veću 20 meseci da bi razmotrilo žalbu podnosioca predstavke - Ali, «s obzirom na stav podnosioca predstavke, na činjenicu da su tri suda morala da rešavaju taj spor i na sporazumno rešenje (...), uočena kašnjenja se ne čine dovoljno značajnim da bi se ukupno trajanje postupka moglo smatrati preteranim»</p>	<p>GRAĐANSKI</p>	<p>- 6 godina i 8 meseci za tri stepena suđenja</p>

NB : cf izvesne predmete gde Sud izjavljuje: «Taj period se ipak smatra podnošljivim ako se uporedi, kao što i treba, s ukupnim trajanjem postupka i ako se ima u vidu činjenica da je predmet razmatran pred dve instance», posebno u sledećim italijanskim slučajevima (kao i u već navođenom predmetu PGV)

- **G.L. c. ITALIE**, 3. oktobar 2002.
- **GEMIGNANI c. ITALIE**, 6. decembar 2001.

Aneks 4 bis – Predmeti koji nisu složeni : kršenje člana 6 § 1

Predmet	Značaj za podnosioca predstavke	Obrazloženje osude	Tip postupka	Trajanje
EUCONE D.O.O C/SLOVENIE 49019/99 9. mart 2006.	Nikakav poseban značaj	Sud je odbacio prigovor Vlade na neiscrpljenost domaćih pravnih lekova jer je ocenio da pravni lekovi koje je podnosilac predstavke mogao da upotrebi nisu bili delotvorni.	Izvršni postupak	Prvi postupak : 6 godina Treći postupak : 8 godina i 4 meseca
KOS C/ SLOVENIE 77769/01 30. mart 2006.	Naknada pretrpljene štete	Nakon što je razmotrio sve elemente koji su mu bili podneti i imajući u vidu svoju sudsku praksu u toj materiji, Sud smatra da je u konkretnom slučaju trajanje spornog postupka, posebno pred prvostepenim sudom, bilo preterano i da ne odgovara zahtevu za «razumnim rokom».	Tužba za naknadu štete, građanska odgovornost	5 godina i 8 meseci
LATRY C/ FRANCE 50609/99 23. februar 2006.	Nikakav poseban značaj	Po mišljenju Suda, trajanje postupka od gotovo sedam godina samo za stadijum istrage po krivičnoj prijavi uz pokretanje građanske parnice, zahteva globalnu ocenu i može se opravdati samo posebnim okolnostima. Sama činjenica da je predmet imao izvesnu složenost koja proističe iz same prirode krivičnog dela, iz teškoća lokalizacije svedoka i iz odsustva dokumenata u vezi s preuzimanjem sredstava, nije dovoljna da bi predstavljala takve okolnosti u konkretnom slučaju. Sud smatra osim toga, da se podnosiocu predstavke ne može zameriti da je u punoj meri iskoristio pravne lekove koji su mu bili na raspolaganju u domaćem pravu. S obzirom na te elemente, Sud je mišljenja da predmet podnosioca predstavke nije bio razmotren u razumnom roku.	Pronevera, krivična prijava uz pokretanje građanske parnice	6 godina 10 meseci
SMASKOU C/ GRECE 37270-02 30. mart 2006.	Nikakav poseban značaj	Nezavisno od činjenice da je sud podnosiocu predstavke oduzeo svojstvo stranke u parnici, Sud smatra da sporni postupak spada u polje primene člana 6 § 1 Konvencije. Sud je u više navrata obrađivao predmete u kojima se pokreću pitanja slična ovim iz konkretnog slučaja i konstatovao je da je prekršen član 6 § 1 Konvencije. Imajući u vidu svoju sudsku praksu u toj materiji, Sud smatra da je u konkretnom slučaju trajanje spornog postupka preterano i da ne odgovara zahtevu za «razumnim rokom».	Utaja, krivična prijava uz pokretanje građanske parnice	4 godine, 11 meseci i 4 dana
VILHO ESKELINEN ET AUTRES C/ FINLANDE 63235/00 19. april 2007.	Zahtev za dopunom pojedinačnih plata radnika u policiji	Sud se slaže sa strankama da predmet nije složen. Ponašanje podnosilaca predstavke nije takvo da bi imalo za efekat produžavanje postupka. Što se tiče državnih organa, Sud primećuje da je prefektura primila zahtev zainteresovanih 19. marta 1993, i da je donela rešenje 19. marta 1997, odnosno da joj je trebalo četiri godine da razmotri predmet. Taj interval se ne objašnjava ni obavljenim proceduralnim radnjama niti neophodnošću da se sačeka odluka u vezi s predmetom «Askola», koja je postala konačna 7. decembra 1994. Sud je zaključio da su u postupku vođenom u prefekturi uočena kašnjenja za koja ne vidi nikakvo objašnjenje. Stoga, prekršen je član 6 § 1 Konvencije zbog trajanja postupka.	Upravni spor, zahtev za dopunom ličnih dohodaka radnika policije	7 godina

Predmet	Značaj za podnosioca predstavke	Obrazloženje osude	Tip postupka	Trajanje
ARAGUAS C/ FRANCE 28625/02 9. januar 2007.	Osporavanje jednog otpuštanja zbog tehnološkog viška jednog zaštićenog radnika zbog njegovog sindikalnog statusa	Sud je u mnogo navrata obrađivao predmete u kojima se pokreću pitanja slična onim iz konkretnog slučaja i konstatovao je da je prekršen član 6 § 1 Konvencije. Pošto je razmotrio sve elemente koji su mu podneti, a imajući u vidu svoju sudsku praksu u toj materiji, Sud smatra da je trajanje spornog postupka bilo preterano i da ne odgovara zahtevu «razumnog roka».	Upravni spor : zahtev za poništenjem rešenja inspektora rada i ministra koji je odobrio otpuštanje. Uzgredni krivični postupak: ometanje vršenja sindikalnog prava i funkcije sindikalnog predstavnika, ometanje funkcionisanja komiteta preduzeća.	9 godina i 9 meseci, za tri stepena suđenja
SPADARO C/ ITALIE 52578/99 20. septembar 2007.	Nikakav poseban značaj	Sud podseća da je razmatrao jednu optužbu identičnu s onom koju iznosi podnosilac predstavke i da je zaključio da je prekršen član 6 § 1 Konvencije (<i>Delle Cave c. Italie</i> n° 14626/03, 5. jun 2007). Pošto je razmotrio činjenice u svetlu informacija dobijenih od stranaka, a imajući u vidu svoju sudsku praksu u toj materiji, Sud smatra da je u konkretnom slučaju trajanje spornog postupka bilo preterano i da ne odgovara zahtevu o «razumnom roku».	Krivični postupak : Krivotvorenje	7 godina za jedan stepen suđenja
ROMAN WILCZYŃSKI C/ POLOGNE 35840/05 17. jul 2008.	Tužba za utvrđivanje prava na jednu zemljišnu parcelu.	Domaće zakonodavstvo je da je pravo podnosioca predstavke na pravično suđenje u razumnom roku prekršeno, ali mu nije ništa dodelila na ime pravičnog zadovoljenja. Nakon što je razmotrio sve elemente koji su mu bili podneti, Sud smatra da Vlada nije predočila ni jednu činjenicu niti argument koji bi doveli do drugačijeg zaključka u konkretnom slučaju. Imajući u vidu svoju sudsku praksu u toj materiji, Sud smatra da je u konkretnom slučaju trajanje postupka bilo preterano i da ne odgovara zahtevu «razumnog roka».	Upravni spor : tužba za utvrđivanje prava na jednu zemljišnu parcelu	8 godina i 3 meseca za jedan stepen suđenja.
DEDEMAN C/ TURQUIE 12248/03 16. decembar 2008.	Kleveta	U vezi s prigovorom na neiscrpljenost domaćih pravnih lekova, Sud podseća da turski pravni poredak ne nudi zainteresovanim delotvoran poravni lek. Trajanje postupka koje je razmatrao Sud, tri godine za dva stepena suđenja, ne izgleda posebno dugo. Međutim, Sud ističe da je predmet podnosioca predstavke ostao na čekanju tokom dve godine i pet meseci pred Kasacionim sudom. Pošto je razmotrio sve elemente koji su mu bili podneti, Sud smatra da Vlada nije predočila ni jednu činjenicu ni argument na osnovu kojih bi se to trajanje spora moglo pripisati podnosiocu predstavke. Imajući u vidu svoju sudsku praksu u toj materiji, Sud smatra da je u konkretnom slučaju trajanje spornog postupka bilo, dakle, preterano i da ne odgovara zahtevu «razumnog roka».	Kleveta preko štampe	3 godine za dva stepena suđenja
CASTRO FERREIRA LEITE C/ PORTUGAL 19881/06 1. decembar 2009.	Tužba za utvrđivanje očinstva	Sud smatra da se ne može zameriti podnosiocu predstavke što je upotrebio različite pravne lekove i ostale proceduralne mogućnosti iz domaćeg prava. Međutim, ponašanje podnosioca predstavke predstavlja objektivni element, koji se ne može pripisati tuženoj državi, a koji se uzima u obzir u odlučivanju da li jeste ili nije prekoračen razuman rok. Ipak, ponašanjem podnosioca predstavke ne mogu se objasniti kašnjenja koja se pripisuju pravosudnim organima a koja su proverena tokom postupka: trebalo je sačekati gotovo četiri godine, od podnošenja tužbe za utvrđivanje očinstva, da bi se održalo ročište od 31.	Građanska parnica Tužba za utvrđivanje očinstva	12 godina za tri stepena suđenja

Predmet	Značaj za podnosioca predstavke	Obrazloženje osude	Tip postupka	Trajanje
ARIKAN ET AUTRES C/ TURQUIE 43033/02 2. jun 2009.	Tužba za poništenje upisa jednog poljoprivrednog zemljišta od 100 hektara u zemljišne knjige na ime trećih lica i za ponovni upis na ime tužitelja, a zbog prevarnog akta prodaje čija je žrtva navodno bio podnosilac predstavke.	Sud ističe da je postupak na koji se žali podnosilac predstavke počeo 15. maja 1968. i koji još nije okončan. Od 28. januara 1987, kad je stupilo na snagu priznanje u Turskoj prava na individualnu žalbu, pa do današnjeg dana, proteklo je gotovo dvadeset godina, za jedan stepen suđenja, s tim da je do tada bilo prošlo već više od osamnaest godina.	Vlasništvo na nekretnini	22 godine za jedan stepen suđenja Postupak je u toku
CASTRO FERREIRA LEITE C/ PORTUGAL 19881/06 1. decembar 2009	Tužba za utvrđivanje oćinstva	Kao što je već bio primetio u presudi <i>Costa Ribeiro c. Portugal</i> , n° 54926/00, 30. april 2003, Sud smatra da ovaj predmet ne pokazuje posebnu složenost, ni pravno ni činjenično.	Tužba za utvrđivanje oćinstva	12 godina za tri nivoa suđenja
MYASHEV C/ BULGARIE 43428/02 8. januar 2009.	Nikakav poseban značaj	Sud je već konstatovao u nekim prethodnim predmetima protiv Bugarske da u vreme događaja nije bio na raspolaganju ni jedan pravni lek u domaćem pravu a koji bi omogućio da se ubrza odvijanje nekog krivičnog postupka ili da se dobije naknada po osnovu preteranog trajanja postupka i zaključio je da je prekršen član 13. Sud ne vidi razlog za neki drugaćiji zaključak u konkretnom slučaju. Osim toga, Sud primećuje i da ovaj postupak, koji se odnosi na nezakonito posedovanje oružja, izgleda kao malo složen. Sud konstatuje da je tokom znatnih perioda (1993-1998, zatim 1999-2002) ovaj postupak mirovao bez ikakve proceduralne ni istražne radnje.	Nezakonito posedovanje oružja	10 godina
KOLA C/ GRÈCE 1483/07 2. april 2009.	Nikakav poseban značaj	Sud ističe da je već sam apelacioni postupak trajao gotovo četiri godine. Sud posebno ističe da je pretres pred krivičnim apelacionim sudom u veću od pet sudija zakazan oko dve godine posle podnošenja žalbe. Osim toga, ako je taj sud odobrio dva odlaganja pretresa, istina, na zahtev podnosioca predstavke, pretrese je zakazivao za vrlo udaljene datume : prvi dvanaest meseci a drugi deset meseci kasnije. Ozbiljnošću dela kojim se tereti podnosilac predstavke, kao ni sankcijom izrečenom u prvom stepenu, ne mogu se opravdati tolika kašnjenja. Stoga trajanje ovog postupka ne odgovara zahtevu «razumnog roka».	Nezakonit promet opojnim sredstvima	6 godina i 2 meseca za tri stepena suđenja

Aneks 4 bis – Predmeti koji nisu složeni : kršenje člana 6 § 1

Predmet	Značaj za podnosioca predstavke	Obrazloženje osude	Tip postupka	Trajanje
YENİAY C/ TURQUIE 14802/03 26. jun 2007.	Gonjenje zbog silovanja uz otežavajuće okolnosti	Sud ističe da kašnjenje potiče od činjenice da je sud za teška krivična dela odlučio da privremeno obustavi krivičnu tužbu primenom zakona o krivičnom gonjenju državnih činovnika. Međutim, to kašnjenje ne omogućava da se smatra preteranim trajanje postupka, utoliko pre što je postupak bio obustavljen samo pet meseci. Sud primećuje da se ni jedno značajnije kašnjenje ne može pripisati domaćim pravosudnim organima, koji su redovno održavali pretrese svaka dva do tri meseca. Do odlaganja je dolazilo uglavnom zbog činjenice da se podnosilac predstavke, njegov zastupnik i žrtva nisu pojavili na nekim pretresima u prvom i poslednjem stepenu uprkos ponavljanim pozivima domaćih sudova. Sud za teška krivična dela ipak je smatrao da treba nastaviti predmetni postupak u odsustvu žrtve «s obzirom na načelo ekonomičnosti postupka», i pokazao je posebnu ekspeditivnost u vođenju postupka. Sud ne smatra nerazumnim trajanje postupka pokrenutog protiv podnosioca predstavke.	Krivični postupak, silovanje od strane policajca na dužnosti Uzgredni upravni postupak	5 godina i 5 meseci
BICAN C/ ROUMANIE 37338/02 22. septembar 2009.	Revizija rešenja o opozivu usvojenja	Sud ističe da se preterano dugo trajanje postupka može pripisati ponašanju podnosioca predstavke. Razmatranje predmeta je privremeno obustavljeno zbog odsustva podnosioca predstavke, a potom na zahtev podnosioca predstavke, kako bi se postupalo po krivičnim prijavama i da bi se glavni tužilac Rumunije Ministarstvu pravde predao memorandum za uvođenje pravnog leka poništenja. Sve tri obustave razmatranja predmeta iznose oko dve godine i četiri meseca koji se period ne može pripisati pravosudnim organima, ali se mora pripisati samom podnosiocu predstavke.	Građanska parnica Revizija rešenja o opozivu usvojenja	5 godina i 2 meseca
AFFAIRE NEVRUZ BOZKURT C/ TURQUIE 27335/04 1. jun 2011.	Optužba za terorizam	Sud smatra da trajanje postupka za dva stepena suđenja i s obzirom na okolnosti slučaja nije nerazumno i upućuje na stavove izložene u predmetu <i>Ayhan Işık c. Turquie</i> (n° 33102/04, §§ 23-29) od 30. marta 2010.	Terorizam	4 godine i 10 meseci